

**KKTC
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MÜZİK EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**KIBRISLI TÜRKLERDE İLKÖĞRETİM MÜZİK
EĞİTİMİ (1571-1983)**

Halil SELÇUK

**Lefkoşa
Mayıs, 2019**

**KKTC
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MÜZİK EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**KIBRISLI TÜRKLERDE İLKÖĞRETİM MÜZİK
EĞİTİMİ (1571-1983)**

Halil SELÇUK

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Ertem NALBANTOĞLU

Lefkoşa

Mayıs, 2019

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Hazırlamış olduğum “Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Müzik Eğitimi (1571-1983)” konulu yüksek lisans tezimin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi ve sonuçlanması süreçlerinde her türlü akademik ve bilimsel kurallara özenle riayet edildiğini, tezimde yer alan tüm bilgileri bilimsel yollarla ve akademik gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, bilimsel yazım kurallarına uygun şekilde hazırladığım bu çalışmamda dolaylı ve doğrudan yaptığım her türlü alıntıyı kaynakçada gösterdiğimi, veriler ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini beyan ederim.

Halil SELÇUK

ÖNSÖZ

Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Programında hazırlanan bu araştırmanın amacı; Kıbrıslı Türklerde 1571 – 1983 yılları arasında ilköğretimde müzik eğitiminin incelenmesidir.

Kıbrıs Türk eğitim tarihi ile ilgili pek çok araştırma yapılmasına rağmen, müzik eğitim tarihi alanında müstakil bir çalışma yapılmaması beni bu konuyu araştırmaya yöneltmiştir. Araştırma ilerledikçe konu ile ilgili verilerin ne kadar dağınık olduğunu tespit ettim. Bazen eğitimle ilgili yüzlerce sayfalık kitaplardan araştırma konum ile ilgili sadece birkaç satır bilgi toplayabildim.

Araştırmanın sözlü tarih aşamasında görüşülen kaynak kişilerin paylaştıklarını tahlil ettiğimde, müzik eğitimi dışında yakın tarihimizdeki eğitim ile ilgili çalışılması gereken birçok konu olduğunu fark ettim. İlköğretimde müzik eğitim tarihini araştırdığım bu çalışmamın, ilköğretimdeki diğer derslerin de araştırılmasına vesile olacağını temenni ediyorum.

Bu araştırmanın planlanmasında, uygulanmasında ve yürütülmesinde değerli bilgileri ile bu yolda bana ışık tutan, destekleyen motive eden ayrıca, yapıcı eleştirileriyle araştırmanın daha nitelikli olmasında büyük emeği olan danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Ertem Nalbantoğlu'na sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Değerli destekleriyle çalışmamın her aşamasında katkı sağlayan ve gereksinim duyduğumda hem akademik hem manevi olarak bana her zaman yardımcı olan değerli meslektaşlarım Hüseyin Tufan ve Mete Özsezer'e teşekkürlerimi sunarım. Çalışmam boyunca beni yüreklendiren her konuda beni destekleyen ve motive eden tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Tez aşamasında desteklerini benden esirgemeyen Prof. Dr. Ali Eftal Özkul ve Yrd. Doç. Dr. Emine Kıvanç Öztuğ'a minnettarım.

Araştırmaya gönüllü katılan emekli öğretmenlerimize ve katkı koyan herkese teşekkürü bir borç bilirim. Uzun çalışma saatlerimde beni anlayışla karşılayan ve desteklerini esirgemeyen eşime ve çocuklarıma sevgilerimle...

Halil SELÇUK

ÖZET

KIBRISLI TÜRKLERDE İLKÖĞRETİMDE MÜZİK EĞİTİMİ (1571-1983)

SELÇUK, Halil

Yüksek Lisans, Müzik Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ertem NALBANTOĞLU

Mayıs 2019, 204 sayfa

Bu araştırma, Kıbrıs Türk eğitim tarihinde ilköğretimde müzik eğitiminin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın belge tarama boyutunda; müzik eğitimi tarihi ile ilgili olabilecek kaynaklar taranarak bunların içinden dönemin eğitim politikaları, öğretim programları, öğretmen yetiştirme, genel müzik eğitimi uygulamaları, denetleme ve hizmet içi eğitime ait veriler araştırılmıştır. Bu verilerden bazıları ilk kez bu çalışmada kullanılmıştır.

Araştırmanın sözlü tarih boyutunda; ilköğretimde 1983 öncesi öğretmenlik yapmış olan kişilere uzman görüşü alınarak hazırlanmış sorular yöneltilmiştir. Aynı zamanda 1983 öncesi ilköğretimde öğrencilik yapmış kişilerle görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmada elde edilen fotoğraf, nota ve ilgili belgeler ilk kez bu tezde kullanılmıştır. İngiliz İdaresi tarafından hazırlanan 1935 İlköğretim Eğitim Programı'ndaki müzik bölümü, Kıbrıs Türk Muallimler Cemiyeti'nin 1935 tarihli "Kılavuz Notları"ndaki fen bilgisi dersleri içindeki müzik aletleri bölümü, 1922 yılında ilkokul öğretmenliğine başlayan Hüseyin Hüsnü'nün biyografisi ve müziksel materyalleri ilk kez kullanılan belgelerden bir kaçıdır.

Ada'da 1571'den beri varlığını sürdüren Kıbrıslı Türkler'in; Osmanlı Devleti, İngiliz İdaresi, Türkiye Cumhuriyeti, Toplumlar arası çatışmalar ve Kıbrıs Türk Federe Devleti dönemlerinde yaşadıkları politik ve toplumsal gelişmeler eğitime de yansımıştır. Özellikle İngiliz İdaresi, Türkiye Cumhuriyeti ve Kıbrıslı Rumlarla etkileşimlerin Kıbrıslı Rumlarla etkileşimlerin ilköğretim müzik eğitimine yansımaları açıkça görülmektedir.

Bu etkilerin tarihsel süreçlere bağlı olarak ilgili dönemlerde eğitim politikası ve yönetimi, eğitim programı, ilköğretim genel müzik eğitimi, öğretmen yetiştirme,

şarkı ve çalgı eğitimi, müzik etkinlikleri ve alanla ilgili birçok konuyu kapsadığı tarihi belgelerle ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Kıbrıslı Türkler, Müzik Eğitimi, Tarih, İlköğretim, Öğretmen.

ABSTRACT

MUSIC EDUCATION IN ELEMENTARY EDUCATION OF TURKISH CYPRIOTS (1571-1983)

SELCUK, Halil

Master of Music Education

Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. Ertem NALBANTOĞLU

May 2019, 204 Pages

This study was conducted to examine music education in elementary education in the history of Turkish Cypriot education. The findings were obtained through documentary research and oral history study. In the documentary research dimension of the study; sources of music education history were searched and the data about education policies, reforms, education programs, teacher training, general music education practices, supervision and in-service education were examined. Some of these data in this study were used for the first time.

In the oral history dimension of the research, the interview questions that were prepared by taking expert opinion were asked to the people who worked as teachers before 1983 in elementary education. At the same time, interviews were conducted with the individuals related to music, who were students in elementary education before 1983.

Photographs, notes and related documents obtained in the research were used for the first time in this thesis. The music education chapter in the 1935 Primary Education Program prepared by the British Administration, the musical instruments section in the science lessons in the “Guide Notes of the Turkish Cypriot Teachers Association” dated 1935, Hüseyin Hüsnü's biography and musical materials whom started the elementary school teaching in 1922 were used for the first time. The political and social development of the Turkish Cypriots living in Cyprus since 1571 during the Ottoman Empire, the British Administration, the Republic of Cyprus, the period of the inter-communal conflicts and the Turkish Federated State of Cyprus were also reflected in education. In particular, the interactions with the British Rule, the Republic of Turkey and the

Greek Cypriots have reflections on the elementary music education of Turkish Cypriots.

These effects, depending on the historical processes on education policy and management, music curriculum, elementary general music education, teacher training, song and instrument training, musical activities and documents related to the field in the relevant periods have been demonstrated through historical documents.

Keywords: Turkish Cypriot, music education, elementary education, teacher

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	3
1.2 Araştırmanın Amacı	4
1.3 Araştırmanın Önemi	5
1.4 Sınırlılıklar.....	5
1.5 Tanımlar	6
1.6 Kısaltmalar	6

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Dünya’da İlköğretim Müzik Eğitim Tarihi ile İlgili Araştırmalar	7
2.2. T.C.’de İlköğretim Müzik Eğitim Tarihi ile İlgili Araştırmalar	8
2.3 Kıbrıs’ta İlköğretim Müzik Eğitim Tarihi ile İlgili Araştırmalar	10

BÖLÜM III

YÖNTEM.....	14
3.1 Araştırma Modeli	14
3.2 Veri Toplama Araçları.....	15
3.3 Veri Toplama Süreci	15
3.4 Verilerin Analizi.....	16
4.1.Osmanlı Hakimiyeti Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Müzik Eğitimi (1571-1878)	21
4.1.1. Osmanlı Hakimiyeti Dönemi’nde Kıbrıslı Türklerde Eğitim Politikası, Eğitim Yönetimi ve Reformlar	21

4.1.2. Osmanlı Hakimiyeti Dönemi'nde Kıbrıslı Türkler'de İlköğretim Eğitim Programları ve Müzik Eğitimi	27
4.1.3. Osmanlı Hakimiyeti Dönemi'nde Kıbrıslı Türklerde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme.....	30
4.1.4. Osmanlı Hakimiyeti Dönemi'nde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Genel Müzik Eğitimi ve Uygulamaları	31
4.1.6. Osmanlı Hakimiyeti Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Okullarında Denetleme	33
4.2. İngiliz Hakimiyeti Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Müzik Eğitimi (1878-1960)	33
4.2.1. İngiliz Hakimiyeti Döneminde Kıbrıslı Türklerde Eğitim Politikası, Eğitim Yönetimi ve Reformlar	33
4.2.2. İngiliz Hakimiyeti Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Eğitim Programları ve Müzik Eğitimi	39
4.2.3. İngiliz Hakimiyeti Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme.....	51
4.2.4. İngiliz Hakimiyeti Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Genel Müzik Eğitimi ve Uygulamaları.....	62
4.2.5. İngiliz Hakimiyeti Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretimde Denetleme ve Hizmetiçi Eğitim	90
4.3. Kıbrıs Cumhuriyeti İle Toplumlar Arası Çatışmalar Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Müzik Eğitimi (1960-1974).....	95
4.3.1. Kıbrıs Cumhuriyeti ile Toplumlar Arası Çatışmalar Döneminde Kıbrıslı Türklerde Eğitim Politikası, Eğitim Yönetimi ve Reformlar	95
4.3.2. Kıbrıs Cumhuriyeti ve Toplumlar Arası Çatışmalar Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Eğitim Programları ve Müzik Eğitimi.....	98
4.3.3. Kıbrıs Cumhuriyeti ve Toplumlar Arası Çatışmalar Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme	102
4.4. Ktfd Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Müzik Eğitimi (1975–1983)	135
4.4.1. KTFD Döneminde İlköğretimde Eğitim Politikası, Eğitim Yönetimi ve Reformlar	135
4.4.2. KTFD Döneminde İlköğretimde Eğitim Programları ve Müzik Eğitimi	140
4.4.3. KTFD Döneminde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme.....	141
4.4.4. KTFD Döneminde İlköğretim Genel Müzik Eğitimi ve Uygulamaları..	141
4.4.5. KTFD Döneminde İlköğretimde Denetleme ve Hizmetiçi Eğitim.....	148

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER	149
5.1. Sonuç ve Tartışma	149
KAYNAKÇA.....	165
EKLER.....	177
Ek 1: Yüksek Lisans Tezinde Kullanılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	177
Ek 2: Sözlü Tarih Çalışmasında Kullanılan Mülakat İzin Formu	182
EK 3-a: 1924-1925 Ders Yılında Baf Kazasına Bağlı Tera Köyündeki İlkokula Ait Parantez İçinde Teganni Dersinin Yazdığı Diploma.	183
Ek 3-b: 1929-1930 Ders Yılına Ait Kıbrıs Müstemlekesinin İslâm Mektepleri Birinci Devre Sınıflarını İkmal Eden Talebeye Mahsus Şehadetname.	184
EK 3-c: Hale Rıza'ya (Avkıran) Ait Ayasofya İlk Kız Okulu 1941-1942 Öğretim Yılı VI. Sınıf Karnesi.....	185
Ek 3-d: Müzik Dersinin Teğanni Olarak Yazıldığı 1949 – 1950 Ders Yılı Abohor İlkokulu Karnesi.....	186
Ek 3-e: Müzik Dersinin Teğanni ve Müzik Olarak Yazıldığı 1950-1951 Ders Yılı Abohor İlkokulu Karnesi.	187
Ek 3-f: Müzik Dersinin Sadece Müzik Olarak Yazıldığı 1951-1952 Abohor İlkokulu Karnesi.....	188
Ek 3-g: İlkokul Öğretmeni Hüseyin Hüsnü'nün Fotoğrafı ve Yayınlanmamış Biyografisi.....	189
Ek 3-h: Aktan Muhiddin'e (Gazioğlu) ait 1951 The Associated Board of The Royal Schools of Music Grade V Belgesi.	190
Ek 3-ı: Omorfo Öğretmen Koleji'nde Müzik Derslerinde Okutulan H. Walford Davies'in The New Fellowship Kitabı'nın Kapağı ve İçeriği (Davies 1931).	191
Ek 3-j: Oğuz Metiner'in 1956-1958 Yılları Arasında Omorfo Öğretmen Koleji'nde Eğitim Görürken Müzik Dersinde Aldığı Notlardan İki Sayfa Örneği. 192	
Ek 3-k: Oğuz Metiner'e ait staj 1958 Köşklüçiftlik İlkokulu Eğitim İnceleme notunda bulunan sınıf ders dağılımları şeması.....	193
Ek 3-l: Yenicami İlk Mektebi Yıl Sonu Müsameresinde Çekilen Fotoğrafta, Osman Örek ve Süheyla Küçük (sol başta) Müzik Eşliğinde Dans Ederken (Kaynak kişi: Yeşim Örek).	194
Ek 3-m: Kıbrıs Türklerin Müzik Eğitimine Önemli Katkıları Olan Vahan Bedelian.	195
Ek 3-n1: İlkokul Öğretmeni Hüseyin Hüsnü'nün Repertuvarında bulunan, Çek Halk Şarkısı'nın Bestesi Kullanılarak Yazılmış 'Ağaç Bayramı' Adındaki Çocuk Şarkısı	196

Ek 3-n2: İlkokul Öğretmeni Hüseyin Hüsnü'nün Repertuvarında bulunan, Çek Halk Şarkısı'nın Bestesi Kullanılarak Yazılmış 'Ağaç Bayramı' Adındaki Çocuk Şarkısının Devamı.	197
Ek 3-o: İlkokul Öğretmeni Hüseyin Hüsnü'nün Repertuvarında bulunan, Charles Wood'un Bestesi Kullanılarak Yazılmış 'Kıbrıs'ın Ağaçları' Adındaki İki Sayfaya Yazılmış Çocuk Şarkısı.....	198
Ek 3-p: Kraliçe II. Elizabeth Birleşik Krallık Tahtına Geçtikten Sonra Okunan, 'God Save The Queen', Yaşa Kraliçemiz Marşı'nın Notaları ile Öncesinde Kral İçin Söylenen Sözleri (Sayıl, 1984).	199
Ek 3-r: 1957-1958 23 Nisan Kutlamalarında Yenicami ve Atatürk İlkokulları'nın Halkoyunları Ekibi (Kaynak Kişi: İbrahim Önet).	200
Ek 3-s: Halide Tunçeri 22 Nisan 1969 Yılında Arabahmet İlkokulu Öğrencileri ile Dr. Fazıl Küçük'ün Himayelerinde Yapılan Etkinlikte Koroyu Yönetirken. (Kaynak Kişi: Halide Tunçeri).....	201
Ek 3-t: Türk Cemaat Meclisi'nin 21.5.1962 Tarihli Müzik Öğretmeni Fikret Özgün hakkındaki kararı.	202
Ek 3-u: 1981 Yılında Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümü Etkinlikleri Kapsamında Cemal Özgürsel'in Hazırladığı Özgürlük İlkokulu Korosu (Kaynak Kişi: Cemal Özgürsel).	203

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Sözlü Tarih Araştırmasına Katılan Kişilerin Doğum Tarihleri ve İlkokul Bilgileri.....	17
Tablo 3.2. Sözlü Tarih Araştırmasına Katılan İlkokul Öğretmenlerinin Mezuniyet Tarihleri ve Görev Yaptıkları Okullar.....	19
Tablo 4.1. 1935 İlkokul Programında Şarkı Söyleme ile İlgili Sınıfların Ayırımı....	43
Tablo 4.2. Maarif Müdürlüğü Tarafından 1935 İlköğretim Programında Onaylanmış “Gıınalar” (şarkılar), Müellif (söz yazarları ve bestecileri), Kitapların İsimleri, Yazarları ile Sayfa Numaraları.....	46
Tablo 4.3. 1935 İlköğretim Programına göre 6 Öğretmenli İlkokulların Haftalık Ders Programları.....	48
Tablo 4.4. 1960-1961 Ders Yılında 6 Öğretmenli İlkokulların İlk Üç Sınıfında Okutulan Haftalık Ders Dağılımı.....	99
Tablo 4.5. 1960-1961 Ders Yılında 6 Öğretmenli İlkokulların Son Üç Sınıfında Okutulan Haftalık Ders Dağılımı.....	100
Tablo 4.6. 1963-1964 Türk Öğretmen Koleji’nin Ders Dağıtım Cetveli.....	106
Tablo 4.7. Türk Öğretmen Koleji’nin 1967-1968 Öğretim Yılı genel Ders Dağılım Cetveli.....	111

BÖLÜM I

GİRİŞ

“Eğitim Kurumları, toplum dokuma tezgâhlarıdır.”

Dr. Suat İ. Günsel

Antik Çağ’daki Yunan ve Roma medeniyetlerinde, eğitimin içinde müzik ve beden terbiyesi iki önemli unsuru teşkil etmiştir. O dönemde eğitim, bedensel ve zihinsel gelişim yanında ruhsal ve ahlaki temizliğin de göstergesi olmuştur (Şişman, 2007). Bir dönem Kıbrıs’ta yaşamış ve antik kent Soli’nin adına ilham olmuş Filozof Solon’un (Cobham, 2013) M.Ö. 6. yüzyılda hukuk alanında yaptığı reformlar eğitimi de etkilemiş, bu reformlarla birlikte eğitim devlet tarafından yapılandırılmış ve denetlenmiştir (Öztürk ve Dikyol, 2013).

Eğitim, Orta Çağ’da dinsel, Rönesans’ta özgür, 17. yüzyılda edebi, günümüzde ise bilimsel nitelikte olmuştur. Bu değişkenliğin nedenleri arasında ihtiyaçların, bağlı olduğu toplumsal koşullara göre değişmesi gösterilmiştir (Tezcan, 1997). Bilginin değişimini, gelişimini ve kök halini öğrenmek için yapılan eylemlerden biri de tarihsel araştırmalardır. Bu çalışmalar aynı zamanda geçmişe erişerek günümüzle bağ kurmanın bir yoludur. Eğitim tarihi alanında yapılan araştırmalarda ortaya çıkan bulgular, eğitimin geçirdiği aşamaları ve birikimleri gelecek kuşaklara aktarma açısından son derece önemlidir.

Atatürk’e göre ekonomide, sağlıkta, sanatta, sporda nerede bir problem varsa onun temelinde eğitim yatmaktadır (Senemoğlu, 2001). 1924 yılında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin eğitim politikası oluşturulurken dönemin ünlü eğitim bilimcileri Türkiye’ye davet edilmiştir. Eğitim felsefesi üzerine çalışmalar yapan John Dewey de bunlardan biridir. Dewey’in, Türkiye’deki eğitim sistemi hakkındaki raporunda, Türk gençlerinin sanatsal eğilimlerinin güçlü olduğunu, iyi bir eğitimden geçmeleri halinde güzel sanatlar alanlarında yapacakları katkıların, Türkiye’nin uygarlık düzeyinde alacağı yola büyük katkılar koyacağını vurgulamıştır (Altinkurt, 2005).

Ailenin çocuğa verdiği eğitimden sonra örgün eğitimin temelinde okul öncesi ve ilköğretim kurumları yer almaktadır. İlköğretim, örgün eğitimin öncelikle toplumun

tüm üyelerinde bulunmasını istediği bilgi, beceri ve tutumlarını kapsayan genel eğitimin bir bölümüdür (Çınar, 2002). Geçmişte ilköğretim okullarında diğer derslerde olduğu gibi çocukların müzik eğitiminden genellikle sınıf öğretmeni sorumlu olmuştur. Zaman içerisinde ilköğretimde müzik öğretmenliği alanındaki branşlaşma sınıf öğretmenliğinin bu konudaki eksikliklerini gidermiştir. Müzik öğretmeni müzik alanında geniş bir eğitim almış, sınıf öğretmeni ise müzik dahil birçok konuda her dersi verecek şekilde temel bilgilerle eğitilmiştir (Göğüş, 2008).

Özellikle 20. yüzyıldan itibaren dünyada müzik eğitimiye ilgili yapılan çalışmalar yoğunlaşarak, bu alanda çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Alanının en önemli kişilerinden olan Macar müzik eğitimcisi Kodaly, müziğin önemini aşağıdaki sözlerinde belirtmiştir (Nalbantoğlu, 2017);

“Müzik, dil gibi, insan ruhunun dışı vurumudur. Onun (müziğin) en büyük uygulayıcıları insanlığa, diğer dillerde söylenmesi mümkün olmayan şeyleri iletmiştir. Bu şeylerin ölü (gömülü) hazineler olarak kalmasını istemiyorsak, mümkün olan en fazla sayıda insanın bu deyişi (müziği) anlamaları için en iyi çabayı göstermeliyiz.”

Kodaly’a göre (Akt. Özeke, 2007); eğitim erken yaşlarda başlamalı ve anadilde olmalıdır. Bundan dolayı Kodaly, müzik eğitiminde toplumun kendi kültürünün bir parçası olan halk müziklerine de yer verilmesi gerektiğine inanmıştır.

Kıbrıs’ta 1571’den itibaren Osmanlı hakimiyetinin başlamasıyla adadaki Osmanlı müesseselerinin temelleri atılmıştır. Bunların içine eğitim kurumları da dahil edilmiştir (Gazioğlu, 2000). Kıbrıs’taki genel eğitimin içinde müzik eğitiminin gelişimi adadaki siyasi değişimlerle her zaman ilintili olmuştur.

1878 yılında Büyük Britanya’nın Kıbrıs’ı Osmanlı’dan devralmasıyla İngiliz eğitim sisteminin adaya adapte edilmesi süreci başlamıştır. Büyük Britanya adına müzik eğitimi konusunda Kıbrıs’taki ilk adımları İngiliz eğitim müfettişi olan, aynı zamanda İngiliz Okulu’nun kurucusu unvanını taşıyan Frank Darvall Newham atmıştır (Morgan, 2013). Karma bir okul olan İngiliz Okulu’nun dışında, Kıbrıslı Türkler’in eğitim gördüğü Erkek Lisesi ve Viktorya Kız Lisesi’ne de 1926 yılında müzik dersleri konulması adadaki Kıbrıs Türk müzik eğitiminde yeni bir aşama olmuştur (Hakeri, 1997). İngiliz egemenliği döneminden sonra 1960-1963 yıllarında iki toplumun oluşturduğu Kıbrıs Cumhuriyeti, 1963-1974 yılları arasında toplumlar arası çatışma

dönemi ve 1974-1983 KTFD dönemindeki siyasal oluşumlar müzik eğitimi etkilemiştir. Bu etkilenmeyi, Türkiye’den alınan okul şarkılarında ve milliyetçi duyguları öne çıkaran marşların müzik eğitim programlarına yansımada görebiliriz.

Kıbrıs’ta müzik eğitimi ile ilgili akademik çalışmalar yapılmasına rağmen (örneğin; Sungurtekin, 2003), bu çalışmalar daha çok 1983 sonrasını kapsamaktadır. Kıbrıs’ta eğitim tarihi kapsamı alanında yapılan yüksek lisans tezlerinde (örneğin; Şahin, 1997; Çomunoğlu, 2002) ise ilköğretim ve orta öğretimdeki müzik eğitimine değinilmemiş veya yüzeysel olarak yer verilmiştir. Bu nedenle KKTC öncesinde müzik eğitimi ile daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

1.1 Problem Durumu

KKTC’deki üniversitelerin bünyesinde açılan müzik eğitimi lisans, yüksek lisans ve doktora programları Kuzey Kıbrıs’ta müzik öğretmeni yetiştirilmesi ve müzik eğitimi ile ilgili çalışmaları hızlandırmıştır. Günümüzde KKTC’deki müzik öğretmeni ihtiyacını, Türk Öğretmen Koleji’nin (TÖK) devamı olan ve 2000 yılındaki yasayla Atatürk Öğretmen Akademisi (AÖA) adını alan kurumdan mezun okul öncesi ve ilkokul öğretmenleri ile Türkiye Cumhuriyeti ve KKTC’deki üniversitelerin ilgili bölümlerinden mezun müzik öğretmenleri karşılamaktadır. Geçmişte ilk ve orta öğretimde müzik dersi için okutulan kitaplar Türkiye Cumhuriyeti’nden gelirken, günümüzde yerelleşerek KKTC MEB bünyesinde oluşturulan komisyonlar tarafından yazılmaktadır.

Kuzey Kıbrıs’ta, genel müzik eğitimi alanında az sayıda akademik çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların içeriklerine bakıldığında, kapsamlı bir müzik eğitim tarihi içeriğine sahip olmadıkları gözlemlenmiştir. Özellikle 1974 öncesinde, okullardaki müzik eğitimi ile ilgili yazılı materyaller kolay bulunmamaktadır. Bunun en büyük sebebi, Kıbrıs’ta yaşanan iki toplumlu çatışmalarda gerek kurumların, gerekse kişilerin yer değiştirmesi sırasında bazı evrakların zorluklar nedeniyle taşınamaması ve kaybolmasıdır. Bunun açık bir örneği; ilköğretime öğretmen yetiştirmek için 1937 yılında kurulan, 1958 yılına kadar iki topluma eğitim veren, toplumlar arası olayların çıkması ile Kıbrıslı Türklerin Rumlardan ayrılarak yeniden yapılandığı, birçok kez yer ve isim değiştiren (Omorfo Öğretmen Koleji, Türk Öğretmen Koleji, Atatürk Öğretmen Akademisi), yangın geçiren Öğretmen Koleji’dir. Bu kurumun geçmişteki arşivinin büyük bir kısmı kayıp durumdadır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında, ulaşılabilen en eski dönemden 1983'e kadar ilköğretimde müzik eğitim politikaları, müzik eğitim programları, öğretmeni yetiştirme, kullanılan şarkılar, çalgıları ve materyalleri kapsayan Kıbrıslı Türkler'de müzik eğitim tarihine ilişkin belgeler ve bilgiler nelerdir? Sorusu araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır. Bu genel araştırma problemleri doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır.

- Belirlenen dönemler arasında Kıbrıslı Türklerde ilköğretim eğitim politikası, eğitim yönetimi, eğitim denetimi ve eğitim alanında yapılan reformlar içinde müzik eğitiminin yeri nedir?
- Belirlenen dönemler arasında Kıbrıslı Türklerde ilköğretim müzik eğitimine ilişkin eğitim müfredatı (program) ile ilgili yapılan çalışmalar nelerdir?
- Belirlenen dönemler arasında Kıbrıslı Türklerde ilköğretimde öğretmen yetiştirmede müzik eğitimiyle ilgili belge ve bilgiler nelerdir?
- Belirlenen dönemler arasında Kıbrıslı Türklerde ilköğretim genel müzik eğitimi ile ilgili öğretim yöntemleri, konular, öğretilen şarkılar, çalgılar, materyaller, ölçme – değerlendirme, fiziki koşullar, müziksel etkinlikler, halk oyunları ve özel ders etkinlikleri nelerdir?
- Belirlenen dönemler arasında Kıbrıslı Türklerde İlköğretimde müzik eğitimi ile ilgili denetleme ve hizmet içi eğitimler nelerdir?

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; Kıbrıs Türk eğitim tarihinde Kıbrıs'ta Osmanlı hakimiyetinden Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin sonuna kadar (1571-1983) geçen süreçte müzik eğitimi ile ilgili eğitim politikaları, eğitim müfredatı (programı), öğretmen yetiştirme, yöntem, konular, öğretilen şarkılar, çalgılar, materyaller, ölçme değerlendirme, fiziki koşullar, müziksel etkinlikler, halk oyunları, özel ders etkinlikleri, denetleme ve hizmetiçi eğitimleri dönemin belgeleri, öğretmen ve öğrencilerinin katkılarıyla eğitim bilimi açısından incelemektir.

Verilerin bu araştırma kapsamında toplanarak analiz edilmesi, müzik eğitimi içinde yer alan öğrenci, öğretmen ve akademisyenlerin bu konudaki araştırmalarına yardımcı olması amaçlanmaktadır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Mayıs 2019 itibarıyla Kıbrıs'ta müzik eğitimi ile ilgili 'eğitim politikaları', 'eğitim programı', 'öğretmen yetiştirme', 'öğretim yöntemi', 'materyal', 'hizmetiçi eğitim', 'program dışı müzikal etkinlikler', 'okul şarkıları', 'genel müzik eğitimi', 'sınıf müzik eğitimi', 'okul müzik eğitimi', 'Kıbrıs Türk eğitim tarihi', 'Kıbrıs Türk eğitim tarihinde müzik' anahtar kelimeleriyle yapılan taramada benzer bir araştırmaya rastlanmadığından bu araştırma, alanında ilk olması açısından önemlidir.

Kıbrıs Türk eğitim tarihinde müzik eğitiminin geçirdiği aşamaların belirlenmesi, ilkokullarda müzik öğretmenliği yapmış kişilerin deneyimlerinin ve öğretim yöntemlerinin incelenmesi, araştırma sırasında toplanacak belgelerin ve görsel materyallerin analiz edilerek değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Kıbrıs Türk eğitim tarihine emek vermiş kişilerin sayısı her geçen gün azalmaktadır. 2017 yılında eğitime emek vermiş Harid Fedai ve Ekrem Yeşilada gibi değerler hayatını kaybetmiştir. Bundan dolayı sözlü tarih çalışmalarının vakit kaybetmeden daha sık ve daha fazla yapılması gerekmektedir. Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen sözlü tarih çalışmasından elde edilen verilerin birincil kaynak niteliğinde olması önemlidir.

Ayrıca bu araştırma kapsamında elde edilmiş verilerin, Kıbrıs Türk eğitim tarihindeki müzik eğitimi ile ilgili eksikliklerin bir kısmını tamamlar nitelikte olması, bu konuda daha sonra yapılacak çalışmalara ışık tutabilmesi açısından değerlidir.

1.4 Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. Kıbrıslı Türklerin adaya geliş tarihi olan 1571'den başlamaktadır. 1983 sonrasında eğitimle ilgili arşivlerin KKTC MEB tarafından düzenli olarak tutulmasından, öncesinde ise verilerin çeşitli nedenlerle dağınık olmasından, nitelikli bir tarihsel çalışmanın yapılması için olay-olgu kavramları dikkate alınarak üzerinden belirli bir zaman geçmesi gerektiğinden dolayı 1983 yılı öncesiyle,
2. Kıbrıs Türk müzik eğitimine hizmet etmiş kişilerle,
3. 1983 öncesinde Kıbrıs Türk Maarifi'ne bağlı ilkokullarda müzik dersi veren ulaşılabilen öğretmenlerle,

4. 1983 öncesinde Kıbrıs Türk Maarifi'ne bağlı ilkokullarda öğrenci olarak eğitim almış ulaşılabilen kişilerle,
5. Tez aşamasının sonuna kadar toplanacak olan yazılı, sözlü ve görsel materyallerle sınırlandırılmıştır.

1.5 Tanımlar

İlköğretim: KKTC MEB Yasasına göre İlköğretim; o yılın 31 Aralık gününden önce altı yaşını tamamlayan çocukların 11 yaşını tamamlayıncaya kadar süren eğitim ve öğretimlerini kapsar. Zorunlu ilköğretim çağı, çocuğun altı yaşını tamamladığı yılın Ağustos ayının son gününü izleyen öğretim yılı başında başlar (KKTC MEB, 1986).

Müzik Eğitimi: Bireyin içinde yaşadığı, her gün yüz yüze olduğu müziksel çevresiyle sağlıklı bir etkileşimde bulunabilmesini; müziğin yaratım, üretim, yorum, kullanım ya da tüketimine doğrudan ya da dolaylı olarak, bilinçli ve bilgili biçimde katılabilmesini ve giderek müziksel yaşamın gelişmesine katkılarda bulunabilmesi için gerekli davranışlarla donatılmasını amaçlamıştır (Uçan, 1994).

1.6 Kısaltmalar

ABRSM: The Associated Board of the Royal Schools of Music

AÖA: Atatürk Öğretmen Akademisi

KGTY: Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

KTFD: Kıbrıs Türk Federe Devleti

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TÖK: Türk Öğretmen Koleji

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde dünyada, T.C.'de ve Kıbrıs'ta yapılan, ilköğretim genel müzik eğitimiyle ilişkilendirilebilen kitap, tez ve makalelere yer verilmiştir. Araştırmanın konusu ile yakından ilgili anahtar sözcüklerle yapılan tarama sonucu elde edilmiş literatür verileri ve/veya yakından ilgili diğer başlıkları kapsayan kitap, tez, makale ve diğer kaynaklar bu bölümde açıklanmıştır. Ulaşılabilen en eski birincil ve ikincil kaynaklardan yakın tarihe kadar yapılmış ilgili araştırmalar dünyada, T.C.'de ve Kıbrıs'taki çalışmalar başlıkları altında sunulmuştur.

2.1. Dünya'da İlköğretim Müzik Eğitim Tarihi ile İlgili Araştırmalar

A History of American Music Education (2007) adlı kitap, Amerikan müzik eğitiminin tarihini, İncil'deki köklerinden, son tarihsel olaylara ve eğilimlere kadar uzanarak açıklamıştır. Konunun eğitimsel, felsefik ve sosyolojik yönlerini tanımlamıştır. Mesleki kuruluşlar, materyaller, teknikler hakkında bilgiler sunan bu kitap beş bölüme ayrılmaktadır. I. Bölüm, Batı Mirası, II. Bölüm, Yeni Dünya: Amerika, III. Bölüm, Erken Amerikan Eğitimi, IV. Bölüm, Müzik Eğitiminin Büyümesi, V. Bölüm, 1950'den sonra Müzik Eğitimi. Bir yıl sonra yukarıda bahsedilen ve yine MENC (Music Education National Conference) ortaklığıyla basılan A Concise History Of American Music Education (Mark, 2008) önceki kitapla büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Bu kitap Avrupa'da Antik Yunan ve Roma, Orta Çağ, Yeni Dünya (Amerika)'da erken dönem müzik eğitimi, ilk göçmenler, New England eyaletinde erken dönem müzik eğitimi ve günümüze kadar gelen dönemlerde; eğitim programında ders olarak müzik eğitimi, mesleki eğitim kurumları, müzik öğretim programının genişletilmesi ve 21. yüzyılda müzik eğitimi başlıkları altında müzik eğitimini geniş bir biçimde açıklamaktadır.

'Korean Primary School Music Education During Japanese Colonial Rule (1910-1945)' (Kim, 2013) adlı makalede Kore'deki Joseon Hanedanlığı (1392-1910) altında 500 yıllık istikrarın ardından, Japon işgali (1910-1945) ve sömürge yönetiminin Kore toplumunda büyük değişiklikler getirdiği ve Kore kültüründe müzik dahil önemli bir gerilemeyle sonuçlandığından bahsedilmiştir. Japon sömürge egemenliği altında Kore müzik eğitiminin temel özelliklerini ve değişikliklerini

inceleme amacı taşıyan bu araştırmada sömürgeciliğin Kore ilköğretim müzik eğitimi üzerindeki etkilerini analiz etmek için, o dönemdeki müzik ders kitapları ve eğitim politikası belgeleri ile ilgili birincil kaynaklar araştırmacı tarafından incelenmiş ve o zamanlar ilkokulda öğrenim görmüş olan 75-90 yaş arası 42 görgü tanığıyla yapılan görüşmelerde sömürge Kore müziği eğitiminin amaçları ortaya konulmuştur. Görüşme soruları, ilköğretim okullarında müzikal içerikli okul etkinliklerinin analizinde temel olarak kullanılmıştır. Görüşmelerde günlük okul hayatı, müfredat ve sömürge eğitiminin öğrencilerin daha sonraki yaşamları, müzikal kültürlenme derecesi ve kültürel kimlikleri üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Bu tezde, müziğin müfredatta yalnızca marjinal öneme sahip olduğu görülmesine rağmen, sömürgeci hükümetin amaçlarını desteklemeye okul sistemi içinde çok önemli bir rol oynadığı savunulmuştur. Koreli okul çocuklarının Japon İmparatoru'nun coşkulu tabasına dönüştürmek için müzik eğitiminin kullanıldığı saptanmıştır. Ayrıca, görgü tanıklarının ilkokul yaşamlarına ilişkin güçlü ifadeleri ve zamanın askeri şarkıları söyleme hissi, müzik eğitiminin öncelikle siyasi amaçlara hizmet ettiğini kanıtladığı araştırmacı tarafından belirtilmiştir. Bu tez aynı zamanda Kore ilköğretim okullarında Japon müzikal kültürlenmesi sayesinde, okul çocuklarının kültürel kimlik duygusunun azaldığını göstermiştir. Kültürel bir kimliğe kavuşmanın bugün Kore'de başarılı nesiller için bile yavaş bir süreç olduğu araştırmacı tarafından belirtilmiştir.

2.2. T.C.'de İlköğretim Müzik Eğitim Tarihi ile İlgili Araştırmalar

'Osmanlı'da Çocuk Musikisi' (Hacıosmanoğlu, 2015) kitabı, Cumhuriyet döneminde yapılan araştırmaların Osmanlı'da çocuk musikisini yok saymakta olduğunu öne sürerek 1882 yılında ilk çocuk şarkısı örneğinin 'Çocuklara Kıraat' adlı dergide yayınlanan 'Mekteb Şarkısı' olduğundan bahsetmektedir. Atatürk'ün de bu şarkıyı ilkokul döneminde öğrenmiş olabileceği belirtilen kitap dört yıllık araştırmanın sonucu olarak 400'e yakın eserle çocuk müziği dağarcığını ortaya koyma amacını taşımaktadır.

'Osmanlı Maarifinde Musiki' (Özden, 2015) adlı kitap Osmanlı öncesinden itibaren medrese eğitimi, müzik eğitimi, Osmanlı'da eğitim reformu, Osmanlı Maarifi'nde müzik başlıkları altında dört bölümden oluşmuştur. Özellikle dördüncü bölümde maarif teşkilatı, maarife bağlı okullar, muallim mektepleri (öğretmen okulları), müzik okulları, musiki derslerine ait görüşler, okutulan müzik ders kitapları,

okullardaki müzik aleti ve materyaller, müzik öğretmeni maaşları gibi konular ayrıntılı olarak incelenmiştir.

‘Atatürk ve Köy Enstitülerinde Müzik Eğitimi’ (Uçan, 2017) adlı kitap Cumhuriyet dönemi köy enstitülerindeki müzik eğitimi hakkında bilgiler içermektedir. Prof. Dr. Ali Uçan’ın kendi deneyimlerini paylaştığı bu çalışma, Cumhuriyet dönemi ve köy enstitülerini müzik eğitimi bakımından incelemektedir.

‘Musiki Muallim’den Günümüze Müzik Öğretmeni Yetiştiren Kurumlar’ (2001) başlıklı makalesinde Şentürk, Türkiye’de 1830’lardan itibaren rüştiyeler, idadiler, sultaniler, darülmâarif gibi okulların devletin denetiminde açılması, eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılmasını sağladığından ve bu okullarda programlara uygun eğitim yapma zorunluluğu getirildiğinden bahsetmektedir. Şentürk, bu okullarda gına, musiki ve gına ve musiki adları altında müzik derslerinin yer aldığını, fakat bu derslerin varlığına karşın yetişmiş öğretmen bulunmadığından dolayı müzik eğitiminin amaçlanan ölçüde gerçekleşemediğini belirtmiştir. Cumhuriyet dönemiyle beraber ulusal kültürü çağdaş uygarlık düzeyine çıkartma amacıyla örgün genel müzik eğitimine önem verilmiş ve Musiki Muallim Mektebi 1924 yılında kurulmuştur. 1935-37 yılları arasında Türkiye’de konservatuvarın kurulması ve müzik sorunları ile ilgilenmek üzere çağrılan Paul Hindemith, Müzik Öğretmen Okulu’nu, Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü’ne bir yabancı uzman gözetiminde bağlanmasını salık vermiş ve bölüm olarak 1937-1938 yılında adı geçen kuruma aktarılmıştır. 1980 yılına kadar eğitim enstitüleri müzik bölümlerinde 3 yılda yetişen müzik öğretmenleri 1980-1982 yılları arasında 4 yıllık yüksek öğretmen okullarında yetiştirilmiş, 1982’den itibaren ise müzik öğretmenleri üniversitelerde yetiştirilmeye başlanmıştır.

‘Cumhuriyet’in Yapılanma Sürecinde Müzik Eğitimi’ (Şahin, 2008) adlı betimsel çalışmada ise T.C.’nin yapılanma sürecinde (1920–1940) müzik eğitimi araştırılmıştır. Bu çalışmada öncelikle dönemin özellikleri eğitimle bağdaştırılarak açıklanmıştır. Bu nedenle müzik eğitimi genel eğitim kurumlarında, müzik eğitimcisi yetiştiren kurumlarda ve sanatçı yetiştiren kurumlarda olmak üzere üç grupta incelenmiştir. Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte çağdaşlık, ulusallık ve evrensellik temeline dayalı değişimlerin, müzik eğitiminin amaçları içerisine yerleştirilerek verildiği çalışma, T.C.’nin ilk evresinin müzik eğitiminin betimlenmesiyle

sürdürülmüştür. Belirlenen başlıklar altında müzik eğitimi yaşıyanlar, gelişen olaylar, kurumlar ve kurumların oluşumunda yer alan kişilerden bahsedilmiştir.

Osmanlı Devleti’nde ‘Müzik Eğitimi Veren Önemli Kurumları’ (Toker ve Özden, 2013) adlı makalede yaklaşık altı yüzyıl boyunca varlığını sürdüren Osmanlı Devleti’nin uzun süre hayatta kalmasının en önemli nedenlerinden birinin kendine özgü eğitim sistemi olduğu belirtilmiştir. Araştırmada Osmanlı Devleti’nde müzik eğitiminin ülke çapına yayılmış çeşitli kurumlar tarafından verildiği belirtilmiş, bu kurumların en önemlilerinden olan Enderûn-ı Hümâyûn, Mehterhâne-yi Hümâyûn, Musika-i Hümâyûn, Mevlevîhâneler ve Tanzimat sonrası açılan müzik okullarında verilen derslerin içerikleri ve uygulanan öğretim metotları hakkında bilgiler vermiştir. Araştırmada ayrıca Türk mûsikîsinin en eski eğitim sistemi olan meşk sistemine değinilmiştir. Son olarak Osmanlı’da kullanılan müzik eğitimi yöntemlerinin güncel müzik eğitime uygulanabilirliği konusunda değerlendirmeler yapılmıştır.

2.3 Kıbrıs’ta İlköğretim Müzik Eğitim Tarihi ile İlgili Araştırmalar

Yapılan literatür taramasında Kıbrıslı Türklerde ilköğretim genel müzik eğitimi tarihi ile ilgili bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Kıbrıs’ta müzik eğitimi ile ilgili akademik çalışmalar yapılmasına rağmen, bu çalışmalarda daha çok 1983 sonrası müzik eğitimi politikası, eğitim müfredatı, eğitim içeriği ile ilgili bulgulara yer verilmiştir (Sungurtekin, 2003).

‘T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’ ve ‘Cumhuriyet Arşivi’ndeki belgeler, ilgili anahtar sözcüklerle taranmış ve konuyla ilgili belgeler elde edilmiştir. Bu belgelerde daha çok eğitim yönetimi ve denetlemeyle ilgili verilere rastlanmıştır.

‘Cyprus Gazette’ 1878’den günümüze kadar her yıl yayınlanan bir kaynaktır. 1878’den 1960’a kadar İngiliz Sömürge İdaresi tarafından hazırlanmıştır (<http://www.cyprusdigitallibrary.org.cy/items/show/42>)

Kıbrıs’taki devlet kurumlarının, hizmetleri ve etkinlikleri ile ilgili bilgi veren bu geniş kaynakta müzik ve müzik eğitimi, öğretmen eğitimi ve okullarla ilgili bilgilere de rastlanmaktadır.

‘Bluebook’ yıllıkları, İngiliz Sömürge İdaresi’nin 1878’den itibaren Kıbrıs Adası’yla ilgili tüm alanlardaki istatistikler ve mali etkinliklerin bulunduğu, geniş çapta bilgi içeren birincil kaynaklardır

İlgili literatüre ulaşma kapsamında T.C. kaynakları, köy enstitüleri müzik kitabı, Kıbrıs Türk eğitimcilerinin kitap ve yayınları, okul yıllıkları, gazete ve özel arşivler taranmış, ilköğretim genel müzik eğitimi ile ilgili ulaşılabilen tüm veriler değerlendirilmiştir.

Yukarıda açıklanan kaynaklar araştırıldığında, doğrudan Kıbrıslı Türklerde ilköğretim genel müzik eğitimine yönelik bir çalışma bulunmadığı ortaya çıkmaktadır. Buna rağmen yukarıdaki kaynakların tümünde, ilgili dönemlerde okulöncesi ve ilköğretimle ilgili birçok bilginin arasında müzik eğitimine ilişkin belgeler dağınık olsa da mevcuttur. Araştırmada bu bilgiler bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Bulgular bölümünde, adı geçen bilgiler ayrıntılı olarak verilmeden önce, bu kısımda araştırma kapsamında başvuru alan bazı önemli kaynaklar belirtilmiştir.

‘Education In Cyprus’ (Weir, 1952) kitabının yazarı Kuzey Amerikalı William Wilbur Weir, 1916 yılında Larnaka’daki American Academy’de öğretmenliğe başlamıştır. 1921 yılında Kıbrıslı Türk ve Rumların beraber öğrenim gördüğü 300 öğrencisi olan bu kuruma yönetici olarak atanmıştır. 1961 yılında ABD’ye dönene kadar okulun yöneticisi olarak kalmıştır. 1953 yılında Teachers College’de doktora derecesini almadan önce 1952’de ‘Kıbrıs’ta Eğitim’ konulu kitabını yayınlamıştır. Bu kitap İngiliz yönetimi devrinde Kıbrıs’ta eğitim alanında neler yapıldığını anlama amacının yanında, eğitimin 1950’li yıllardaki durumunu ortaya koymak ve geleceğe ilişkin planlama yapabilmek için bazı notkaları vurgulamayı amaçladığını belirtmiştir. Kitapta Kıbrıs ve insanları, 1878’den beri Kıbrıs’ta eğitim, Türk etkisi, Yunan etkisi, İngiliz etkisi, Amerikan etkisi, diğer kaynakların etkileri ve gelecekteki gelişmeler adlı bölümler bulunmaktadır. Bu bölümlerde Türk ve Rum ilkokulları, eğitim yönetimi, eğitim felsefesi, öğretmen yetiştirme, eğitim programları, zorunlu eğitim, ziraat okulları, dini okullar, kızların eğitimi, ortaokullar ve daha birçok eğitimle ilgili konularda ayrıntılı bilgi ve istatistiklere yer verilmiştir.

‘Kıbrıs Türk Maarif Tarihi 1571-1968’ (Behçet, 1969) adlı kitap, Kıbrıs Türk Maarifi ile ilgili ayrıntılı bilgi sağlamak, bu bilgileri gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla, Kıbrıslı Türk ilkokul ve ortaokul öğretmenleri Hasan Behçet tarafından yazılmış kaynak, Kıbrıs coğrafyası, Kıbrıs tarihi, Osmanlı devrinde Türk maarifi, İngiliz devrinde Türk maarifi, Kıbrıs Cumhuriyet devrinde Türk maarifi ve T.C.’nin Kıbrıs Türkleriyle ilgisi ve kronolojik özet bölümlerinden oluşmuştur. İlkokul,

ortaokul ve liselerle ilgili yasa, ders programı, eğitim yönetimi ve yöneticiler, okul yapıları, Türk Öğretmen Koleji'nden ayrıntılı bir biçimde bahsetmektedir.

'Batmayan Eğitim Güneşlerimiz' (Nesim, 1987) adlı kitap, öğretmen Ali Nesim'in sözlü tarih araştırmalarını da değerlendirdiği önemli bir kaynaktır. Öğretmenlerin anılarını sözlü tarih araştırması kapsamında derleyip kitaplaştırmıştır. İngiliz döneminden KKTC'ye öğretmen yetiştirme, Kıbrıslı Türklerin eğitimle ilgili girişimleri, dünden bugüne Kıbrıs Türk eğitimine kısa bir bakış, unutulmayan öğretmenler, öğretmenlerin anıları, sözlü tarih, ilgili dönemlerdeki eğitime ilişkin yasalar, sendikalar, okullarla ilgili istatistikler ve resimler kitabın içeriğini oluşturmuştur.

'Eğitimle Bir Ömür' (Feridun, 2000) ve 'Kıbrıs Türk Eğitim Tarihinden Bir Ömür' (Feridun, 2011) adlarını taşıyan bu iki kitap, İngiliz Dönemi'nde maarif müdürlüğü, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nde de yöneticilik yapmış olan Hüsnü Feridun'un eserleridir. Yazarın otobiyografisi ve Kıbrıs Türk Maarifi'yle ilgili olay, yazışma ve resmi evrakların bulunduğu bu kitaplar yaşanan olayları belgeleriyle birlikte sunan, Kıbrıs Türk eğitim tarihiyle ilgili önemli kaynaklardır. Yazarın kitaplarında kendi ilköğretim, ortaöğretim, Türk Öğretmen Koleji ve İstanbul Üniversitesi'ndeki öğrenim yaşamına ilişkin bilgiler, görev aldığı yıllardaki eğitim politikası ve eğitim yönetimi, eğitim programları, siyasal geçiş dönemlerinde eğitimdeki yönetim değişiklikleri, yasa ve tüzükler, okulların durumu, öğretmen yetiştirme gibi konulardan ayrıntılı olarak bahsetmiştir.

'1878 – 1960 Yılları Arasında Kıbrıs'ta İlköğretim (İngiliz İdaresi Dönemi)' (Şahin, 1997) adlı yüksek lisans tezinde İngiliz idaresi döneminde ilköğretim konusu ele alınmıştır. İngiliz idaresi dönemi öncesi Kıbrıs'ta ilköğretim, İngiliz idaresi döneminde Kıbrıs'ta ilköğretim, İngiliz idaresi döneminde ilköğretime öğretmen yetiştirme ve Ada'daki Türk toplumunun eğitim ile ilgili faaliyetleri başlıkları altında incelenmiştir. Tezde Kıbrıslı Türklerin İngiliz Sömürge Yönetimi'nden toplumsal çatışmaların başladığı 1950'li yıllar ve sonrasına eğitimle ilgili verdiği mücadele anlatılmaktadır. Araştırma, Kıbrıs Türk toplumunun İngiliz idaresine karşı verdiği mücadelenin, bugünkü KKTC'nin varoluşunun temelleri olduğunu öne sürmektedir.

The Historical Evolution of Music Education and Position Today in TRNC (Sungurtekin, 2009) adlı makalede, KKTC ilköğretim, ortaokul, lise ve yüksek

öğretim düzeylerinde müzik eğitiminin tarihsel evrimini araştırmak amaçlanmıştır. KKTC’de müzik eğitimi, Türk okullarında eğitim, öğretmen eğitimi, toplumlar arası eğitim, Darülelhan’dan sonra müziğin gelişimi, KKTC’de örgün ve mesleki müzik eğitimi, özel müzik eğitimi, KKTC’deki kurumlarda şimdiki müzik eğitim sisteminin durumu başlıkları altında çeşitli bilgilere yer verilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, uygulama süreci, veri toplama araçları, verilerin analizi ve yorumlanması alt bölümleri ele alınmıştır.

3.1 Araştırma Modeli

Bu araştırma tarihsel bir çalışmadır. Olayları tarihi yönden incelemek, tarihteki olay ve olguların içinde çalışılan alanla ilgili yanıtlar bulmak, sorunların çözümüne esas olacak kanıtları geçmiş zaman içinde aramakla mümkündür. Böyle bir çalışmada “tarihi yöntem” uygulanırken, yapılan araştırmaya da “tarihsel araştırma” adı verilmektedir (Önal, 2006). Bu çalışmada hem belgesel tarama hem de sözlü tarih yöntemleri kullanılmıştır. Sözlü tarih araştırmasıyla elde edilen bulgular, belgesel tarama ile de desteklenmiştir. Sözlü tarih çalışması dışında 1983 öncesinde ilkokullarda öğrencilik yapmış daha fazla kişiye ulaşabilmek için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak bulgular zenginleştirilmiştir.

Varolan kayıtların ve belgelerin incelenerek verilerin toplanmasına belgesel tarama denir. Belgesel tarama, hemen her araştırma için kaçınılmaz olan bir veri toplama tekniğidir. “*Belge yoksa tarih de yoktur.*” (Madge, 1965). Bu bağlamda Kıbrıs Türk müzik eğitim tarihini araştırmak için tarihi belgeler taranmıştır.

Sözlü tarih, son yıllarda bilimsel çalışmalarda sık kullanılan bir yöntemdir. Sözlü tarih yöntemiyle, yazılı kaynakların yeterli olmadığı veya taraflı olduğu durumlarda kişilerin tanıklıklarına başvurulması, olay ve olguların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur.

Küpüç’e göre (2014) sözlü tarih, bugünü daha iyi anlamak ve geleceği daha iyi yönlendirmek için, geçmişe bir anlam verme sürecine yapılan katkıdır. Tarih bilimi belgelerle yapılır. Fakat belge yoksa tarihi araştırmanın yapılamayacağı anlamına gelmez, sözlerle de tarih yapılabilir. Sözlü tarih, anlatıcının birinci el bilgilerden söylediği kanıtların kaydedilmesidir. Belirli bir konunun planlı ya da yarı yapılandırılmış ve dolaysız bir şekilde işlenmesidir. Kaydedilmiş, rasgele bir görüşme değildir.

3.2 Veri Toplama Araçları

Araştırmada belgesel tarama yapılırken birincil ve ikincil veri kaynaklarından faydalanılmıştır. Belirlenen dönemler arasında Kıbrıs'taki müzik eğitim politikalarına ait resmi dokümanlar, toplantı tutanakları, kişisel notlar ve belgeler, görsel materyaller ses kayıtları ve araştırma ile ilgili başvurulmuş kişiler birincil kaynaklardır. Basılı kitaplar, elektronik belgeler, bildiriler ve web online taramalar veri toplanırken yararlanılan diğer kaynaklar arasındadır (Balcı, 2015; Karasar, 2015).

Sözlü tarih çalışması için araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Bu formun geçerlik ve güvenilirliği için iki müzik eğitim, bir Türk dili ve bir tarih uzmanının görüşleri alınarak gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra sözlü tarih araştırmasında kullanılmıştır. Kıbrıslı Türklerde ilköğretim müzik eğitimi yarı yapılandırılmış görüşme formu; 'kişisel bilgiler', 'eğitim bilgileri', 'öğretmen yetiştirilen kurumda alınan müzik eğitimi', 'mesleki bilgiler, çalgı kullanımı ve müzik tercihleri', 'eğitim politikası', eğitim programı ve içerik', 'müzik derslerinde kullanılan yaklaşım yöntem ve teknikleri, materyal kullanımı, ölçme ve değerlendirme, fiziki koşullar', 'hizmet içi eğitim denetleme, kişisel gelişim', 'şarkı ve çalgı öğretimi', 'program dışı müziksel etkinlikler, müzik derslerinde edinilen bilgiler' başlıkları altında 9 kısımdan oluşmaktadır.

3.3 Veri Toplama Süreci

Araştırmanın veri toplama süreci iki aşamada gerçekleşmiştir. Birinci aşamada tarihi niteliği olan birincil ve ikincil belgeler araştırmacı tarafından toplanıp araştırmanın alt problemlerine göre gruplandırılarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın belge tarama boyutunda; araştırılacak dönemlere ait birincil ve ikincil belgelere ulaşılmıştır. Birincil belgeler arasında, öğrenci karneleri, öğretmenlere ait müzik dersi notları, kullandıkları kitap ve defterler, müziksel aktivitelerde çekilmiş resimler, gazeteler, dergiler, okul yıllıkları, müzik eğitimini içeren dönemin ilgili kurumları tarafından çıkartılan resmi evraklar bulunmaktadır. İkincil belgeler içinde otobiyografi ve anı kitapları, eğitim tarihi araştırmaları, makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri, elektronik ortamda yayımlanan belgeler yer almaktadır.

İkinci aşamada ise sözlü tarih araştırması yapılmış; Kıbrıslı Türklerde ilköğretim genel müzik eğitimi ile ilgili kaynak kişilere ulaşılmış ve yarı yapılandırılmış görüşme formuna bağlı kalarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşme esnasında yapılan mülakatların arşivlenmesi için ses kaydı yapılmıştır. Bu ses kayıtları verilerin analizi için çözümlenerek yazıya aktarılmıştır.

3.4 Verilerin Analizi

Araştırmada belgesel tarama ve sözlü tarih kapsamında elde edilen veriler içerik analizi gerçekleştirilerek düzenlenmiştir. İçerik analizinde müzik eğitimi, öğretmen, mesleki eğitim, çalgı, müfredat, eğitim programı, eğitim politikası, müzik öğretim yöntemi, sınav, müzik odası, hizmet içi eğitim, müfettiş, şarkı isimleri, münasire, halk oyunları, özel dersler kelimeleri kullanılarak tarama yapılmıştır. İçerik analizi uygulanırken sözlü tarih verileri hem diğer sözlü tarih verileriyle karşılaştırılarak, hem de belgelerle karşılaştırılarak araştırma verilerinin güvenilirliği sağlanmıştır.

Sözlü Tarih Çalışma Grubu ile İlgili Bilgiler

Görüşme bulguları analiz edildiğinde 14 kişinin 1960 yılından önce, 3 kişinin 1960 yılından sonra ilkokulda öğrenim gördüğü tespit edilmiştir.

Görüşme bulguları analiz edildiğinde “*Hangi okullardan mezun oldunuz?*” sorusuna verdikleri yanıtlara göre görüşülen kişilerin okuduğu ilkokulların isimleri şunlardır.

Tablo 3.1

Sözlü Tarih Araştırmasına Katılan Kişilerin Doğum Tarihleri ve İlkokul Bilgileri

Adı – Soyadı	Cinsiyet	D. Tarihi	İlkokulu Okuduğu Yıllar	Okuduğu Okulun Adı
Hale Avkıran	K	1931	1936-1942*	Ayasofya İlkokulu
Hüseyin Kanatlı	E	1931	1937-1943	Baf İlkokulu
Hüseyin Şenol	E	1931	1937-1943	Haydarpaşa İlkokulu
Aktan Gazioğlu	K	1933	1939-1945	Ayasofya İlkokulu
Oğuz Metiner	E	1939	1945-1951	Yenicami İlk. (1945-1946) Haydarpaşa İlk. (1946-1951)
Mehmet Güçlü	E	1940	1946-1952	İstinco (Tabanlı) İlkokulu
Aydın Hikmet	E	1941	1947-1953	Yenicami İlk. (1947-1949) Haydarpaşa İlk. (1949-1953)
Hasan Daniş	E	1941	1947-1973	Abohor (Cihangir) İlk.
Halil Kara	E	1942	1948-1954	K. Kaymaklı İlk. (1948-1952) Haydarpaşa İlk. (1952-1954)
Erdal Ilıcan	E	1944	1950-1957	Yenicami İlk. (1950-1952) Haydarpaşa İlk. (1953-1956)
Aytaç Çağın	E	1947	1953-1959	Yenicami İlk. (1953-1954) Haydarpaşa İlk. (1954-1956) Atatürk İlk. (1956-1959)
Mehmet A. Davulcu	E	1947	1953-1959	Kalavaç İlkokulu
İsmet Çakır	K	1948	1954-1961	Selimiye İlk. (1954-1957) Köşklüçiftlik İlk. (1957-1960)
Halide Tunçeri	K	1949	1955-1961	K. Kaymaklı İlk. (1955-1956) Selimiye İlk. (1956-1958) Atatürk İlk. (1958-1961)
Sadık Zabit	E	1955	1961-1967	Yenicami İlk. (1962-1963) Atatürk İlk. (1963-1967)
Cemal Özgürsel	E	1955	1961-1967	Cihangir İlk. (1961-1967)
Hasan Akar	E	1961	1967-1973	Selimiye İlk. (1967-1968) Yenicami İlk. (1968-1970) Atatürk İlk. (1970-1973)
Yılmaz Şerebet	E	1965	1971-1979**	Vreçça (Dağaşan) İlk. (1972-1974) Minareliköy İlk. (1976-1979)

* İlkokula normalden 1 yıl önce başladı.

** Savaşın ve mübadeleden dolayı okula ara verdi.

Bu araştırmada 12 kişi 1983 öncesi ilköğretim öğretmeni yapan, 6 kişi ise 1983 öncesinde ilköğretim öğrenim görmüş çeşitli meslek gruplarından oluşmaktadır.

İlkokul öğretmenliği yapmış 12 öğretmenden 7'si erkek 4'ü ise kadındır. Öğretmenlik yapmış bu kişilere aynı zamanda ilkokuldaki öğrencilik yıllarında aldıkları müzik eğitimi ile ilgili sorular da yöneltilmiştir. 1983 öncesi ilkokullarda öğrencilik yapmış diğer 7 kişinin 6'sı erkek 1'i kadındır.

Tablo 3.2

Sözlü Tarih Araştırmasına Katılan İlkokul Öğretmenlerinin Mezuniyet Tarihleri ve Görev Yaptıkları Okullar

Adı – Soyadı	Cinsiyet	Mezun Olduğu Okul	Mezuniyet T.	Görev Aldığı Okullar
Hale Avkiran	K	Kız Öğretmen Okulu	1950	Ayasofya İlk. (1950- 1953) Selimiye İlk. (1953-1955) Atatürk İlk. (1958-1960)
Hüseyin Kanatlı	E	Omorfo Öğretmen Koleji	1951	Polimidya İlk. (1950 - 1953) Ayanni İlk. (1953 - 1954) Polimidya İlk. (1954 - 1955) Alehtora İlk. (1955 - 1956) Sedat Simavi İlk. (1956 - 1959)
Hüseyin Şenol	E	Omorfo Öğretmen Koleji	1953	Mallıdağ İlk. (1953 - 1954) Görneç İlk. (1954 - 1955)
Aktan Gazioğlu	K	Kız Öğretmen Okulu	1953	Larnaka İlk. (1953-1954) Ayasofya İlk. (1954-1956) Atatürk İlk. (1956-1960) Lefkoşa Anaokulu (1960-1961)
Oğuz Metiner	E	Türk Öğretmen Koleji*	1959	Gönyeli İlk. (1959-1960) K. Kaymaklı İlk. (1959-1960) Sağırlar Okulu (1960-1963) K. Kaymaklı İlk. (1963-1964) Lefkoşa'da Göçmen Çocuklar için Kız Lisesi binasında kurulan okul. (1964) Gönyeli İlk. (1969-1975)
Mehmet Güçlü	E	Türk Öğretmen Koleji	1960	Tabanlı İlk. (1960-1969) Beşiktepe İlk. (1969-1970) Görmeli İlk. (1970-1972) Balıkesir İlk. (1974-1976) Serdarlı İlk. (1976-1977) Minareliköy İlk. (1977-1988)

Tablo 3.2

Sözlü Tarih Araştırmasına Katılan İlkokul Öğretmenlerinin Mezuniyet Tarihleri ve Görev Yaptıkları Okullar (Devam)

Halil Kara	E	Türk Öğretmen Koleji	1962	Cihangir İlk. (1962-1963) Hamitköy İlk. (1965-1966) Arabahmet İlk. (1966-1970) Atatürk ilk. (1970-1977) Şht. Tuncer İlk. (1977-1979)
Aytaç Çağın	E	Türk Öğretmen Koleji	1970	Lefke İstiklal İlk. (1970-1975) Güzelyurt Özgürlük İlk.(1977-1980) Gönyeli İlk. (1980-1981) K. Kaymaklı İlk. (1981-1982) Arabahmet İlk. (1981-1982)
Mehmet A. Davulcu	E	Türk Öğretmen Koleji	1970	Lefke İstiklal İlk. (1970-1971) Çukurova İlk. (1971-1973) Altınova İlk. (1973-1977) Kalavaç İlk. (1977-1984)
İsmet Çakır	K	Türk Öğretmen Koleji	1969	Larnaka İlk. (1969-1970) Atatürk İlk. (1970-1972) Cihangir İlk. (1972-1981) Londra Türk Okulu (1981-1983)
Halide Tunçeri	K	Türk Öğretmen Koleji	1970	Atatürk İlk. (1970-1985)
Cemal Özgürsel	E	Türk Öğretmen Koleji	1976	Güzelyurt Özgürlük İlk. (1979-1985) * * Lefke İstiklal İlk. (1981-1985)

* Omorfo Öğretmen Koleji'nde başlayıp, Türk Öğretmen Koleji'nden mezun oldu.

** 1981'den itibaren haftada 1 gün Lefke İstiklal Okulu'nda görevliydi.

Tablo 3.2'deki verilere göre, sözlü tarih araştırmasına katılan en eski öğretmen, 1950 yılında Kız Öğretmen Okulu'ndan mezun olan Hale Avkıran'dır. En yeni öğretmen ise 1976 yılında Türk Öğretmen Koleji'ni bitiren Cemal Özgürsel'dir. Araştırmaya katılan öğretmenler Lefkoşa, Baf, Limasol, Larnaka, Güzelyurt, Lefke ve Mesarya bölgelerindeki ilkokullarda görev almıştır. Sözlü tarihten elde edilen verilere belgesel taramada elde edilen veriler eklendiğinde araştırma Kıbrıs'ın tümünü temsil eder niteliktedir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırma sonucunda, birincil ve ikincil belgeler, sözlü tarih bulguları, yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen bulgular ve yorumlar bulunmaktadır. Bulgular ve yorumlar 1571 – 1878 Osmanlı hakimiyeti, 1878 – 1960 İngiliz Egemenliği, 1960 – 1974 Kıbrıs Cumhuriyeti ve toplumlar arası çatışmalar, 1975-1983 KTFD dönemlerine ayrılarak kronolojik olarak sınıflandırılmıştır. Her bir dönem kendi içinde müzik eğitimi ile ilgili ‘eğitim politikası, eğitim yönetimi ve reformlar’, ‘eğitim programları’, ‘öğretmen yetiştirme’, ‘genel müzik eğitimi’ ve ‘hizmet içi eğitim ve denetleme’ başlıkları ile değerlendirilmiştir. Osmanlı hakimiyeti dönemi bölümünde ilköğretimde ‘hizmet içi eğitim’ ile ilgili bulguya rastlanmadığı için bu konulara değinilmemiştir.

Osmanlı Devleti’nin genel eğitim politikası devletin tüm topraklarında etkili olmuştur. Bundan dolayı Kıbrıs’taki Osmanlı egemenliği döneminde genel eğitim ve müzik eğitimi anlatılırken, Osmanlı’nın merkezinde eğitimle ilgili alınan kararlardan da bahsedilmiştir.

4.1.Osmanlı Hakimiyeti Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Müzik Eğitimi (1571-1878)

4.1.1. Osmanlı Hakimiyeti Dönemi’nde Kıbrıslı Türklerde Eğitim Politikası, Eğitim Yönetimi ve Reformlar

Osmanlı Devleti, fethettiği yerlere mevcut topraklarından nüfus aktarımı yaparak bu yerlerin devletle ve sistemle bütünleşmesini hedeflemiştir. Bu uygulamanın bir diğer amacı, yeni topraklara aktarılan Türk-İslam nüfusunun kültürel değişime katkı sağlaması olmuştur (Çelik, 1999). Bu politika 1571 yılında Osmanlı hakimiyetine giren Kıbrıs’ta da uygulanmıştır. Eğitim işlerinin yürütmesi için adanın önde gelen yöneticileri çeşitli vakıflar kurarak bu alandaki eksiklikleri tamamlamaya çalışmıştır (Gazioğlu, 2000).

Fethedilen yerlerde siyasi ve kültürel bütünleşmenin bir an önce yaşanması ve Osmanlı eğitim ve öğretim sisteminin yaygınlaştırılması devlet politikası olarak uygulanmış, örgün eğitim kurumlarının kurulmasına önem verilmiştir. Eğitimin

okulların yanında; camiler, tekkeler ve kütüphanelerde de devam etmesine özen gösterilmiştir. 1571 yılından itibaren Kıbrıs'ta da başlayan bu politika ile Osmanlı kültürüne ait, temelinde İslami bilgiler olan eğitim ve öğretim sistemi adada uygulamaya girmiştir. Kıbrıs'taki ilk medrese 1573 yılında Lefkoşa'da açılan Büyük Medrese olmuştur. Medreselerden mezun olanların da görev aldığı İlkokul eğitiminin amacıyla önce Kur'an öğretimi yer almıştır (Gökel ve Dağlı, 2015; Tufan, 2014). Nesim'e göre (1987); Kıbrıs Türk halkının Osmanlı egemenliği döneminde eğitim konusundaki beklentileri fazla olmamıştır. Çocuğun temel dini bilgileri öğrenmesi yeterli görülmüştür. Bu durum, İngiliz hakimiyetin de maruz kalınan kısıtlamalarda dahi ilk zamanlar sürdürülmeye çalışılmış, daha sonra bu görüşten vazgeçilerek Türkiye eğitim sistemindeki yenilikler takip edilmeye başlanmıştır. Kıbrıs'taki eğitim kurumları Osmanlı Devleti'ndeki eğitim kurumlarının yapılanmasıyla paralellik göstermiştir.

Süha'ya göre (1971), Osmanlı Devleti'nde eğitim hayır işleri olarak görülmüştür. Devlet bu konuda sorumluk yüklenmemiştir. Eğitim, varlıklı kişilerin kurdukları vakıflar ile de sağlanmıştır. Devletin bu konudaki rolü; yapılan vakfiyelerin, memur statüsünde olan kadılar tarafından tescil edilmesinden ve vakfiye idaresindeki usulsüzlükleri önlemek için gerektiğinde denetlenmesinden ibaret olmuştur. Eğitim ücretsiz olmasına rağmen zorunlu tutulmamıştır.

Kıbrıs'ta eğitim-öğretim faaliyetleri Osmanlı'nın genelinde olduğu gibi vakıflara dayalı olarak yürütülmüştür. Okullarla ilgili harcamaların karşılanması, öğretmenlerin atanması ve maaşları, vakfiyelerdeki koşullara göre vakıf yöneticilerinin sorumlulukları arasındaydı. Öğretmenler imam ve müezzinlerden oluşan ilmiye sınıfından seçilmiştir (Gazioğlu, 2000). 1571'den 1878'e kadar Kıbrıs'ta Türk okullara verilen devlet desteği sınırlı olmuştur. Her kazadaki meclis idaresinin tavsiyesi dikkate alınarak bazı okullara yıllık bağış yapılmıştır. Bu bağışların miktarı genelde sınırlı ve sabit tutulmuştur. Bunun sebeplerinden biri de okulların teftişi ile ilgili bir mekanizmanın kurulmamasıdır. Fetihten sonra Osmanlı tebaası olarak sayılan ada Rumları ise kiliseleri tarafından desteklenen eğitim ve öğretim imkanlarını Osmanlı eğitim sisteminden bağımsız olarak şekillendirmişlerdir (Lukach ve James, 2007).

Köy mektepleri vakıflar dışında, mahalle ve köy ahalisi tarafından da yaptırılmış, bakım ve personel giderlerinin karşılanması da aynı kaynaklardan sağlanmıştır (İslam Ansiklopedisi, 2007). 1571 – 1600 yılları arasında Kıbrıs'ta 6 sıbyan okulu kurulmuştur. Bunlardan ilki fetihten hemen sonra faaliyete geçen Ayasofya Sıbyan Mektebi olmuştur (Gazioğlu, 2000).

Araz'a (2013) göre; Osmanlı'da mektepler, çocuk yaşamı ve onun etrafında oluşan sosyal ağların anlaşılmasına sağlayacağı katkılara karşın, eğitim tarihi çalışanlar için medreseler kadar cazip bir çalışma alanı olmamıştır. Bundan dolayı da İslam dünyasında eğitim üzerine çalışmaların büyük bölümü medreselerle ilgili olmuştur.

Türk eğitim tarihinde müzik ile ilgili çalışmalar günümüze kadar çeşitli aşamalardan geçmiştir. Osmanlı Devleti'nde, ilköğretim düzeyindeki sıbyan mekteplerinde okutulan müfredatta resmi olarak mûsiki ya da gınâ isminde bir ders olmamakla birlikte, talebelere dini mûsiki talimi (öğretim) yaptırılmıştır. Müzik dersleri orta, lise ve yükseköğretimin görüldüğü medrese eğitiminde müstakil (ayrı) olarak okutulmasa da derslerde kuramsal olarak işlendiğine yönelik bilgiler bulunmuştur (Özden, 2015).

Sıbyan mektepleri, Türk – İslam Dünyası'nda 19. yüzyılda yapılacak modern okulların inşasına kadar ilköğretim seviyesinde çocukların eğitildiği kurumlar olmuştur. Genellikle cami içinde veya cami ve mescitlerin yanında inşa edilen mektepler mimari olarak; talebelerin eğitim gördüğü geniş bir oda, yanında muallim (öğretmen) ve kalfa odası, imkanlar elverdiği taktirde geniş bir avlu ve avlunun köşesinde bulunan tuvaletlerden oluşmaktaydı (Araz, 2013; Gökmen, 2006). Araz'a göre (2013); mekteplerde belli bir sınıf düzeni oluşturulmamış, çocuklar kendi evlerinden getirdikleri veya mektebe vakfedilmiş hasırların üzerlerine oturmuşlardır. Osmanlı topraklarını ziyaret eden batılı seyyahlar yerde oturarak Kur'an okuyan çocukları gördüklerinde şaşkınlıklarını gizleyememiştir.

Müslüman tebaaya (uyruk) bağlı çocuklar 4 yıl, 4 ay ve 4 günlük olduğunda mektebe başlatılırdı. Bu uygulamanın çocuğa uğur getirdiğine inanılmıştır. Ancak çocuğun kesinlikle bu yaşta okula başlaması gerektiğine dair bir şart da bulunmuyordu (Türk, 2018). Sıbyan okullarında, kız ve erkek çocukları birlikte eğitim almıştır. Buna rağmen kız çocukları sıbyan mektebini bitirdikten sonra yüksek okullara devam

edememiştir. Ancak varlıklı olan aileler kızlarına özel ders aldırarak eğitimlerini sürdürmüştür (Süha, 1971).

18. yüzyıldan itibaren eğitim Osmanlı'da amme (kamu) hizmeti olarak da görülmeye başlanmıştır. Bu konuda Avrupa ile açılan aranın kapatılması için ıslahatlara (reform) önem verilmiştir. II. Mahmut dönemine, devletin yeniden güçlenmesini sağlamanın yolunun eğitimden de geçeceği düşüncesiyle ilköğretimi yeniden düzenlemek için 1824 yılında Ta'lim-i Sıbyan Fermanı (Çocuk Eğitimi Emirnamesi) yayınlanmıştır (Kodaman, 1991). Kodaman, bu fermanla ilköğretimi zorunlu hale getirildiyse de fermanın yaptırımının İstanbul sınırlarının dışına çıkamadığını belirtmiştir. Dönemin siyasi sorunları, savaşlar ve bunun sonucunda doğan mali problemler sebebiyle bu girişim sonuçsuz kalmıştır.

Kıbrıs'ta 1573 yılından itibaren açılan sıbyan mektepleri ve medreselerin işleyişi ile bu kurumlarda görev alan ilmiye sınıfının da denetlenmesi için 1837 yılında Kanunname-i Hümayûn'un (Padişahın hükmüyle çıkan kanunlar) uygulandığı görülmüştür (Hakeri, 1997). Bundan bir yıl sonra, Osmanlı Devleti genelinde bayındırlık hizmetleri yanında eğitim işlerini yeniden düzenleyecek olan Meclis-i Umur-ı Nafia (Faydalı İşleri Meclisi) hayata geçmiştir. Artık eğitimi planlama görevini geleneksel eğitim felsefesine sahip medreseler değil, daha modern anlayışa sahip bir makam yapmaya başlamıştır (Kodaman, 1991; Çetin, 2013).

Batılılaşmanın ilk somut adımlarının atıldığı Tanzimat devrinde (1839-1876), devlet bürokrasisi eğitimdeki dikkatini öncelikle ilköğretime odaklamıştır. Müslüman tebaanın cehaletten kurutulması ve Osmanlı ruhunun her bireye kazandırılmasının yolunun eğitimden geçtiği düşüncesi bu konuya odaklanmanın asıl nedeni olmuştur. Batı tarzı eğitim örnek alınarak ilköğretim kurumları ve onun devamı niteliğinde olan ortaöğretim kurumları açılmaya başlanmıştır (Erdoğan, 1996; Akyüz, 1982).

1846 yılında kurulan Meclis-i Maarif-i Umumiye (Genel Eğitim Kurulu) aynı yıl nizamname (tüzük) yayınlamıştır. Bu nizamname ile; ilköğretim ve rüştiyelerin yeniden düzenlenerek, devletin okullar üzerindeki kontrolünün artırılması amaçlanmıştır. 1856 yılında yayınlanan Islahat Fermanı ile eğitimin işlerinin düzenlenmesi için bir yıl sonra icraatlarına başlayacak olan Maarif-i Umumiye Nezareti (Eğitim Bakanlığı) kurulmuştur. 1861 yılında yayınlanan yönergede eğitim kurumları; sıbyan mektebi (ilkokul), rüştiye (ortaokul) ve yüksek okul olarak

bölgelere ayrılmıştır. Öğretmenliğin bir meslek olarak kabul edilmesi alınan kararlar içinde yer almıştır. İcraatların hayata geçmesi için bakanlık bünyesinde ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim daireleri kurulmuştur. 1862’de sıbyan mektepleri bu kuruma bağlanmıştır (Demirtaş, 2007).

Osmanlı Devleti’nde yaşanan bu gelişmeler dahilinde okulların kontrolünün devletin sorumluluğuna girmeye başlamasına rağmen, Kıbrıs’taki eğitim işleri Evkaf tarafından yürütülmeye devam etmiştir. Tanzimat döneminde adadaki sıbyan mektebinin sayısı 68 idi. Bunlardan 29’u vakıf, 39’u ise vakıf olmayan mekteplerden oluşmuştur (Gökel ve Dağlı, 2015:750). Ayrıca sıbyan okullarında çocukların eğitim süresi 1846 yılında 4 yıl olarak belirlenmiştir (Süha, 1971; Hakeri, 1993). Hakeri’ye göre (1993); 1850 – 1900 yılları arasında Kıbrıs’taki okulların öğretim derecelerinde değişiklik yaşanmıştır. Buna göre; sıbyan veya mahalle okulu olarak da adlandırılan iptidaili okullar ilköğretimin birinci devresi, rüştiyeler (ortaokul) ise ikinci devresini oluşturmuştur. İdadi (lise) olarak geçen okullar ise rüştiye üzeri okullar olarak tanımlanmıştır.

1864 yılında, Kıbrıs’taki köy ve kasabaların çoğunda Müslüman tebaa için sıbyan mektebi ihtiyacı devam etmiştir. Bu ihtiyacın karşılanması için Lefkoşa’daki harap halde olan mektepler tadilatından geçirilmiş, bazı bölgelerde halk tarafından yeni mektepler yapılmaya başlanmıştır. Okulların ders materyali ve öğretmen ihtiyacının karşılanması için merkeze talepte bulunulmuştur. Ada’daki Müslüman halkın bu mekteplerin noksanlıkları giderilmediği sürece cehaletin daha da artacağı bilindiği için talepler büyük oranda yerine getirilerek Lefkoşa, Tuzla, Limasol, Lefke, Girne, Mesarya, Mağusa, Değirmenlik gibi yerleşim yerlerine yeni mektepler açılmıştır. Sıbyan mekteplerinin masrafları ile öğretmen maaşları kaideler gereği bağlı oldukları cemaatlara ait iken, 1875’te Akdeniz adalarında açılacak sıbyan mekteplerinin ve öğretmenlerinin masraflarının devlet tarafınca karşılanmasına karar verilmiştir (Ünlü, 2017).

Türkiye’de 1839-1923 yılları arasındaki ilköğretimin geçirdiği aşamaları inceleyen Aziz Berker eserinde; 1869’da yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (Genel Eğitim Tüzüğü) ile, sıbyan okullarının iptidai adıyla geleneksel öğretim metotları dışında, modern öğretim usulleriyle eğitim verecek kurumlara dönüşmeye başladığını anlatmıştır. Teşebbüsün Osmanlı Devleti’nin tamamını kapsamı

hedeflenmiştir. Bu nizamnamede teftiş ve değerlendirme, eğitim hakkı, eğitim yönetimi, okul aşamaları, eğitim ödenekleri, öğretmen yetiştirme ve ataması, taşra örgütü ve sınav sistemleri gibi konular yer almıştır (Berker, 1945). Ayrıca her mahalle ve köyde en az bir mektep, Müslüman ve gayrimüslimlerin müşterek yaşadıkları yerlerde ayrı mektepler oluşturulacağı belirtilmiştir. Sıbyan mekteplerinin inşa, tamir ve öğretmen masrafları ilgili toplum tarafından karşılanacaktır. Sıbyan mektepleri 4 yıldır. 4 yıldan sonra hafızlığa geçmek isteyen öğrenciler bir süre daha okulda kalabilirler. İlkokula başlama yaşı erkek çocuklarında yedi; kız çocuklarında altı olarak belirlenmiştir. İlkokul eğitiminin on bir yaşında bitirilmesi ve bu yaşa kadar okula devam edilmesi esas alınmıştır (Hakeri, 1993; Yolalıcı, 1997). Bir yerde iki sıbyan mektebi varsa birine kızlar, diğerine de erkekler alınacaktır. Bir mektep olan yerlerde, kızlar için mektep yapılıncaya kadar erkeklerle aynı mektebe gidecekler, fakat karışık oturmayacaklardır. Kız sıbyan mekteplerinin hoca ve dikiş ustaları kadın olacak, kadın öğretmenlerin bulunmaması halinde yaşlı ve iyi ahlaklı adamlardan muallim atanabileceği vurgulanmıştır. Çocuklarının okula gitmesini engelleyen ailelere yaptırımlar uygulanacak, buna rağmen çocuk okula gönderilmez ise zor kullanılarak okula gönderilmesi sağlanacaktır (Demirtaş, 2007). Mekteplere ait vergiler vakıflardan ve öğrenci velilerinden tahsil edilecektir. Ücretler ile cezalardan ise kurulacak olan meclisler sorumlu tutulmuştur. Mekteplere tayin edilecek hocaların belirlenmesi ve hocaların azledilmesi de meclislerin yetkileri arasında olmuştur (Gökmen, 2006). Bu nizamname ile hazırlanan yeni öğretim programının uygulanması amacıyla 1872 yılında İstanbul'da ilk iptidai okulu açılmıştır (Hakeri, 1993; Yolalıcı, 1997).

1876 yılında ilan edilen anayasayla birlikte mekteplerde yaşanan sorunların çözülmesi için 34 maddelik talimatname yayınlanmıştır. Talimatnamede mahalle mekteplerinin işleyişini sağlamak için yine mahalle halkından seçilecek 'Tedris Meclisi' ve 'Tedris Meclis Şubeleri' oluşturulmuştur. Sıbyan okullarının ıslahı ile batı tipi iptidai okullarının devletin tamamına yayılması uygulama safhasında tam olarak sağlanamamıştır. 1876 yılına kadar imparatorluk genelinde iptidai okullarının sayısı 200'lü rakamları aşamamıştır (Ergin, 1977).

Kıbrıs'ın İngiliz egemenliğinde olduğu 1891 yılında Osmanlı Devleti'nde şehir, kasaba ve köy okulları için ayrı programlar hazırlanmıştır. Şehir ve kasabalarda ilkokulların süresi 3 yıl, köy okullarında ise 4 yıl olarak belirlenmiştir. Osmanlı'nın

son ilkokul programları 1913-1914 eğitim yıllarında düzenlenmiştir. Dönemin şartları göz önüne alınarak eğitimde millilik ön planda olmuştur. 1913 tarihli Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati (Geçici İlköğretim Yasası) ile gerekli bilgileri bireylere kazandırmak için ilkokulların süresi 6 yıla çıkarılmıştır (Budak ve Budak, 2004).

Behçet'e göre (1969), Osmanlı egemenliğinin son dönemlerine kadar Kıbrıs'ta eğitim veren okulların ayırımı şu şekilde yapılmıştı;

1. İptidailer (Basit iptidai bilgiler veren İlkokullar)
2. Medreseler (orta ve yüksek öğrenim seviyesindeki eğitim kurumları)

İptidailer üç kısma ayrılıyordu;

- a) Sıbyan okulları
- b) Vakıf Okulları
- c) Hususi (özel) Okullar

Medreseler ise iki kısma ayrılıyordu;

- a) İptidaili
- b) İptidaisiz

4.1.2. Osmanlı Hakimiyeti Dönemi'nde Kıbrıslı Türkler'de İlköğretim Eğitim Programları ve Müzik Eğitimi

Kıbrıs'ın da yer aldığı, Osmanlı Devleti sınırları içindeki Müslüman tebaanın (uyruk) öğrenim gördüğü ilköğretim seviyesindeki okullara 'sıbyan mektebi', 'mahalle mektebi' veya 'taş mektep' denilmiştir. Bu mektepler hemen hemen her köyde, kalabalık nüfusa sahip her mahallede yer almıştır. Bu okulların temel amacı; Kuran, din bilgisi, okuma yazma ve basit hesap işlemleri öğretmektir. 19. yüzyıla kadar Osmanlı topraklarında sıbyan okullarının uyması gereken belirli bir yönetmelik veya eğitim - öğretim programı hayata geçirilmemiştir (Budak ve Budak, 2014; Ergin, 1977).

İlkokul eğitiminin amacında öncelik Kur'an öğretimi olmuştur. Bu öğretim sırasında Kur'an'ın içeriğindeki anlam değil sadece okunuşu öğretilmiştir (Gökel & Dağlı, 2015; Tufan, 2014). Öğretmenlik yapacak kişilerin ve müfredat programının belirlenmesinde devletin etkisi olmamıştır. Vakfiyeyi yapan kişi ve vakıf yöneticileri

öğretmen ataması ve maaşlarını belirledikleri gibi, hangi derslerin okutulacağına da karar vermiştir (Gazioğlu, 2000).

Ada'daki sıbyan okullarında dersler güneşin doğuşundan biraz sonra başlar, öğle ezanı ile ara verilir. Bu ara bir saatten fazla olmamıştır. Tekrar okula gelen öğrenci, ikinci ezan ile ikinci kez biraz ara verir, akşam ezanına yakın okuldan ayrılırdı. O dönemde teneffüs uygulaması hayata geçirilmemiştir. Hafta tatili Perşembe öğle ezanı ile başlayıp Cumartesi sabahına kadar sürmüştür. Cuma mübarek gün kabul edildiğinden Türk okulları için resmi hafta sonu tatili sayılmıştır (Behçet, 1969).

Osmanlı eğitimin sisteminin daha modern bir yapıya kavuşması için medreseler dışında ilk kez 1838'de kurulan Meclis-i Umur-ı Nafia'ya (Faydalı İşler Meclisi) görev verilmiştir. Bu kurumun hazırladığı raporda; çok sayıda okula ihtiyaç duyulduğu, okulların ders programlarının hazırlanması, programa göre de ders kitaplarının düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca raporda, hocaların bildiklerine ve keyiflerine göre değil, müfredat programına göre, çocukların anlayabileceği şekilde ders anlatmaları ve ezbercilikten kaçınmaları istenmiştir (Kodaman, 1991; Çetin, 2013). Meclis-i Umur-u Nafiya Encümenliği'nin 1838 yılında yayınladığı bildiride, sıbyan okullarını birinci ve ikinci sınıflar olarak iki bölüme ayırmıştır. Birinci sınıf (Sınıf-ı Evvel) iki yıl olarak kabul edilmiş, bu dönemde Kuran-ı Kerim'in birkaç kez hatmi yeterli sayılmıştır. İkinci sınıf (Sınıf-ı Sani), iki yıl olup, Türkçe yazı, Subha-ı sıbyan (Kur'an'ın anlamı), ahlak, meşk (güzel yazı), kitabet (kompozisyon), sarf ve nahiv (dil bilgisi) dersleri ve Kuran-ı Kerim'in 4-6 defa hatim edilmesi gerekliliği şart koşulmuştur (Behçet, 1969).

Tanzimat döneminde sıbyan mekteplerinin eğitiminin yeniden düzenlenmesi yönündeki en önemli adım 1845 yılında Abdülmecit tarafından atılmıştır. Bu dönemde alınan kararla okul hocalarına, okutacakları derslerle ilgili talimat verilmesi, derslerin belirlenen nizam ve usule göre yapılması istenmiştir (Erdoğdu, 1996; Kodaman, 1991). Abdülmecit'in onayı ile 1846 yılında kurulan Meclis-i Maarif-i Umumiye tarafından yayınlanan nizamnamede, ilköğretimin zorunlu hale getirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca dayanın okullardan kaldırılması, ilkokulu bitirme sınavlarının yapılması ve sınavda başarılı olanların rüştiyeye (ortaokul) kaydını yaptırmaları gibi önemli kararlar da alınmıştır (Demirtaş, 2007).

Medreseler haricinde müzik eğitiminin varlığı ortaöğretim kurumlarında 19. yüzyıldan itibaren başlamıştır. 1856 Islahat Fermanı ile birlikte Maarif-i Umumiye Nezareti eğitimde önemli işler yapmıştır. Bu dönemden itibaren rüştiyelerde sınıf sistemi kurularak dersler programlı bir şekilde yürütülmüştür. Öğrenciler artık sandalye ve sıralarda oturmaya, kara tahta kullanmaya başlamıştır. Dini eğitim yanında Türkçe, Farsça, kimya, fizik, cebir, hesap, muhasebe, resim ve müzik dersleri de verilmiştir (Oğuz, 1975; Feridun, 2011). Bu bilgilere göre müzik derslerinin ilköğretimden önce rüştiyelere girdiği görülmüştür. Kıbrıs'ta ilk rüştiye kurulma çalışması 1862 yılında başlamış, gerekli altyapı sağlandıktan sonra Selimiye Camii yanında Selimiye Rüştiyesi adıyla açılmıştır.

Geleneksel eğitim metodlarından sıyrılarak eğitime çağdaş bir yapı kazandırmak isteyen Osmanlı, 1869 yılında bir nizamname (tüzük) yayınlamıştır. 1869 nizamnamesinin temel amacı; ilköğretimi devletin geneline yayarak, okul çağına gelmiş her çocuğa temel eğitim vermektir. Ayrıca nizamname ile sınıf sınıf hangi derslerin okutulması gerektiği belirlenmiştir. 1869 yılında çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile; İlkokul programında dini bilgilerin yanında tarih, coğrafya, hesap gibi dünyevi bilgilere de ayrıntılı olarak yer verilmesi ile Osmanlı eğitim sistemi önemli bir aşama kaydetmiştir (Budak ve Budak, 2014).

Eğitim alanında büyük yeniliklerin olduğu Tanzimat döneminde sıbyan mekteplerinin yerini modern eğitimin verildiği iptidai okullar almaya başlamıştır. Bununla birlikte sıbyan mektepleri de varlığını sürdürmeye devam etmiştir. İptidai okullarında haftada bir veya iki saat olmak üzere değişkenlik gösteren müzik dersleri verilmeye başlanmışsa da bunun Osmanlı'nın genelinde uygulandığına ilişkin bir veri bulunmamıştır (Özden, 2017). Bu durum Kıbrıs için de geçerli olup Ada'daki ilkokullarda müzik derslerinin varlığı ile ilgili bir bulguya rastlanılmamıştır.

II. Abdülhamid döneminde, Sadrazamı Sait Paşa'nın da katkılarıyla eğitim alanındaki gelişmeler devam etmiştir. Güzel sanatlar alanında açılan okullara kızların da kabul edilmesi dönemin önemli eğitim hamlelerinden olmuştur. Bu okullarda müzik dersleri çeşitli dönemlerde gınâ, teganni ve mûsiki adıyla verilmiştir. Çalgı derslerinde piyano ve keman programa dahil edilmiştir (Aydın, 2013; Özden, 2017).

20. yüzyılın başına kadar ilköğretim derecesindeki sıbyan mekteplerinde okutulan müfredat (program) içerisinde müzik veya gına ismiyle ayrı bir ders tesbit

edilmemiştir. Buna rağmen öğrencilere dini müzik olan ilahiler yanında son dönemlerde marşlar da öğretildiği tesbit edilmiştir (Özden, 2017). Müzik dersinin resmi olarak ilkokul programına 1913 tarihli Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati’de (Geçici İlköğretim Yasası) girmiştir. Bu kanuna göre ilkokulda okutulacak dersler; dini bilgiler, coğrafya, tarih, hesap gibi derslere el işleri, resim, beden terbiyesi, mektep oyunları, sağlık bilgisi ve gına dersleridir. Programdaki müzik dersi ‘gına’ olarak geçmiştir. Gına derslerinin içeriğinde ilahiler ve vatani manzumeler yer almıştır. 1913 – 1914 tarihli eğitim programına göre gına dersleri tüm sınıflarda haftada 1 saat işlenmiştir (Budak ve Budak, 2004). Kıbrıs’ın İngiliz Egemenliği’nde olduğu bu yıllarda ilkokullarda okutulan derslerin içinde resmi olarak henüz müzik eğitimi görülmemiştir. Buna rağmen program dışı müzik eğitiminin verildiğine dair “âmin alayı” gibi önemli kanıtlara rastlanmıştır.

4.1.3. Osmanlı Hakimiyeti Dönemi’nde Kıbrıslı Türklerde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme

Sıbyan mekteplerinde görev alacak olan öğretmenlerin medreselerde yetişmesine yönelik program Osmanlı’da ilk kez Fatih Sultan Mehmet döneminde oluşturulmuştur. Programın içeriğine öğretimde tartışma kuralları ve öğretim yöntemleri dersi konularak, öğretmenin niteliklerinin artırılması amaçlanmıştır. Çocukluk döneminde olan bireylerin kişisel gelişimini tanımak gerektiği konularına da değinilmiştir. Bu yaklaşım ile çocukların bireysel farklılıkları dikkate alınarak eğitim ve öğretimin bu yönde uygulaması hedeflenmiştir (Livatyalı, 1999).

Fatih Sultan Mehmet döneminde başlayan bu uygulamanın daha sonraki dönemlerde terkedildiği görülmüştür. Medrese mezunu olmamasına rağmen sıbyan mekteplerinde öğretmenlik yapan kişiler de olmuştur. Bunlar arasında; cami imamları ile müezzinler, toplum tarafından öğretmen olması için onaylanan okur – yazarlar, gerekli vasıfları taşıması halinde ölen bir öğretmenin yerine geçen oğlu, hafız veya okuma yazması olan bilgili kadınlar sayılabilir (Gökmen, 2006; Yolalcı, 1997). Kıbrıs sıbyan okullarında ve medreselerde görev yapacak hocalar önceleri ada dışından gelmiştir. Zamanla adadaki medreseler vasıflı hocalar yetiştirmeye başlayınca yerli hocalar dışarıdan gelenlerin yerini almaya başlamıştır. Ancak öğretmen ihtiyacı devam ettiği sürece dışarıdan da hoca istihdamı devam etmiştir (Behçet, 1969).

‘Hoca’ veya ‘Hocanın’ adıyla anılan bu öğretmenlerden istenen vasıflar şöyle belirtilmiştir: Hocalar için, bir medresede birkaç yıl eğitim görmek veya bir cami ve mescitte imamlık veya müezzinlik yapabilecek bilgi ve yeteneğe sahip olmak. Hocanımların ise Kur’an’ı okuyabilmeleri belli başlı nitelik sayılmıştır. Ayrıca ‘Subha-i Sıbyan’, ‘Tuhfa-i Vehbi’ ve bazı risaleleri okuyabilmek, hatta biraz da yaşlı olmak hocanımların öğretmenlik yapabilmeleri için yeterli niteliği oluşturmuştur (Gazioğlu, 2000). Meclis-i Şeri (Şeriye Meclisi) tarafından imtihan edilen öğretmen adaylarından başarılı olanlara ‘İlam’ adıyla öğretmenlik yapabileceğini gösteren belgeye sahip oluyordu. Bu diploma niteliğindeki belgeye ‘icazet’ de denilmiştir (Behçet, 1969; Feridun, 2011).

4.1.4. Osmanlı Hakimiyeti Dönemi’nde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Genel Müzik Eğitimi ve Uygulamaları

Osmanlı Devleti’nde ‘musiki eğitimi’ adıyla anılan müzik eğitimi, II. Murad döneminde (1446-1451) Edirne Sarayı’nda başlamıştır. Saraydaki müzik ve çalgı derslerini musikişinas olarak adlandırılan dönemin en iyi müzik adamları vermiştir. İstanbul’un fethiyle müzik çalışmaları Topkapı Sarayı ile Enderun Mektebi’nin yanında haremde de devam etmiştir. Zaman içerisinde meydana gelen Mehter, Muzika-i Hümayun ve Mevlevihaneler gibi değişik kurumlar, müzik eğitiminin sürekliliğini ve gelişmesini sağlamıştır. Medrese eğitimi içinde 19. yüzyıla kadar resmi müzik eğitimi olmasa da medrese kütüphanelerinde müzikle ilgili müstakil (bağımsız) kitaplara veya içinde müzik konusu barındıran kitap içeriklerine rastlamak mümkün olmuştur. Dini müzikle ilgili icracıların çoğu medrese kökenli olsa da alanı mûsikî olan bir müderrisin (öğretim görevlisi) varlığından söz edilmemiştir. Medreselerde okutulacak ders kitaplarının seçimi de müderrislerin kendi inisiyatifine bırakılmıştır. Bu durum müziğin medrese eğitimindeki yerinin tespitini zorlaştırmıştır (Özden, 2015). Buna rağmen H. 1340 – Miladi 1924 yılında basılan Rauf Yekta’ya ait Anadolu Mecmuası’ndaki bir makale medrese – müzik ilişkisini kuvvetlendirmiştir. Çakıroğlu’nun tercüme ettiği makalede (2016), İstanbul medreselerinde verilen derslerin içeriğinde bağımsız müzik dersi olmasa da teorik müzik bilgilerinin varlığından bahsedilmiştir.

Evliya Çelebi seyahatnamesinde, Osmanlı’nın 17. yüzyıldaki coğrafyası, sanatı, toplum yapısı ve kültürünün yanında okullarla ilgili değerli bilgilere de

rastlanmıştır (Çelebi ve Parmaksızoğlu, 1982). Evliya Çelebi bununla ilgili bir anlatımında; öğretmenlerinin eşliğinde üzerlerinde renkli kıyafetleri, ellerinde zil ve dümbelekleri ile şiirler ve dualar okuyup yürüyen mektep öğrencilerinden bahsetmiştir. Bu merasimler (tören), okunan duaların ve söylenen ilahilerin sonunda herkes tarafından ‘âmin’ denmesinden dolayı ‘âmin alayı’ olarak anılmıştır.

Âmin alayında çocuklar tarafından söylenen ilahiler, müzik eğitiminin dolaylı da olsa ilk mekteplere girmesine önemli bir kanıt olmuştur. O dönemde okul şarkılarının olmamasından dolayı çocuklara ilahiler öğretilmiştir. Daha sonraki dönemlerde marşlar da öğretilmeye başlanmıştır. İlahi öğretiminde sesi güzel olan talebelerin üzerine daha fazla düşülmüştür. Âmin alayında önde, o dönemde mektep şarkısı olarak da adlandırılabilir ilahileri okuyan ‘ilahici başı’ ve ‘ilahiciler’, arkada da ilahiler arasında âmin diye bağırarak ‘âminciler’ yer almıştır. Okula yeni başlayacak olan zengin ailelerin çocukları bu merasimin masrafları karşılaması halinde, çocuk âmin alayı tarafından evinden alınır. Çocuğun bindiği at veya at arabasının hareketiyle ilahici başı da alayın önüne geçerek çocukların tonuna uygun dik bir sesle ilahiye başlardı. İlahici başı, çocukların içinde müzik bilgisi olarak en donanımlı kişi olduğundan âmin alayının ve ilahinin idaresini üstlenmiştir (Ergin, 1977). Ada’daki âmin alaylarının varlığına İngiliz egemenliği döneminde de rastlanması, bu törenlerin Osmanlı hakimiyetinden beridir devam ettiğinin önemli bir kanıtı olmuştur.

Kıbrıs’ta Osmanlı Devleti hakimiyetinin yaşandığı 1571 – 1878 yılları arasında, Türk ilköğretim okulları olan sıbyan mekteplerinde, devletin diğer topraklarında olduğu gibi müstakil müzik derslerinin verilmesiyle ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Müziğin, müstakil olmasa da okullarda kullanılması ile ilgili bazı belgelerin varlığı bu konuda önemli bir delil olmuştur.

Miladi 1589 tarihli vakfiye defterinde, Girne Limanına yakın bir konumda olan Ağa Cafer Paşa Camiine bitişik sıbyan mektebinde; “*cami imamı aynı zamanda muallim olursa 7 akçe, sesi güzel olan bir müezzinin muallim olması durumunda ise 5 akçe verilmesi*” hükmü yer almıştır (Behçet, 1969). Bu belgede yer alan hükümlere göre, adadaki sıbyan okullarında, Kur’an’ın makamsal yorumuyla veya dini müzikle ilgili bir eğitim verilebileceği ihtimalini kuvvetlendirmiştir.

Adada modern anlamda ortaöğretim düzeyinde eğitim veren ilk rüştiye mektebi 1862 yılındaki girişimler sonucunda Lefkoşa Selimiye Küçükler Mektebi’nin yanında

açılmıştır (Behçet, 1969). Yeni açılan bu okulda program çerçevesinde yürütülen din eğitimi dışında kimya, fizik, cebir, hendese, resim ve müzik derslerine de yer verilmiştir (Süha, 1971). Bu bilgilere göre Kıbrıs'ta resmi müzik dersleri ilkokullardan önce rüştiyelerde programa dahil edilmiştir. 1878 yılına İngiltere'nin Kıbrıs'ı devralmasıyla eğitimde statü değişikliği yaşanmış, bu döneminden itibaren Kıbrıs'taki ilköğretim programlarında müzik eğitiminin varlığı görülmüştür.

4.1.6. Osmanlı Hakimiyeti Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Okullarında Denetleme

Osmanlı'da eğitim kurumlarının denetlenmesi ile ilgili önemli adımlar 1838 yılında atılmıştır. Meclis-i Umur-ı Nafia tarafından hazırlanan raporda; ders hocalarının müfettişler tarafından denetlenmesi, denetleme sonucunda yetersiz görülenlerin meslekten uzaklaştırılması, okula devam zorunluluğunun getirilmesi, sınıfların ayrılması, fakir öğrenciler için yatılı okul açılması dikkat çeken unsurlar olarak görülmüştür. Bu gelişmelere rağmen şeyhülislamlık makamının eğitimdeki ağırlığının devam etmesi Osmanlı eğitim sisteminin ilerlemesine engel olmuştur (Gökmen, 2006: 152).

Adadaki okullarda görev yapan öğretmenler hakkında becayişlik (atama) veya işten durdurma gibi kararları Müftü, Müftü Kâtibi, Başkadı, Başkadı Katibi, Evkaf Muhasebecisi ve Lefkoşa – Girne Kadısı'nın da üye olduğu Meclis-i Şer'i yapmıştır (Hakeri, 1993). 1873 yılında merkeze gönderilen bir raporda; Girit ve Kıbrıs'ta bulunan sıbyan mekteplerinin yetersiz olduğundan bahsedilmiştir. Ayrıca, Müslüman çocukların nitelikli eğitim alamadıkları için cahil kaldıkları, sorunun çözümü için bu adalara müfettişler göndererek mektep ve muallim ihtiyaçlarının tesbit edilmesi, mevcut mekteplerin ise ıslahı istenmiştir. Bu rapor etkisini göstermiş, Kıbrıs'taki 20 büyük köye muallimler ataması yapılmıştır (Ünlü, 2017).

4.2. İngiliz Hakimiyeti Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Müzik Eğitimi (1878-1960)

4.2.1. İngiliz Hakimiyeti Döneminde Kıbrıslı Türklerde Eğitim Politikası, Eğitim Yönetimi ve Reformlar

12 Temmuz 1878 yılında Lefkoşa'ya Büyük Britanya bayrağının çekilmesiyle her alanda Kıbrıs'ta yeni bir dönem başlamıştır. Adadaki bu siyasi değişikliğe sebep

olan olay 93 Harbi olarak anılan Osmanlı-Rus Savaşıdır. 1877-1878 yıllarında gerçekleşen savaşta Ruslar Osmanlı Devleti'ne ağır bir yenilgi yaşatmıştır. Savaşın sonunda imzalanan Ayestefanos (Yeşilköy) Antlaşması'nın içerdiği hükümler ve Rusya'nın Akdeniz'e hakim olma emellerinden dolayı İngiltere devreye girmiştir. Rusya ile Osmanlı Devleti arasında daha ılımlı bir antlaşmanın yapılması için taraflar Berlin'de toplanmıştır. Bu gelişmeler sırasında İngiltere Osmanlı Devleti'ne ilerde yaşanabilecek olası bir Rus saldırısı için yardım teklifinde bulunmuştur. Bunun karşılığında ise Kıbrıs'ın kendisine geçici olarak devredilmesi şartını koşturmuştur. 4 Haziran 1878 tarihinde Osmanlı Devleti ile Büyük Britanya imzalanan Savunma İttifakı Konvansiyonu'na ek olarak 1 Temmuz'da ek antlaşma yapılmıştır. Bu antlaşmanın ikinci maddesinde şu ibare yer almıştır (Uçarol, 1994).

“Kıbrıs'ta mevcut camiler, mezarlıklar, Müslüman okullar ve diğer dini kurumlara ait olan mülklerin, fonların ve arazilerin idaresini üstlenmek üzere, İngiliz otoritelerce atanacak bir heyet ile ilişkili olarak Türkiye'de Evkaf Kurulu (Vakıflar) tarafından Ada'da ikamet eden bir Müslüman tayin edilecektir.”

Orr'a göre (2013) bu hüküm; İngiltere'nin Evkaf idaresinde, dolayısıyla eğitimde de söz hakkına sahip olduğu anlamına gelmiştir. Kıbrıs'taki yeni yönetim, önemli bir konu olan eğitime ilişkin düzenlemeler yapmakta gecikmemiştir.

İngiliz yönetimi, Adada eğitim veren okullara ve öğretmenlere daha yaygın bir müfredatı benimsemeyi teşvik edecek bir eğitim sistemi için Eğitim Müdürlüğü kurmuştur. Bu müdürlüğe, İngiliz Yüksek Komiseri Sir Robert Bidduph tarafından 1880 yılında J. Spencer atanmıştır. Spencer aynı zamanda Okullar Başmüfettişliği görevini de üstlenmiştir (Lukach ve James, 2007). 1884'de yayınlanan bir genelge ile Kıbrıs'taki eğitim sistemi yeniden düzenlenmiş, eğitim müdürlüğünün bünyesinde Türkler ve Rumlar için ayrı eğitim encümenlikleri oluşturulmuştur. Bundan sonra adadaki Türk okulları ile ilgili eğitim faaliyetleri, Lefkoşa'daki Müslüman Maarif Encümeni (Moslem Board Education) vasıtası ile düzenlenmiştir. Başında kadı ve müftü olan Maarif Encümeni'nin sorumlulukları arasında Türk ilköğretim okullarının idaresi, öğretmen atamaları, öğretmen maaşları ile idare tarafından yapılacak yardımların dağıtılması vardı. 1895 ve 1897 yıllarında çıkartılan kanunlar ile encümenlere yardımcı olacak köy okul komisyonları da kurulmuştur (Süha, 1971). Köy komisyonları, okullarına öğretmenleri atayacak, maaşlarını belirleyecek, okulun genel bakımı için kaynak sağlayacak ve üst otoritelerle uyumlu çalışacaktı (Lukach ve

James, 2007; Ünlü, 2017). Bu tarihten itibaren Evkaf biri Türk, diğeri İngiliz olmak üzere iki delege tarafından idare edilmeye başlanmıştır. Böylece Evkaf idaresinde olan adadaki okulların üzerinde İngilizlerin söz sahibi olduğu tasdiklenmiştir.

Kıbrıs'ın İngiltere'ye kiralandığı sırada adada Türklerin sahip olduğu üç tip okul vardı. Sıbyan, rüştiye ve medreselerden oluşan bu okullar Evkaf tarafından yönetilmiştir (Süha,1971). Adada Türkler'e ait 65 iptidai ilkokul mevcuttu. Bu okullara 1860 yılından beri Osmanlı hükümeti maddi yardımda bulunmuştur. 1880 ve 1881 yıllarında yardımın kesildiği gerekçesiyle üç ilkokul İngiliz idaresi tarafından kapatılmıştır. Üç okulun kapanması Kıbrıs'taki Türk nüfus tarafından tepkiyle karşılanmış, bu durumun düzeltilmesi için Osmanlı Devleti'ne bir heyet gönderilmiştir. Yapılan girişimler sonuç vermiş, Osmanlı Devleti'nin adadaki İngiliz yönetimiyle yapılan anlaşma ile ihtiyaç doğrultusunda yeni okulların açılması kararlaştırılmıştır. Bu okulların masrafları Osmanlı hükümeti tarafından karşılanmıştır (Behçet,1969). Bu olay, Kıbrıs'ın İngiliz idaresindeki ilk dönemlerinde, Osmanlı'nın eğitim üzerindeki etkisinin devam ettiğini göstermiştir.

1895 yürürlüğe giren yeni Eğitim Yasası'na göre Eğitim Encümeni'nin yetkileri tanımlanmıştır. Buna göre; okul yönetmeliklerinin düzenlenmesi, eğitim baş müfettişinin hükümete sunacağı raporların gerektireceği işlemlerin yapılması, kaza ve köylerde çözümlenmeyen öğretmen ve okul problemlerinin çözümlenmesi, okul vergileri hakkındaki şikayetlerin incelenmesi ile görevlendirilmiştir. 1905 yılında çıkarılan Eğitim Yasası'nda encümenlik şartlarında seçimle gelen 9 üyenin yerine, başkan olarak Sömürge Müsteşarı (İngiliz), 4 doğal üye (Kıbrıs Müftüsü, Baş Kadı, Evkaf Murahhası (delege) ve Kavanin Meclisi'ndeki üç Türk mebustan biri) ile seçimle gelen 6 üye olmak üzere toplam 11 üyeden oluşturulmuştur. Bunlarla birlikte Köy Maarif Komisyonları ve Kaza Maarif Encümenleri kurulları da oluşturularak görev tanımları yapılmıştır (Feridun, 2011). 1897 yılından itibaren kazalardaki 5 sınıflı ilkokullara 3 sınıflı rüştiyeler eklenmeye başlanmıştır.1931 yılına kadar faaliyet gösteren rüşti sınıflar, bu tarihten sonra sistemli bir şekilde kapatılmış ve ilkokula dönüştürülmüştür (Hakeri, 1997).

Osmanlı döneminde olduğu gibi İngiliz idaresinin ilk yıllarında da Türk okullarına bağış yoluyla kaynak aktarılmıştır. 1914'te Büyük Savaş olarak nitelendirilen Birinci Dünya Harbi'nin başlamasıyla birlikte adayı ilhak eden İngiltere,

Evkaf idaresindeki atamaları tamamen kendi inisiyatifi altına almaya başlamıştır. Böylece Kıbrıs'taki eğitim politikalarını belirleyecek olan erk yalnızca Büyük Britanya idaresi olmuştur. 1920 yılında çıkarılan kanun ile adadaki Osmanlı ilkokullarının varlığına tamamen son verilmiştir (Behçet,1969).

Bu tarihten itibaren Türk Öğretmenler, Maarif Encümeni'nin tavsiyesine göre vali tarafından atanmıştır. Öğretmenin maaşları, görev yaptığı köyün maddi durumuna göre değişkenlik göstermiştir. 1929 yılında bu sistem de değişerek çıkarılan yeni maarif kanununa göre eğitimde tam bir merkeziyetçilik hâkim olmuştur. Maarifle ilgili tüm yetkiler valiye devredilmiştir. Eğitim masrafları artık genel bütçeden karşılanmıştır. Eğitimde idarenin merkeziyetçi anlayışla yapılmasına rağmen müfredatın tespiti Maarif Encümenine bırakılmış, okul kitaplarının Türkiye'den getirilmesine devam edilmiştir (Süha, 1971). Buna rağmen İngiliz yönetiminin adadaki Türk okullarına Türkiye'den öğretmen gelmesini zorlaştırmasından ve yeterli sayıda öğretmen ataması yapmamasından dolayı okullar kapanma tehlikesiyle karşı karşıya gelmiştir (Gürel, 1984). 1920'li yıllarda Kıbrıs'taki eğitim yapılanmasında en önemli rolü, İngiliz eğitim müfettişliğine atanan, ayrıca İlköğretim Maarif Komisyonu başkanlığını da yapan Frank Darval Newham oynamıştır (Morgan, 2013).

1924 yılında imzalanan Lozan Barış Antlaşmasından sonra İngiltere ile Türkiye arasındaki gerginlik azalmış, bu olumlu hava Kıbrıs'a da yansımıştır. Feriduna göre (2011); Kıbrıslı Türklerin eğitimi, Osmanlı eğitim sistemi sonrasında artık Türkiye Cumhuriyeti eğitimiyle paralellik göstermiştir.

1925 yılında Türkiye Cumhuriyeti tarafından Larnaka'da açılan konsolosluga Asaf Bey atanmıştır. Asaf Bey, 1927 yılında Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı'na gönderilmek üzere Kıbrıs'taki Türk ve Rum toplumlarının eğitim durumlarını anlatan bir rapor hazırlamıştır. 24 Nisan 1927 tarihli raporda; Türkler açısından adadaki eğitimin genel durumunun vasat bir seviyede olduğu, ilköğretimin yasalara göre zorunlu olsa da uygulamaya geçirilemediği, Maarif Encümeni olarak da geçen Türk İptidai Maarif Heyeti'nde (İlköğretim Kurulu) Türk üyelerin başında İngilizler'den bir İptidai Mektepler Başmüfettişi görevlendirildiği belirtilmiştir. İngiliz valisinin bu encümenin başında sınırsız yetkilerle donatıldığı raporda yer alan hususlar arasında yer almıştır. Türk okullarında Türkiye Cumhuriyeti'ndeki müfredat programı esas alındığını da aktaran Asaf Bey, adadaki Rumların eğitiminden bahsederken;

eğitimin büyük bir gelişme içinde olduğunu, Rum öğretmenlerin imrenilecek derecede gayretli ve fedakârlık gösterdiğini yazmıştır. Ayrıca Kıbrıslı Rumlar'ın Yunanistan'a muhtaç olmayacak kadar yüksek tahsilli olduklarından, pedagoji uzmanlarının Rum gençliğini iyi eğittiğinden, eğitim sayesinde spor ile müziğin her ailenin içine girdiğinden bahsetmiştir (Çapa, 2016; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA). 180.09-6.31: 490. 1.570.2269.1.).

Behçet'e göre (1969); Kıbrıs'ta 1926-1927 ders yılından itibaren kurulmaya başlanan anaokullar, 4-6 yaş çocukların ilkökul çağına gelinceye kadar devam ettikleri okullardı. İlk başta sayıları 4 olan bu anaokulların 3'ü Lefkoşa'da, 1'i de Mağusa'da faaliyet göstermiştir. Çocuklara oyun, eğlence, masal ve müzik gibi bilgiler veren bu tip okullar hakkındaki bilgi, maarif dairesi kayıtlarında geçmiştir. Bunlardan biri olan ve 1926 yılında kurulan Arabahmet Anaokulu, Türkiye'den getirilen Ayşe Hacı Mehmet tarafından yönetilmiştir. Yine Lefkoşa'da bulunan Yenicami İlkokulu, Taktakale Anaokulu ve Mağusa'da açılan Mağusa Anaokulu aynı dönemlerde faaliyet gösteren diğer anaokullar olmuştur.

20 Kasım 1928 tarihli kararla “*Mohammedan Religious Property Administration*” başlığı altında 35 maddeden oluşan ve Kıbrıs Resmi Gazetesi'nde 14 Aralık 1928 tarihinde yayınlanan Kraliyet Emirnamesi eğitimle ilgili konuları da içermiştir. Bu emirnamede, Kıbrıs'ta eğitimle ilgili yasa yapma yetkisi sömürge valisine verilmiştir. (The Cyprus Gazette, 14 th December; 1928) Modern Türkiye'nin oluşturulması için Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yapılan inkılaplar Kıbrıslı Türkler tarafından yakından takip edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Latin Alfabesine geçme aşamasında Kıbrıs Türk Öğretmenler Cemiyeti de 1928 yılında bir toplantı düzenlemiştir. Toplantı sonunda Latin harflerinin Türkiye'de kabul edildiği zaman Kıbrıs'ta da aynen hayata geçirilmesi, uluslararası rakamların şimdiden okullarda kullanılmasının başlanması oy birliği ile kabul edilmiştir (Gürel; 1984). Yeni Türk alfabesinin sınavlarda kullanılmasıyla ilgili, 28 Aralık 1928 tarihli Kıbrıs Resmî Gazetesi'nde “*Director of Education*” ünvanıyla F. D. Newham onaylı bir yazı çıkmıştır. Bu yazıda; “3. sınıflar ‘*Preliminary*’, yani ön hazırlık düzeyindeki sınavlar için istedikleri taktirde yeni alfabeyi kullanabileceklerdi. ‘*Ordinary*’ yani temel düzeydeki sınavlar için ise eski yazının kullanılması devam edecekti.” (The Cyprus Gazette, 28th December 1928). Buna göre Yeni Türk Alfabesi İngilizler tarafından da onaylanmış ve kademeli olarak kullanılması için resmî gazetede bildiri yayınlanmıştır.

Maarif Encümen (komisyon) başkanlığını vali adına baş müsteşar yürütmüştür. 1929 yılından itibaren bu görevi hükümet tarafından atanan İngiliz maarif müdürleri sürdürmeye başlamıştır. Bu dönemde ilkokul programının yeniden düzenlenmesi, okutulacak olan kitapların ve ders araçlarının İstanbul'dan getirilmesi, yeni açılacak ilkokulların tespiti, öğretmenlerin atanma koşulları ve maaşları encümende alınan kararlar içinde olmuştur. İngiliz dönemine uygulanan ilkokul programları dönem dönem değişikliğe uğramış ve gelişen siyasi ve sosyal şartlara göre kendini yenilemiştir. 1878 – 1905 yılları arasında ilkokulda öğrenim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. 1905 yılında çıkan yeni kanun ile ilkokul tahsil süresi 5 yıla yükseltilmiştir. 1929 yılında, adadaki Türk ilkokullarında uygulanan program, Türkiye eğitim sistemiyle daha da uyumlu hale getirilmiştir. Türkiye'de yapılan harf inkılabının Kıbrıs'a gelmesiyle bu uyum daha da artmıştır. 1933 yılında çıkan ve uygulaması 1935'ten itibaren yürürlüğe giren Maarif Kanunu, Kıbrıs'taki ilkokulların süresini 6 yıla çıkarılmıştır (Behçet, 1969).

1931 İsyanı ile birlikte İngiliz yönetimi tarafından başlatılan baskı ve kısıtlamalar eğitim alanında da kendini hissettirmiştir. 1935 yılında Türkiye'den getirilen kitapların yasaklanması ile birlikte kitapsız eğitim dönemi başlamıştır. Okullar dahil olmak üzere iki topluma ait milli marşların söylenmesi, Türk ve Yunan bayraklarının çekilmesi yasaklanmıştır. Ayrıca Türk okullarının yönetimi, Türk vakıf temsilcisinin yanına İngiliz valinin tayin edeceği iki üye tarafından sürdürülmüştür (Göktürk, 2008). Bu durum okulların yönetimi ve eğitimle ilgili alınacak kararlar açısından Kıbrıslı Türklerin aleyhine gelişmiştir.

1946 yılında Mağusa'ya bağlı Kritya (Kilitkaya) İlkokulu'na tayin olan Yücel Zaim, ilkokullarda sadece okuma, dilbilgisi, matematik ve İngilizce kitapları olduğunu belirtmiştir (Nesim, 1987). 1949 yılında hazırlanan yeni müfredat talimatnamesi ile 1935 kanunu üzerinde değişiklik yapılarak Türk ve Rum ilkokulları için aynı müfredatın ve ders dağılım çizelgelerinin uygulanmasına başlanmıştır (Süha, 1971). 1949 yılında çıkan diğer bir yasa ile kadın öğretmenlerin evlilik durumu halinde işlerine son verilmesi uygulaması kaldırılmıştır. Kitapsız eğitim yasağına ise 1955 yılında son verilmiştir (Hakeri, 1997).

Sözlü tarih çalışması sırasında katılımcılardan ilkokul bilgilerini alırken, bazılarının belirli dönemlerde birden fazla ilkokulda eğitim gördükleri tesbit

edilmiştir. İlkokulu 1955-1961 yılları arasında okuyan Halide Tunçeri, 1. sınıfı Küçük Kaymaklı İlkokulu'nda okuduktan sonra Selimiye İlkokulu'nda 2 sene eğitim görmüştür (1956-1958). 4. sınıftan itibaren Atatürk İlkokulu'na devam eden Halide Tunçeri, o dönemlerde ilkokulu farklı yerlerde okumanın doğal bir süreç olduğunu, Lefkoşa bölgesindeki bazı okulların farklı farklı sınıfları bünyesinde barındırdığı dönemler olduğunu belirtmiştir (Halide Tunçeri, 2018).

Kıbrıs Türk Maarifi'nin İngiliz İdaresinden Türk Cemaati'ne devredilmesi 9 Haziran 1959 yılında gerçekleşmiştir. Devirden sonra Kıbrıs Türk Maarif Encümeni'nin yaptığı ilk toplantıda; ilkokullarda Cumartesi son dersten sonra törenle çekilen bayrağın Pazartesi sabahı indirilmesi, talim terbiye komisyonunun kurulması yönünde kararlar alınmıştır (Hakeri, 1997; Feridun, 2001).

4.2.2. İngiliz Hakimiyeti Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Eğitim Programları ve Müzik Eğitimi

1878'de Kıbrıs'ın İngiltere'ye devredilmesiyle hayır işleri dışında, aralarında ilköğretimin de bulunduğu eğitim işlerini yürüten vakıfların varlığı devam etmiştir. Aynı yıl Osmanlı Evkaf Bakanlığı'nın hazırlayarak İngiliz yönetimine gönderdiği Kıbrıs'taki vakıflarla ilgili listede Abdülkerim Zade Hacı Hasan Ağa Vakfı da bulunuyordu. Bu vakfın amacı; Lefkoşa'daki çocukların eğitimi ve güzel sesle kuran okutulmasını sağlamak olduğu belirtilmiştir (Gazioğlu, 2000).

Kıbrıs'ta modern anlamda eğitim veren ve eğitim programında müzik dersi de olan ilk kurum rüştiyeler olmuştur. Adadaki ilk rüştiye Osmanlı döneminde, 1862 yılında başlayan girişimler sonucunda Lefkoşa'da bulunan Selimiye Camii yanında açılmıştır. Bu okullar İngiliz egemenliğinde de varlıklarını sürdürmüş, Kıbrıs Türk eğitiminde köklü değişiklikler yapmıştır. Rüştiyeler klasik okullardan farklı olarak, sınıf sisteminde sıralarda oturan çocuklar kara tahtadan faydalanmıştır. Dersler program çerçevesinde yürütülmüş, dini öğretime devam edilmekle birlikte; kimya, fizik, cebir (matematik), hendese (geometri), resim gibi dersler dışında müzik dersine de programda yer verilmiştir. Rüştiyeler, Türkiye'de 1923 yılında cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte faaliyetlerine son verseler de adadaki varlıkları devam etmiştir. 1934-1935 ders yılından itibaren Kıbrıs'taki rüştiyeler ilkokullara dönüştürülmüştür (Süha, 1971).

The Handbook of Cyprus (1913) kitabına göre adanın genelinde Müslüman ilkokullarda çoğunlukla okutulan ders müfredatı şöyledir:

Kur'an-ı Kerim,

İlmihal (Fıkıh) dersi. (Temel din bilgisi kuralları ezberletiliyordu.)

Türkçe okuma-yazma.

Genel Osmanlı Tarihi ve Coğrafyası.

Aritmetik. (Genellikle dört işlemle sınırlı kalmıştır.)

Temel Arapça ve Farsça sadece birkaç okulun üst sınıflarında okutulmuştur.

Genelde cami yanında veya medrese bitişiğinde olan sıbyan mekteplerinde, okuma yazma, Ku'ran-ı Kerim, dini bilgiler, dört işlem aritmetik yanında bazılarında musiki (ilahi) öğretilirdi. En temel ders Kur'an-ı Kerim'di. Lefkoşa'nın merkezindeki on beş okuldan sekizinde sadece Kur'an-ı Kerim ezberletilmiştir (Livatyalı, 1999; Lukach ve James, 2007). Dini eğitim ağırlıklı olan bu mekteplerde okutulan musiki derslerinde amaç müzik eğitiminden ziyade ilahilerle dini eğitimi pekiştirmek olmuştur.

Aynı dönemlerdeki Rum ilkokullarına bakıldığında adadaki Türk okullarından daha modern bir anlayışta eğitim sistemi uyguladığını görülmüştür. Rum ilkokullarında temel dersler dışında beden eğitimi ve müzik derslerine de yer verilmiştir. Müzik derslerinde içerik olarak şarkı söyleme ve kulak eğitimi yer almıştır (Lukach ve James, 2007).

Kıbrıslı Türklerde müzik eğitimi ve diğer güzel sanatların eğitim programı içine dahil edilmesi girişimleri bazı kesimlerde rahatsızlık yaratmıştır. Özellikle geleneksel eğitimin dışına çıkmak istemeyen bu kesimler güzel sanatlarla ilgili herhangi bir dersin okullara girmesinden yana olmamıştır. 16 Haziran 1913 tarihli Seyf Gazetesinde “*Şeriat böyle midir*” başlıklı yazı şöyle aktarılıyordu; “*Kıbrıs'taki bir Türk köyünde konuşan vaiz, okullarda din dersi dışında başka kitaplar okutmanın küfür olduğunu, sanat dersi veren muallimlerin de aldıkları paranın haram sayıldığını belirtmiştir.*” Bu yazı 15 Ocak 1952 yılında Halkın Sesi gazetesinde “*Değişmeyen Kafalar*” başlıklı makalede hatırlatılmış ve bu zihniyetin yarattığı olumsuzlukların halâ devam ettiği aktarılmıştır (An, 2006).

1917-1918 eğitim yılında ilkokulda okutulan dersleri incelendiğinde müzik eğitimine rastlanılmamıştır. 1924 İlkokul genelinde okutulan ders programında ‘gına’

adıyla müzik derslerine rastlanılmıştır. Fakat bu ders ilkokullara daha sonra eklenen rüşti sınıflara aittir. (Behçet, 1969).

1924-1925 eğitim yılında, Baf Kazası'na bağlı Tera Köyü İlkokulu'na ait bir diplomada şu ayrıntılar yer almıştır (Özkul A. ve diğ., 2017).

“CERTIFICATE FOR THE PUPILS OF MOSLEM ELEMENTARY SCHOOL
IN CYPRUS ISLAND OF CYPRUS EDUCATION OFFICE

Cezîre-i Kıbrıs - Daire-i Ma‘ârif

Kıbrıs Cezîresi Mekâtib-i İslâmiye-i İbtidaiye Şâkirdânına Mahsûs
Şehâdetnâmedir.

Kıbrıs cezîresinde vâki Baf kazâsında Tera karyesi zükûr mektebi
şâkirdânından Mehmed Arif Efendi bin İrfan Bey'in 1924-1925 sene-i
tedrîsiyesi esnâsında mekâtib-i ibtidâiyede tahsîli meşrû olan Kur'an-ı
Kerîm

maa Tecvîd, Malûmât-ı Dîniye, Kırâat ve Musâhabât-ı Ahlâkiye, Sarf-ı
Osmânî,

Tarih, Coğrafya, Eşya ve Zira'ât dersleri, Hesap ve Hendese, Resim ve
El İşleri,

İmla, Yazı, Tahrîr, Ezber, (Teganni), Terbiye-i Bedeniye derslerinden
lede'limtihân

malûmât-ı müktesebesi derece-i kifâyede görülmüş olduğu tasdik olunur.

Mekâtib-i İslâmiye Müfettişi

İbrahim Hakkı

Mumaileyh mekâtib-i ibtidâiyede tahsîlini ikmâl eylediğinden usûlen
kabûlü mücâz olan her hangi bir mekteb-i rüşdiyyeye bilâ-imtihân kabûl
olunmak

üzere işbu bir kît'a şehâdetnâme musaddıkan i'tâ kılındı.

Fî 31 Mayıs sene 1925

Ser-Müfettiş-i Mekâtib

[İmza]"

Açıklamada diplomayı alan kişinin herhangi bir rüştiyeye sınavsız kayıt yaptırabileceğinin belirtilmesi, bu diplomanın ilkokullara bağlı rüşti sınıflara ait olmadığını kanıtlamıştır. ‘Teganni’ dersinin diğer derslerden ayrı olarak parantez içinde belirtilmesi, müzik derslerinin ortalamaya dahil olmaması şeklinde değerlendirilebilir (Ek 3-a). Bu belge Hasan Behçet’in kitabında verilen, İlkokullarda

müzik derslerinin Maarif encümen üyeleri tarafından 1929 yılında jimnastik dersleri ile birlikte ilkokul programına konulması kararıyla çalışmaktadır (Behçet, 1969).

Adanır'a göre (2008); müzik derslerinin ilkokul programına girmesine rağmen bu programın her yerde uygulanması söz konusu olmamıştır. 1931 doğumlu olan Ekrem Yeşilada ilkokul da dahil olmak üzere eğitim hayatı boyunca hiç müzik dersi almadığını belirtmiştir.

Kıbrıs'ta yaşanan 1931 İsyanı'nın eğitime olan etkileri 1935 yılında daha çok hissedilmiştir. 1935 ders yılında yeni bir maarif kanunu çıkarılmış, bu bağlamda 1935-1936 eğitim yılından geçerli olmak üzere Maarif Dairesi ilkokullar için yeni bir müfredat hazırlamıştır. Alınan kararlarla Türkiye'den kitap getirilmesi ve okutulması yasaklanmıştır. Adadaki matbaalarda sadece alfabe ve okuma kitapları hazırlanabildiğinden dolayı diğer derslerde kitapsız eğitim yapılmıştır (Süha, 1971; 227). Bu yasayla ilköğretim 5 yıldan 6 yıla çıkarılmış, Lefkoşa'daki idadiye (lise) bağlı olan rüştiye haricinde tüm köy ve kasabalardaki rüştiyelerin kapatılmasına karar verilmiştir (Feridun, 2011; 337). Bu dönemde ders saatleri tek öğretmenli okullar ile 6 öğretmenli okullar arasında farklılıklar göstermiştir (Behçet, 1969).

Kıbrıs'taki İngiliz idaresi, bu gelişmelerden sonra okullarda okutulacak olan derslerin içeriklerini kendi hedefleri doğrultusunda belirlemek için 1935 yılında ilkokullara yönelik bir program geliştirilmiş ve kitap halinde dağıtılmıştır. Kitabın kapak kısmı İngilizce olmasına rağmen iç sayfalar Türkçe olarak yazılmıştır. Programme of Instruction for Elementary Schools (1935) adı altında hazırlanarak Türkçe baskısı yapılan bu program kitabında diğer derslerin yanında müzik derslerinin nasıl işleneceğine de yer verilmiştir. Buna göre 'Teganni' adı ile verilen müzik eğitiminde öğretmenin hedefleri belirtilmiştir;

"Muallimin hedefleri, kulağı musikiye alıştırmak, tatlı sedaları sevdirmek, talebeye seslerini doğru bir tarzda kullanmayı öğretmek ve onlara musiki notaları hakkında biraz iptidâi malûmat vermek olmalıdır. Bütün teganninin gayesi sert perdeden gürültü çıkarmak değil her insanın kendi sesinin perdesine göre zorlanmamış ve tabîî ses husule getirmek olmalıdır. Çocukların bağırmaclarına asla müsaade edilmemelidir.

Mümkün olduğu zaman çocuklara iyi musiki dinlemek fırsatları verilmelidir. Çocuklar ifadenin, telâffuzun ve üslûbun ehemmiyetini takdire teşvik edilmelidir. Bütün sınıflarda sesin terbiyesine, doğru nefes almak ve muhtelif sesli

harfler için ağzın alacağı şekiller hakkında doğru itiyadlar edinilmesine ve tazyiksiz, temiz ve tabii bir seda çıkarılmasına dikkat edilmelidir.

Tasdik edilmiş listeden her sınıf için şarkılar intihab edilmelidir. Yerli halk şarkıları dahil olduğu halde başka muvafık şarkılar bir müfettişin tavsiyesi üzerine Maarif Müdürü tarafından kabul edilebilir.”

Tablo 4.1.’de gösterildiği gibi programda şarkı söyleme ile ilgili sınıflara ayrı ayrı değinilmiştir.

Tablo 4.1.

1935 İlkokul Programında Şarkı Söyleme ile İlgili Sınıfların Ayırımı

Sınıf	Açıklama
SINIF I VE II.	Şarkı tegannisi. – Mümkün olduğu kadar çok ve muhtelif, hep birlikte söylenen ve kulaktan öğrenilen şarkılar.
SINIF III VE IV.	Şarkı tegannisi. – Evvelki gibi.
SINIF V VE VI.	Şarkı tegannisi. – Evvelki gibi. Bir perdeli şarkılar. İki perdeliler.

Tablo 4.1’de verilen şarkı söyleme ile ilgili sınıflarına ayırımında teorik bilgilere girilmeden çeşitli şarkıların koro halinde tekrar yöntemi ile öğretilmesi istenmiştir. Şarkı söyleme anlamına gelen şarkı tegannisi kavramı ile müzik derslerinin kapsamı daraltılmıştır. 5. ve 6. sınıflarda iki sesli şarkıların söylenmesi, sınıflar arasında bu derste en önemli farklılık olmuştur.

Programda müzik konusunda nitelikli öğretmenlerin neler yapabilecekleri ayrı olarak şu şekilde belirtilmiştir;

“Lazım olan evsafı haiz muallimi bulunan mekteplerde aşağıda gösterilenler de öğretilir:

Kulak ve Göz Terbiyesi. – Ya nota çizgileri ve yahut solfa modülâtörü üzerindeki görünüşü ile birlikte iskala ve solfa perde isimleri. Basit iskalayı ve telle çalınan basit görür görmez teganni iktidarı. Ritim isimleri (vezinler). Solfa perde isimleri ile, görerek kıraat, ve daha sonra bazı tek hecelilere kadar (lâ gibi).”

Programme of Instruction for Elementary Schools (1935) olarak yayınlanan ilkokul programında, ilkokullardaki derslerin yanında anaokullara da değinilmiş, ‘ana

mektebi' adı altındaki okullarda öğretmen olanların amaçlarının ne olması gerektiğini yazmıştır. Buna göre; *“Ana mektebinde muallimin maksadı, tekellüflü tedrisat ile malûmat vermek değil, talebenin kendiliklerinden yaptıkları faaliyetlere nezaret ve onları tanzim etmek olmalıdır.”*

Bu konuda anlatılmak istenen; öğretmenin amacının, öğrenciyi zorlayacak ona sıkıntı verecek bir öğretim yapmak değil, öğrencinin kendiliğinden yapacağı faaliyetlerini gözetlemek ve düzene sokmaktır.

Programda anaokullar için müzik eğitimi *“Şarkılar ve Oyunlar”* başlığı altında aktarılmıştır.

“Şarkı söylemek mümkün olduğu kadar mütenevvi çocuk şarkıları, şarkılı oyunlar ve gayret sarf edilmeksizin veya talimsiz, kulaktan öğrenilen basit nağmeler. Mevzun oyunlar, oyun tarzında nefes ve ses idmanları. Çocukların bağırımlarına veya fena sesle şarkı söylemelerine müsaade edilmemelidir. Sesin dolgunluğundan ziyade tatlı ve temiz olması hedef ittihaz edilmelidir.”

Program kitabına *“Zeyl I”* olarak konulan eklerde öğretmenin yıllık iş çizelgesi hazırlarken müzik dersleri ve etkinliklerinde dikkat edeceği konulara değinilmiştir.

Buna göre;

“Muallim ve muallimler senelik iş şeması hazırlarken senenin vaktine ve talebenin muhitine göre uygun gıınalar seçmeğe gayret etmelidir. Yani gıınalar münasib vakitte mevsimler veya aylara dair ve deniz yanındaki kasabalar ve sairelerde dahi denize dair gıınalar olmalıdır.”

Açıklamada dikkat çekilmek istenen konu; öğrenciyi öğretilecek şarkılar seçilirken içinde bulunulan mevsimi ve ayları anlatan şarkılar söylenmelidir. Ayrıca öğrencinin bulunduğu coğrafi şartlara göre davranılmalı, örneğin öğrencilerin yaşadıkları yer denize yakınsa denizi anlatan şarkılar seçilmelidir.

Programda *“Tastik edilmiş gıınaların listesi”* adı altında maarif tarafından onaylanmış şarkılar, bestecileri, kitap isimleri ve kitap yazarları yer almıştır. Listede sadece iki kitaba yer verilmiştir. Bunun dışında müfettişin tavsiyesi ile farklı kaynaklardan da yararlanabileceği, uygun olan halk türkülerinin de söylenebileceği yer almaktadır.

“Tasdik edilmiş listedeki gıınalar aşağıdaki kitaplarda bulunur:

Çocuklara ve gençlere teganni dersleri. – Müellifi: Zeki.

Şarkı Notaları. – Bestekârı: Muallim Mehlika Ülker.

“Sair gınalar gerek yukarıdaki kitaplardan ve gerek başka suretle olsun, müfettişin tavsiyesiyle Maarif Müdürü tarafından tasdik edilebilir. Münasib an’anevi halk gınaları muallim veya muallimler tarafından tertib edilib tasdik için müfettişlere havale edilmelidir.”

Programın bu bölümünde anlatılmak istenen; belirtilen şarkılar ve kitaplar dışında başka kaynaklar müfettişin tavsiyesi ve maarif müdürünün onayı ile kullanılabilir. Uygun olan halk şarkıları öğretmenler tarafından düzenlendikten sonra müfettişlerin onayına başvurulmalıdır.

Tablo 4.2.

Maarif Müdürlüğü Tarafından 1935 İlköğretim Programında Onaylanmış “Gınalar” (şarkılar), Müellif (söz yazarları ve bestecileri), Kitapların İsimleri, Yazarları ile Sayfa Numaraları

Gına	Müellif	Kitabın İsmi	Yazarın İsmi	Sayfa
ANA SINIFLARI VE I VE II. SINIFLAR:				
Yuvamız	Muallim Cemil	-----	-----	-----
İlkbahar	Mehmet Faruk	-----	-----	-----
Mekteb Bahçesi	” ”	Şarkı Notaları	Mehlika Ülker	5
Mekteb Hayatı	” ”	” ”	” ”	3
Yuvamız	” ”	” ”	” ”	8
Sabah Şarkısı	” ”	” ”	” ”	6
Küçük Mektepli ve Eşyası	M.S	” ”	” ”	12
Öt Öt Ey Kuş	Ali Ülvi	Teganni Dersleri	Zeki	22
Kelebek	İhsan İlhami	” ”	” ”	25
Arılar	” ”	” ”	” ”	38
Kuzu	Ahmet Muhtar	” ”	” ”	49
III. ve IV. SINIFLAR:				
Anne Sevgisi	İhsan İlhami	” ”	” ”	5
Deniz Feneri	Behiç Enver	” ”	” ”	4
Kuşların Hicreti	Mehmet Faruk	Şarkı Notaları	Mehlika Ülker	14
Değirmenci	” ”	” ”	” ”	34
Tatıl	-----	” ”	” ”	42
Çocuklarla Çoban	Mehmet Faruk	” ”	” ”	43
Gurub	Mehlika Ülker	” ”	” ”	36
V. ve VI. SINIFLAR				
Bülbül	Ali Ulvi	Teganni Dersleri	Zeki	34
Bahar	” ”	” ”	” ”	32
Bahar Sabahı	İhsan İlhami	” ”	” ”	15
Mektep Vakti				
Yaklaştı	A. Muhtar	” ”	” ”	29
Hayat Kavgası	İhsan İlhami	” ”	” ”	30
Çiçekler Diyor ki	” ”	” ”	” ”	31
Kuzuların Keyfi	Ahmet Muhtar	” ”	” ”	83
Kemanım	Celaleddin Tefvik	” ”	” ”	90
Yağmur	Mehmet Faruk	Şarkı Notaları	Mehlika Ülker	18

Tablo 4.2’de verilen şarkılar daha çok doğayı ve doğada bulunan canlıları anlatmaktadır. Kitapların yazarları ile şarkı sözü yazar ve bestecileri belirli isimlerin dışına çıkmamıştır. ‘Teganni Dersleri’ adlı kitabın yazarının adı ‘Zeki’ olarak verilmiş, soyadını belirtmemiştir.

“Zeyl II” olarak konulan bölümde, ilkokullardaki haftalık ders cetveline ve ders cetvelinin tavsilatına (açıklama) yer verilmiştir. Verilen bu haftalık ders cetvelinin dışında yapılacak olan değişikliklerin onaylanması için maarif müfettişlerine başvurulması istenmiştir. Tablolardaki derslerin kısaltmaları şöyledir:

D. = Din dersleri.	R. = Resim.
L. = Lisan.	İğ. = İğne işi.
Hb. = Hesap.	İ. = İngilizce.
Hn. = Hendese.	Sİ. = Sessiz iş.
MM. = Malûmat ve Müşahede dersleri.	K. = Kıraat
C. = Coğrafya.	Kon. = Konuşma.
T. = Tarih.	İm. ve Gr. = İmlâ ve Gramer.
Ta. = Tabiat Tetkiki.	Kit. = Yazı ile İfade (Kitabet).
Z. = Ziraat.	Y. = Yazı.
F. = İptidai Fen dersleri.	Ez. = Ezber.
Sh. = Sıhhat dersleri.	MB. = Mektep Bahçesi.
Tg. = Teğanni dersleri.	Na. = Namevcud.
Bt. = Beden Terbiyesi	30'. = 30 dakika.
Eİ. = El İşleri.	

Tablo 4.3.

1935 İlköğretim Programına göre 6 Öğretmenli Okulların Haftalık Ders Programları.

Saat	Sınıf	Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe
8 – 8.50	VI.	L.	L.	L.	L.	L.	L.
9 – 9.45	I	L.	Hb.	L.	Hb.	L.	Hb.
	II	”	”	”	”	”	”
	III	”	L.	”	L.	”	L.
	IV	”	”	”	”	”	”
	V	”	İ.	”	İ.	”	İ.
	VI	İ.	L.	İ.	L.	İ.	L.
10 – 11	I	Tg. – BT.	R.– Eİ.	Tg. – BT.	R.– Eİ.	Tg. – BT.	R.– Eİ.
	II	R.– Eİ.	Tg. – BT.	R.– Eİ.	Tg. – BT.	R.– Eİ.	Tg. – BT.
	III	Hb.	Hb.	Hb.	Hb.	Hn.	Tg. – BT. (60’)
	IV	”	”	”	”	Tg. – BT. (60’)	Hn.
	V	”	”	”	”	Hn.	F.
	VI	”	”	”	”	”	”
11 – 12	I	D. (30’)	Na.	D. (30’)	Na.	Na.	Na.
	II	”	”	”	”	D. (30’)	”
	III	R.	Tg. – BT.	Eİ.	Tg. – BT.	R.	Eİ.
	IV	Tg. – BT.	R.	Tg. – BT.	Eİ.	”	”
	V	R.	Tg. – BT.	Eİ.	Tg. – BT.	Tg. – BT.	L.
	VI	Tg. – BT.	R.	Tg. – BT.	Eİ.	L.	Tg. – BT.
TENEFFÜS.							
2 – 2.45	I	MM.	MM.	Na.	MM.	Na.	
	II	”	”	”	”	”	
	III	C.	T.	C.	T.	C.	
	IV	Ta.	”	Ta.	”	Sh.	
	V	C.	”	C.	”	C.	
	VI	”	”	”	”	”	
3 – 3.45	I	L.	Na.	Na.	L.	Na.	
	II	”	L.	”	”	”	
	III	Ta.	D.	Ta.	D.	Sh.	
	IV	C.	”	C.	”	C.	
	V	Ta.– Z.	”	Ta.– Z.	”	Sh.	
	VI	”	”	”	”	”	

Tablo 4.3’de verilen 1935 İlköğretim Programına ait haftalık ders programında şarkı söyleme anlamına gelen ve Tg. olarak kısaltılan teganni dersleri, BT. olarak kısaltılan beden terbiyesi dersi ile aynı saat dilimine konulmuştur. Bu iki ders 10-11 ile 11-12 saat dilimleri arasındadır. Diğer ders saatleri dilimlerinde teganni ve beden terbiyesi dersleri konulmamıştır. Tüm sınıflarda teganni dersleri haftada 3 saat olarak işlenmektedir.

Türkiye’den gelen kitapların yasaklandığı, kitapsız tedrisat dönemi olarak da anılan bu yıllarda, Kıbrıs Türk Muallimleri Cemiyeti, ilkokullarda okutulacak olan derslerde öğretmenlerin yararlanacağı Klavuz Notları (1935) adıyla yayın hazırlamıştır. Lefkoşa’da M. Fikir Matbaasında basılan bu notlara, dönemin Kıbrıs Türk Muallimler Cemiyeti üyesi olan M. Turgut Sarıca ve Tahrir Heyeti adıyla notları yayınlayan M. Ali Tilki ‘Başlarken’ başlığı altında bir önsöz yazılmıştır. Bu önsözde, 1935-1936 yılında İngiliz idaresi tarafından yayınlanan eğitim programının ve kitapsız eğitimin güçlüklerinden bahsetmiş, öğretmenler ve okullar arasındaki eğitim birliğinin sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Klavuz notlarında, tarih, din dersi, coğrafya, tabiat ve ziraat, fen bilgisi, Türkçe gramer, vatandaşlık, hesap ve hendese adı altında matematik dersleri konuları yer almış fakat müzik eğitimi ile ilgili herhangi bir not yazılmamıştır. Ancak ‘Fen Bilgisi’ adı altında ses titreşimi ile ilgili ‘tınnet’ konusu işlenirken ‘Musiki Aletleri’ adı ile bir başlık atılmıştır. Bu başlıkta şunlar açıklanmıştır;

“Tınnet, şiddet ve irtifaları yekdiğerine muvazi olan iki savıtı yekdiğerinden fark ettirmek hassasına tınnet derler. Meselâ: Keman ile ut aynı sesi çalsalar birine keman diğerine de ut sesi deriz. İşte havada olan ihtizazlarla çalınan musiki aletlerinin cinsini öğreniriz. Tanbur, deblek, davul, keman, ut, mandolin, piyano vs.”

Fen bilgisinde ses titreşimi anlatılırken kullanılan bu anlatım, disiplinler arası çalışmanın bir örneği olmuştur.

1935 eğitim programı 1949 yılında yeniden ele alınarak gözden geçirilmiştir. Buna göre, tüm Rum ve Türk ilkokullarında okutulacak 11 ders içinde zorunlu müzik dersine de yer verilmiştir (Weir, 1952).

Hüseyin Kanatlı’nın 1950 – 1956 yılları arasında ilkokuldaki müzik derslerinde yapılması gerekenleri kendilerine maarif tarafından yazılı olarak aktarıldığını belirtmiştir. Eğitim programına göre yıllık plan oluşturulurken şarkıların seçimleri

sınıfların düzeylerine göre yapılmıştır. Hüseyin Kanatlı bu konu ile ilgili şu örneği vermiştir (2018); “*Sedat Simavi İlkokulundaki iki koronun biri küçük sınıflardan diğeri de büyük sınıflardan oluşuyor ve şarkı seçimleri sınıfların düzeyine göre oluyordu.*”

Müzik derslerinin karne ve diplomaya yazılışı dönem dönem değişkenlik göstermiştir. Müzik derslerinin ‘musiki’ , ‘gına’ , ‘teğanni’ veya ‘teganni’ olarak yazıldığı görülmüştür. 1929 – 1930 ders yılında “*Kıbrıs Müstamlekesi Maarif Dairesi Birinci Devre Sınıflarını İkmal Eden Talebeye Mahsus Şehadetname*” adıyla verilen diplomada müzik dersi ‘Musiki’ olarak yazılmıştır (Ek 3-b).

Ders programlarındaki değişikliklere 1933-1938 yılları arasında da rastlanılmıştır. Bu dönemlerde birinci sınıftan üçüncü sınıfa kadar okutulacak müzik dersleri ‘Gına’; dördüncü, beşinci ve altıncı sınıf programlarında ise ‘Teganni’ olarak yazılmıştır. (Özkul, Tufan & Özsezer, 2017). “*1932-1933 Kıbrıs Müstemlekesi Maarif Dairesi İslam İlk Mektepleri İkinci Devre Sınıflarını İkmal Eden Talebeye Mahsus Şahadetname*” adıyla Minareliköy İlkokulu’nda verilen diplomada ‘Musiki’ olarak yazılan müzik dersi, üstü çizilerek kalemle ‘gına’ olarak düzeltilmiştir (Çakmak, 2011).

1935 yılının haftalık ders çizelgesinde müzik dersleri ‘teğanni’ olarak geçmiştir (Behçet,1969). ‘Teğanni’ teriminin farklı belgelerde ‘teganni’ olarak da yazıldığı görülmüştür. 1934-1935 ders yılında müzik dersleri artık ‘gına’ değil ‘musiki’ olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Daha önce ortalamaya dahil edilmeyen müzik dersleri ortalamaya dahil edilmiştir. Hüsnü Feridun’un Mağusa İlkokulu’na ait 1935-1936 yılı karnesi ‘Sınıf Değişme Kağıdı’ olarak adlandırılmış, müzik dersi ‘Teganni’ olarak yazılmıştır (Feridun, 2011). 1937-1938 yılı Kıbrıs Hükümeti Maarif Dairesi tarafından verilen “*Kıbrıs Müstamlekesi İslam İlk Mektepleri Altıncı Sınıfı İkmal Eyleyen Talebeye Mahsus Şehadetname*” adıyla verilen diplomada okutulan dersler arasında bulunan müzik dersi resmi evrakta ‘Teganni’ olarak geçmiştir (Feridun, 2001).

Hale Rıza’ya (Avkıran) ait olan ‘Lefkoşa Ayasofya İlk Kız Okulu’ adı ile basılan 1941-1942 eğitim yılına ait VI. sınıf karnesinde beden terbiyesi ve müzik. B.T. ve Tg. kısaltmalarıyla yan yana verilmiştir. Tg. kısaltması silinerek yalnızca B.T. kısaltması bırakılmış ve beden terbiyesi notu bu şekilde verilmiştir. B.T. ve Tg.

kısaltmasının hemen altında bulunan elışı dersinin üstü çizilerek Tg. yazılmış ve müzik dersi notu bu şekilde eklenmiştir (Ek 3-c).

İngiliz Yönetimi'nin 1949 – 1950 ve 1950 – 1951 yıllarında “*Cyprus Report Of The Department Of Education For The School Year*” adıyla yayınlanan eğitim raporlarında adadaki İngiliz döneminin son yıllarında Türk ve Rum ilkokullarında okutulacak dersler şu şekilde sıralanmıştır; Türkçe veya Rumca, matematik, coğrafya, tarih, beden eğitimi, müzik, el işleri, fen ve tabiat bilgisi, sağlık bilgisi ve İngilizce (Çomunoğlu, 2002).

1954 yılı ilkokul ders programının içinde gına ve teganninin yerini ‘Müzik’ almıştır (Özkul, Tufan & Özsezer, 2017). 1957 – 1958 Gönyeli Türk İlkokulu 6. sınıf karnesinde müzik dersi herhangi bir değişiklik yapılmadan aynı şekilde ‘Müzik’ olarak yazılmıştır (Ömerağa, 2016). Hasan Hüseyin (Daniş) 1947-1952 yılları arasında Abohor İlkokulu’nda okumuştur. 1949 – 1950 ders yılına kadar olan karnesinde müzik dersleri ‘Teğanni’ olarak yazılırken (Ek 3-d), 1950 – 1951 yılında ‘Müzik’ ile ‘Teğanni’ bir arada yazılmış, fakat öğrencinin notu ‘Teğanni’ bölümünde verilmiştir (Ek 3-e). 1951-52 ders yılında ise karnede sadece ‘Müzik’ kelimesi yer almıştır (Ek 3-f).

4.2.3. İngiliz Hakimiyeti Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme

İngiliz yönetimi 1881 yılında Kıbrıs yurttaşları içinden devlet kurumlarında görev alacak kişiler için “English Ordinary” ve “English Distinction” sınavlarını başlatmıştır. 1932 yılında Türk ve Rum öğretmen adaylarına bu sınavlarında başarılı olmak zorunluluğu getirilmiştir. İngiliz kültürünün adada yerleşmesi için bu sınavlar bir araç olarak kullanılmıştır (Hakeri, 1997).

Lefkoşa’da 1884 yılında kurulan ilk Maarif Encümeni’nin aldığı kararların içinde okullarda görev yapacak olan öğretmenlerin bilgilerini ölçmek için geçmesi gereken aşamalar da vardı. Öğretmen ehliyet imtihanına girecek olan adayların; Kur’an-ı Kerim’den bir aşr (Kur’an-ı Kerim’den on ayet) okumak, Tecvid ilmi (Kur’an-ı güzel okumak), Karabaş Risalesi, Kıraat-ı Türki (okuma kitabı), Elifba-i Osmani (Osmanlıca), Ahlâk, Sarf-ı Türki (dil bilgisi), Dürrü Yekta (Fıkıh Kitabı), Muhtasar Tarih-i Osmani (Osmanlı Tarihi), harfler, müfredat, terkiyat yazma, güzel yazı, Türkçe müsvedde (yazı taslağı, karalama) aşamalarından geçmesi gerekmiştir

(Behçet, 1969). Buna göre; okullarda görev yapacak olan öğretmenlerin bilgilerini ölçmek için geçmesi gereken aşamalar incelendiğinde, adayların müzikle ilgili herhangi bir sınava tabi olduğuna dair bulguya rastlanılmamıştır.

İngiltere, 1913 yılında Kıbrıs'taki eğitimi incelemek için iki uzman gönderilmiştir. Talbot ve Cape adındaki bu eğitim uzmanları, adadaki eğitimin durumu hakkında ayrıntılı bir rapor hazırlamıştır. Raporda; adadaki okulların öğretmen ihtiyacını karşılamak için iki toplumun da yararlanacağı, kadınların ve erkeklerin eğitim alacağı İngiliz dilinde eğitim veren bir öğretmen okulunun kurulmasını önermiştir (Weir, 1952).

Türkiye'den Kıbrıs'a 1912-1925 yılları arasında lise müdürü olarak atanan Mehmet Mücteba Bey, uygun vasıflara sahip olan öğrencileri ilkökul öğretmeni olarak yetiştirmiştir. Bu öğrenciler, Lefke, Konedra (Gönendere), Vadili, Galatya (Mehmetçik), Evdim, Luricina (Akıncılar) gibi köy ve kasabalarda görev almıştır. Öğretmenlerin görev aldıkları bölgelerde müzik eğitimi veya müziksel etkinliklerle ilgili bir faaliyet yapıp yapmadıklarına dair bir veriye rastlanmamıştır. Fakat Mücteba Öktem'in müziksel etkinliklere önem verdiği, kendisinin de katkılarıyla görev aldığı yıllara rastlayan 1920'de bir bando kurulduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin de katkılarıyla on iki flüt ve bir trampet alınarak bando kurulmuş, Evkaf İdaresi'nin de yaptığı katkılarla bir sene sonra diğer eksik çalgılar giderilmiştir. Bando Mr. Josefin tarafından çalıştırılmıştır (Fedai, 2003; Öksüzoğlu, 2008). Bu durum Lefkoşa Türk Lisesi mezunu olan ve Kıbrıs Türk ilkökullarında görev alan öğretmenlerin bazılarının gittikleri yerlerde müzik eğitimi veya müziksel etkinlikler düzenlediklerine bir kanıt olarak gösterilebilir.

1920 Maarif Kanunu'na kadar öğretmen adaylarında aranan nitelikler belirgin olmamıştır. Her köy maddi olanaklarına göre bir öğretmenle anlaşılmıştır. Öğretmen asli görevi dışında imamlık yapmış, mevlit okutmuş ve cenaze kaldırmıştır. Bunların içinde medrese veya idadilerden ayrılanlar çoğunluğu oluşturmuştur. 1920 Maarif Kanunu ile okullar zaman içinde ehliyetli öğretmenlere devredilmiş, vasıfsız olanlar ise tasviye edilmiştir. 1937 yılından sonra lise diploması da öğretmen olmak için yetersiz kalmış, bu konudaki boşluğu doldurmak için 'Teachers Training College' resmi adıyla Öğretmen Koleji eğitime başlamıştır (Nesim, 1987).

Kıbrıs'taki eğitim konusunda atılan adımlara 1930'lu yıllar önemli bir damga vurmuştur. 1930 yılında Lise'ye kolej sınıfı eklenmiştir. Bu bölümü bitirip öğretmen olmak isteyenlerin ziraat ve pedagoji derslerine devam ederek sertifika alma zorunluluğu yasallaştırılmıştır. İngilizce sınavını geçemeyenlerin atamaları yapılmamıştır (Hakeri, 1997).

Atatürk döneminde, Kıbrıs'taki Türk ilkokullarına öğretmen yetiştirmek için girişimde bulunulmuştur. Bu amaçla Türkiye Cumhuriyeti, Kıbrıslı Türklere karşılıksız burslar sağlamıştır. Kıbrıs'ta çıkan 20 Temmuz 1932 tarihli Hakikat Gazetesi ile 21 Temmuz 1932 tarihli Söz Gazetesi'nde bu konuyla ilgili duyuruya yer verilmiştir. Adadaki İngiliz Maarif Müdürü J. R. Callen'in imzasını taşıyan duyuruda; burslara başvuracak olan adayların taşınması gereken şartların ayrıntıları verilmiştir (İsmail & Birinci, 1989; Altan, 1997).

Omorfo Öğretmen Koleji kurulmadan önce ilköğretimde görev alan kişilerden biri de Hüseyin Hüsnü'dür. Hüseyin Hüsnü'nün yayınlanmamış biyografisinde, 1922'de Ordinary sınavlarını geçtiği ve Haydarpaşa İlkokulu'nda göreve başladığı aktarılmıştır. Hüseyin Hüsnü'nün İlkokul Öğretmenliği sırasında keman da çaldığı belgelerde tespit edilmiştir (Ek 3-g).

1930'lu yıllarda liseden mezun olanlar, öğretmen olabilmek için Maarif Dairesi'nin açtığı sınava katılması gerekiyordu. Bunun için vesikalık fotoğraflarının eklendiği bir başvuru formu hazırlanmıştır. Sınavlardan başarılı olan öğrenciler uygulamalı öğretmenlik eğitimi aldıktan sonra göreve başlamıştır (Sömek, 2016). 1918 doğumlu olan Hasan Zafer Örek, henüz Öğretmen Koleji kurulmadığı için İngiliz Ordinary sınavlarında başarılı olmasından dolayı ilkokul öğretmeni olmaya hak kazanmıştır (Nesim 1987).

Kıbrıs'taki ilkokullara sistemli bir şekilde öğretmen yetiştirmek için 1937 yılında resmi adı Teachers Training College olan Erkek Öğretmen Koleji kurulmuştur. Kurulduğu bölgeden dolayı adı Omorfo Öğretmen Koleji olarak da anılmıştır. İlk yıllarda öğrenim süresi iki yıl olan kolej, yatılı olarak iki toplumlu bir okul statüsünde hizmet vermiştir. Türkçe ve Rumca dersleri hariç diğer dersler İngilizce dilindeydi. Uygulama dersi için öğretmen adayları kendi toplumlarına ait okullara gönderilmiştir. Okulda ana dersleri verecek bir İngiliz, bir Rum, bir de Türk görevlendirilmiştir (Behçet, 1969; 1960 – 1961 Türk Öğretmen Koleji Yıllığı).

Omorfo Öğretmen Koleji'nin ilk imtihanına giren Ahmet Hulusi Menteş, Ordinary sınavını geçemeyenlerin kolej imtihanlarına giremeyeceğini belirtmiştir. Menteş, kolej imtihanından başarılı olmuşsa da o yıl sadece Rum öğrencilerin kayıt yaptırmasına izin verilmiştir. Menteş Ordinary sınavını geçtiği için koleje alınmamasına rağmen öğretmen olarak tayin olmuştur. 1938 yılında Omorfo Öğretmen Kolejine kaydını yaptıran Hüseyin Hasan Özdemir, Koleje girmenin şartlarından birinin de hükümetin düzenlediği ordinary sınavından başarılı olunması gerektiğini belirtmiştir (Nesim, 1987).

Özdemir (1997)'den elde edilen bilgilere göre 1938 – 1940 yılları arasında yeni açılan Omorfo Öğretmen Koleji sınavlarına giren Hüseyin Özdemir, yazılı sınavı geçtikten sonra mülakata çağırılmıştır. Kolejin müdürü Dr. G.F Sleight ve Kolej Öğretmeni Costas Lapas'tan oluşan mülakat komisyonu Özdemir'e; *“Niçin öğretmen olmak istiyorsun? Hobileriniz nelerdir? İnsanları sever misiniz?”* sorularını yöneltmiştir. Özdemir yanıt olarak; Türklerin kolej mezunu öğretmenlere ihtiyaç duyduğunu, boş vakitlerinde saksafon ve keman çaldığını, kızlara ilgi duyduğunu fakat parası olmadığı için kimsenin ona bakmadığını, öğretmen olduğu taktirde kızların onun peşinden koşacağı yanıtlarını vermiştir. Omorfo Öğretmen Koleji'nin Yeni Zelanda asıllı müdürü Dr. G. F. Sleight eş zamanlı olarak Maarif Müdür Muavi görevini yürütmüştür. 1938 yılında koleje 6 Türk, 14 Rum erkek öğrenci yatılı olarak alınmıştır. Öğretmen Koleji'nin ilk Türk mezunları olacak olan bu kişiler; Hüseyin Özdemir, Mehmet Cevdet, Şefik Mehmet, Kemal Fellahoğlu, Orhan Seyfi Arı ve İsmail Sefa'dır.

Kolejin müzik öğretmeni Mr. Jackson aynı zamanda bir piyanist idi. Zaman zaman yurt dışına giderek konserler vermiş, Lefkoşa İngiliz Okulu'nun da müzik öğretmenliğini yapmıştır. Kolej öğrencilerine okulda müzik derslerini nasıl işleyeceklerini öğreten müzik metod dersini veriyordu. Kolejde onun çalıştırdığı bir de koro kurulmuştur. Saksafon ve keman çalan Hüseyin Özdemir, kolejin okul müzik kolu başkanı seçilmiştir. Müzik kolu ayda bir kez müzik etkinliği düzenlemiş, bu etkinliklerde Türkçe ve Rumca şarkılar söylenmiştir. Kolejin ziraat dersi öğretmeni Mr. Frankulopos'un eşi bu gecelere piyanosu ile katılmıştır. Özdemir, Mrs. Frankulopos'un piyanosu eşliğinde kemanı ile Bach'ın Minuet G eserini çalmıştır. Bu etkinliklerde söylenen Türkçe eserlerden biri de 'İndim Havuz Başına' idi. Türk öğrencilerin söylediği bu şarkının nakarat kısmına Rum öğrenciler de eşlik etmiştir.

Öğretmen adayları iki yıl içinde 6 kez çeşitli ilkokullarda uygulama adı altında staj eğitimine gitmiştir. Bu eğitimler her defasında iki hafta boyunca sürmüştür (Özdemir, 1997).

Hüseyin Özdemir, Öğretmen Koleji mezunu öğretmenlerden önce ilkokullarda müzik, resim ve beden eğitimi derslerine önem verilmediğini, kolej mezunu öğretmenlerin okullarda görev alması ile birlikte bu derslerin önem kazandığını belirtmiştir. Özdemir daha sonra Öğretmen Koleji'nde de eğitimci olarak da görev yapmıştır (Nesim, 1987).

Kolej'de öğleden sonraları ziraat, ağaç işleri, spor, tiyatro, resim ve müzik faaliyetlerine de yer verilmiştir. Bu faaliyetlerdeki dersleri genellikle okul muazzaf kadrosunda olmayan hocalar okutmuştur. Kolejde sosyal hayatı canlandırmak için öğrencilerin yeteneklerine göre çeşitli aktiviteler düzenlenmiştir. O zamanki adıyla Refah Cemiyetleri olarak kurulan öğrenci kulüplerinde müziksel aktiviteler de yer almıştır (Behçet, 1969).

Türk Öğretmen Koleji'nin 1960 – 1961 yıllığında, 1937 yılında kurululan Omorfo Öğretmen Koleji'nin yapısından da bahsedilmiştir. Omorfo Öğretmen Koleji'nin sosyal faaliyetleri hakkında bilgi verilirken 'Kolejde Cemiyet Hayatı' başlığı ile şunlar aktarılmıştır.

“Öğrenciler, istidatlarına (yeteneklerine) göre spor, müzik, temsil, tartışma, refah cemiyetlerine iştirak ederdi. Her cemiyetin yarısı öğretmenler, yarısı da öğrenciler tarafından seçilen öğrenci idare heyetleri tarafından seçilen öğrenci idare heyetleri vardır. Bu cemiyetlerden maksat şu idi;

- (1) Öğrencilerin istidatlarını geliştirmek.
- (2) Öğrencileri meşgul edip daha güzel bir disiplin temin etmek.
- (3) Öğrencilerin bütün kabiliyetlerini ölçmek, onların haleti ruhiyelerini (ruh hali) keşfedip geliştirmek, tedavi etmek.
- (4) Muntazam fasılalar (düzenli aralıklar) ile eğlenceler tertip ederek öğrencileri ve muhiti eğlendirmek.
- (5) Öğrencileri cemiyet, seçim, idare heyeti toplantılarına aşina kılarak Kıbrıs'ın müstakbel muhtar idaresine tedricen (azar azar) alıştırmak.” (Türk Öğretmen Koleji 1960-1961 Yıllığı)

Omorfo Öğretmen Koleji'nde 1942-1945 yılları arasında okuyan Hüseyin Muzaffer Gültekin okulun tek radyosunun Rum öğrencilerin kontrolünde olduğunu, Rum öğrencilerin sürekli şarkı dinlediklerini söylemiştir. Bu dönemde okul müdürü

olan Mr. Sleight aynı zamanda Maarif Müdürlüğüne atanmıştır. 1944 yılında Omorfo Öğretmen Koleji sınavlarına katılan Kemal Durmuş, önce İngilizce Ordinary sınavını geçmenin şart olduğunu belirtmiştir. Kemal Durmuş'un öğrenci olduğu dönemde kolej müdürlüğüne Dr. Jackson getirilmiştir (Nesim 1987). 1946 yılında Öğretmen Koleji'nden mezun olan Kemal Hakkı Yücel, kolejdeki tek Türk öğretmenin Esat Zaim olduğunu söylemiştir. Omorfo Öğretmen Koleji dışında, 1948'den sonra az sayıda da olsa Kıbrıs'tan Türkiye'ye giden öğrenciler öğretmen okullarına kayıt yaptırmıştır (Nesim, 1987).

1940 yılından itibaren Öğretmen Koleji giriş imtihanlarını kazanan kızlar ilkokullara stajyer öğretmen olarak gitmiş, dersleri ise Omorfo Öğretmen Koleji'nden mektup yoluyla almıştır. Ders yılı esnasında kız öğretmen adayları uygulama için gittikleri okullarda denetime tabi tutulmuş, sene sonunda ise imtihanlara girmiştir. Kız öğretmen adaylarına yönelik ayrı bir okul açılması 1943 yılında gerçekleştirilmiştir. 1943 yılında Lefkoşa Selimiye İlkokulu'nun alt kısmında açılan Kız Öğretmen Koleji giriş sınavlarında başarılı olan Türk ve Rum kız öğretmen adaylarına eğitim vermeye başlamıştır. Tahsil süresi başlangıçta bir yıl olarak belirlenmiştir. 1947-1948 ders yılında kolejin öğretim süresi iki yıla yükseltilmiştir. İngiltere'den Miss Maclellan adında bir müdüre getirilmiş, yanına bir Türk bir Rum olmak üzere iki müdür muavini tayin edilmiştir. Öğrenim süresinin iki yıla çıkmasına rağmen, öğretmen ihtiyacının fazlalığında dolayı öğrencilerin bir kısmı bir yılda mezun edilerek ilkokullarda görevlendirilmiştir. 1947 yılından itibaren Türk ve Rum öğrenciler İngilizce, beden eğitimi, resim derslerinin yanında müzik derslerini de ortak almaya başlamıştır. Bu dersler ortak dil olan İngilizce lisanı ile yapılmış, diğer dersler ise ayrı ayrı verilmiştir. 1949-1950 ders yılında kolej, Rum semtindeki binaya taşınmıştır. 1957 yılında Lefkoşa'da inşası tamamlanan öğretmen kolejinin binası Türk-Rum, kız-erkek öğretmen adaylarına birlikte eğitim vermeye başlamıştır (Behçet, 1969; 1960 – 1961 Türk Öğretmen Koleji Yıllığı).

Hale Avkıran 1948-1950 yılları arasından Kız Öğretmen Koleji'nde eğitim görmüştür. Giriş yazılı ve sözlü olmak üzere iki aşamalı yapılmıştır. Bu dönemde eski Victorya Kız Lisesi Müdürü Mrs. Stone Kız Öğretmen Koleji'nin müdürlüğüne atanmıştır. Akile Işın da Kız Öğretmen Koleji'nin öğretim üyeleri arasında yer almıştır. Hale Avkıran bu yıllarda Kız Öğretmen Koleji'ndeki müzik dersleri hakkında şunları aktarmıştır (2018);

“Müzik derslerine Mr. Ioannides giriyordu. Derslerde solfej ve temel müzik bilgileri verilmiştir. Çalgı dersi olmasa da çalgı çalanlar Ioannides tarafından teşvik ediliyordu. Ioannides bana da keman konusunda çok yardımcı olmuştu. Müzik sınavları ayrı yapılmaz, ders yılının sonunda genel kanaat dikkate alınırdı.”

Aktan Muhiddin (Gazioğlu), 1949-1951 yılları arasında resmi adı ‘Mistresses Training Center’ olan Kız Öğretmen Kolejinde öğrenim görmüştür. Bu okula girmek için matematik ve Türkçe ağırlıklı yazılı sınavı geçtikten sonra sözlü mülâkata çağrılarak kabul almıştır. Okulda Türk öğretmen olarak Akile Işın bulunuyordu. Müzik derslerine ve koro çalışmalarına Rum öğretmeni eşlik etmiştir. Müzik çalışmaları Rumlar ile karma olarak yapılmıştır. Haftada iki saat olan müzik dersinde teori ve tek sesli okul şarkıları öğretilmiştir. Müzik sınavları teorik olarak yapılmıştır. Aktan Muhiddin öğrenim gördüğü bu okulda çalgı dersi almasa da bu konuda özel ders almış, ‘The Associated Board of the Royal Schools of Music’ (ABRSM) sınavlarına girmiştir (Ek 3-h).

1956 yılına ait Teachers Training College diplomasında, okulda alınan derslerin içinde müzik dersi de gösterilmiştir (Behçet, 1969). 1957 yılında Öğretmen Kolejinde eğitim gören Neriman Cahit, 29 Ekim günü kolejin müzik öğretmenine günün öneminden bahsederek Türkçe bir şarkı veya marş öğretmesini talep etmiştir. Müzik öğretmeni, bugün de İngilizce şarkı öğreteceğini, söylemek istemeyenin dışarıya çıkmasını söylemiştir. Dışarıya çıkan Neriman Cahit bu tutumundan dolayı disiplin cezasına çarptırılmıştır (Adanır, 2017).

Öğretmen Koleji zaman zaman Türk ve Rum basınında eleştirilmiştir. Rumlar, tarih derslerini bir Türk’ün okuttuğu, koleji bitiren Rumlar’ın Rumca’ya hakim olmadığını, Türk basını ise, mezun olan Türk öğretmenlerin öğrencilere yalnız jimnastik ve şarkı öğretebildiğini, din dersi veremedikleri gibi haberler yayınlamıştır (Behçet, 1969; 1960 – 1961 Türk Öğretmen Koleji Yıllığı).

Omorfo Öğretmen Koleji’nde beden eğitimi ve müzik derslerine önem verilmiştir. 1944-1946 yıllarında müzik dersleri Mr. Ioannides tarafından okutulmuştur. Derslerde müzik teorisi yanında koro çalışmaları da yapılmıştır. Mr. Ioannides kaynak olarak “The Fellowship Song Book” adında bir şarkı kitabını kullanmıştır. Bu şarkı kitabında İrlanda halk ezgileri üç sesli olarak uygulatılmıştır. Ezgiler haftalarca çok sesli olarak ayrı ayrı prova edilir ve sonunda hep beraber

söylenirdi. Şarkıların notaları solfej olarak da okutulmuştur. Kıbrıslı Türk öğrencilerin Türkiye’den getirdikleri notalı ilkokul kitabının da derslerde kullanması için Mr. Ioannides’e rica edilmiştir. Bu teklif Ioannides tarafından kabul edilmiş, fakat müzik derslerinin karma olmasından dolayı ders saatleri dışında gönüllü olarak Türk öğrencileri çalıştırmıştır (Feridun, 2001).

Mr. Ioannides’in Öğretmen Koleji’nde kullandığı kitap H. Walford Davies tarafından yazılmıştır. *Fellowship Song Book* kitabının basımına daha sonraki yıllarda da devam edilmiştir. Okullar, kolejler ve genel kullanım için eşlikli veya eşiksiz, solo ve korolarda seslendirilebilecek kitapta 100 adet şarkı yer almıştır (Davies, 1931; Ek 3-1).

1949-1951 yıllarında Omorfo Öğretmen Koleji’nde eğitim gören Hüseyin Kanatlı kitabında Mr. Ioannides’ten ve *Fellowship Song Book*’ta geçen şarkılardan bahsetmiştir (2014).

“1949-50 eğitim yılında Mr. İonnides İngiltere’den getirtilen ve içeriğinde şarkılar ve notaları olan kitapçıklar dağıtmıştı. Kitapta daha çok İngiltere, İrlanda, Galler ve İskoçya’nın folklor parçaları bulunuyordu. Kitapta ‘Auld Lang Syne’ gibi bilinen şarkılar da vardı. Bunların dışında Türk öğrencilere Türkçe çocuk şarkılarına ait şarkılarını içeren fotokopiler dağıtır veya kara tahtaya yazarak defterlere kaydetmelerini isterdi. İonnides bir gün tahtaya ‘Çoban’ adlı bir çocuk şarkısının notalarını yazdı. Vokal olarak okumaya çalışıyorduk. Önce notalarını, sonra şarkı sözlerini... Bu çalışma bittikten sonra kemanımı çıkardım ve şarkıyı hafiften çalmaya başladım. Mr. Ioannides kulak kabarttı ve bana dönerek ‘daha yüksek sesle bir çal dedi’ çaldım, beğenmişti. Dersin sonunda arkadaşlarımızdan Andrea’yı çağırdı. Andrea müzik öğrenimine küçük yaşlarda başlamıştı. Üst düzeyde keman çalıyordu. Ona, benimle birlikte çalmasını ve bana yardım etmesini söyledi. Müsait zamanlarda Andrea’nın da gerçekten yardımını gördüm.”

Kanatlı, Mr. Ioannides’in kolejde keman dersleri de verdiğini, nota, solfej çalışmaları ve diğer nazari bilgilerin yanında pratik çalışmalara da önemsedğini vurgulamıştır. Ioannides, bir müzik eserinin icrasının sadece insan sesiyle değil, ona eşlik eden bir enstrümanla da olması gerektiğini söylemiştir. Ona göre; “*bir müzik öğretmeni enstrümansız hiçbir kıymet ifade etmezdi.*” Kanatlı her öğretmen adayının bir müzik aleti çalmasının ön koşul olduğunu belirtmiştir.

Hüseyin Kanatlı, kendisi ile yapılan sözlü tarih çalışmasında ayrıca şunları aktarmıştır (2018);

“Her öğretmen adayı çalgı çalmak zorundaydı. Mandolin, melodika, keman gibi. Solfej eğitimi de alıyorduk. İngiltere’den getirilen özel nota kitaplarımız vardı. Klasik bestecilerin hayatı hakkında da bilgiler ediniyorduk. Müzik dinleme saatimiz vardı. Eserleri long play ile dinlerdik. Müzik eğitiminde nasıl bir yol izleyeceğimiz, nasıl bilgileri aktaracağımız metod dersi olarak bize verilir. Bu konuyla ilgili de kitaplarımız vardı. İngiliz sistemi ‘Direct Method’, yani doğrudan yöntem metodu kullanılıyordu. Ezbercilik sistemi kesinlikle değildi. Müzik öğretiminde bize ferdi yaklaşım ve koro yaklaşımını öğrettiler. Ferdi yaklaşımda kabiliyetli çocuklar müzik kulağı, ses rengi, ritim duygusu gibi özelliklerine göre seçilirdi. Sonra koro uyumu için ne yapmamız gerektiği anlatılırdı. O zamanki öğretim şimdikinden daha üstündü. Çocuğa nota öğretimi, koro terbiyesi vb. öğretiliyordu. Kolejde eğitimin karma olmasına rağmen bize Türkçe çocuk şarkıları da öğretiliyordu. Sınavlarda pratik ve nazari bilgiler, klasik müzik ile ilgili sorular soruyorlardı. Bestecilerin hayatları, öğretmenlikle ilgili de sorular vardı. Bir çocuğun müzik kabiliyetini, ritim duygusunu nasıl ölçersiniz gibi... Kolejden mezun olacağımız yıl müsamere yaparak Lüküs Hayat’ı oynamıştık. Senede 2 kez ilkokullarda staj yapardık. Lefke İlkokulu, Ksero (Gemikonağı) İlkokulu ve Yenicami İlkokulu’nda uygulamalı staj eğitimi yaptım. Staja gittiğimde kemanımı da götürüyordum. Diğer derslerin yanında müzik dersi de verdim.”

Hüseyin Şenol 1950 yılında mezun olduktan sonra Omorfo Öğretmen Koleji’ne giriş koşullarından biri olan İngilizce Distiction sınavlarına hazırlanmak için bir yıl beklemiştir. Şenol, Öğretmen Koleji eğitim gördüğü dönemlerde derslerde uzmanlaşmanın olmadığını, her öğretmen adayının tüm dersleri verebilecek nitelikte sınıf öğretmeni olarak yetiştirildiğini belirtmiştir. Kolejde iken keman eğitimi almaya başlayan Hüseyin Şenol, müzik aletini iyi çalan öğrencilerin iyi çalmayanlara öğleden sonra yardımcı olduğunu, kendisine de iyi keman çalan bir Rum’un bu konuda destek olduğunu belirtmiştir. Müzik derslerinde şarkı, nota, solfej yanında müzik öğretim yöntemleriyle ilgili bilgiler de verilmiştir (Şenol, 2018).

1953-54 ders yılında 120 Rum, 25 Türk öğrenci Omorfo Öğretmen Kolejine girmeye hak kazanmıştır. Dönemin okul müdürü Mr. Hodge idi. Öğretmen kadrosunda çoğunluğunu Rumlar oluşturmuştur. Okulda tek Türk öğretmen olan Özdemir Bey, daha çok pedagojik konularda ders vermiştir. Özdemir Bey ayrıca keman çalıyordu. Türk Sanat Müziğine olan ilgisinden dolayı sesi güzel olan öğrencilere özellikle Münir

Nureddin Selçuk'un eserlerini okutmuştur. Bu bestekârın eserleri dışında 'Yine Bir Gülnihal' sevdiği şarkılar arasında olmuştur (Atun, 2016).

Omorfo Öğretmen Koleji'nin 1956'daki müdürlüğünü Dr. Hodge sürdürmeye devam etmiştir. 1957-1958 eğitim yılında Öğretmen Koleji, Lefkoşa'daki Miskinler Çiftliği'ne taşınmıştır. Burada Rumlar ve Türkler kız - erkek karışık olarak eğitime başlamıştır. Karma okulda yeni müdür Whinjhones, Türklerin sorumlusu ise Halil Direkoğlu olmuştur. Kurumun İngilizce, Rumca ve Türkçe olarak üç resmi dili vardı. İngilizce dilinde verilen matematik ve fen derslerinde bazı öğrencilerin zorlanmasından dolayı, geçmişte Kız Öğretmen Kolejinde olduğu gibi Türkler ve Rumlar ayrı ayrı eğitim görmeye başlamıştır. Müzik dersleri ise birlikte yapılmıştır. 1958 olaylarının başlamasıyla Türk öğrenciler okuldan ayrılarak Baf Kapısı'ndaki Terra Santa binasına taşınmıştır (Nesim, 1987). Bu tarihten itibaren Türklerin kendi öğretmenlerini yetiştirmek için Türk Öğretmen Koleji adıyla yeni bir oluşuma gitmesi adadaki eğitim tarihinde önemli bir olay olmuştur. 1959-1960 ders yılında Türk Öğretmen Koleji yeni yapılan Türk Lisesi binasına taşınmıştır (Hakeri, 1997). Süleyman Ebeoğlu, daha sonraki yıllarda kolejde eğitim alan öğretmen adaylarına; taşınma esnasında her öğrencinin sandalyesini alarak Türk Lisesindeki binaya gittiğini anlatmıştır (Akt. Halide Tunçeri, 2018).

Oğuz Metiner, Omorfo Öğretmen Koleji'nin Lefkoşa'daki yeni binasına taşındığı yılda bu kurumun öğrencisi olarak döneme şahitlik etmiştir. Oğuz Metiner'e göre; bu dönemde herhangi bir derste uzmanlaşmaya yönelik bir eğitim verilmemiştir. Öğretmen adayları tüm dersleri verecek şekilde yetiştirilmiştir. Öğretmen adayları senede en az iki kez ilkokullara staja gönderilmiştir. Öğretmen kadrosu çoğunlukla İngiliz kökenli olmuştur. Omorfo'dan Lefkoşa'ya taşındıktan sonra akabinde iki toplum ayrı ayrı okullar oluşturunca, Türk Öğretmen Koleji'ne Türkiye'den de öğretmen kadrosu getirilmiştir. Oğuz Metiner okuduğu dönemde kolejdeki müzik eğitimi hakkında şunları aktarmıştır (2018);

"Müzik derslerinde basit nota değerleri, usulleri ve notaların portedeki yerleri gibi bilgiler veriliyordu. Bunun dışında İngilizce, Türkçe ve az da olsa Rumca şarkılar öğrenmiştik. Müzik sınavları yapıldı, fakat diğer derslere oranla müzik dersleri ve sınavları ikinci planda kalmıştı. Okulun oluşturduğu koroda görev alıyordum. Bu koro ile Baf'ta yapılan bir etkinliğe katılıp şarkılar söylemiştik."

Oğuz Metiner'in müzik dersleri notlarında $\frac{3}{4}$ lük ölçü için ikilik, dörtlük ve onaltılık notalar kullanılarak ritmik egzersiz bulunmaktadır. 'Pazar Azadı', 'Postacı', 'Küçük Ayşe', 'Karadeniz Havası', 'Çorum Halayı', 'Meşeli', 'Atımı Bağladım', 'Akdeniz Kıyıları (Yaslı Gittim Şen Geldim)', 'Elmalı Deresi' ve 'Köy Kızı' şarkılarının notaları ve nasıl söylenmesi gerektiği el yazısıyla yazılmıştır (Ek 3-j). Oğuz Metiner 1975 yılına kadar sürdürdüğü öğretmenlik hayatında bu notları kullanmıştır. Oğuz Metiner ile birlikte Öğretmen Koleji'nde eğitim gören diğer öğretmen adaylarının da bu notları kullanılmış olduğu değerlendirilmektedir.

Oğuz Metiner, 7 Nisan – 12 Nisan 1958 tarihinde staj için Köşklüçiftlik İlkokulu'nda bulunmuştur. Bu tarihler arasında yaptığı gözlemlerini 'Eğitim İncelemesi' başlığı ile bir deftere aktarmıştır. Defterde okuldaki eğitim kadrosu, okulun tarihçesi, fiziki yapısı ve yapılan spor aktiviteleri ile ilgili notlar yer almıştır. Okulun sahip olduğu öğretim materyallerinden bahsederken herhangi bir müzik aletinin olmadığını, öğretmenlerin kendi materyallerini kendilerinin temin ettiğini not etmiştir. Okutulan ders kitaplarını yazarken müzikle ilgili bir kitaptan bahsetmemiştir. Okul öğretmenlerinden Emine Vechi'nin bir akordiyonu olduğunu ve okuldaki müzik derslerinin tümüne girdiğini belirtmiştir. Oğuz Metiner, sınıfların ders dağılım çizelgesinde müzik dersini 'teganni' olarak yazmış ve müziği parantez içinde teganninin yanına eklemiştir. Köşklüçiftlik İlkokulu'ndaki müzik derslerinin genellikle öğleden sonra yapıldığını belirtmiştir (Ek 3-k).

Mehmet Güçlü, 1958-1960 yılları arasında iki toplumlu öğretmen kolejinin ayrılmasıyla Kıbrıslı Türkler'in eğitim gördüğü Terra Santa bölgesindeki binada eğitim gören ilk öğrencilerden olmuştur. Kolej giriş sınavında Türkçe, İngilizce, tarih, coğrafya, matematik soruları sorulmuştur. Sözlü mülakata Maarif Dairesi'nden üst düzey memurlar ve kolej öğretim üyeleri girmiştir. Mehmet Güçlü, sözlü mülakatta müzik ile ilgili herhangi bir soru sorulmadığını, en son hangi romanı okuduğunu sorduklarını belirtmiştir. Bu dönemde Türk Öğretmen Koleji'ne Prof. Dr. Fevzi Selen Türkiye'den yönetici olarak atanmıştır. Güçlü, okuldaki müzik dersleri ile ilgili şunları aktarmıştır (2018);

"Haftada 2 saat zorunlu müzik dersi alırdık. Bunun dışında seçmeli ders vardı. Ben İngilizce'yi seçtim ve bu branşta kendimi geliştirdim. Bazıları müzik bazıları da beden eğitimine yönelirdi. Fakat her öğretmen adayının müzik dersi verebilecek kadar vasıflı olması gerekirdi. Her adayın en az bir çalgı çalması isteniyordu. Mezun olduktan sonra gittiği okulda okulun tek öğretmeni olabilirdi.

Bunun için her dersi verebilecek donanımda olmalıydı. Nota değerleri ve müzik terimleri dışında, müzik öğretim metodu, batı klasikleri ve bestecilerinin hayatları ile ilgili bilgiler de verilirdi. Şarkılar ve marşlar öğrenirdik. Genelde tek sesli eserler seslendirirdik. Koro eğitimi de almıştık. Müzik derslerinde kitap kullandığımızı hatırlıyorum. Çalgı eğitiminde kullanmak üzere önce çoğunluğun yaptığı gibi Asmaaltı'ndan kamıştan kaval aldım. Kamış yetersiz kalınca plastik flüt satın almak zorunda kalmıştım. Milli oyunların müziğini de öğretmişlerdi. Müzik sınavları zordu, bütünlemeye kalanlar olurdu. Sınavda çalgı dışında batı müziği bestecilerinin hayatları, nereli oldukları gibi sorular sorulurdu. Müzik yeteneği hiç olmayan öğretmenler de vardı. Okuduğum okul 2 yıllıkta ama eğitim içeriği bakımından şimdiki 4 yıla bedeldi.”

Bu araştırmaya katılan ve en eskisi 1931 doğumlu olan katılımcıların tamamı ilkokulda okurken yabancı kökenli öğretmenlerin olmadığını söylemiştir.

4.2.4. İngiliz Hakimiyeti Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Genel Müzik Eğitimi ve Uygulamaları

1911 – 1915 yılları arasında Lefkoşa’da Hafız Lisani Efendi’nin okulunda okuyan Halil Fikret Baybars öğretmeni Hafız Lisani Efendi’nin İngiliz hükümetince yasaklanmasına rağmen öğrencilere milli marşlar öğrettiğini söylemiştir. En çok söylenen marş ‘Yürüyelim İleriye’ marşı olmuştur (Nesim, 1987).

“Yürüyelim ileriye
Atlayalım dağ tepe
Patlatalım bombaları
Çanlar batsın yerlere”

1917-1918 ilkokulda okutulan dersleri gösteren, iptidai şahadetnamesi adıyla verilen diplomada dersler arasında gına, teğanni, teganni, musiki veya müzik adıyla seçmeli veya zorunlu herhangi bir derse rastlanmamıştır (Behçet,1969). Müzik dersleri resmi olarak işlenmese de okul etkinliklerine müzik eğitiminin etkileri görülmüştür. Örneğin; 1919 yılında Baf’ın Ayanni (Aydın) köyünde ilkokul öğretmenliği yapan Zihni İmamzade, yıl sonu etkinliğinde öğrencilere içinde milli duygular barındıran şarkılar söyletmiş, bu durum köylüyü memnun etmiştir (Nesim, 1987).

Osmanlı’nın hakimiyeti sürecinde olduğu gibi İngiliz döneminde de adada ilkokula başlayacak olan çocuklara âmin alayları düzenlenmesi geleneği sürdürülmüştür. Bu gelenekte, okulun ilk günü kızlara gelinlik giydirilirdi. Erkekler

ise mali durumlarına göre takım elbise veya en yeni elbiselerini giyerler, çeşitli objelerle süslenmiş fes takarlardı. Dualar ve ilahiler eşliğinde yapılan bu uygulamanın amacı; çocuğun okula özendirilmesi, ilk gün neşeyle okula başlamasını sağlamaya yönelik olmuştur (Ömerağa, 2016). 1920’li yılların başında Sarayönü İlkokulu’na başlayan Fazıl Plümer âmin alayı denilen bu merasimlerin nasıl yapıldığından bahsetmiştir. Özellikle şehrin önde gelen kişilerin çocukları okula başlarken bu merasimlerin daha gösterişli olduğunu, çocuklara lokum dağıtılırken alkışlar, dualar ve ilahilerle tüm okulun bu olaya katıldığından söz etmiştir.

“1920’li yılların başında Evkaf Dairesi muhasebecisi, maddi durumu oldukça iyi olan Fahri Bey oğlunu sünnet ettirecekti. O gün Sarayönü İlkokulu öğretmen ve öğrencileri sünnet merasimine katılmışlardır. Sıra sıra dizilen çocuklar ikişer gruplar halinde el ele tutuşarak, Sarayönü’nden Fahri Bey’in evine kadar yürüyüş yapılmıştır. Sünnet olacak çocuk iki yanında büyük çocuklar tarafından taşınan rahlenin altında yürümüşür. Yürüyüş esnasında çocuklar öğrendikleri ilahileri okumuşlardır.” (Plümer, 2001)

1925 doğumlu Süheyla Küçük, ilkokula başlayacak olan çocuklara diğer Osmanlı topraklarında olduğu gibi âmin alayı denilen bir törenin düzenlendiğinden şöyle bahsetmiştir (Küçük, 2009);

“O zamanın adetlerine göre kız çocuklarını 4 yaş, 4 ay, 4 günlük olunca gelin gibi süsleyerek, merasimle (âmin alayı) Yenicami’deki maarife bağlı anaokuluna gönderirlermiş. Ablamın o şekildeki gelinlik fotoğrafını görmüştüm. Gelin Başlıklarını yapan, ünlü ‘gelin onarıcı’ Seriya Hanımdı. Ablamı telli - duvaklı okula başlatmışlar, ancak ailenin ikinci kız çocuğu olduğumdan, bana öyle bir merasim yapmamışlardı.”

Âmin alayında söylenen ilahiler, müzik eğitiminin resmi eğitim programına girmeden önce ilkokullardaki etkisini ispatlamıştır. Amin alaylarının yapılması Kıbrıs’ta 20. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir.

Nesime göre (1987); Âmin Alayı’na benzer bir merasim sünnet törenlerinde de yapılmıştır. 1911-1915 yılları arasında Lefkoşa’da Hafız Lisani Efendi okulunda okuyan Halil Fikret Baybars, sünnet törenlerine okul öğrencilerinin de dahil olduğunu söylemiştir.

“Sünnet olacak çocuğun babası sünnet merasimine katılan öğretmene ve öğrencilere para verirdi. Sünnet olacak çocuğun başında rahle, üstünde Kuran-ı Kerim olduğu halde büyükler önde, küçükler arkada sıralı olarak okuldan çıkılır ve yol boyunca ilahiciler seçilen çocuklar ilahi söylerlerdi.”

Bu törenlerde söylenen ilahileri okullarda müzikal etkinlik çerçevesinde değerlendirmek mümkündür.

Neriman Cahit'e göre; Osmanlı döneminde varlıklı ailelerin kızları dışında diğerleri okul tahsili görmemiş, varlıklı ailelerin kızları da genelde ilkokul eğitiminden öteye gidememiştir. Bu konuyla ilgili esas gelişme İngilizlerin kendi kültürleriyle birlikte adaya gelmesi ile gerçekleşmiştir. İngiliz döneminde eğitimin içine daha da giren kadınlar müzik eğitimi, İngilizce öğrenimi ve diğer sanatsal dallarda gelişim göstermiştir (Adanır, 2017). 1925 doğumlu olan Süheyla Küçük, Yenicami İlk Mektebi'nin anaokul bölümündeyken okul müdürü Kadriye Hacıbulgur'un katkılarıyla okul bahçesinde yıl sonu müsameresi düzenlenmiştir. Müsamerenin konusuna uygun olarak çocuklara çiçek ve hayvan şeklindeki kostümler hazırlanmış ve bu kostümler ile çocuklar müzik eşliğinde dans etmiştir. Papağan rolündeki Süheyla Küçük'ün dans ederken ona eşlik eden kavalyesi Osman Örek olmuştur (Küçük, 2009; Ek 3-l)

Müzik derslerinin ilkokul eğitim programına 1929 yılında girmesine rağmen (Behçet, 1969), 1920'li yıllarda Haydarpaşa İptidai Mektebi'nde öğretmen olan Vicdan Hanım tarafından müzik dersleri verilmiş, bu derslerde çalgı olarak keman kullanılmıştır (Sömek, 2016).

12. 4. 1924 tarihli Söz Gazetesi; Abohor ve Mora ilkokulları arasında oynanan spor müsabakasında öğrencilerin birlikte marşlar söylediklerini yazmıştır (Nesim; 1987).

1924 yılında T.C. Maarif Vekaleti, 1930 yılına kadar söylenecek olan Ali Rıfat Çağatay'ın bestesini, İstiklâl Marşı'nın resmi bestesi olarak kabul etmiş ve yürürlüğe koymuştur (Sağter, 2010). Türk müziği formunda, acemâşiran makamında bestelenen İstiklâl Marşı'nın (Karışman, 2018) kabul edildiği aynı yıllarda ilkokulda okuyan Hatice Tahsin, arkadaşlarıyla birlikte İstiklâl Marşı'nı öğrenmek için Lefkoşa'da kurulan Darülelhan Musiki Cemiyeti'ne gitmiştir. Tahsin ve arkadaşları, cemiyetin kurucularından olan Nazım İleri ve diğer cemiyet üyelerinin yardımlarıyla İstiklâl Marşı'nı öğrenerek müsamerede sahneye çıkıp okumuş, Darülelhan üyeleri de çalgılarıyla eşlik etmiştir. Hatice Tahsin'nin öğretmenlik yaptığı dönemde İstiklâl Marşı yasaklanmıştır. 1937 yılında Ayasofya ilkokulunda görev yapan Tahsin, bayrak töreninde öğrencilere İngiliz Marşı'nı okutmuştur. İstiklâl Marşı'nın yasaklanmasına

rağmen Hatice Tahsin öğrencilerine bu marşı öğreterek sınıf içinde okutmuştur. 1938 yılında Viktorya Kız Lisesi'nde öğretmenlik yapan Peyker Tefvik ise ilkokuldan mezun olan öğrencilerin genelde İstiklal Marşı'nı bilmediklerini belirtmiştir (Nesim, 1987).

Hatice Tahsin'in Ayasofya İlkokulu'nda öğrencisi olan Hale Avkıran, okulda ayrı bir müzik öğretmeni olmadığını, Hatice Tahsin'in müzik dersi de verdiğini söylemiştir. Hale Avkıran o günlerdeki bir anısında şunları aktarmıştır (Hale Avkıran, 2018).

“Sanırım 4. Sınıfa gidiyordum. Okul müdüresi Kadriye Hulusi'nin nişanı yapılacaktı. Hatice Tahsin'in oluşturduğu koro ile nişanda söylemek için bir şarkı öğrendik. Şarkı Hatice Tahsin tarafından yazılmıştı. Kutlu olsun nişanınız, sevgi dolsun her yanınız diye sözleri vardı.”

Genelde tüm ilkokulların senede en az bir kez tekrarladıkları okul dışı gezileri vardı. Bu geziler içinde en çok ‘ova günü’ olarak yapılan etkinlikler yer almıştır. Gezi sırasında belirlenen yerlere yaya olarak götürülen çocuklar yolda öğretmenleri eşliğinde şarkılar ve marşlarla yürürlerdi. Poli İlkokulu'nda 1930'lu yıllarda bu gibi etkinliklerde söylenen şarkılardan biri de ‘Ey Güzel Su Berrak Su’ şarkısıdır;

“Ey güzel su berrak su,
Ey dağların, kırların,
Ey yalçın kayaların,
Gümüş saçlı yolcusu,
Hangi diyardan çıktın?
Uzak mı gittiğin yol?
Kırlara mı aşıksın?
Yayılırken gölgeler,
Ben sustum suyun sesi,
Yükseldi perde perde,
Tatlı billur nağmesi,

Yayıldı vadilere...” (Feridun,2000)

Baf Kazasına bağlı Tabanlı, Kuşluca, Beşiktepe, Melatya ve Görmeli

İlkokullarının öğretmenleri 1930'lu yıllarda ortak eğitsel gezi düzenlemiştir. İçinde bir de pınarın bulunduğu Gobez bölgesine düzenlenen gezide 200 kadar öğrenci ikişerli kol halinde sıralanıp, öğretmenlerinin idaresinde çeşitli marşlar söyleyerek ilerlemiştir. Öğrencilerin söyledikleri marşları duyan kadınlar sokaklara çıkarak çocukları zeytin yapraklarıyla tütsülemiştir (Güçlü, 2011).

Arabahmet Ana Mektebi'nde müdürelik yapan Şaziye Rüstem Baybars 1930'da düzenlediği yıl sonu etkinliğinde şarkılar okutmuştur. Bu okulda okuyan Rauf Denктаş da şarkıların yanında 'Olsa Küçük Kemanım' isimli şiiri okumuştur (Nesim,1987). 1930'lu yılların ilk yarısına kadar Lapta'da erkekler ve kızlar olmak üzere iki tane iptidai mektep (İlkokul) vardı. Erkek öğrencilerin eğitim gördüğü okul tek öğretmenli, tek odalı ve altı sınıflı bir yapıya sahipti. Buna rağmen bu tek odanın içinde küçük bir sahnesi bulunuyordu. Dönemin İlkokullar Müfettişi İbrahim Hakkı Bey'in Laptalı olması bu sahnenin yapılmasında etkili olmuştur. Kendisi de aynı zamanda müzikle alâkadar olan ve ud çalan biriydi. Okulun sahnesinde sadece öğrenciler değil, Kıbrıs Türkleri'nin seçkin sanatçıları da konserler ve oyunlar gerçekleştirmiştir. 1930'lu yılların ortalarında öğrenci azlığı nedeniyle kız okulu kapatılınca erkek okulu karma olarak hizmet vermeye başlamıştır (Muhtaroglu, 2011; Erdim, 2007).

1925 doğumlu Ayşe Mustafa Katipoğlu, 1932 yılında kaydının yapıldığı Ayasofya Kız Okulu'nun müzik derslerini sınıf öğretmeni tarafından verilmediğini, müzik öğretmenin ayrı olduğunu belirtmiştir. O yıllarda Ayasofya Kız Okulu'ndaki müzik derslerini Şükran Hacı Mehmet vermiştir. Nalan Aziz de 1930'lu yılların başında 3-6 yaş arası çocukların devam ettiği Lefkoşa Yenicami bölgesindeki anaokulda görev yapmıştır. Nalan Aziz, meslektaşı Şükran Hanımın çok güzel keman çaldığını, onun eşliğinde çocuklara danslar öğrettiğini aktarmıştır. Aynı yıllarda Yenicami Anasınıfı'nda öğrenim gören Mehmet Lisani, derslerin müzik ve oyun ağırlıklı olduğunu belirtmiştir. Sene sonunda Magic Palace Sinemasında yapılan müsamerede şarkılı, danslı ve skeçli gösteriler sergilenmiştir (Nesim 1987). 1935-1938 yılları arasında Sinde (İnönü) İlkokulu'nda görev yapan Faiz Kaymak, müzik derslerine kemanı ile iştirak etmiştir. Öğrencilere 'Yaşa Kralımız' marşının yanında, 'Ey Bülbül', 'Baltalar Elimizde' gibi şarkılar da öğretmiştir (Başar, 2017).

Hüsnü Feridun anılarında (2011), 1936-1937 ders yılında Mağusa İlkokulu'ndaki müzik derslerinin verimsiz geçtiğini söylemiştir. Hafızasında bu yıllara ait, 'Ey Bülbül, Güzel Kuş', 'Dağ Başını Duman Almış', marş ve şarkıları yanında İngilizce 'Home Sweet Home' ve Fransızca 'Quand tu renée al'esperance' şarkılar kalmıştır. 1936 ders yılında Mağusa İlkokulu'nun müdürü İbrahim Sıtkı Bey her sabah okul toplantılarında, sözleri Erkek Lisesi'nin eski müdürü olan Kazım Nami Duru'nun yazdığı, bestesini Lise Badosu'nun hocası olan Vahan Bedelyan'ın (Ek 3-m) batı tarzında yaptığı dua koro halinde okunuyordu.

“Yarabbi,

Kalbimin en derin yerinde ışığın yanyor,

Kalbim sana taşkın bir sevgiyle inanıyor, inanıyor

Yarabbi,

Sen birsın, seversin birliği, yarabbi

Verirsın birliğe dirliği,

Yarabbi,

Sen beni birlikten ayırma,

Birliğe küseni lütfuna kayırma, kayırma”

Feridun'a göre bu beste ilahiden çok, Allah'ın birliğini vurgulayarak Kıbrıs Türk toplumunun da birlik olmasını telkin eden bir gayret olarak nitelendirilmiştir.

İngiltere, Kıbrıs'ta yaşayan toplumların kendisinin oluşturduğu sömürge yönetimine saygı göstermesini beklemiştir. Bu saygı göstergesinden biri de okullarda okutulan Kraliyet Marşı olmuştur. Marş, adadaki Türk okullarında ilk başlarda İngilizce, sonrasında Türkçe olarak seslendirilmiştir (Özgür, 2000). 1900'lü yılların başlarında Britanya yönetiminin yazlık olarak kullandıkları Trodos kampında kalan yöneticiler civar köyleri teftiş etmiştir. Vali veya sömürge yöneticilerinin bu ziyaretlerindeki karşılama törenleri klasik olarak her defasında tekrarlanmıştır. Köyün muhtarı ve bölgenin ileri gelenlerinden birkaç kişi tarafından karşılanan yöneticiler köy kahvehanesinde ağırlanmıştır. Köylüler hükümetten istediklerini talep etmeden önce Britanya'ya bağlılıklarını kanıtlamak için köy okulunun çocuklarını kullanarak okulda öğrendikleri Britanya Milli Marşını okutmuştur (Morgan, 2013). Bu bulguya göre; o dönemde ilkokullara resmi müzik dersinin gelmemesine rağmen, ilkokul

öğretmenleri tarafından İngiliz Karaliyet Marşı öğretilmiştir.

1936 yılında ölen İngiltere Kralı V. George'nin yerine VIII. Edward geçmiştir. Taç giyme töreninde okul binalarına bunun için İngiliz bayrağının renkleriyle süslenmiş ve yeni kralın resmi asılmıştır. İlkokul öğrencilerine bugüne özel İngiliz Karaliyet Marşı'nın Türkçesi öğretilmiştir. Marşın Türkçesi şöyledir;

“Yaşa Kralımız,

Yaşa Hakanımız,

Çok çok yaşa,

Çağın mesut olsun,

Ün ve zafer dolsun,

Hakanlığın sonsuz olsun,

Çok çok yaşa.”

Feridun'a göre (2011); marş Rum ilkokullarında da Rumca olarak öğretilmiştir. Bazı bölgelerde Türk ve Rum ilkokullarına ortak olarak yaptırılan bu törenler sırasında marşın hem Türkçe hem de Rumca olarak öğretilmesi aksaklıklar neden olmuş, hangisi önce okuyacak tartışmaları yaşanmıştır. Daha bir yıl bile dolmadan VIII. Edward yerine geçen VI. George'nin tahta çıkışını kutlamak için okunacak Karaliyet Marşı'na bir önceki tercübeden dolayı önlem alınmıştır. Bu sefer Türk ve Rum öğrencilere marş İngilizce olarak okutulmuştur.

1930'lu yıllarda Ambeliku (Bağlıköy) ilkokulu'nda öğretmenlik yapan Ahmet Savalaş anılarında; 1936 yılında yapılan taht değişikliği sırasında okullara İngiliz bayrağı ve Kralın resminin yanında Kral Marşının notalarının da yolladığını, bu marşı okutmak için çalışma yaptığını söylemiştir (Nesim, 1987). Aynı yıllarda Malya İlkokulu'nda kızların okuduğu binada görev yapan Münevver Ahmet Hulusi de kendisine gönderilen Kral Marşı notalarından bahsetmiştir. Hulusi, Kral Marşı'nı Viktorya Lisesi'nde iken öğrendiği için zorlanmamış, çocuklara marşı öğretirken kemanıyla eşlik etmiştir (Nesim, 1987). Erkek okulunun öğretmeninin müzik bilgisi olmadığı için Münever Ahmet Hulusi erkek okulunu da çalıştırmıştır (Nesim, 1987). 1941 yılında Poli İlkokulu'nda görev yapan Reşat Taşer “‘God Save the King’” marşını öğrencilere öğrettiklerini ve bu durumun 1958 yılına kadar devam ettiğini söylemiştir (Nesim, 1987).

Aktan Gazioğlu, 1938-1943 yıllarında öğrenim gördüğü Ayasofya İlkokulu'nda 6. sınıfa kadar ayrı bir müzik öğretmeninin olmadığı, sınıf öğretmenin müzik dahil olmak üzere tüm dersleri verdiğini belirtmiştir. 6. sınıfta iken okula Tomris Günay'ın tayin edildiğini ve müzik derslerine onun girdiğini söyleyen Aktan Gazioğlu, ilkokulda iken müzik derslerinde çalgı çalan bir öğretmenin olmadığını, derslerde sadece şarkı söylendiğini, herhangi bir sınava tabi tutulmadığını aktarmıştır (2019).

Hüseyin Kanatlı 1937-1942 yılları arasında Baf İlkokulu'nda okumuştur. Hüseyin Kanatlı'ya ilkokuldaki müzik eğitimi hakkında şunları söylemiştir (2018);

“Baf İlkokulu'nda birleşik olmayan sınıflarda okunuyordu. Müzik odamız yoktu. Müzik derslerinde deftere sadece şarkı sözlerini yazıyorduk. Derslerde herhangi bir çalgı çalınmıyor, sadece koro halinde şarkılar söyleniyordu. Bu şarkılar arasında Ali Babanın Çiftliği ve Çoban şarkısı da vardı.”

Aynı yıllarda Haydarpaşa İlkokulu'nda okuyan Hüseyin Şenol şunları aktarmıştır (2018);

“Haydarpaşa İlkokulu'nda okurken (1937-1943) öğretmenimiz Zeynel Bey bize keman çalardı. Şarkı öğrenirken Zeynel Bey önce kemanıyla şarkıyı çalar, sonra da parça parça bize öğretirdi. Ayrı bir müzik odamız bulunmuyordu. Milli günler dahil olmak üzere milli şarkılar ve marşlar söylememiz yasaktı.”

Oxford Üniversitesi'ndeki eğitimini tamamladıktan sonra Kıbrıs'a dönen Nejmi Sagıp Bodamyalızade 1927 – 1952 yılları arasında İngilizce dilinde eğitim veren Shakespeare School'u açacaktır. ‘Felezof’ lakabıyla anılan Nejmi Sagıp'ın okulunda anasınıfı, ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde sınıflar yer almıştır. Okulun öğretmen kadrosunda yarı zamanlı olarak çalışan Süreyya Hanım da bulunuyordu (Özkul ve Özsezer, 2017). 1945 yılında Shakespeare School'da eğitim görmüş Oğuz Metiner, Süreyya Hanım'ın anaokul öğrencilerine şarkılar öğrettiğini belirtmiştir (Oğuz Metiner, 2018).

Mehmet Güçlü ‘Tatlıca’da Başlayan Okul Aşkı’ kitabında (2011) Baf Kazasına bağlı Tabanlı İlkokulu'ndan bahsetmiştir. 1947-48 eğitim yılında Tabanlı İlkokulu eylül ayında açılmış, okulun ilk gününde öğrenciler Kral Marşı'nı okuduktan sonra sınıflarına dağılmıştır. 1940'lı yılların ortalarına doğru İngiliz Koloni İdaresi, 1931 İsyanı'ndan dolayı yaptığı kısıtlamaları biraz esnetmiştir. 10 Kasım 1948'de Tatlıca

İlkokulu'nda, Beşiktepe, Melatya ve Kuşluca İlkokullarının da katıldığı bir tören düzenlenmiştir.

“Okulda Atatürk büstü olmadığından son sınıf öğrencileri Atatürk köşesi yapmıştı. Okulda yapılan törenden sonra Tabanlı İlkokulu öğretmeni Selçuk Teoman diğer okullardan gelen misafir öğrencileri alarak radyo dinlemek için kendi evine doğru yola çıkmıştı. Bölgedeki tek radyo Selçuk Teoman'ın evinde bulunuyordu. Öğrenciler yolda giderken ‘Atam Sen Rahat Uyu’ marşını söylüyorlardı.”

Ziya Aydıntan'ın yazdığı bu marş ‘Atam’, ‘İstiklal Güneş Gibi’ adlarıyla anılmıştır (Çelik ve diğ. 2018).

Mehmet Güçlü ile sözlü tarih çalışırken, tek odalı Tabanlı İlkokulu'nda kızlar ve erkekler birarada olsa da ayrı ayrı oturduklarını belirtmiştir. Güçlü, okuldaki müzik dersleri hakkında anılarında şunları aktarmıştır (2018);

“Müzik dersleri haftada bir yapılırdı. O yıllarda baskı olmasına rağmen öğretmenlerimiz bize İstiklal Marşı'nı da öğretiyor, fakat aleni okutmuyorlardı. Törenlerde Yaşa Kralımız Marşı'nı okurduk. İmkanlar kısıtlı olmasına rağmen öğretmenler müzik derslerinde bize birşeyler öğretmek için çok çaba sarfederlerdi. Çünkü İngiliz müfettişler tarafından ciddi teftiş edilirdi. Materyalimiz veya ayrı sınıfımız yoktu. Deftere notayı yazar sonra şarkı sözlerini eklerdik. Porteli defter yoktu porteyi deftere biz çizerdik. Selçuk Teoman kaval ve mandolin çalardı. Onu başka bir köyden gelen öğretmen bu çalgılara çalıştırırdı. Bu çalgıları biz öğrenciyken yeni öğrenmeye çalışıyordu. Çalgı dersi verilmezdi, çünkü o dönemlerde köydeki tüm öğrencilerin keman, mandolin veya kaval gibi çalgılara para ayıracak kadar maddi güçleri yoktu. Müsamere ve milli günlerde koro çıkardı ama orkestra yoktu. Bir gün yakın bir köyde öğretmenlik yapan Zeki Gündüz, öğrencileriyle birlikte bizim okula gelmiş ve bize kemaniyla konser vermişti. Bu yıllarda karma köylerde veya birbirine yakın olan Türk ve Rum köylerinde Rum ilkokulu öğrencileri ile Türk ilkokulu öğrencilerinin piknikte buluşup kendi lisanlarında şarkılar söyledikleri de olmuştur. İlkokulda İstiklal Marşı ve Onuncu Yıl Marşı dışında başka marşlar da öğrenmiştik.”

Mehmet Güçlü'nin ilkokulda iken öğrendiği diğer marşlar şunlardır;

“ANKARA MARŞI

Ankara Ankara güzel Ankara.

Seni görmek ister her bahtı kara,

Senden yardım umar her düşen dara,

Yetersin onlara güzel Ankara.

KARADENİZ MARŞI

Karadeniz Karadeniz gelen düşman değil biziz

Yarım asır beklediğin Barbarosun hafidiyiz

Onun sana selamı var diyor ki düşmanın ne canı var?

Kovsun onu sularından orada Türk Sancağı var.”

Arif Feridun anılarında (2011); 1946 yılında Omorfo Öğretmen Kolejinden mezun olan kardeşi Hüsnü Feridun’un kısa bir süre Poli İlkokulu’nda stajer olarak öğretmenlik yaptığından bahseder. Yerli ve el yapımı kemani ile ilkokul öğretmenliği sırasında;

“Kır belini Ali dayı kır belini vay...

Sar kolunu Ali dayı sar kolunu vay,

Bir kilo susam alalım,

Ali dayıya çörek yapalım...

ayrıca;

Ahmet çapkın haylazdır hah hah hah haa,

O kadar yaramazdı haha ha,

Bir gün ormanı gezdi hah ha ha,

Aramıştı her yeri hah hah hah haha...”

gibi şarkıları öğrettiğini yazmıştır.

Lefkoşa’da 1929’da körler için kurulan St. Barnabas Körler Okulu, ilkokul çağındaki öğrencilerin de devam ettiği bir eğitim kurumuydu. Masrafları İngiliz idaresi tarafından karşılanan bu okul adadaki iki topluma da hizmet veriyordu. 1950 yılına kadar sadece erkek talebeleri kabul eden okul bu tarihten itibaren kızları da almaya başlamıştır. Öğrencilere kabartma yazılarla okuma ve hesap dersleri veren bu okul ayrıca sepet, dokuma, örgü ve müzik dersleri verilmiştir (Özsezer ve diğ. 2018; Behçet, 1969). Kıbrıslı Türklerin Müzik tarihinde önemli bir yeri olan Mehmet Ali Tatlıyay

ilk keman eğitimini Körler Okulu'ndaki Rum öğretmeninden almıştır (Altan ve diğ., 1996).

İlkokulların sene sonu müsamerelerine Kıbrıs Türkleri'nin önde gelen şahsiyetleri de katılırdı. Genellikle bu kişilere zarf içinde davetiye gönderilerek yapılacak gösterilere icabet etmeleri beklenirdi. Dr. Fazıl Küçük 30 Mayıs 1943 tarihinde, Lefkoşa Haydarpaşa Mektebi'nin sene sonu müsameresi için kendisine gönderilen davetiyeyle icabet ederek bu etkinliğe gitmiştir. Dr. Küçük müsamere hakkındaki görüşlerini Halkın Sesi Gazetesi'nde okurlarıyla paylaşmıştır. Yazısında, kendisinin de okuduğu bu mektebin üst kattaki salonun şeklinin değiştiğini anlatırken eski anılarının da canlandığını söylemiştir. Tiyatro, monolog ve şiir dışında müziksel etkinliklerden bahsederken; dördüncü sınıf öğrencilerinin bu etkinlikte koro görevini üstlendiklerini, toplu olarak 'Günaydın' ve 'Bülbül' şarkısını okuduklarını yazmıştır (Halkın Sesi Gazetesi, 2 Haziran 1943).

1946 yılında Kız Öğretmen Koleji'nin ilk mezunlarından olan Ayşe Mustafa Katipoğlu ilk atanma yeri olan Kazafana'da (Ozanköy) 29 Ekim'i okulda kutlayamadığı için kendi evinde öğrencileriyle etkinlik düzenlemiştir. Bu etkinlikte çocuklara okulda öğrettiği İstiklal Marşı'nı söyletmiştir. Aynı köyde görev yaptığı sırada Türkiye'den adayı ziyarete gelen ziraat fakültesi öğretim görevlileri ve öğrencilerini köylerine davet etmiştir. Misafirler için okulda yapılan etkinliklerde ilkokul öğrencileri, öğretmenleri Ayşe Mustafa Katipoğlu eşliğinde marşlar okumuştur (Nesim 1987).

Poli'ye yakın olan Laçi Limanına 1947 yılında deniz araştırmaları yapan Challenger isimli İngiliz eğitim gemisi gelmiştir. Poli ilkokulu son sınıf öğrencileri bu gemiyi ziyaret etmek için davet edilmiştir. Ziyaret sırasında öğrencin iyi vakit geçirmeleri için oyuncak hediyeli piyango düzenlenmiş ve müzik eşliğinde çeşitli dans gösterileri yapılmıştır. Poli İlkokulu da bu davete karşılık gemi personelinin okula davet etmiştir. Bu davet sırasında köy halkının hazırladığı yiyecek ve içecek davetlilere ikram edilerek halk oyunlarından zeybekler ve çeşitli danslar sunulmuştur (Feridun, 2011).

Baf İlkokulu'nun sene sonu müsameresi 21 Mayıs 1947 tarihinde yapılmıştır. Titania Sinema Salonu'nda yapılan müsamerede açılışta İstiklal Marşı okunmuş ve açılış konuşmasının ardından çocuklar tarafından dans gösterileri yapılmış ve piyesler

oyunanmıştır. Lutfiye Ali Ratip ve Perihan Sıdkı piyano ile İstiklal Marşı'na, şarkılara ve danslara eşlik etmiştir (Hürsöz, 27 Mayıs 1947).

1948 yılında adaya Türkiye'den bir öğretmen kafilesi gelmiştir. Bu kabile içinde öğretmen kökenli CHP Milletvekili Hasene Ilgaz da vardı. Kabile, Sinde (İnönü) İlkokulu'nda öğretmenlik yapan Rifat Şener Bey vasıtası ile Sinde'ye davet edilmiştir. Misafirler köyde olduğu süre içerisinde şiirler okunmuş, marşlar ve şarkılar söylenmiş, halaylar çekilmiştir. Rifat Şener Bey'in dışında bu organizasyona köylüler ve köydeki öğrenciler de katkı sağlamıştır (Başar, 2017).

Türkiye'den gelen öğretmen kafilesini karşılayan komitenin içinde olan Hüseyin Hüsni, öğretmenlik mesleğine 1922 yılında Lefkoşa Haydarpaşa İlkokulu'nda başlamış ve 36 yıl boyunca bu mesleğini sürdürmüştür. Kıbrıs'taki önemli müzik topluluklarından Darüelhan'ın kurucularından olan Hüseyin Hüsni'nün yayınlanmamış biyografisinde (Ek 3-g), hayatta en çok sevdiği şeylerin başında müziğin geldiği dile getirilmiştir. Öğrencilerine öğrettiği şarkılara kemanı ile eşlik etmiştir. Müsamereelerde müzikli piyesler sahnelemiş ve bu piyeslere de kemanı ile katkı koymuştur. Hüseyin Hüsni'nün kişisel dosyasında kendisi ile ilgili özgeçmişi ve pasaportunun yanında kullandığı repertuarı da yer almıştır. Repertuarında yer alan Türkiye'de basılmış çeşitli klasik Türk müziği dergileri içinde Latin harflerinin yanında Osmanlıca yayınlar da bulunmuştur. Kullandığı Ferit Hilmi'ye ait 'İlkokulda Şarkılar 1935 – 1936' adlı kitapta *“Kültür Bakanlığı Talim ve Terbiye Heyetinin 3/1/1931 günlemeçli ve 23 özel sayılı kararıyla ilkokul öğretmenlerine tavsiyesi onaylanmıştır.”* ibaresi yer almıştır. Kitapta 48 çocuk şarkısına yer verilmiştir. Bunların dışında teksirlere basılmış 28 adet çocuk şarkısı yer almıştır. Bu şarkılar içinde yer alan 'Ağaç Bayramı', 'Çek Halk Şarkısı' olarak açıklanmış ve üzerine Kıbrıs'ın doğasından bahseden sözler yazılmıştır. (Ek 3-n1, n2) Buna benzer olan, üzerinde 'Grade I C', 'Müzik: Charles Wood' yazan ve "Çeviren: Cevdet Hüseyin" olarak geçen 'Kıbrıs'ın Ağaçları' şarkısı da dikkat çeken belgeler arasında yer almıştır. (Ek 3-o) Hürsöz Gazetesi'nin 13 Ekim 1949 tarihli yayınındaki 'Köylerimiz ve Köylülerimiz' köşesinde 'Tatlısu ve Tatlısu'lular ne Alemde?' yazısında, köylülerin köy okulunun fiziki yapısından ve mevcut öğretmeninden memnun olmadıkları belirtilmiş, birkaç sene önce görev yapan Hüseyin Hüsni'nün faaliyetlerinden övgüyle bahsedilmiştir (Hürsöz, 13 Ekim 1949).

Viktorya (Kız Lisesi) ve Lise (Türk Lisesi) Mezunları kurumlarının himayesinde 1949 yılında Lefkoşa'daki İstanbul Sineması'nda gerçekleşen 23 Nisan etkinliklerinde, Ayasofya Kız Okulu tarafından hazırlanan 'Laleler' şarkısı eşliğindeki dans halkın beğenisine sunulmuştur. Haydarpaşa İlkokulu öğrencileri tarafından seslendirilen iki sesli kanonun ardından oynanan 'Harmandalı' ve 'İzmir Zeybekleri' ile gösteriler sonlandırılmış, katılımcı çocuklara çeşitli hediyeler verilmiştir (Hürsöz, 26 Nisan 1949).

Lefkoşa ve civarındaki 12 Türk ve Rum ilkokulunun katılımı ile 28 Haziran 1949 tarihinde gerçekleşen müzik festivali, öğleden sonra saat 5'te Magic Palace Sineması'nda yapılmıştır. Türk ilkokulları arasında yalnızca Haydarpaşa İlkokulu festivale katılmıştır. Özellikle çocuk orkestralarının vurmali sazlarla gösterilerini sunması izleyicilerin beğenisini kazanmıştır (Hürsöz, 30 Haziran 1949).

1952 yılında Kral VI George'un ölümüyle Birleşik Krallığın başına bu sefer bir kraliçe geçer. Kraliçe II. Elizabeth tahta geçtiğinde bütün kraliyet topraklarında olduğu gibi Kıbrıs'ta da 'God Save The King' marşı 'God Save The Queen' olarak okunmaya başlanmıştır. Bu marş mütemadiyen okullarda da söyleniyordu (Ek 3-p).

Araştırma sırasında ilköğretimde müzik eğitimi ile ilgili birçok isime ulaşılmıştır. Bunlar arasında Ali Özdemir ve Fikret Özgün'ün isimleri sık sık geçmiştir. Bu iki öğretmenin de öğrencisi olan Aydın Hikmet şunları aktarmıştır (2018);

“Yenicami İlkokulu'nda okurken (1947-1949), müzik öğretmenimiz Ali Özdemir idi. Haydarpaşa İlkokulu'nda (1949-1953) Fikret Özgün olmuştur. Müzik derslerinde kitap kullanmıyorduk. Müzik defterimiz vardı. Genellikle marşlar öğreniyorduk. Dağ Başını Duman Almış, Yaşa Kralımız Marşı'nı söylerdik. 1952 yılında Kral VI. George Ölüncü yerine Kraliçe Elizabeth geçmiş, bu sefer Yaşa Kraliçemiz Marşı'nı söylemeye başlamıştık. Sınıflarımız birleşik değildi. Ayrı bir müzik odamız dahi vardı. Yenicami İlkokulunda Ali Özdemir Bey kâğıdın üzerine merdiven basamağı yapmış, her basamağa bir nota ismi vermişti. Her notaya gazetelerden kestiği bir resim yapıştırmıştı. Ali Özdemir de Fikret Özgün de keman çalar şarkıyı söyler sonra biz tekrarlardık. 23 Nisan gibi milli günlerde koro çıkardı. Orkestra yoktu. İlkokul son sınıfta okurken Abohor İlkokulu'nun müsamesesine gitmiştik.”

İlkokulu 1950-1956 yılları arasında okuyan Erdal Ilıcan da Ali Özdemir'in öğrencisi olmuştur. Erdal Ilıcan okuldaki müzik dersleri hakkında şunları aktarmıştır (2018);

“Yenicami İlkokulunda sadece 1. ve 2. sınıflar bulunuyordu. Bu okulda ayrı bir müzik öğretmenimiz yoktu. Zehra Hocanın tüm dersleri verirdi. Müzik kariyeri yoktu ama müziği severdi. 1951 yılında Yaşa Kralımız Marşı'nı söyledik. 1952 de Elizabeth başa geçince Yaşa Kraliçemiz Marşı'nı okumaya başladık. Çocuk şarkıları da okurduk. Bu okulun iki sınıfını okuduktan sonra 1953 yılında Haydarpaşa İlkokulu'na geçtim. Sınıflar ayrı ayrıydı. Müzik sınıfımız da vardı. Ali Özdemir Bey müzik öğretmenimizdi. Müzik odasında Mozart gibi bestecilerin ve notaların resimleri vardı ama bize bu bestecileri anlatılmadı. Müzik derslerinde kitap yoktu, defter vardı. Öğretmen porte çizdirirdi ve üzerine sol anahtar yapardık. Şarkıların sözlerini yazardık. Öğretmen notayı da yazardı ama biz anlamazdık. Şarkıyı öğretirken kendisi keman çalar, önce kendi sonra biz okurduk. Yanlış okuduğumuzda bizi düzeltirdi. Öğrendiğimiz şarkıları müsamerelerde de söyledik. 23 Nisan'da çocuk şarkıları okuyan koro oluşturulmuştu. Koro şarkı söylerken öğretmenimiz kemanla bize eşlik etmişti. Kıbrıs Valisi Sir. Hugh Food da bizi seyredenler arasındaydı. Haydarpaşa İlkokulu'nda 3. sınıftan 6. sınıfa kadar öğretmenimiz Yenicami İmamı Hacı Faik Efendi idi. Bütün dersleri verirdi. Ayrı ayrı sınıflarda okurduk. Hacı Faik Efendi bize din dersinde ilahi de okuturdu. Müzik derslerine önem verilmesine rağmen ciddi bir sınav yapılmazdı.”

Kolunoğlu'na göre (2005), 1950'li yılların başında Limasol İlkokulu'nda müzik öğretmenlerinin hepsi en az bir çalgı çalabiliyordu. Ders öğretmenleri, keman ya da akordeon ile müzik derslerine girerdi. Özellikle akordeonun sık sık bozulması veya askısının kopması öğrencileri eğlendiren bir konu olmuştur.

Sözlü tarih çalışmasında, Kıbrıs'ta ilkokul öncesi çocuk eğitimine dahil olan anaokullardaki müzik eğitimi ile ilgili bulgular da elde edilmiştir. Aytaç Çağın anaokulda okuduğu dönemde müzik dersleri ile ilgili şunları aktarmıştı (2018);

“1951-1952 yılında gittiğim Handan Hanım'ın Anaokulu'nda ‘Daha Dün Annemiz’i dışında fazla bir şey öğrenmedik. Daha ziyade alfabeyi öğretiliyordu. İlkokulda izci olduğum için izci marşını öğretmişlerdi.

Haydi izciler yurdun erleri

Titresin yerler yürü ileri

Marş söyleyerek at adımları...”

Lefkoşa Surlariçi'nde bulunan Zehra Növber Anaokulu'na 1950 yılında başlayan Pembe Güçlü, okulun sahibi Zehra Növber Hanım'dan müzik eğitimi de aldıklarını, 23 Nisan etkinliğinde çocuk şarkıları söylediklerinden bahsetmiştir. Bu okulda 'Küçük Ayşe', 'Postacı', 'Neşeli ol ki' gibi şarkıları öğrenmiştir. *“Anaokulda öğretmen şarkıları söyler biz tekrar ederdik. Ufak tefek Orff çalgıları gibi vurmalarının olduğunu hatırlıyorum.”* (Pembe Güçlü, 2018)

Zehra Növber Anaokulu'na giden İsmet Çakır, okuldaki müzik dersleri ile ilgili anılarını şöyle aktarmıştır (2018);

“Özel Zehra Növber Anaokulu'nda okuduğum yıllarda (1953-1954) çok güzel bir eğitim veriliyordu. Okuma yazmayı bu okulda öğrendim. Burada şarkılar da öğretiliyordu. Anaokulu bitirirken Belig Paşa Sineması'nda sene sonu müsameremiz olmuştu. Koro olarak çıkıp 'Küçük Ayşe' ve 'Üsküdarı Gider İken' şarkılarını söylemiştik. Koro şarkıyı söylerken şarkı sözlerini her iki şarkıda da tiyatro olarak canlandırmıştık.”

Türk-Rum karma olarak yaşayan Baf'ın Amarget köyündeki Türk ilkokulunda 1950'li yıllarda öğretmenlik yapan Hüseyin Murat okul gezisi düzenlemiştir. Gidilecek yere doğru yürüyüş sırasında bir kamışın ucuna Türk Bayrağı asılmış, bu esnada Dağ Başını Duman Almış ve 10. Yıl Marşı söylenmiştir. Çocuklara bu dönemde İstiklal Marşı öğretilmemiştir. Bu yıllarda Türkiye'den gelen TRT Yurttan Sesler Topluluğu Aksu (Aksu) köyünde konser vermiş, Hüseyin Murat ilkokul öğrencilerini bu konsere götürmüştür (Muhtaroglu, 2008: 14).

“1. sınıftan 4. sınıfa kadar Küçük Kaymaklı İlkokulu'nda okuyan Halil Kara'nın (1948-1952) buradaki müzik öğretmeni Mesut Bey idi. Mesut Bey derslerde keman çalıyordu. Aynı okulda görev yapan Feraye Hanım da çalgı olarak keman kullanmıştır. 1952 yılında Haydarpaşa İlkokulu'nun 5. sınıfına başlayan Halil Kara'nın müzik öğretmeni Fikret Özgün olmuştur. Bu yıllarda Halil Kara'ya 'Dağ Başını Duman Almış', 'Yaşa Kırılımız' ve 'İstiklal Marşı' dışında 'Ağlama Güzel Çocuk' şarkısı öğretilmiştir. Ağlama güzel çocuk şarkısının sözleri Halil Kara söyle aktarmıştır (2018);

“Başaklardan kundağın,

Bağ bahçe solun sağın,

Yıldızlar oyuncağın,
Ağlama güzel çocuk.”

Halil Kara ilköğrenimini tamamladığı okullarda müzik odası ve çalgı materyallerinin olmadığını belirtmiştir. Müzik derslerinde defter kullandıklarını, deftere şarkı sözlerinin yanında porte çizerek üzerine diyez, bemol ve bekar işaretlerini çizdiklerini söylemiştir. Küçük Kaymaklı İlkokulu’nda iken ABRSM sınavlarına giren Halil Kara bu sınavlarla ilgili şunları aktarmıştır;

“Tüm okullarda okulların koroları için İngiliz’in düzenlediği müzik sınavları vardı. Küçük Kaymaklı İlkokulu’nda 3. ve 4. Sınıfta iken (1950-1952), bizim okulun korosu birinci olmuştı. Müzik terimleri ve ses terimlerini yapardık, vuruşları yapardık. Başarı oranı gazetelerde çıkardı. Bu sınavları İngiliz’in yetki verdiği Yuannides adında bir Rum yapardı.”

Şimdiki adı Cihangir olan Abohor İlkokulu’nda 1947 – 1953 yılları arasında öğrencilik yapan Hasan Daniş, iki odalı okuldaki diğer sınıfta öğretmenlik yapan Münire Hoca’nın biraz keman çaldığını, sınıf öğretmeni Mustafa Sıtkı’nın ise kendisine çocuk şarkıları dışında Türk Sanat Müziği söyletmeye çalıştığını aktarmıştır (2018);

“Okul pikniği sırasında da bize şarkılar söyletiyorlardı. Müzik derslerinde deftere sadece şarkı sözlerini yazıyorduk. Okul Pazartesi açılırken ve Cumartesi kapanırken Yaşa Kralımız Marşı söylenilirdi. Kral ölünce, Yaşa Kraliçemiz Marşı okunmaya başlanmıştı. Sınıf öğretmenimiz olan Mustafa Sıtkı’nın damadı ünlü müzik öğretmeni Fikret Özgün’dü. Fikret Özgün bir gün bizi ziyarete gelmiş, öğrencileri okulun bahçesine toplayarak şarkılar söyletmişti.”

Hasan Daniş Abohor İlkokulu’nda şu parçaları öğrenmişti; ‘Süt İçtim Dilim Yandı’, ‘Limon Ektim Taşa’, ‘Bir Sigara İç Oğlan’, ‘Köprünün Altı Diken’, ‘Maya Dağdan Kalkan Kazlar’, ‘Dağ Başını Duman Almış’, ‘Türkiyem Benim Güzel Yurdum’, ‘Baltalar Elimizde Uzun İp Belimizde’.

İlkokul öğretmenlerinin, programda belirtilen müzik dersleri dışında diğer derslerde de müzikten faydalandığı görülmüştür. 1951-1959 yılları arasında ilkokul

öğretmenliği yapan Hüseyin Kanatlı, ders sırasında öğrencilerin dikkatlerinin dağıldığı esnada tekrar onları toparlayabilmek için küçük hikayeler anlatmıştır. Bu hikayeleri yarıda kesip, ertesi gün ders boyunca uslu durdukları takdirde hikâyeye devam etmiştir. Bu hikayeleri anlattığı esnada kemaniyla yayı kullanmadan sadece parmaklarıyla (pizzicato) pasajlar çalarak hikâyeye renk katmıştır. Bazen de derslerden yorulup dikkati dağılan çocuklar için küçük aralar vererek bu esnada bir şarkı söyletmiş, şarkılara kemaniyle da eşlik etmiştir (Kanatlı, 2014).

Meslek hayatına 1951 yılında başlayan Hüseyin Kanatlı ilk yıllarda sınıf öğretmeni olarak görev yapmış ve tüm dersleri vermiştir. 1955’de Limasola bağlı Alehtora İlkokulu 2 öğretmenli ve 2 okullu bir yapıya sahipti. Okullardan biri köy içinde, biri de köyün hemen dışındaydı. 1. 2. ve 3. sınıflar köy içi, 4. 5. ve 6. sınıflar köyün dışında idi. Hüseyin Kanatlı 4. 5. ve 6. Sınıfların öğretmenliğini yapmıştır. 1956’da becayiş (tayin) olduğu Limasol Sedat Simavi İlkokulu’nda her sınıf bir odada öğrenim görmüştür. Bir sınıfta ortalama 60-65 kişi vardı. Hüseyin Kanatlı Limasol Sedat Simavi İlkokulu’nda ağırlıklı olarak müzik derslerine girmiştir. Kanatlı, görev yaptığı okulların hiçbirinde ayrı bir müzik odası olmadığını belirtmiştir. 1950’de başladığı Binatlı (Polimidya) İlkokulu’ndaki 3. yılında koro kurarak ABRSM sınavlarına girmiştir. Bu sınav için her yıl İngiltere’den ABRSM’den müfettişler gelir, korosu olan okulları ziyaret eder, koroları dinler, puan verir ve uygun bulduğu öğrencilere başarı belgesi verirdi. Kanatlı, Sedat Simavi İlkokulu merkezi ve kalabalık olduğu için iki ayrı koro çıkartmıştır. Bu korolarda iki ve üç ses denemeler yapan Hüseyin Kanatlı görev yaptığı yıllarda müzik eğitimi ile ilgili şunları aktarmıştır (2018);

“Tahtaya şarkıları ve notalarını yazardım, çocuklar defterlerine geçirirlerdi. Kitap yoktu, materyal ve çalgı sıkıntısı vardı. Sedat Simavi İlkokulu’nda müsamerelerde teyp kullanıyorduk. Bu okulda bestecilerin resimleri olduğunu hatırlıyorum. Kraliçe Marşı, ‘İstiklal Marşı’, ‘Onuncu Yıl Marşı’, ‘İzmir Marşı’ gibi marşlar yanında ‘Ali Babanın Çiftliği’ gibi çocuk şarkıları öğretirdim. Birkaç çocuk bestem (çocuk şarkıları) de olmuştu. Öğrencilere arada sırada İngilizce şarkı da söyletirdim. O dönemde okullarda Kıbrıs kökenli şarkılar yoktu. Bazen kemanimla klasik müzik de çalardım. İngiltere tahtındaki değişiklikten dolayı Maarif Müdürlüğü’nden bize Kraliçe Marşı’nın notalarını göndermişlerdi.

Öğleden sonraki kol faaliyetlerindeki seçmeli müzik dersinde müsamere gibi ders dışı etkinliklere hazırlanılırdı. Sınıf içinde flüt, melodika, mandolin öğretiyordum. Birkaç kişiye keman dersi verdiğim de oldu. Mesleki alanda kendimi geliştirmek için devamlı çalışıyordum. Bunun için nota kitapları alıyordum. Müzik dersinde kullanacağımız kitapları da dışarıdan temin ederdim. Görev aldığım okullarda benden başka çalgı çalan yoktu. Binatlı İlkokulu'nda Münüse adlı öğrencimle Yeresa adında bir Rum köyündeki düğüne katılmıştık. Ben kemanımla Münüseye eşlik etmişim.”

Öğretmenlik mesleğine 1950 yılında Ayasofya İlkokunda başlayan ve 1960 yılına kadar görev yapan Hale Avkıran, sınıf öğretmenliğinin yanında okulun mevcut 12 sınıfına müzik dersi de vermiştir. Önceden Ermeni asıllı Vahan Bedelyan'dan keman dersleri alan ve ABRSM sınavlarında Grade 5'e kadar gelen Hale Avkıran bu bilgilerini öğretmenlik hayatında kullanmıştır. Hale Avkıran öğretmenlik yaptığı yıllardaki müzik eğitimi ile ilgili şunları aktarmıştır (2018);

“Müzik eğitimine oldukça önem verilirdi. Müzik dersleri dışında, okul bitince öğrencileri ayrıca Royal Schools of Music'in (ABRSM) ilkokullar için yaptıkları denetim ve sınavlara hazırlardım. Bu sınavlar koro içindi. Sınavın tarihi belliydi. Bize bilinen 3 parça verilirdi. Sınavda solfeje de dikkat ediyorlardı. Mesela do notasından mi notasına geçmeyi... ses aralıkları imtihana dahildi. Öğrencilere tek tek sertifika veriliyordu. Okulun müzikle ilgili ayrı bir müftedatı yoktu, çeşitli kitaplardan faydalanıyorduk. Derslerde keman kullanıyordum. Önce kemanımla şarkıyı çalıyor, bölüm bölüm öğretiyordum. Ayrıca solfej yaptırır, nota okuturdum. Özel bir sınav yapmaz, sene içindeki durumuna göre öğrencinin notunu verirdim. Her sene sonuna doğru Lefkoşa'daki Lugudi veya Pallas sinemalarında konserler verirdik. 1. sınıftan 6. sınıfa kadar tüm sınıflar sahneye çıkarak ikişer şarkı söylerdi. Kemanım ile ilk sesi verir sonra çalmazdım. Selimiye İlkokulu'nda Vali geldiğinde okulun girişine koro çıkartarak kendisini Kral Marşı'yla karşılamıştık. 1958-1959 yılı ve 1960'ın bir yarısında görev yaptığım Atatürk İlkokulu'nda, haftayı İstiklal Marşı ile açar, İstiklal Marşı ile kapatırdım.”

Lefkoşa'nın en köklü okullarından biri olan, bir dönem Kız Öğretmen Koleji binası olarak da kullanılan Selimiye İlkokulu'nda 1951-1957 yılları arasında eğitim

gören Pembe Güçlü, okulun müzik öğretmeninin Hale Avkıran olduğunu belirtmiştir. Pembe Güçlü Selimiye İlkokulu'ndaki müzik derslerinden şöyle bahsetmiştir (2018);

“Müzik dersleri haftada bir saatti, bu zamanın gelmesini iple çekerdik. Müzik kitabımız yoktu, şarkılar için müzik defterimiz vardı. Ayrı bir müzik odamız ve çok müzik materyallerimiz bulunmuyordu. Hale Avkıran derslerde bize kemaniyla eşlik ederdi. Daha çok klasik batı müziği eserleri çalardı. Şarkıları tekrar metodu ile öğretiyordu. Sınav yapıldığını hatırlamıyorum, zaten derste kimin iyi olduğu anlaşılıyordu. Milli günlerde koro olarak çıkardık. Okulda çalgı öğretimi yoktu ama dışardan keman ve piyano dersi alanlar vardı.”

1950-1954 yılları arasında Larnaka kazasına bağlı Tuzla köyü ilkokulunda görev yapan Mübeccel Ali Güran küçük yaştan beri aldığı keman eğitiminden dolayı çalgı ve nota bilgisi olan bir öğretmendi. Tuzla İlkokulu öğrencilerinden oluşan bir koro hazırlayarak dönemin ABRSM sınavlarına girmiştir. Mübeccel Ali Güran bu sınavlarla ilgili şunları aktarmıştır (Ömerağa, 2016);

“Kuralına uygun bir şekilde sene sonuna hazırlamamı istediler. Ben de çok çalışarak koroyu oluşturdum ve eğiterek o güne hazır duruma getirdim. Koromu çok beğenmişlerdi ki hemen bitiminde de alkışlar koptu, bahçeden güller ve çiçekler keserek bana sundular. Denetimlerdeki başkan bana koromun hem Rum hem de Türk tarafında yapılanlar arasında birinci geldiğimi söyledi. Bir hafta sonra tekrar geldiler ve Larnaka'ya gidip orada da koro çalıştırmamı istediler. oradaki okulda Balman Bey müdürdü bana yardımcı oldu. Bana 4, 5, 6'ncı sınıfları verdiler. Önce itiraz ettim; 5., 6'nci sınıfları okuturum ama 4. Sınıfları da Zeynel Bey'e verin o da müzik dersi verir dedim. Olmaz dediler. Zeynel Bey notadan anlamaz kulaktan çalar. Çare yok bu çocukları da eğittim. Sene sonu geldi imtihanlar yapıldı bu çocuklar da iyi dereceyle imtihanları geçtiler. Bu kez beni o bölgenin tüm köylerini denetleyen müzik examineri yapmak istediler. Fakat benim arabam yok, evim yok nasıl yapacağım olmaz dedik.”

Polimidya köyünde 5 yıl boyunca görev yapan Hüseyin Kanatlı bu dönemde ABRSM tarafından yapılan sınavlara hazırladığı 5 ayrı koroya sertifika kazandırmıştı. Limasol Sedat Simavi İlkokulu'nda 1956-1959 yıllarında görev yapan Hüseyin Kanatlı, sınavlara hazırladığı korolara iki ses dışında üç sesli denemeler de yaptırmıştır

(Kanatlı, 2014). Hüseyin Kanatlı, müzik sınavlarını çocukların kabiliyetine ve sınıf derecesine göre hazırlamıştır. Nota isimleri, değerleri, porteye yerleştirme, müzik terimleri ve tanımlarını sormuş, öğrendikleri şarkıları okutmuştur (Hüseyin Kanatlı, 2018).

1950-1956 yıllarında ilkokul öğrencisi olan Çağla Konuloğlu anılarında müzik dersinde işledikleri konular dışında tüm sınıfının her yıl ayrı bir ABRSM sınavına girdiğini belirtmiştir. Sınavı, okula yılda birkaç kez gelen uzun boylu iri yarı bir İngiliz'in yaptığını, ayrıca sınıfta kulağı müziğe yatkın olanlardan oluşturduğu gruba şarkılar söylediğini yazmıştır (Konuloğlu, 2005).

Halide Tunçeri 1955-1961 yılları arasında ilkokulda öğrenciyken ABRSM sınavları ile ilgili anısını şöyle aktarmıştır (2018);

“İlkokulda hep korolarda yer alırdım. Öğretmenler hemen hemen bütün karnelerde matematik ve müzik derslerinde başarısı taktir edilir diye yazardı. Fakat müzik notumun 9 yazıldığı karne de vardı. Nedeni ise Royal Scool of Music'den (ABRSM) gelenler koromuzu teftiş ederken birinci olamadığımız içindir. O yıl korodaki herkesin karne notu 9 olmuştu.”

Mehmet Güçlü ilkokulda öğrenci iken müzik sınavlarında tahtaya kaldırılır, öğretmenin seçtiği bir marş veya şarkıyı bireysel olarak söylerdi. Bunun dışında tahtaya yazılan notaların değerlerinin inici ve çıkıcı gamların ne olduğunu yanıtlamıştır (Mehmet Güçlü, 2018).

Selimiye İlkokulu'na 1956 yılında başlayan ve bu okulda 2. ve 3. sınıfı okuyan Halide Tunçeri, müzik öğretmenin Merdiye Hanım olduğunu ve keman çaldığını söylemiştir (Halide Tunçeri, 2018).

İngiliz döneminde ilkokullarda müzik dersi dahil birçok dersin kitabı yoktu. 1953'de göreve başladığı Mallıdağ İlkokulu'nda iken Türkiye Maarifi'ne bir mektup yazan Hüseyin Şenol okulu için kitap talebinde bulunmuştur. Bu mektuptan sonra ilkokulda okutulan bütün kitaplar posta yoluyla gelmiş, sıkıntı olmasın diye yardımcı kitap adı altında bu kitapları kullanmıştır. Hüseyin Şenol'un görev aldığı Mallıdağ İlkokulu tek odaya sahipti. Tüm sınıflar bu odada eğitim almıştır. Okulda, 1. sınıftan 6. sınıfa kadar 30 civarında öğrenciye sahipti. Tek öğretmenli bu okulda Hüseyin Şenol, müzik dahil tüm dersleri vermiştir (Hüseyin Şenol, 2018).

Aktan Gazioğlu 1953 yılında Kız Öğretmen Okulu'ndan mezun olmuştur. Aynı yıl Larnaka İlkokulu'da sınıf öğretmeni olarak göreve başlamış, müzik dersleri yanında diğer dersleri de vermiştir. Küçük yaştan itibaren müzik eğitimi alan Aktan Gazioğlu, piyano ve akordeon çalıyordu. Bu yıllarda Larnaka İlkokulu'nda piyano yoktu. Diğer müzik materyalleri ile ilgili de sıkıntılar çekilmiştir. Şarkıları tekrar yoluyla öğreten Aktan Gazioğlu, müzik derslerinde akordeonunu da kullanmıştır. Bir yıl sonra kızların eğitim gördüğü Lefkoşa'daki Ayasofya Kız Okulu'na tayin olan Aktan Gazioğlu 1956 yılında ise 4 yıl boyunca görev yapacağı, önceden adı Yenicami olan Atatürk İlkokulu'na atanmıştır. Gazioğlu, görev yaptığı yıllardaki müzik eğitimi hakkında şunları aktarmıştır (2019);

“Müzik derslerinde küçüklere yalnızca şarkı söyletirdim. 5. sınıftan itibaren öğrencilerime nota değerleri, forte, piano, sol ve fa anahtarları gibi teorik bilgiler verirdim. Ders dışı etkinliklerde kullanacağım koroyu da üst sınıflardan oluşturur, onlara notaları ile recorder (blokflüt) de öğretirdim. Çocuk şarkıları yanında marş, türkü ve kanon da öğretiyordum. Bunlar için dışardan okul şarkıları kitapları temin ederdim. Program dışı müziksel etkinliklere normal derslerde değil, ayrı zamanlarda hazırlanırdım. Bunun dışında Royal Schools of Music (ABRSM) tarafından yapılan koro sınavları için de öğrencileri çalıştırırdım.”

Maarif Müdürü Tudhope döneminde Yenicami İlkokulu'nun yeni binası tamamlanmış ve öğrencileri binaya taşınmıştır. 10 Aralık 1957 yılından itibaren Yenicami İlkokulu'nun ismi dönemin önemli eğitimcilerinden Hüseyin Cahit Balman'ın katkılarıyla Atatürk İlkokulu olarak değiştirilmiştir (Nesim,1987: 385).

Atatürk İlkokulu binasının ilk öğrencilerinden olan Aytaç Çağın, okuldaki müzik eğitimi ile ilgili şunları aktarmıştır (2018);

“Atatürk İlkokulu'nda okurken müzik dersimize Aktan Hanım (Gazioğlu) girerdi. Aktan Hanım dışında diğer öğretmenler her dersi veriyordu. Aktan Hanım müzik dersinde tahtaya porteyi çizer ve notaları yazardı. Biz yazılanları deftere geçirirdik. Şarkıları öğreneceğimizde sadece sözlerini yazardık. Ayrı notalarını yazmazdık. Akordeon ile bize eşlik ederdi. Okula çalgı getirenlere de yardımcı olurdu. Benim okuduğum yıllarda ayrı bir müzik odamız yoktu, müzik odası sonradan oluşturuldu.”

Bu okulun ilk yıllarında öğrencisi, daha sonra da müzik öğretmeni olan Halide Tunçeri, Atatürk İlkokulu için şunları söylemiştir (2018);

“Atatürk İlkokulu, bu memlekette yapılmış en modern okul binasında eğitim veriyordu. Resim odası, fen odası, dikiş nakış odası, ev idaresi dersi için mutfak odası, müzik odası vb. hep ayrı odalar vardı. Müzik odasında nüans işaretlerini; andante allegro gibi terimleri simgeleyen hayvan resimleri vardı. Kaplumbağa tavşan gibi. Piyano yoktu.”

Halide Tunçeri Atatürk İlkokulu’ndaki müzik dersleri ile ilgili anılarını şöyle aktarmıştır;

“3. sınıftan sonra öğrenim gördüğüm Atatürk İlkokulu’nda müzik öğretmenimiz Hale Avkıran oldu. Hale Hanım keman çalıyordu. Müzik derslerinde kitap yoktu. Deftere şarkılar yazılsa da notası aktarılmazdı. Buna rağmen portre ve üzerine yazılan notaların değerleri bize öğretiliyordu. Kıbrıs’a özgü şarkılar müzik derslerinde yoktu. Türkiye halk türküleri ve marşlar önemli bir yer tutardı. ‘İzmir Marşı’, ‘Dağ Başını Duman Almış’, ‘Gençlik Marşı’, ‘Atatürk Marşı’ vb. şarkılar ve marşlar müzik öğretmeni tarafından bize tekrar medodu ile öğretilirdi.”

1956 yılında Köşklüçiftlik İlkokulu Lefkoşa’da kurulmuştur. Daha sonra bu okulda görev yapan, 1963 yılında toplumlar arası çatışmalarda şehit düşen Tuncer Hasan’a ithafen adı KTFD Bakanlar kurulu kararı ile 1975 yılında Şehit Tuncer İlkokulu olmuştur. Köşklüçiftlik İlkokulu’nda okuyan İsmet Çakır okuldaki müzik eğitimi ile ilgili aşağıdaki bilgileri aktarmıştır (2018);

“Şimdiki adı Şehit Tuncer İlkokulu olan Köşklüçiftlik İlkokulu’nda 1957-1960 yılları arasında 3. sınıftan itibaren okumaya başladım. Müzik eğitimini bize Emine Vechi veriyordu. Aynı zamanda sınıf öğretmenimizdi. Müzik dersi dışında da bize diğer dersleri veriyordu. Branş olarak müzik öğretmeni olmamasına rağmen bizim sınıfımız dışında 3. ve 4. sınıfların müzik derslerine de girerdi. Okulda branşı müzik olan öğretmen Cucin Başak’tı. Müzik kitabı yoktu. Alfabe kitabı dışında hemen hemen hiçbir kitap yoktu. Deftere şarkı sözlerini, notaları yazardık. Hiç İngilizce şarkı öğrenmedik. ‘Daha Dün Annemizin’, ‘Küçük Kurbağa’ gibi şarkılar söylüyorduk. Müzik derslerini sınıfımızda yapardık. 1956’da Köşklüçiftlik İlkokulu’na maarif aracılığı ile müzik aletleri gelmişti. Bu müzik aletlerinin içinde flüt, kastanyet, üçgen zil, çarpanak gibi daha çok vurmali ağırlıklı aletler vardı. Görsel malzeme ilkokulda yoktu. Şarkıları öğretirken öğretmenimiz akordeon çalar ve şarkıyı söyler, sonra bize tekrarlatırdı. Çalgı olarak flüt ve vurmali aletler öğretiliyordu. Bu etkinlikler için ayrı bir saat ayrılmıyor, müzik derslerinde yapılıyordu.

Milli günlerden sadece 23 Nisan'ı kutlardık. Taksim Sahası'nda dans gösterilerimiz olurdu.”

Mehmet Ali Davulcu 1953 – 1959 yılları arasında tüm sınıfların birarada olduğu tek odalı Kalavaç İlkokulu'nda eğitim görmüştür. Davulcu, iki yılını dolduran öğretmenlerin ayrılarak yerine başka öğretmenlerin atandığını belirtmiştir. Mehmet Lisani, Yılmaz Halil, Mehmet Salih belirtilen dönemde Kalavaç İlkokulu'nda görev yapan öğretmenlerdi. Mehmet Ali Davulcu müzik dersleriyle ilgili şunları aktarmıştır (2018);

“Öğretmenler müzik de dahil olmak üzere tüm dersleri verirlerdi. Okulun tek öğretmenli ve tek odalı olmasından dolayı zaten ayrı bir müzik öğretmenin varlığı söz konusu değildi. Öğretmenlerimiz herhangi bir çalgı çalmıyordu. Müzik derslerinde şarkı sözlerini defterlerimize geçiriyorduk, notalarını yazmazdık. Müzik defterlerimize şarkının güftesini yazdıktan sonra tekrar yoluyla bestesini de öğrenirdik. Müzik kitabı olduğunu hatırlamıyorum. Müzik sınavlarında öğretmen bizi tek tek tahtaya kaldırılarak şarkı söyletirdi. Okulda koro oluşturulduğunu hatırlamıyorum.”

İlkokulların en renkli etkinlikleri yıl sonu müsamerelerinde yapılırdı. 1959 yılında Limasol Sedat Simavi İlkokulu müsameresinde ‘Lale Devri’ adıyla sahnelenen oyunda cariyе rolünü oynayan öğrencilere Türk Müziği formunda rast makamında bestelenmiş ‘Gelse O Şuh Meclise’ şarkısı söylenmiştir. Söylenen diğer şarkı ve yapılan danslara kemaniyle Hüseyin Kanatlı eşlik etmiştir (Kanatlı, 2014).

1950’li yılların sonuna kadar tarihçi yazar Ahmet C. Gazioğlu Kıbıs Radyo Yayın Korporasyonunda (CYBC), ‘Ahmet Amca’ adıyla çocuk programı yapmıştır. *“Bu programda şiir ve şarkılar okunur, masallar anlatılırdı. Her Cuma gecesi çocuklar programı dört gözle beklerlerdi.”* (Akt. Aktan Gazioğlu, 2019). Bu programa katılan çocuklardan biri de Aytaç Çağın’dır. Aytaç Çağın 1959 yılında İlkokulda 6. Sınıfta iken Ahmet C. Gazioğlu’nun yaptığı çocuk programında Beethoven’in sol majör minüetini kemaniyle çalmıştır. Aytaç Çağın 1959 yılında Atatürk İlkokulu’nun izcilik kolunda boru trampet takımında boru çalarak yer almıştır (Aytaç Çağın, 2018).

Dağarcık (1997) kitabında, İngiliz İdaresi’nin son yıllarında köylerdeki ulusal bayramların milliyetçi hislerini daha da artırdığını belirten Kutlu Adalı, özellikle ilk kutlanan ulusal bayramın 23 Nisan olduğunu aktarmıştır. Kutlamalarda oynanan milli

oyunların ve söylenen türkülerin hiçbir eğlencesi olmayan köylü için unutulmaz olduğunu belirtmiştir.

Kıbrıs Türk Folk Müziğinin önemli gruplarından Sıla 4'ün gitaristi olan Erdinç Gündüz babasının görevinden dolayı 1959 yılında Baf'a taşınmış ve buradaki ilkokula kayıt yaptırmıştır. Erdinç Gündüz anılarında o siyasi koşullarının eğitimi nasıl etkilediğinden de bahsetmiştir; (<http://www.yeniduzen.com/nasil-basladim-83609h.htm> Ulaşım Tarihi: 30.5.2019)

“1959 yılında, ilkokul ikinci sınıfa geçeceğim sırada, babam, görevi nedeniyle Baf'a nakledildi. Ülkedeki siyasi durum karıştı. İngilizlerin, ENOSİS için silahlı mücadeleye başlayan EOKA'yı çökertme savaşı devam ederken, EOKA da onlara değişik saldırılarla karşılık veriyordu. Ancak hedefleri, başlangıçtaki gibi artık sadece İngilizler değildi. Türklere de silahlı saldırılar yapıyorlardı. Bu nedenle İngiliz Sömürge Yönetimi, maarif müfettişleri için daha güvenli olabileceğini düşünmüş, Baf'ta bir maarif dairesi şubesi açmış, babam da oraya transfer edilmişti... Bu zorunlu yer değiştirme, keman derslerime ara vermeme neden olmuştur. İlkokul ikinci sınıf öğrenimim Baf'ta geçti. Müzikle ilişkim okul korosu ile sınırlı kalmıştı. Okuldaki öğretmenlerimden biri de Hüseyin İrkad'dı... Benim için en önemlisi, müzikle de yakından ilgileniyor olmasıydı. Onu hep okul koridorlarında, elinde bir bağlama ile hatırlıyorum. Tenefüslerde, sazını eline alır çalar, türküler söylerdi.”

Oğuz Metiner'in 1959'da ilk görev yerleri, dönüşümlü olarak Küçük Kaymaklı İlkokulu ve Gönyeli İlkokulu olmuştur. Bu okullarda sınıflar karma olmayıp her sınıfta ortalama 30 öğrenci yer almıştır. Her iki okulda da müzik odası yoktu. Oğuz Metiner, sınıf öğretmeni olarak müzik dersi dahil tüm dersleri vermiştir. Müzik derslerinde genelde şarkı sözlerini yazsa da notaları yazmamıştır. Şarkıları tekrar metodu ile öğretmiştir. Müzik kitabı yoktu fakat porteli defterler İngiltere'den gelmiştir. Müzik dersleri dışında diğer dersleri verirken çocukları rahatlatmak için 5 dakika ara verip şarkı söyletmiştir. Oğuz Metiner görev yaptığı Küçük Kaymaklı'daki müzik öğretmenleri ve etkinlikler hakkında şunları aktarmıştır (2018);

“Küçük Kaymaklı İlkokulu'nda görev yapan Osman Karabulut müzik derslerinde bağlama çalardı. Osman Karabulut müzik dışında diğer dersleri de vermiştir. Misli Özdemir de resim ve müzik öğretmenliği yapardı. Müzik yeteneği daha iyi olan öğretmenler 23 Nisan, müsamere

gibi etkinliklere öğrencileri hazırlarlardı. İlkokullarda Türkiye halk oyunları oynatılırdı. Genelde müzik dersi veren öğretmenler ile beden eğitimi öğretmenleri halk oyunlarına vakıf olmuştur.”

İngiliz Dönemi’nde ilköğretimde verilen müzik derslerinin yanında müziğe yeteneği olan çocuklar özel ders de almıştır. Varlıklı aileler de çocuklarına özel ders aldirmışlardır. Özel ders veren öğretmenlerin çoğu ilköğretim, ortaöğretim ve öğretmen kolejinde görev yapan öğretmenler olmuştur. Bunların yanında öğretmen olmasa da müzik eğitimi konusunda belli bir aşama kaydeden kişiler de özel ders vermiştir. Kıbrıslı Türklere özel ders veren Rum ve Ermeni asıllı müzisyenler de olmuştur.

Kıbrıs Türk müzik tarihinde önemli bir yeri olan 1905 doğumlu Abdülazim Aziz, küçük yaşta müzik eğitimine başlamıştır. Keman derslerinde ilk başta batı müziği eğitimi almış, daha sonra da Türk Müziği ile ilgilenmiştir. 1914 doğumlu Mustafa Kenan, müzisyen olan babasının da desteği ile 9 yaşında keman derslerine başlamıştır. Haftada iki olmak üzere 8 sene boyunca Vahram Yenovkliyan’dan keman, solfej ve teori dersi almıştır. Küçük Aysel olarak ün yapmış olan Aysel Bağdadi de ilkokul yıllarında müzisyen olan babası Asaf Bağdadi’den solfej dersleri almıştır (An, 2005).

İngiliz İdaresi döneminde Kıbrıslı Türklere kadınların eğitim hayatına girmesi giderek artmıştır. 1920’li yıllarda Türkiye’de yaşanan gelişmelerin adada da takip edilmesiyle bu durum daha da hızlanmıştır. Tüm bu olumlu gelişmeler müzik eğitime de yansımıştır. Özellikle maddi imkânı olan aileler kız çocuklarına özel piyano dersleri aldirmaya başlamıştır (Adanır, 2017).

İlkokul öğretmeni olarak 1935 yılında göreve başlayan Refika Ziya, mesleğe başladıktan sonra Ermeni asıllı olan Vahan Bedelyan’dan özel keman dersi almıştır. Kemanı öğrendikten sonra kendisi de ücret karşılığında ders vermiştir (Sömek, 2016). Arif Feridun, ilkokul öğrencisi olduğu 1940’lı yıllarda keman dersi almıştır. Öğretmen koleji mezunu Hüsnü Feridun’dan “‘Geldi Ya Bu Şen Tatil, Salıncak Kuracağız” gibi şarkılar yanında Türkiye kökenli zeybek de öğrenmiştir. (Bu konudan bahsederken şarkı sözlerinden önce yazı ile notaları da yazıyor do, do, re, re, mi, fa sol gibi) (Feridun, 2011). 1940’lı yıllarda Lefkoşa’nın Tophane mahallesinde Ermeni asıllı olan Dahiliye Uzmanı Doktor Tumayan’ın kızı Louise müzik öğretmenliği yapıyordu. Bu

yıllarda dönemin tanınmış ve varlıklı Türk ailelerinin kızları da Matmazel olarak anılan Louise'den ders almışlardır (Hikmetağalar, 2005).

İlkokullarda görev yapan öğretmenlerin bazıları sınıf öğretmenliği yapmasına rağmen müzik konusundaki yeteneklerinden dolayı bu konuda ön plana çıkmışlar ve ileriki yıllarda müzik eğitimi konusunda söz sahibi olmuşlardır. Bunlardan biri de Fikret Özgün (1928 -1993) olmuştur. Fikret Özgün aynı zamanda söz yazarı ve bestekarlık da yapmıştır (Hakeri, 1997). 1949-1950 öğretim yılında Yenicami İlkokulu'nda sınıf öğretmeni olarak tüm dersleri veren Özgün, müzik derslerinde çalgı olarak keman kullanmıştır (Sanver, 2015). Bu yıllarda Yenicami İlkokulu'nda Fikret Özgün'ün öğrencisi olan Turhan Korur aynı zamanda Fikret Özgün'den keman dersleri almıştır (Korur, 2015).

Limasol İlkokulu'nda 1950-1956 yıllarında öğrencilik yapan Çağla Konuloğlu, okuldaki müzik öğretmeni Mümtaz Bey'in kız kardeşine keman dersi verdiğini söylemiştir. Aynı keman ile kendisi de ders almaya başlamış, okul orkestrasına ikisi birden seçilince evde sadece bir keman olduğundan ve ailenin ikinci bir kemanı alacak gücü olmadığından, orkestraya keman sahibi kız kardeşi girmiştir. Konuloğlu, bu olaydan dolayı kemanı bir süre bırakmıştır. Keman çalan kardeşine flüt ile eşlik ederken mahallelerindeki çocukların pencereye gelerek onların bu çalışmalarını izlediklerini belirtmiştir (Konuloğlu, 2005).

Haydarpaşa İlkokulu'nda 1949-1953 yılları arasında okuyan Aydın Hikmet, Fikret Özgün'ün keman dersi vermek için okulda duyuru yaptığını söylemiştir (Aydın Hikmet, 2018). Ali Özdemir de bu yıllarda keman dersi veriyordu (Erdal ılıcan, 2018).

1947 doğumlu olan Aytaç Çağın ilk çalgı dersine 7 yaşında başlamıştır. Ali Özdemir'den 2 yıl özel keman dersi aldıktan sonra derslere Vahan Bedelyan ile devam etmiştir. *“Bedelyan kemanda istediğini yapamadığımız zaman dışarıda ders için sıra bekleyen bir Rum çocuğunu içeri alır ve çal da görsün bu Türkler keman nasıl çalınır derdi.”* (Aytaç Çağın, 2018).

23 Nisan 1958 yılında yapılan kutlamalar Kıbrıs'ta başta Lefkoşa olmak üzere Mağusa, Larnaka, Limasol, Baf ve Girne bölgelerinde de yapılmıştır. Saat 9'da başlayan Lefkoşa'daki kutlamalarda Lefkoşa Erkek ve Kız Lisesi ile birlikte ilkokul öğrencileri de katılmıştır. Kortejin başında bulunan Dr. Fazıl Küçük ve Rauf R. Denктаş, bando eşliğinde törenin yapılacağı Cirit Meydanı'na doğru yürüyüşe

geçmiştir. Cirit Meydanı'nda İstiklâl Marşıyla başlayan törende konuşan Dr. Fazıl Küçük, Cirit Meydanı'nın adının Taksim Meydanı olarak değiştiğini ilan etmiştir. İlkokul ve ortaokul öğrencilerinin okudukları şiirlerin yanında milli oyunlar oynanmış ve törene katılanlar tarafından “Dağ Başını Duman Almış” marşının söylenmesiyle kutlamalar sona ermiştir (Ateş ve diğ., 2013).

Erdiñç Gündüz, Özdemir Bey olarak da tanınan Ali Özdemir'den 1957 yılında ilk Keman dersini almaya başlamıştır. Erdiñç Gündüz o günleri şöyle aktarmıştır; (<http://www.yeniduzen.com/nasil-basladim-83609h.htm> :Ulaşım Tarihi: 30.5.2019)

“Özdemir Bey, Maarif Dairesi'nde babamın mesai arkadaşlarından biriydi. Müzik müfettişiydi ve kemancıydı. Evi, bizim Ay Kasiyano'daki evimize uzak sayılmazdı. Babam onunla konuştu ve özel keman derslerim hemen başladı. Galiba yetenekliydim. Özdemir Bey'i, babama yetenekli olduğumu, kulağımın da çok iyi olduğunu söylerken duymuştum. Benim için bundan daha güzel birşey olamazdı. Bu, yakın bir gelecekte piyanoya geçme umutlarımın hızla yaklaşıyor olması demektir. Zaman çabuk geçti. Keman derslerim devam ederken Lefkoşa-Yenicami İlkokulu'na öğrenim hayatımın ilk adımını atmıştım. Çok kısa süre sonra öğretmenlerim de müzik yeteneğimi keşfetmiş olmalıydı ki, okul korosundaki yerimi de almıştım.”

1959 yılında babasının görevinden dolayı Baf'a taşınmak zorunda kalan Erdiñç Gündüz, Ali Özdemir'den aldığı keman derslerine ara vermek zorunda kalmıştır. Baf'tan sonra Lefkoşa'ya tekrar taşınan Erdiñç Gündüz şunları aktarmaktadır;

“Baf'ta bir buçuk yıl kadar kaldık. Yeni bir kararla babam yeniden Lefkoşa'ya nakledilince bir kez daha taşınmak zorunda kaldık. Üçüncü sınıfı Atatürk İlkokulu'nda tamamladım. Bu süre içinde kemanım halâ kutusunda kapalı duruyordu. Ama içimdeki müzik ateşi sönmemişti. Keman derslerine yeniden başlamak istiyordum. Zamanın olanakları çok kısıtlıydı. Özel çalgı dersleri de pek yaygın değildi aslında. Hoca sayısı çok azdı. Keman derslerine devam etme isteğim ancak Çağlayan bölgesindeki evimizden Köşklüçiftlik'e taşındığımızda yerine gelebildi.”

Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti'nin eline geçmesiyle adaya yerleşmeye başlayan Türkler, halk oyunlarını da birlikte getirmişlerdir. Bu oyunlar zaman içinde doğal etkileşimler sonucunda gelişerek yeni bir karakter kazanmış, ancak özünü korumayı başarmıştır. Yıllarca düğün, sünnet, bayram ve özel günlerde oynanan halk oyunları uzun yıllar okullarda yayılma olanağı bulamamıştır. Daha çok halk arasında yetişen oyuncular ve dönemin halk çalgıcıları arasında kalmıştır (Çinkayalar, 1990).

Poli İlkokulu'nda 1946 yılında yapılan etkinlikte zeybek oyunu oynatılmıştır. Zeybek kıyafetini, tahtadan yapılmış yaldızlı renge boyanmış bir kama tamamlamıştır (Feridun, 2011). Rauf R. Denктаş Karkot Deresi (2005) adlı kitabında, 1949 yılında oluşturulan Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu ve Türk folkloru ile ilgili düşüncelerini aktarmıştır. Denктаş'a göre Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu'nun görevleri arasında Türk kültürünü güçlendirmek geliyordu. Denктаş bu düşünceyle; halkoyunlarıyla, hikayeleriyle, masallarıyla, müziğiyle, nağmeleriyle Anadolu'dan gelmiş olan Kıbrıs Türklerinin bu değerlerini yaşatması gerektiğini vurgulamıştır.

Türkiye'den 1950 – 1957 yılları arasında gelen bazı öğretmenlerin çabalarıyla okullardaki halk oyunları çalışmaları başlamıştır. Ancak bu çalışmalarda Kıbrıs Türk Halk oyunları yerine Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden seçilen oyunlar öğretilmiştir (Çinkayalar, 1990). 1955-1957 yılında Hüseyin Cahit Balman Lefke İlkokulu'na tayin edilmiştir. Öğretmen Koleji Müdürü Hodge'un teşvikiyle Öğretmen Koleji'nde de ders veren Balman, Lefke İlkokulu'ndaki yıl sonu müsamesesinde milli oyunlar oynatmıştır (Nesim, 1987).

1957 yılından itibaren Kıbrıs'taki folklor faaliyetleri önemli ilerlemeler yaşamıştır. Özellikle halkoyunlarına olan ilgi giderek artmaya başlamıştır. Nisan 1958'de Atatürk İlkokulu'nda bu konuyla ilgili kurs açılmıştır. İlkokul öğretmenlerine yönelik 1958 yılında düzenlenen 48 öğretmenin katıldığı kurs da Anadolu oyunlarına yönelik olmuştur. (Çinkayalar, 1990; Ek 3-r). 1958 yılında Türkiye'den beden eğitimi öğretmeni olarak gelen Mümtaz Conker görev aldığı okulda Türkiye'ye ait halk oyunları da öğretiyordu. Bunun yanında Türk Öğretmen Koleji'nde okuyan öğrencilere de milli oyunlar öğretmek için kurslar açmıştır. Bu dönemde Özalp Gümüş de milli oyunların eğitimini almak için Kıbrıs'tan Türkiye'ye gönderilmiştir. Öğretmen Koleji'nin öğretim görevlilerinden Fadıl Efe de Mümtaz Conker'den 30'a aşkın halk oyunu öğrenmiş ve öğrencilerine öğretmiştir (Nesim, 1987).

1958 ve 1959 yıllarında Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu, Türkiye ile kültürel bağlarını geliştirmek için T.C. Eğitim Bakanlığı ile iş birliği yaparak Kıbrıs'a birçok deneyimli eğitimcinin gelmesini sağlamıştır. Bunun dışında İngiliz İdaresi'nin yıllarca sürdürdüğü yasakların son bulmasıyla, milli bayramları daha etkili kutlamak için de girişimlerde bulunulmuştur. Bu girişimler içinde, okullarda folklor eğitimini

teşvik etmek, Türkiye’den halk dansları ekipleri ve mehter takımının davet edilmesi de yer almıştır (Feridun, 2000).

19 Mayıs 1959 yılında Türkiye’den Kıbrıs’taki törenler için gelen 85 kişilik mehter takımı Lefkoşa’dan önce Larnaka ve Mağusa’da gösteri yürüyüşü gerçekleştirmiştir (Bozkurt Gazetesi, 18 Mayıs 1959; 19 Mayıs 1959; 20 Mayıs 1959). Mehter takımının Kıbrıslı Türkler üzerinde bıraktığı etki ile Atatürk İlkokulu bir yıl sonra kendi öğrencilerden oluşan mehter takımını kurmuştur (Atatürk İlkokulu, 1966-1967 Yıllığı).

26 Mart 1959 tarihinde Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu tarafından yayınlanan bir bildiri; 23 Nisan Milli Hakimiyet ve Çocuk Bayramı ile ilgili kutlama programı hakkında bilgi verilmiştir. Programda şu ayrıntılar yer almaktadır (Nesim, 1987; Feridun, 2000);

“Atatürk Meydanı’ndan Taksim sahasına yürüyecek korteje ilkokullar İnönü Meydanı’nda dahil olacaklardır. Kortejde Celal Bayar Lisesi Bandosuna, büyük bayrakları taşıyan milli kıyafet grubu ile ilkokul zeybek grubu da eşlik edecektir. Taksim sahasında yapılacak törende İstiklâl Marşı ve konuşmaların ardından Kıbrıs’ın çeşitli bölgelerinden getirilen toprakların 19 Mayıs’ta Celal Bayar’a takdim edilmesi için Dr. Fazıl Küçük’e takdim edilecektir. İlkokul öğrencilerinin okuyacakları şiirlerin ardından estetik dans ve milli oyunlar da sergilenecektir. 23 Nisan 1959’da Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamalarında Kıbrıs’ın çeşitli bölgelerindeki ilkokulların tören programlarına milli oyunlar dahil edilmiştir. Ocak 1960 yılında Lefkoşa Atatürk İlkokulu’nda Maarif Müdürlüğü Halk Eğitim Spor Kolu tarafından açılan gece kurslarında milli oyunlar öğretilmiştir.”

4.2.5. İngiliz Hakimiyeti Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretimde Denetleme ve Hizmetiçi Eğitim

1878 yılında Kıbrıs’ta başlayan İngiliz idaresi, eğitim ile ilgili yaşanan sorunlara farklı bir boyut kazandırmıştır. Yeni yönetimin çeşitli gerekçelerle bazı bölgelerdeki sıbyan okullarını kapatması, mevcut olanların bir kısmının da maddi sorunlar nedeniyle faaliyetlerine son vermesi eğitimi çıkmaza sokmuştur. Bu çıkmazı aşmak için Kıbrıs Müftüsü Ahmet Asım öncülüğünde bir komisyon kurma girişimi başlatılmıştır. Bu girişim sonucunda, kapanmış mekteplerin yeniden açılması yanında ihtiyaç duyulan köylere de yeni mektepler açılması ve öğretmen istihdam edilmesi

talep edilmiştir. Mekteplerin sürekli denetlenmesi, velilerin çocuklarını sürekli olarak mektebe göndermesinin teşvik edilmesi uygun görülmüştür. Bir süre sonra bu girişimlerin gerçekleşmesi konusunda önemli adımlar atılmıştır. Adadaki okullar müfettiş J. Spencer'in 1895 yılında hazırladığı raporda Müslüman okullarının sürekliliğinin olmadığı düzensiz olarak açılıp kapandığını belirtmiştir (Ünlü, 2017).

İngiltere ile 1878'de yapılan anlaşmalar gereği adadaki Müslüman eğitim kurumları ile Osmanlı Devleti'nin bağları devam etmiştir. 1883 tarihinde Osmanlı destekli yeni okulların açılması ile Türk ilkokulları müfettişliğine Osman Nuri getirilmiştir. Osman Nuri ayrıca I. Maarif Encümeni seçilerek göreve başlamıştır. 1895'te çıkan yasayla, Türk ve Rum okullarının encümenleri ayrı ayrı oluşturulmuştur (Hakeri, 1997). Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin karşısında savaşa girmesi ile Kıbrıs 1914 yılında İngiltere tarafından ilhak edilmiştir. Bu tarihten sonra ada yönetiminin eğitimdeki milliyetçi duygular konusundaki hassasiyetleri artmıştır.

Zihni İmamzade 1921 yılında Kasaba (Baf) İlkokuluna bağlı rüşti sınıflara öğretmen olarak tayin edilmiştir. Bu okulda düzenlenen bir gezi esnasında öğrencilere milli şarkılar söyletilince İngiliz hükümetine bağlı Maarif Dairesi tarafından geziyi düzenleyenler hakkında soruşturma başlatılmıştır. Bu soruşturma sonrasında geziyi düzenleyen mesûl kişilere para cezası verilmiştir. Söylenen şarkıda geçen sözler şöyledir; "*Osmanlı ey kardaşlar birdir bizim yurdumuz, yürümektir çalışmaktır vatan için borcumuz*" (Nesim, 1987).

1924 yılında imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile İngiltere ve Türkiye arasındaki gerginlik azalmaya başlamıştır. Bu gelişmeler olumlu olarak Kıbrıs'a da yansımış, Kıbrıslı Türkler ile Türkiye arasındaki bağlar karşılıklı olarak yeniden güçlenmiştir. Fakat bu durum uzun sürmemiş, Kıbrıs'taki 1931 İsyanı ile yönetim ve iki toplum arasındaki dengeler değişmiştir.

1931 İsyanı'nın etkisiyle, özellikle 1935 yılından sonra adadaki iki toplumun eğitimi üzerindeki İngiliz baskıları artmıştır. Bu baskıların neticesinde okullar ve öğretmenler üzerindeki denetleme sıkılaştırılmıştır. Milli duygularla bağlantılı olabilecek bayrak ve buna benzer objelerin kullanılması, milliyetçilik içeren şiir, şarkı ve marşların söylenmesi yasaklanmıştır. Bu yasaklar hakkında 1937'de Kıbrıs Türk Milli Kongre Heyeti tarafından, dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet

İnönü'ye bir mektup yazılmıştır. Bu mektupta; İngiliz idaresi tarafından ilkokullarda takip edilen müfredatın kaldırıldığı, derslerin şifahen işlendiği, kapatılan ilkokulların yeniden açılarak bu okullara öğretmen tayin edilmesi gerektiği, Türkiye'deki eğitim programının takip edilmesi ve ders kitaplarının yeniden getirilmesi için destek istenmiştir. Ayrıca milli duygulara İngiliz hükümeti tarafından hürmet edilmesiyle ilgili de yardım talebinde bulunulmuştur (Aykoç ve diğ. 2008; BCA 030.10.124.886.19).

1931 İsyanı'ndan sonra Türkiye'den kitap getirilmesinin engellenmesi dışında, bayrak çekme ve milli marş yasağı da getirilmişti. İstiklâl Marşı dışında 'Ankara'nın Taşına Bak' , 'İzmir'in Yollarına Bomba koydular' , 'Annem Beni Yetiştirdi' gibi okullarda söylenen marşlar ve milli günlerin kutlanması da yasaklanmıştır. Bu yasakların uygulatılması için öğretmenler baskı altına alınmıştır (An, 2006; Feridun, 2000). Buna rağmen yasaklar delinmeye çalışılmıştır. Yasaklı olmasına rağmen söylenen marşlardan biri de *"Yürüyelim, İleriye atlayalım dağ tepe, patlatalım bombaları, çanlar atsın yerlere"* marşıydı. Lefkoşa Sarayönü İlkokulu'nda gerçekleşen bir gezide ilkokulun başöğretmeni Remzi Bey yaşı büyük olan çocuklara bu marşı sözleriyle birlikte değil ıslık çalarak öğretmiştir. Böylece okul gezilerinde bu marş ıslıkla icra edilmiştir (Cahit, 2009). Adadaki İngiliz egemenliği döneminde öğretmenlik yapan Esat Zaim, 1958 yılına kadar İstiklâl Marşı'nın okunmasının yasak olduğunu söylemiştir (Nesim 1987).

İngiliz idaresi tarafından yapılan denetlemeler Öğretmen Koleji'nde de gerçekleşmiştir. Burada okuyan Türk ve Rum öğrenciler kendi toplumlarına ait ilkokullarda yaptıkları staj kolej öğretmenleri tarafından denetlemeye tabi tutulmuştur. Denetlemeye kolejin müzik öğretmenleri de dahil olmuştur. 1945 yılında Öğretmen Koleji öğrencileri Lefke İlkokulu'nda 'öğretim denemeleri' adı altında staj yaparken, kolejin müzik öğretmeni Ioannides öğrencilerini teftiş için bu okula gelmiştir (Feridun, 2000).

'Cyprus Report Of The Department Of Education For The School Year' adıyla yayınlanan 1949-1950 eğitim yılına ait raporda, ilköğretimde görevli öğretmenlerin çeşitli konularda hizmetiçi eğitim aldıkları belirtilmiştir. Temmuz ve Ağustos ayları içinde 6 gün süreyle gerçekleştirilen bu kurslar şu konuları kapsamıştır; coğrafya, fen

bilgisi, matematik, tarih, beden eğitimi, İngilizce, dil bilgisi, müzik, el işleri ve öğretim teknikleri (Çomunoğlu, 2002).

1948 yaz döneminde, 126 ilkokul öğretmeninin katılımı ile gerçekleşen kurs ve konferanslarda sanat ve müzik alanlarında eğitim verilmiştir. Hürsöz Gazetesi'nde yayınlanan bu haberde bu kurslara olan talebin memnuniyet verici olduğu ve öğretmenlerin mesleklerine olan saygılarının taktir edildiği belirtilmiştir (Hürsöz, 29 Eylül 1948).

1950'li yıllardaki Koloni Maarif Dairesi'ne bağlı ilkokulların başında, “Chief Inspector” olarak anılan baş müfettişlik makamında bir İngiliz yer almıştır. Buna bağlı olarak idare, denetim ve teftişten sorumlu biri Türk, biri Rum olmak üzere iki ilkokul baş müfettişi atanmıştır. Bunların da altında Türk ve Rum olmak üzere ayrı ayrı oluşturulmuş teftiş kadroları vardı. Teftiş kadrolarının da her birinde ayrı ayrı bölgelerden sorumlu ilkokul müfettişleriyle, müzik, resim, ev idaresi, beden eğitimi ve tarım konularında uzman, ‘organizer’ olarak adlandırılan müfettişler görev almıştır (Feridun, 2000).

Ahmet Hulusi Menteş 1949-1952 yılları arasında burslu olarak gittiği Edinburgh Üniversitesi'nden mezun olarak Kıbrıs'a dönmüş ve Türk ilkokulları müfettişi olmuştur. O dönemde başmüfettiş Esat Zaim Bey'di. Mehmet Ali Tilki ve Halil Direkoğlu da müfettişlik görevindeydi. Maarif Müdürlüğü'nü Fuad Sami yapıyordu. 1959'da ise Hüsnü Feridun Türk okullarının eğitiminden sorumlu olan Maarif Müdürlüğü'ne getirilmiştir. Mustafa Raif ise müdür muavini olmuştur (Nesim 1987). 1956 yılında ilkokullardaki faaliyetleri teftiş eden yetkili kişilerin içinde Ali Özdemir de vardı. Ali Özdemir, müzik eğitimi açısından başarılı bulduğu öğretmenlerin daha verimli olması ve daha büyük okullara atanması için de uğraşmıştır (Kanatlı, 2014). Denetlemelerin yanında öğretmenlerin mesleki bilgilerini geliştirmeleri için hizmet içi eğitimler de verilmiştir. Bunlardan biride 20-30 Ağustos 1957 tarihlerinde Lefkoşa'da ilkokul öğretmenlerine yönelik müzik eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitim kursu yapılmıştır (Muhtaroglu, 2008).

Hüseyin Kanatlı 1950 – 1956 yıllarında İlkokul öğretmenliği yaptığı dönemde ayrı bir müzik müfettişinin olmadığını, gelen müfettişin tüm dersleri denetlediğini belirtmiştir. Hüseyin Kanatlı bu konuyla ilgili şunları aktarmıştır (2018);

“Denetlenmeye önceden hazırlanarak 1 yıl boyunca müzik dersinde hangi parçaları öğreteceğimizi yazardık. Kraliçe Marşı’nın yanında bu tutanağa İstiklâl Marşı ve Onuncu Yıl Marşı yazdığım da uyarılmışım. Müfettiş genelde sadece koroyu dinlerdi. Korosu olan okullar ayrıca Royal Schools of Music (ABRSM) sınavlarına girerdi. Bu da denetleme sayılırdı.”

İngiliz idaresindeki müzik eğitimi ile ilgili teftişler ilköğretime bağlı müfettişler dışında ABRSM tarafından da gerçekleştiriliyordu. Adada iki toplumun da bağlı olduğu İngiliz Maarif İdaresi, her ders yılı sonunda İngiltere’deki ABRSM eğitim kurumundan uzmanlar getirerek belirlenen kriterlere uygun olan okullardaki koroları sınava tabi tutulmuştur. Sınav sonunda Maarif Müdürlüğü vasıtasıyla başarılı olan okullara sertifika verilmiştir (Kanatlı, 2014).

Hale Avkıran 1950-1960 yılları arasında ilköğretimde görev almış, bu dönemde ABRSM koro denetimi ve sınavları dışında herhangi bir müfettişin sınıfa gelerek müzik derslerini denetlemediğini belirtmiştir (Hale Avkıran, 2018). Hüseyin Şenol ilkokul öğretmeni olarak görev yaptığı 1953-1955 yılları arasında kendisine hiç müzik müfettişi gelmediğini aktarmıştır (Hüseyin Şenol 2018). 1953-1960 yıllarında ilkokullarda görev yapan Aktan Gazioğlu, Maarif Dairesinden Mr. İoannides’in gelip kendisini denetlediğini ve sınıflardaki müzik derslerini gözlemlediğini söylemiştir (Aktan Gazioğlu, 2019).

1959 yılında, iki toplumun oluşturacağı yeni devletin kuruluşu aşamasında Türk ilkokullarının teftişi ile ilgili Hüsnü Feridun tarafından bir rapor hazırlanmıştır. Bu raporda o günün şartlarında İlkokullar için; ‘1 başmüfettiş ve 6 müfettiş ile 2’si resim, 2’si beden eğitimi, 1’i müzik, 1’i okul bahçeleri, 1’i ev idaresi olmak üzere 7 özel ders müfettişi’ kadrosunun olduğunu, bu müfettişlerin tavsiye, rehberlik ve rapor hazırlamakla görevlendirildiklerini belirtmiştir. Ancak Maarif Dairesi’nin bozuk idari yapısından dolayı bu raporlara gereken kıymetin verilmediğini, terfi ve tayinlerde idarecilerin şahsi iradeleriyle dış tesirlerin rol oynadığını vurgulamıştır. 1959 yılında Maarif Dairesi’nde görevli iki müfettiş, biri resim, diğeri de müzik alanlarında uzmanlık kurslarına katılıp eğitim almak için İngiltere’ye gönderilmişlerdir (Feridun, 2000).

İsmet Çakır, 1957-1960 yıllarında Köşklüçiftlik İlkokulu'nda öğrenim görürken müzik derslerinin denetlendiğini şöyle aktarmıştır (2018);

“Ali Özdemir müfettiş olarak denetlemeye geldiğinde kemanını da getiriyordu. Bize kemanıyla ses verirdi. Biz o sesi çıkarmaya çalışırdık. Bunu yapmasının nedeni yıl sonunda İngiliz müfettişin denetlemesine hazır olmamızı istemesiydi. Ritim çalıştırması da yaptırırdı ‘ta ta te ta’. İngiliz müfettiş geldiğinde kendisi de tekrar okula gelir, sınıfa beraber girerlerdi. İngiliz müfettiş de bizi teftiş ettikten sonra adımıza belge vermişlerdi.”

Kıbrıs'taki İngiliz İdaresi'nin son zamanlarında ilkokul öğretmenliği yapan Oğuz Metiner denetleme ile ilgili şunları aktarmıştır (2018);

“Kıbrıs'taki İngiliz döneminin son zamanlarında müzik müfettişi Ali Özdemir idi. Fakat müfettişler okullara geldiklerinde genel denetleme yapmıştır. Müzik için ayrı diğer dersler için ayrı bir müfettiş gelmemiştir.”

4.3. Kıbrıs Cumhuriyeti İle Toplumlar Arası Çatışmalar Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Müzik Eğitimi (1960-1974)

4.3.1. Kıbrıs Cumhuriyeti ile Toplumlar Arası Çatışmalar Döneminde Kıbrıslı Türklerde Eğitim Politikası, Eğitim Yönetimi ve Reformlar

1959 – 1960 Kıbrıs Antlaşmaları ve Anayasası, Kıbrıs'ta iki kurucu ortak olan Türk ve Rum Topluluklarını bağladığı gibi düzenin garantörü olan İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'a da sorumluluklar yüklemiştir. 15 Ağustos'u 16 Ağustos Salı gününe bağlayan gece yarısına dakikalar kala Polis Bandosu'nun İngiliz Marşı'nı çalmasının ardından son İngiliz Valisi Sir Hugh Foot, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni onaylayan Kraliçe'nin emirnamesini okumuştur. Saatler gece yarısı 12.00'ı gösterdiğinde 21 pare top atışı ile Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Temsilciler Meclisi binasındaki Büyük Britanya bayrağı indirilerek Kıbrıs Cumhuriyeti Bayrağı göndere çekilmiştir (Gazioğlu, 2000).

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası (1960), Türk Maarifi'nde köklü değişikliklere neden olmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda Kısım V, 87. maddesine göre; Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının eğitim, kültür ve öğretim işleri cemaat meclislerine devredilmiştir.

Bu yasayla Kıbrıslı Türkler, 82 yıllık aradan sonra Maarif İdaresi'ni tekrar kendi denetimlerine almıştır. İngiliz İdaresi'nden kalan okul komisyonları kaldırılarak, öğretmenlerin tayin, terfi, azil, ve tecziyeleri (cezalandırma), maaşlarının tespiti, okul binalarının inşa ve bakımları Türk Cemaat Meclisi'nin yetkilerine dahil edilmiştir. Türk Cemaat Meclisi okul müfredatlarının hazırlanmasında tam yetkili olmasına rağmen bu konuda T.C. Milli Eğitim Bakanlığı ile koordineli hareket etmiştir. Eğitimi kontrol altına alan Türk Cemaat Meclisi bu görevi Maarif Müdürlüğü kanalı ile yönetmiştir. Müdür muavini, ilk, orta ve özel eğitim; şube amirleri ise Maarif Müdürlüğü'ne yardımcı olmuştur (Süha, 1971).

1960 yılında yürürlüğe giren Türk Cemaat Meclisi İlkokul Öğretmenleri Kanunu'na göre 3. maddenin 8. bendinde öğretmenin görevleri arasında *“boş vaktin faydalı bir şekilde geçirilmesini sağlamak maksadıyla, öğrencilerin, istidat ve meraklarına uygun faaliyetlerde bulunmayı temin eder.”* açıklaması yapılmıştır. Bu kanun hükmü 1961 tarihli Türk Cemaat Meclisi İlkokul Öğretmenleri Kanunu'nda ilkokul öğretmenlerinin görev tanımı içinde de yer almıştır (Feridun, 2000). Bu maddeye göre öğretmenler öğrencilerine boş vakitlerinde yetenekleri doğrultusunda spor, resim, eliş, müzik gibi faaliyetlerle uğraşacakları ortamı hazırlamaya yükümlü tutulmuştur.

Bazı ilkokulların öğrenci sayısına göre sınıfların yetersizliği yaşanan sorunlar arasında ilk sıralarda yer almıştır. Maarif İdaresi'nin bu durumda olan okullar aldığı önlemleri Mehmet Güçlü şu şekilde aktarmıştır (2018);

“Dönem dönem sınıflar çok kalabalık oluyordu. Tek odalı okullarda sınıf sayısı 65 olduğunda yasaya göre ek sınıf yapılır ve yeni öğretmen gönderilirdi. Bazı okullarda ise tüm sınıflar tek odada 10'u geçmemiştir. Görmeli İlkokulu'nda iki oda vardı ve her odada 35 öğrenci bulunuyordu.”

Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi'ne bağlı Maarif Dairesi okullar ile ilgili alınan kararları belirli dönemlerde yayınladığı Türk Maarif Bülteni'nde duyuruyordu. 30 Aralık tarihinde yayınlanan Türk Maarif Bülteni'nde (1960) Ağaç Bayramı münasebeti ile 15 Ocak - 22 Ocak arasında ilkokullarda bir festival haftası yapılacağından bahsedilmiştir. Bu hafta içinde yapılacak törenlerdeki programa söylev, şarkı, şiir, diyalog ve kısa piyesler de eklenmesi istenmiştir (Feridun, 2011).

1960 Maarif Dairesi'nde resim, İngilizce, fen, spor gibi danışmanlıklarının içinde müzik danışmanlığı da vardı. 1959-1960 yıllarında müzik danışmanlığında Ali Özdemir bulunmuştur (Behçet, 1969). 1961 yılında ilköğretimde Halil Direkoğlu şube amiri, Ahmet Hulusi Menteş başmüfettiş, Zeki Gündüz, Hüseyin Musa, Süleyman Kadri, Hüseyin Özdemir ilkokul müfettişi idiler. Bu dönemlerde Cahit Balman ve İsmet Veziroğlu da ilkokul müfettişliğine getirildiler. 1973 yılında ilköğretim şube amirliğine Ahmet Hulusi Menteş getirildi (Nesim 1987). *“İlkokul öğretmenlerinin atamaları Ahmet Hulusi Menteş tarafından yapıliyordu”* (Halide Tunçeri, 2018).

Köy okullarında görev alan ilkokul öğretmenlerinin ders dışı etkinliklere köy halkı için önemine 1961 yılında Bozkurt Gazetesi'nde yayınlanan bir yazıda değinilmiştir. Memleket Davaları köşesinde yazan İlter Veziroğlu şu düşüncelere vurgu yapmıştır (Bozkurt Gazetesi, 6 Kasım 1961);

“Oyun ve eğlence, bu imkanları yeteri kadar bulamayan köylerimizde herkesin heves duyduğu hoş vakit geçirme vasıtasıdır..... Köy öğretmeni, pek fazla eğlenmek imkânı olmayan köy halkına sık sık oyun ve eğlence imkânı hazırlayarak onların yeknesak köy hayatına renk verebilmelidir. Şarkı, türkü ve oyun ve eğlence vasıtasıyla köylülere tesir ederek yayım ve öğretim gayesini gerçekleştirmek ise, köy öğretmenin yapıcı ve dinamik faaliyetlerine bağlıdır.”

KGTY Meclisi 25 Şubat 1970 tarihli oturumunda geçirilen ‘1970 Öğretmenler Kuralı’ Resmi Gazetede yayınlanarak ilan edilmiştir. Sayı: 10/1970 Öğretmenler Kuralı Kısım II’de ilkokul öğretmeni olmak için ‘öğretmenlik vasıfları’ başlığı altında şunlar aktarılmıştır;

“5. (1) Kıbrıs Türk Öğretmen Koleji veya ilkokullar için öğretmen yetiştiren ve Kıbrıs Türk Öğretmen Koleji’ne muadeleti Yürütme Kurulu’nun bir kararnamesi ile kabul edilen başka bir öğretim müessesesinden mezun olmak...”

Kısım II’de vurgulanan *“öğretmenin görevleri”* başlığı altında öğrencilerin boş vakitlerini değerlendirmeleri için yetenek ve meraklarına göre resim, spor ve müzik gibi faaliyetlerde bulunmaları şu şekilde açıklanmıştır;

7. (8) Boş vaktin faydalı bir şekilde geçirilmesini sağlamak maksadıyla, öğrencilerin istidat ve meraklarına uygun okul içi ve dışı faaliyetlerde bulunmalarını temin eder.

Türk Öğretmen Koleji’nde eğitim alan her adayın müzik dersi almasının en önemli nedenlerinden biri de tek öğretmenli okullarda görev alabileceği ihtimali olmuştur. Bu durumun gerçekleşebileceği “1970 Öğretmenler Kuralı” başlığı altında verilen “öğretmen kadrosundaki öğretmen sayısı” içeriğinden de anlaşılmaktadır.

9. (1) Öğretmen kadrosunda, her yıl için, dairenin bütçesinde gösterilmek üzere dairece tavsiye edilen ve Yürütme Kurulu’nca tasvip olunan sayıda öğretmen bulunur.

9. (2) Yukarıda birinci fıkrada gösterilen sayı mümkün olduğu derecede bir okulda ilk 40 öğrenciye kadar bir öğretmen, 40’tan fazla her 35 veya daha az öğrenci için bir öğretmen esasına uygun olarak tâyin edilir.

Ancak, mali imkânlar nisbetinde, öğrenci sayısı 35’ten az olan okullarda öğretmen sayısı toplamı her 35 öğrenciye bir öğretmen isabet edecek tarzda ayarlanır...”

1972 yılında ilkokullarda öğleden sonraları eğitim kalkmıştır. Öğrenciler artık sadece haftanın belirli bir günü okulda kalarak öğleden sonra kol faaliyetleri yapmıştır. Bu faaliyetleri içinde koro ve orkestra çalışmaları yanında bireysel çalgı çalışmaları da yer almıştır (İsmet Çakır, 2018).

4.3.2. Kıbrıs Cumhuriyeti ve Toplumlar Arası Çatışmalar Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Eğitim Programları ve Müzik Eğitimi.

1960 yılında ilkokul eğitim programında değişikliğe gidilmiştir. Bu değişiklikler içinde tek öğretmenli okullarda beden eğitimi ve müzik gibi bütün sınıflarda aynı saatte öğretilmesi gereken derslerde, 40 dakikalık ders saatinin yarısının birinci devre ve diğer yarısının ikinci devre sınıflarına tahsis edilmesi tavsiye edilmiştir (Feridun, 2000). 1960-1961 ders yılında ilkokuldaki müzik dersleri haftalık ders programında I. Sınıfta 3, II. Sınıfta 2, III. Sınıfta 2, IV. Sınıfta 3, V. Sınıfta 3, VI. Sınıfta 2 ders saati olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.4.

1960-1961 Ders Yılında 6 Öğretmenli İlkokulun ilk Üç Sınıfında Okutulan Haftalık Ders Dağılımı

Dersler	Sınıf I	Sınıf II	Sınıf III
Hayat Bilgisi	5	5	5
Türkçe	12	11	11
Matematik	7	7	7
Resim-İş	3	3	3
Ziraat	2	2	2
Yazı	1	1	1
Müzik	3	2	2
Beden Eğitimi	2	2	2
Din Dersi	—	1	1
Kütüphane	—	1	1
Serbest Saat	—	2	2

Tabloya göre 1960-1961 ders yılında 6 öğretmenli ilkokullardaki haftalık ders dağılımındaki müzik dersleri I. sınıfta haftada üç iken II. ve III. sınıflarda haftada 2 olmuştur.

Tablo 4.5.

1960-1961 Ders Yılında 6 Öğretmenli İlkokulun Son Üç Sınıfında Okutulan Haftalık Ders Dağılımı

Dersler	Sınıf IV	Sınıf V	Sınıf VI
Türkçe	10	8	8
Tarih	3	3	3
Coğrafya	3	3	3
Yurttaşlık	—	1	1
Tabiat	3	3	3
Matematik	7	6	6
Resim-İş	3	2	2
Ziraat	2	1	1
Yazı	1	1	1
Müzik	3	3	2
Beden Eğitimi	2	2	2
Din Dersi	1	2	2
Kütüphane	2	1	1
Serbest Saat	1	1	1
Aile Bilgisi	—	1	1
İngilizce	—	3	5

Tabloya göre; 1960-1961 ders yılında 6 öğretmenli ilkokullardaki haftalık ders dağılımında II. ve III. sınıflarda 2 saate düşen müzik dersleri IV. ve V. sınıflarda, I. sınıfta olduğu gibi yeniden haftalık 3 saate yükselmiştir. VI. sınıfta ise yenden 2 saate düşmüştür.

1960 yılında Maarif Müdürlüğünce yayınlanan “İlkokullarda Milli Eğitimin Gayeleri” başlığı ile bütün ilkokul başöğretmenlerine gönderilen bir yazıda; öğrencilerin milli duygularının geliştirilmesi için Türk ilkokulları eğitim programına uyulması, ilkokul eğitim ve öğretim ilkelerinin gözden geçirilip buna göre hareket

edilmesi, özellikle milli marş ve şiirlerle kahramanlık menkıbelerinin öğretilmesi istenmiştir (Feridun, 2000).

İlköğretimin çeşitli kademelerinde görev yapmış Mehmet Güçlü, İlköğretimde müzik eğitim programının uygulanmasının zorluklarından bahsetmiştir. Merkez okullarda her sınıfın ayrı olmasına rağmen köy okullarının çoğunda birleştirilmiş sınıflar çoğunlukta idi. Bu durum müzik eğitim programının içeriğinin uygulanmasını zorlaştırmıştır. Özellikle büyükler küçükler diye ikiye bölünmüş, 1. 2. 3. sınıfların bir odada, 4. 5. 6. sınıfların diğer odada eğitim yaptığı okullarda müzik dersinin içerikler de birleştirilip ortak yapılmak zorundaydı. 23 Nisan gibi etkinliklerde 1. 2. 3. sınıflar birleşerek bir koro, 4. 5. 6. sınıflar da birleşerek ayrı bir koro olarak etkinlik düzenlemiştir. Mehmet Güçlü Tabanlı (İstinco) İlkokulu'nda görev yaparken tüm sınıflar tek odada eğitim gördüğü için müzik derslerinde şarkı öğretilceğinde ve koro çıkacağında da böyle bir ayrıma gitmiş ve sınıflar birleştirilerek çalıştırılmıştır (Mehmet Güçlü, 2018).

1960'lı yıllarda Türk Cemaat Meclisi Maarif Müdürlüğü müzik dersleri için 1. dönemde okutulacak bilgiler ve şarkılar ile 2. dönemde okutulacak bilgiler ve şarkılar ile ilgili bülten yollanmıştır. Halil Kara bununla ilgili şunları aktarmıştır (2018); *“Okullarda öğretilecek şarkılar 1. Devre şarkıları vardı. Örneğin Küçük Ayşe bunun gibi şarkılar 1. 2. 3. Sınıflara öğretilirdi.”*

KTGY Meclisi'nin “1970 Öğretmenler Kuralları” olarak yayınladığı 10/1970 Sayılı yasada, “Kısım IV – Genel Hükümler, ders ve sair faaliyetlerin düzenlenmesi” başlığı altında, müfredat programı olarak adı geçen eğitim programları hakkında şu bilgilere yer verilmiştir.

“Her okulda öğretilecek ders ile konular ve ifa edilecek sair eğitim faaliyetleri, dairece yapılan müfredat programları ve talimatnamelerle tâyin edilir.”

Aytaç Çağın, 1970-1982 yılları arasında ilkokullarda müzik öğretmenliği yaparken dönemin müzik eğitim programları hakkında şunları aktarmıştır (2018);

“Bize Maarif Dairesi'nden müfredat gelmezdi. Müfredatı kendim hazırlar, konuları kendim belirlerdim. Yaptığım müfredatı kitapçık şekline getirmiştım. 1. 2. ve 3. sınıflara basit parçalar, 4. sınıflara basit kanonlar, 5. ve 6. sınıflara çok sesliliği gittikçe artan 3 sesli 4 sesli kanonları vereceğimi müfredat kitapçığıma yazardım. Tonik ve dominant sesleri

çıkarmalarını sağlamak gibi hedefler yazardım. Teori ağırlıklı bir eğitimim vardı.”

1970 yılında ilköğretimde göreve başlayan Halide Tunçeri, ilkokul müzik eğitim müfredatı Yılmaz Taner, Fikret Özgün ve Ali Özdemir gibi müzik eğitiminde önemli görevlerde yer alan kişiler tarafından yapılmıştır (Halide Tunçeri, 2018). Halil Kara bu dönemlerdeki müzik eğitim programı ile ilgili şunları aktarmıştır (2018);

“Kıbrıs Türkü, Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi’nin amaçları ve programına göre eğitilirdi. O dönemde alınan müzik eğitimindeki ilkeleri amaca çevirmekte çok mahir hocalarımız vardı.”

1970’li yıllarda çeşitli okullarda görev yapan İsmet Çakır, Türkçe, matematik gibi derslerin müfredatının maarif dairesi tarafından yapıldığını fakat müzik derslerinin müfredatının olmadığını belirtmiştir. Müzik eğitim müfredatını yıllık planla birlikte kendisinin oluşturduğunu söyleyen İsmet Çakır, Cihangir İlkokulu’nda iken müzik derslerinin içeriklerini iki odalı olan sınıflara göre nasıl oluşturduklarını şöyle aktarmıştır (2018);

“Cihangir İlkokulu’nda iken Maarif Dairesi’nden bize bu şarkıları bu konuları öğreteceksiniz diye bir şey gelmemiştir. İki odalı olan okulun 1. 2. ve 3. sınıfları bir odada, 4. 5. ve 6. sınıfları diğer odada toplanırlardı. Biz de müzik derslerinde buna göre bir plan yapardık. 1. 2. ve 3. Sınıflara basit şarkılar, 4. 5. ve 6. sınıflara daha çok marşlar öğrettirdik. İlk 3 yıl bazı şeyleri tekrarlasak da yeni şarkılar da eklerdik. 4. sınıftan itibaren nota eğitimi verirdik. 1972 yılında Cihangir İlkokulu’na yeni odalar eklenmiş, müzik dersleri de dahil olmak üzere dersler daha sağlıklı yapılmaya başlanmıştır.”

4.3.3. Kıbrıs Cumhuriyeti ve Toplumlar Arası Çatışmalar Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme

Toplumlar arası gerginliğin artmasından dolayı 9 Haziran 1958’de Türk öğrenciler Miskinler Çiftliği’ndeki binadan ayrılarak Lefkoşa’daki Baf Kapısı yakınlarında Terra Santa okuluna taşınmıştır. Bu tarihten itibaren Türkler, Rumlardan ayrı olarak Türk Öğretmen Koleji adı altında eğitim görmeye başlamıştır. Türk Öğretmen Koleji, Türk Cemaat Meclisi İcra Heyeti tarafından yönetiliyordu. Koleje başlamadan yapılan bir yıllık staj bu dönemde kaldırılarak uygulamada iki yıllık

eğitimin bir parçası olmuştu. 1963 yılından itibaren Türk Öğretmen Koleji'nin eğitimi üç yıla çıkarılmış ve bu ders yılında mezun verilmemiştir. İlk üç yıllık öğretmen adayları 1964 – 1965 eğitim yılında mezun olmuştur. Türk Öğretmen Koleji 1974 Barış Harekatı'ndan sonra Girne'deki eski ortaokul binasında eğitim vermeye başlamıştır (Özad, 1999; Nesim 1987). Bu yıllarda Öğretmen Kolejinde müzik eğitimi; 'müzik' ve 'müzik metot' adı altında iki ders olarak haftada birer saat verilmiştir (Behçet, 1969).

1958 - 1959 ve 1960 yıllarında Öğretmen Koleji kız ve erkek öğrenciler tarafından türkü ağırlıklı repertuarı olan bir koro oluşturulmuştur. Koroya kolej öğrencilerden Arif Hasan Tahsin ve Osman Karabulut bağlamasıyla eşlik etmiştir. 1960 yılında, Lefkoşa'da bugün otopark olarak kullanılan Kız Lisesi'nin bahçesinde folklor gecesi düzenlenmiştir. Bu etkinliğe devletin Cumhurbaşkanı Makarios ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük de katılmıştır. Öğretmen Koleji Korosu'nun söylediği türküler dışında, Türkiye'den Kıbrıs'a halk oyunları öğretmeni olarak gelen Mümtaz Conker'in hazırladığı halk oyunları ekibi de bu gecede yer almıştır (Adanır, 2008).

Öğretmen Koleji, 1960-1961 ders yılında yeni Erkek Lisesi binasının üst katına taşınmıştır. Ders yılının başlamasıyla birlikte yapılan denetimler sonucunda kolejnin çalışma programında öğretim yılının ikinci devresinde uygulanmak üzere önemli değişikliklere gidilmiştir. Bu değişiklikler içinde her dersin öğretim metodunun ayrı ayrı incelenmesi, müzik çalışmaları öğleden sonra faaliyetlerinde daha fazla yer alması da vardı (Feridun, 2000).

1960-1961 öğretim yılı Türk Öğretmen Koleji'nin yıllığında (1961) öğretim kadrosunda yönetici olarak Müdür Reşat Ebeoğlu, Müdür Mv. Fadıl Sami Efe (beden eğitimi) bulunuyordu. Öğretim görevlileri ise şu isimlerden oluşuyordu; Rıza Onaran (tarih), Hüseyin Şenol (iş bilgisi), Murat Akıner (İngilizce), Emir Ali Başar (fen bilgisi), Gülter Zaim (meslek dersleri), Ülvan Aziz (meslek dersleri), Ayşe Mahmut (biçki-dikiş), Salih Coşar (matematik), Sabir Akif (İngilizce metod), M. Alaeddin (tarım öğretmeni ve bahçeler müfettişi), Ali Süha (coğrafya öğretmeni ve özel müfettiş), Harit Fedai (Türk dili öğretmeni ve özel müfettiş), Hüseyin Gürtunca (Türk dili öğretmeni), Fikri Direkoğlu (Resim öğretmeni ve özel müfettiş), Nuray Sıtkı (ev idaresi), Sevim Münir (ev idaresi öğretmeni ve özel müfettişi), Perihan Çelikel (beden

eğitimi), Bülent Salih (izcilik), Dr. Özkan Hıfzı (ilk yardım), Refet Tevfik (müzik), Ali Özdemir (müzik öğretmeni ve özel müfettiş).

‘Türk Öğretmen Koleji’nin 1960-1961 Yılığında’ (1961), program dahilinde verilen derslerin içerikleri ve amaçları ile ilgili bilgiler verilmiştir. ‘Kolejde Müzik Eğitimi’ başlığı altında verilen bilgilerde; öğrencilerin birbirlerinden farklı seviyelerde olduğu derslerin başında müziğin geldiği, bunun sebeplerinden birinin de giriş sınavında müzik ile ilgili herhangi bir şartın bulunmaması gösterilmiştir. Bir sınıfı oluşturan öğrenciler arasında, müzik kabiliyeti kısıtlı olan öğrencilerin yanı sıra oldukça yetenekli olan ve bu konuda faaliyetler yapan öğrencilerin de olduğundan, fakat bu kabiliyetteki öğrencilerin azlığından söz edilmiştir. Öğrenciler arasındaki seviye farklılığından dolayı her öğrencinin ihtiyacına uygun bir müzik eğitim programının oluşturulmasının güç olduğu vurgulanmıştır. Bir yandan yapılacak olan programın müzik kültürü zayıf olan öğrencilere ağır gelmemesi, diğer yandan müzik konusunda ileri seviyedekilere de yeni bilgiler vermesi gerektiği söylenmiştir. Müzik öğretimi ile ilgili kısımların eksik bırakılmaması, öğretmen adaylarına şarkıları kendi kendilerine öğrenmelerini sağlayacak nitelik kazandırılmasının üzerinde durulmuştur. Kolej’den mezun olan herkesin, herhangi bir müzik aletini yeteri kadar çalabilecek derecede olmasına gayret edilmesine yönelik ağır ama emin adımların atıldığı belirtilmiştir. Atılan bu adımlarla kolej mezunu öğretmenler arasında çalgı kullananların sayısı artmıştır. 1961 yılı mezunlarının fazlasının çalgı kullandığı, ileriki yıllarda mezun olacakların yüzde yüze yakınının çalgı kullanmasının hedeflenmiştir. 1960-1961 ders yılının başlangıcında okul idaresi bütün öğrenciler için birer blok flüt (recorder) tedarik etmiştir. Melodikanın ilkokullarda giderek yayılmasından dolayı öğretmen adayları bu çalgıya yönelik de çalışmalar yapmaya başladıkları, melodika öğretimine ileriki yıllarda daha fazla yer verileceği belirtilmiştir. Her sınıf haftada iki defa olmak üzere çalgı çalışması yapmakta, flüt ve melodika dışında farklı sazlarla da ilgilenildiği, bağlamanın da bunların arasında olduğundan bahsedilmiştir.

Açıklamada çalgı eğitimi yanında ses tekniği ve öğretimi üzerinde de durulsa da Türk Öğretmen Koleji’nin bugünkü durumunun istenilen seviyede olmadığı yazılmıştır. Bununla beraber ilkokul ve liselerde gittikçe yükselen müzik eğitiminin, koleje yeni alınan öğrencilerin seviyesini de artıracığı, böylece mezun olduklarında ilkokullardaki müzik eğitimi seviyesini yükselteceği, bu konuda yarınlarla güvenle bakılacağı aktarılmıştır.

Türk Öğretmen Koleji'ne 1960 yılında kaydını yaparak 1962'de mezun olan Halil Kara, Kolej'de okuduğu yıllarda Türk Cemaat Meclisi tarafından öğretmen adaylarına flüt ve melodika verildiğini, bu çalgılar dışında akordeon ve keman çalanların da olduğunu belirtmiştir. Halil Kara okuldaki müzik eğitimi hakkında şunları aktarmıştır (2018).

“Müzik derslerimize Refet Tevfik giriyordu. Şarkı öğrenme dışında nota ve solfej eğitimi veriyordu. Her öğrencinin en az bir çalgı çalması teşvik ediliyordu. Teorik bilgi sınavları yanında çalgı sınavına da girerdik. Müzik derslerinden bütünlemeye kalan da olurdu.”

Türk Cemaat Meclisi, 30 Haziran 1962 tarihli Rauf R. Denктаş imzalı rapor, T.C. Lefkoşa Büyükelçiliği'ne verilmek üzere hazırlanmıştır. Bu raporda; Kıbrıs Türk Öğretmen Koleji'nde okuyan öğrencilere yönelik beden eğitimi, müzik, resim, el işi, ilk yardım gibi konularda, öğretim metodlarını benimsetebilecek geniş içerikli kursların düzenlenmesiyle ilgili konulara yer verilmiştir (Feridun, 2000).

Türk Öğretmen Koleji'nin eğitim süresi 1963 yılında üç yıla çıkartılmıştır. Öğrenimin üçüncü yılında genel eğitimin yanında özel uzmanlık branşları olan beden eğitimi, ev idaresi, İngilizce, resim ve müzik alanlarına yoğunlaşmıştır (Özad, 1999).

Tablo 4.6.

1963-1964 Türk Öğretmen Koleji'nin Ders Dağıtım Cetveli

Dersler	Sınıf I	Sınıf II
Türk Dili	2	2
Türk Edebiyatı	3	3
Genel Eğitim	4	4
Genel Öğretim	2	2
Özel Öğretim Metot	6	6
Tarih	2	2
Coğrafya	1	1
Matematik	1	1
Tabiat Bilgisi	1	1
Fen Bilgisi	1	1
İngilizce	3	3
İngilizce Metot	1	1
Müzik	1	1
Müzik Metot	1	1
Beden Eğitimi		
(jimnastik, oyun)	4	4
Beden Eğitimi Metot	1	1
Resim	2	2
İş Bilgisi	4	4
Ev İdaresi (kızlar)	2	2
Biçki- Dikiş - Nakış (kızlar)	2	2
Tarım (erkekler)	4	4
Dil Bilgisi	1	1

Tablo 4.6’da Müzik dersleri ‘müzik’ ve ‘müzik metod’ olarak ikiye ayrılmış, her iki ders de I. ve II. sınıflarda haftada 1 saat olarak verilmiştir.

Türk Öğretmen Koleji’ne 1966 yılında kaydını yaptıran İsmet Çakır, müziğe olan kabiliyetinin gelişmesi ve öğretmenlik mesleğinde de bu kabiliyetini kullanmasının sebebini lisede Jale Derviş’ten aldığı müzik eğitimine bağlamıştır. İsmet Çakır, Öğretmen Koleji’nde önce Ali Özdemir’den, sonraki sınıflarda Fikret Özgün’den ders aldığını belirtmiştir. Zorunlu müzik derslerinden ayrı seçmeli müzik dersi de vardı. Öğretmen adaylarına ilk yıl verilen müzik öğretim yöntemleri ile ilgili dersten İsmet Çakır şöyle aktarmıştır (2018);

“Müzik derslerinde, öğrencilere önce şarkının dinletileceği, sonra çalgı destekli veya çalgısız tekrar yoluna gidileceği belirtiliyordu. Büyüklere aynı zamanda şarkının sözleri yazdırılacak, inici çıkıcı gamlar öğretilecekti. Bu bilgiler çok teferruatlı verilmezdi. Bize tekrar metodu dışında farklı şarkı öğretim yöntemleri öğretilmedi.

İsmet Çakır, öğretmen adaylarından mutlaka flüt çalmasını istendiği, branş olarak ayrılmalarına rağmen bütün öğretmen adaylarının sınıf öğretmeni olarak mezun olduğunu vurgulamıştır. Çakır, kolejdeki genel müzik eğitimine de değinmiştir.

“Öğretmenler bize şarkı repertuarı için Türkiye kökenli kitaplar tavsiye ederlerdi. Basit ve tek sesli çocuk şarkıları yanında türküler de öğretilirdi. Ben akordeon, Ali Selenge ve Kemal Emirzade ise keman çalıyordu. Bazı eserleri Fikret Özgün düzenleme yapar, kendisi piyano ile bize eşlik eder, ben ve kemanlar partilerimizi çalardık. Biz daha önceden notayı ezberlerdik, toplu olarak çalarken notaya bakmazdık. İstiklâl Marşını çalardık, türküler de vardı. Ali Özdemir ile ilk yılımızda yazılı sınav oldu. Temeli oradan aldık. Ali Özdemir Bey bizi Royal Schools (ABRSM) 5. Seviye sınavına koydu. Sınavda başarılı oldum. Fikret Özgün yazılı sınav yapmazdı sadece öğrendiğimiz şarkıları çalardık. Kolejde branş olarak ayrıldık ama bunun için ayrı bir sınava girmedik. Hepimiz sınıf öğretmeni olarak mezun olduk.”

1967 yılında Öğretmen Koleji’ne 12 erkek 8 kadın münhal ilanı çıkmış, giriş sınavında başarılı olanlar gazetede ilan edilmiş ve mülakata çağırılmıştır. Mülakatın amacı; öğretmenlik mesleğine girecek olan adayın dilinde veya vücudunun herhangi bir yerinde öğretmenlik mesleğini icra etmesine engel kusurun olup olmadığını tesbit etmektir. 1967 yılında Türk Öğretmen Koleji’ni kazanan kişilerden biri Halide Tunçeri olmuştur. Türk Lisesi’nin üst katında eğitim gören Tunçeri, Ali Özdemir ve Fikret Özgün dışında Yılmaz Taner’den de müzik dersi aldığını belirtmiştir. Haftalık bir saat müzik metod ve bir saat müzik teori dersleri dışında 3. sınıfta branş olarak müzik

seçenler buna ek olarak haftada iki saat çalgı eğitimi almıştır. Halide Tunçeri'nin müzik eğitimi hakkındaki görüşleri şunlardır (2018);

“Müzik çocuğun kendini ifade etmesinde en temel derslerden biridir. Çocuğun yeteneğini ortaya çıkarır, dersler arasındaki koordineyi sağlar. Biz Kolej'den müziğin müfredat içindeki işlevinin ne olduğunu öğrenerek çıktık. Müzik her öğretmen adayının bilmesi ve yapması gereken bir derstir.”

Halide Tunçeri Türk Öğretmen Koleji'ndeki müzik eğitimi hakkında şunları aktarmıştır:

“Kolej'deki müzik dersinde temel şarkılar, nota değerleri, tartımlar, nefes egzersizleri, solfej, arpej sesler, diyez, bemol işaretleri gibi temel müzik bilgilerini öğrendik. Şarkı seçimi hocanın ilgi alanına göre yapılıyordu. Fikret Özgün çocuk şarkıları dışında, ‘İhtiyatlar Silah Çakmış Yolun Üstüne’ gibi Türk Sanat Müziği veya ‘Zeytinyağlı Yiyemem’, ‘Kızlıklar Oldu Mu’, ‘Ben Giderim Batuma’, ‘Çayda Çıra’, ‘Bitlis'te Beş Minare’ gibi halk müzikleri söyletirdi. Yılmaz Taner ile akordeon çalışması yaptım. Flütün müfredata girmesiyle branşı müzik olmasa da herkesin flütü vardı. Kolej'de tüm dersleri verebilecek ilkokul öğretmeni yetiştirilen bir programın içindeydik ama son sınıfta öğrencinin yeteneğine paralel müzik, resim ve beden eğitimi gibi seçmeli ders alabiliyorlardı. Beden eğitimi en kalabalık bölümdü. Ben müzik bölümünü seçtim. Ortak yaptığımız müzik derslerinin dışında müzik branşını seçmiş öğrenciler müzik bilgisini ve çalgı yeteneğini geliştirmek için öğleden sonraki bu derste eğitim alıyordu. Kolej'de Akordeon metod kitabı kullanıyordum. Bu tür kitapları Uzunyol'da bulunan Partasides'ten alırdık. 3. sınıftaki seçmeli müzik dersinde solfej ve çalgı sınavı ayrı ayrı yapılırdı. Sınavda seçilen bir parçayı çalardık. Dalcroze, Kodaly, Orff gibi yaklaşımlar o zaman yoktu ama müzik dersinde öğretim yöntemleri işlenirdi. Hangi ses aralıklarında şarkılar seçileceği gibi şeyler öğrenirdik. Çok sık olmasa da kanon yapardık. Türkiye'den gelen müzik metod kitaplarımız vardı.”

Türk Öğretmen Koleji'nin 1967 yılındaki sınavlarına giren Aytaç Çağın, yazılıdan sonra sözlü mülakat sınavını da geçerek öğrenci olmaya hak kazanmıştır. Aynı yıl lise mezunu olup, geçmişte ilkokul öğretmeni olarak görev yapan kişiler de Türk Öğretmen Koleji'ne çağırılmışlardı. Muvakkat (geçici) öğretmen olarak nitelendirilen bu kişiler eğitimlerini tamamlayarak tekrar görevlerine geri dönmüştür. 1967 – 1968 Ders yılı başlangıcında Türk Öğretmen Koleji Müdürü Reşat Ebeoğlu idi. Maarif Müdürlüğü'nde Hüsnü Feridun vardı. Fadıl Efe (halk oyunları ve beden

eğitimi) Ülvan Efe (sosyal bilimler) Güney Esendağ (Türkçe) kolejin öğretim görevlileri arasındaydı. Ali Özdemir (müzik metodu) ve Fikret Özgün (müzik teori) derslerine giriyorlardı (Aytaç Çağın, 2018; Feridun, 2011; Behçet, 1969).

Müzik dersleri haftada iki saat yapılmıştır. Biri müzik metod, diğer de müzik teori şeklindeydi. Metod dersinde, ilkokullarda çocuklara müzik dersi nasıl öğretilir şeklinde bir program uygulanıyordu. Aytaç Çağın bu program için, *“meslek hayatına başladığımda bu eğitim programının yetersiz olduğunu gördüm. Kolej eğitimi sırasında programda olsa bile bir çalgı çalma zorunluluğu olmadı”* demiştir. Aytaç Çağın Öğretmen Koleji’ndeki müzik dersleri için şunları aktarmıştır (2018);

“Kolej 1. ve 2. sınıfta basit bir müzik eğitimi aldım. Basit çocuk şarkıları öğrendik. Esas ihtisas 3. sınıfta olurdu. Ben İngilizce seçtiğim için 3. Sınıftaki müzik derslerine girmedim. Müziğe olan kabiliyetimden dolayı müzik öğretmeni gelmediğinde öğrenci olamama rağmen ders boş geçmesin diye yönetim beni görevlendirirdi. Alt sınıflara temel müzik bilgilerini vermeye çalışırdım. 3. sınıfta seçmeli derste müzik okuyan ve belirli bir seviyeye gelenler müzik öğretmeni olarak tayin edilebilirdi. Bunu okul yönetimi belirliyordu. Kolej’deki müzik eğitiminde seçmeli derste müzik değil İngilizce almıştım. Bu yüzden mezuniyetten sonra sınıf öğretmeni olarak tayin edilmeyi belkliyordum. Fakat atanmam müzik öğretmeni olarak çıktı.”

Mehmet Ali Davulcu 1967 yılındaki matematik ve Türkçe ağırlıklı yazılı sınavı geçtikten sonra sözlü mülâkata alınmıştır. Mülâkat komisyonu başkanı Ali Süha’nın yanında Hüseyin Şenol, Münir Muhtaroglu ve Macit Yüksel yer almıştır. Mehmet Ali Davulcu Öğretmen Koleji’ndeki müzik eğitimi hakkında şunları aktarmıştır (2018);

“Müzik derslerine Yılmaz Taner giriyordu. Başka müzik öğretmenleri de vardı. Çalgı olarak melodika ve flüt öğretiliyordu. Keman ve Akordeon çalan da vardı. Sadece çalgı sınavına girdim. Yazılı sınav yapılmadı. Programda her öğretmen adayının bir çalgı çalması isteniyordu. Kolejde milli oyunların müziklerini icra ederdik. Ben davul çalardım, Aytaç Çağın da klarnet çalardı.”

1967 yılında Gazi Üniversitesi Müzik Bölümü’nden mezun olan Pembe Güçlü aynı yıl Larnaka’daki Bekirpaşa Lisesi’nde müzik öğretmenliği yaparken çevredeki ilkokulların etkinliklerinde de zaman zaman görev almıştır. Pembe Güçlü, çocuklara iki farklı tarz müzik dinleterek hangisinin daha güzel olduğunu sorardı. Bu yöntemle çocukların müzik konusunda seçici olmalarını amaçlamıştır (Pembe Güçlü, 2018).

Cemal Özgürsel 1973 yılında yapılan Türk Öğretmen Koleji giriş sınavına girerek kayıt yaptırmaya hak kazanmıştır. Türk Öğretmen Koleji'nin yazılı sınavında genel kültür sorularının yanında o dönemde Türkiye'deki üniversite giriş sınavlarında benzer sorular soruluyordu. Cemal Özgürsel Türk Öğretmen Koleji'ndeki müzik dersleri ile ilgili şunları aktarmıştır (2019);

“Türk Öğretmen Koleji'ne kayıt yaptığımda okul müdürü Kubilay Çaydamlı idi. Müzik öğretmenim ise Lefkoşa Türk Lisesi'nde de beni okutan Fikret Özgün idi. Fikret Özgün kolejde iken beni Royal Schools of Music (ABRSM) Grade 5 sınavlarına hazırlamıştı.”

Tablo 4.7.

Türk Öğretmen Koleji'nin 1967-1968 Öğretim Yılı Genel Ders Dağılım Cetveli

Dersler	Sınıf I	Sınıf II	Sınıf III
Türkçe	3	3	3
Genel Eğitim	3	3	3
Genel Öğretim	1	1	1
Türkçe Metot	2	2	1
Matematik Metot	1	1	1
S. Bilgiler Metot	2	2	2
(tarih, coğrafya, hayat bilgisi)			
Rehberlik	—	—	1
Kütüphane	1	1	1
Seminer	—	—	3
Tez Çalışması	—	—	2
Özel Konu (seçmeli)	—	—	3
(Müzik, B. Eğitimi, Resim Biçki Dikiş, İş Bilgisi İngilizce, Tarım, Ev İdaresi)			
Tarih	1	1	—
Coğrafya	1	1	—
Matematik	1	1	—
Tabiat	1	1	1
Fen	1	1	1
İngilizce	3	3	3
İngilizce Metot	1	1	1
Müzik	1	1	—
Müzik Metot	1	1	1
Müzik Enstrümantal	2	2	2
Beden Eğitimi			
(Jimnastik, Oyun)	4	4	4
Beden Eğitimi Metot	1	1	1
Resim	2	2	—
Resim Metot	—	—	1
Kaligrafi	1	1	—
İş Bilgisi	2	2	—
Ev İdaresi (Kızlar)	2	2	—
Biçki- Dikiş-Nakış (Kızlar)	2	2	—
Tarım (Erkekler)	2	2	—
Din Bilgisi	1	1	1
Öğretim Araçları	2	2	2

Tablo 4.7’de müzik dersleri ‘müzik’, ‘müzik metod’ ve ‘müzik enstrümantal’ olarak üçe ayrılmıştır. ‘müzik’ ve ‘müzik metod’ dersleri tüm sınıflar için haftada 1

defa, ‘müzik enstrümantal’ dersleri ise 2 saat olarak belirlenmiştir. III. sınıfta ise ‘müzik’ dersi ayrıca seçmeli derslerin içinde verilmiştir.

4.3.4. Kıbrıs Cumhuriyeti ve Toplumlar Arası Çatışmalar Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Genel Müzik Eğitimi ve Uygulamaları

Mehmet Güçlü Öğretmen Koleji’nden mezun olmadan önce 1959-60 eğitim yılında Yılmazköy’de doğum iznine çıkan bir öğretmenin yerine 1 aylığına geçici öğretmenlik yapmıştır. Sınıflar birleşik olduğu için Mehmet Güçlü müzik derslerinde öğrencileri iki gruba bölerek 1. 2. 3. sınıflarla ayrı, 4. 5. 6. sınıflarla ayrı ders yapmıştır. 1. 2. 3. Sınıflara hitap edecek şarkıları öğretirken 4. 5. 6. sınıflara problem çözme, ödev yapma, kitap okuma gibi sorumluluklar vermiştir. Mezun olduktan sonra meslek hayatına 1960 yılında Tabanlı (İstinco) köyünde başlayan Mehmet Güçlü, Birleştirilmiş sınıflarda müzik dahil her dersi verdiğini aktarmıştır. Büyük okullarda görev yaptığında ise ağırlıklı olarak İngilizce derslerine girmiştir. Mehmet Güçlü görev yaptığı ilk yıllarda ilköğretimdeki müzik eğitimi hakkında şunları aktarmıştır (2018).

“Müzik dersi verirken rahatlardım ama müzikte iyi olduğumu söyleyemem. Yeterli olmaya çalışıyordum. Bu konuda benden daha iyi bilen meslektaşlarımdan imkân oldukça yardım alırdım. Müzik derslerinde flüt kullanıyordum fakat öğretmenliğimin ilk yıllarında sadece ben çalıyordum. Öğrencilerin maddi güçleri olmadığı için flüt veya başka bir çalgı alamazdı. Öğrencilerin kamıştan yapılmış kavalları vardı. Akortlar farklı olduğundan aynı anda çalmak mümkün değildi. Köy okullarında keman ve bağlama çalan meslektaşlarım da vardı. Mustafa Cenkova bağlamayı hem çalar hem söylerdi. Baf bölgesindeki Çamlıbel İlkokulu’nda görev yapan Osman Karabulut da çok iyi bağlama çalar ve söylerdi. Baf bölgesindeyken teyp veya buna benzer materyal de yoktu. 1. 2. 3. sınıflara ‘Kalk Artık Sabah Oldu’, ‘Arı Vız Vız’ gibi şarkılar öğrettik. Öğrettiklerimiz arasında İngilizce müziğin üzerine ‘Neşeli Ol Ki Genç Kalasın’ gibi Türkçe söz yazılan şarkılar da vardı. 23 Nisan’ın yeri ayrıydı. Gösterilerin ağırlığını müziksel etkinlikler çekerti. Törenlerin başlangıcında koro İstiklal Marşı’nı okur, daha sonra diğer marşlar ve şarkılar söylenirdi. 29 Ekim, okulların açılmasından hemen sonra olduğu için hazırlıkları tamamlamak zor olurdu. Bu yüzden Pazar günleri de koro

ve diğer gösterilerin hazırlıkları için toplanırdık. İçinde müziğin de olduğu kol faaliyetleri öğleden sonra yapılırdı.”

İlkokullarda milli günler ve diğer etkinlikler için hazırlanan gösteriler bazen akşamları yapılıyordu. Bu durum özellikle köy yerlerinde daha sık görülmüştür. Halkın gündüzleri hayvancılık ve çiftçilik yapmasından dolayı, onların da bu etkinliklere katılmaları ve çocuklarının hazırladıkları gösterileri izlemeleri sağlanmıştır. 1960-1961 yıllarında Tabanlı (İstinco) köyünde yapılan 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı gösterileri de tüm köy halkının katılması için akşam okul bahçesinde yapılmıştır. Yapılan etkinliğe bölge ilkokulları teftişe gelen maarif müfettişlerinden Özdemir Bey de katılmıştır. Etkinlikte çocukların hazırladıkları “Şehit Fatma Piyesi” yanında şiirler okunmuş, milli oyunlar ile okul korosunun söylediği marşlar dinlenmiştir. Tabanlı İlkokulu’nun tek öğretmeni olan Mehmet Güçlü bu etkinliklerden dolayı derslerin aksamaması için, piyes ve koroda görev alan çocukları hazırlarken bazen teneffüsleri ve tatil günlerini de kullanmıştır (Güçlü, 2004). Mehmet Güçlü yaptığı sınavlarla ilgili şunları aktarmıştır (2018);

“Öğrettiğim şarkıların doğru söylenmesi yanında yazılı sınav da yaparak müzik nota değerlerini inici çıkıcı gamları, sol anahtarının porte üzerinde çizilmesini sorardım. Özellikle sol anahtarını porte üzerine çizerken öğrenciler zorlandığını görüyordum. Koroda görev alan öğrencilerinin notunu her zaman 10 verirdim.”

İngiliz döneminde yapılmış ve 1971 yılına kadar hizmet vermiş Cihangir (Abohor) İlkokulu binasının üç odası vardı. Bu odalardan kapısı bahçeye açılan orta odanın dışına resmi bayramlarda ve diğer etkinliklerde tahtadan sahne kurulurdu. Öğrenciler etkinliklerini bu sahnede sergilerlerdi. 1960 yıllarda okulda görev yapan Şule Hocanın 1. ve 2. sınıf öğrencilerinden oluşan bir koro hazırlayarak kurulan sahnede etkinlik düzenlemişti (Ergene, 2017).

1962-1963 ders yılında Cihangir İlkokulunda öğretmenlik yapan Halil Kara beden eğitimi ve resim derslerinin yanında müzik dersi de veriyordu. Bu yıllarda ulusal günleri kutlama etkinlikleri gece Kâmil Efendi’nin kahvehanesinde yapılmıştır (Ergene, 2017). Kâmil Efendi’nin Kahvesi aynı zamanda Arab’ın Kahvesi olarak da anılıyordu.

Halil Kara Cihangir İlkokulu'nda görev aldığı dönemde, Arab'ın Kahvesi'nde 1958 şehitleri için şehitler gecesini yaptığını söylemiştir. Bu gecede, saygı duruşundan sonra İstiklal Marşı söylenmiş, ardından çıkan koro şarkılar ve marşlarla etkinliğe devam etmiştir. Bu etkinlik köy halkının katılması için gece yapılmıştır. Halil Kara okuldaki müzik eğitimi hakkında şunları aktarmıştır (2018);

“Cihangir İlkokulundayken üç öğretmendik. Ben 5 ve 6. Sınıfları, Müdür 3. ve 4. Sınıfları, Melek Hanım 1 ve 2. Sınıfları okutuyordu. Cihangir İlkokulu'nda müzik dahil tüm dersleri veriyordum. Müzik derslerinde flüt ve melodika kullanıyordum. Bazı etkinliklerde oluşturduğum koroya iki sesli denemeler yaptırıyordum. Öğretmen Koleji'nde ne öğrendiysek onları öğrettirdik. 1. ve 2. Sınıfların olduğu odada porteyi çizdim ve notaların üzerine yazılan 5 çizgiye porte denir dedim. Üzerlerine de nota yazdım. 1. Sınıflar doğal olarak okuma yazma bilmedikleri için onlar defterlerine yazdıklarını geçirmiyorlar, sadece 2. Sınıflar yazıyorlardı. Solfej yaptırırdım. Melodikamla şarkıyı çalardım. Ben müziği pratik öğrenmedim notalı öğrendim. Atatürk İlkokulu'na geldiğimde müziği bırakmışım. Cihangir'de öğrencilerin çalgısı yoktu. Kıbrıs kökenli şarkılar söyletmiyorduk. 'Küçük Ayşe Küçük Ayşe Napiyorsun Bize Söyle' gibi Türkiye kökenli şarkıları öğrettirdik. O dönemde öğrettiğim şarkılardan bir tanesi de şöyleydi.

Ay doğar anasından

Dağların arasından

Bugün ben yâri gördüm

İncili boncuklu yârim

Dağların arasından.”

1963 olaylarının başlamasıyla birçok köyde öğretmen sıkıntısı yaşanmaya başlanmıştır. Türk Cemaat Meclisi bu eksikliğin giderilmesi için bazı önlemler almıştır. Bu önlemler içinde mücahitlik görevini üstlenen erkek öğretmenlerin yerini kadın öğretmenlerin devralması veya lise mezunu olan genç kızların da okullarda görev alması kararlaştırılmıştır (Feridun, 2011). Alınan bu tedbirlere rağmen öğretmen eksikliğin giderilmediği yerlerde kendi bölgelerinde lise mezunu veya memur olarak görev alan kişiler de öğretmen olarak görevlendirilmiştir. Minareliköylü Mustafa Sevay da bunlardan biri olmuştur. Kendi köyünün yakınında olan Cihangir İlkokulu'na öğretmen olarak tayin edilmiştir. Sevay Türkçe, matematik, resim gibi derslerin yanında müzik derslerini de kendisi vermiştir. Bilgin Ergene (2017) Mustafa Sevay'la

ilgili anılarında, “*Müzik derslerinde biz erkek öğrenciler, sesimizi kalınlaştırır ve koronun düzenini bozardık. O da bizi bahçe işi yapmak üzere dışarı atardı.*”

1963 yılına kadar Lapta İlkokulu binasında kültür sanat etkinliklerine devam edilmiştir. Lapta Islah Okulu’nda (Reform School) okuyan öğrenciler de bu kültür ve sanat etkinliklerine katılıyorlardı. Lapta İlkokulu’nda öğretmenlik yapan Arif Hasan Tahsin, gönüllü olarak 18 yaşından küçük olanların eğitim gördüğü ıslah okulunun müzik derslerine girerdi. Türkiye’den gelen sanatçılar da okul binasında konserler vermiştir. Lapta İlkokulu’nun binası 1963 olayları nedeniyle terkedilmiş, zaman içinde de tahrip olmuştur. (Muhtaroglu, 2011; Erdim, 2007) 1962 - 1963 eğitim yılında Küçük Kaymaklı İlkokulu’nda ilkokul öğretmeni Osman Karabulut yönetiminde “Yurttan Sesler Korosu” kurulmuştur. Koro, Kıbrıs Radyo Korporasyonu’nda radyo ve televizyon programlarına katılmıştır. Koroya Osman Karabulut bağlamasıyla eşlik ederken, okul öğrencilerinden biri darbuka ile eşlik ediyordu (Adanır, 2008). Osman Karabulut Lefkoşa’ya tayin olmadan önce Baf Gündoğdu (Androliku) köyünün ilkokulunda görev yapmış, burada da müzik derslerinde bağlamasını kullanmıştır (Hüseyin Kanatlı, 2018).

1963 hadiseleri Kıbrıs Türk Toplumunu her yönden etkilemiştir. Bu etkilenen alanlar içinde eğitim faaliyetleri de yer almıştır. 1963 hadiseleri sırasında Atatürk İlkokulu’nda okuyan Sadık Zabit şunları aktarmıştır (2018);

“Atatürk İlkokulu’nda okurken 1963 hadiseleri başladı. Büyük bir okul olduğu için okulun bazı sınıflarında göçmenler kalıyordu. Bu yüzden diğer dersler olduğu gibi müzik dersleri de aksıyordu. İnsanlar mutsuz olduğu için müziksel etkinlik pek yapamıyorduk. İlkokulda branşı beden eğitimi olan öğretmenimiz müzik kabiliyetinden dolayı bazen müzik dersimize de giriyordu. Atatürk İlkokulu’nda esas müzik öğretmenimiz Yıldan Taner idi. Şarkıları ve notalarını kara tahtaya yazar, biz defterimize geçirirdik. Müzik kitabımız yoktu. Şarkılarda bize akordiyonu ile eşlik ederdi. Müzik odasına gitmezdik, bu ders de sınıfta yapılırdı. Çalgı materyalimiz yoktu. Öğretmenimiz melodika ve akordeon dersi de verirdi. Ciddi bir sınav yapılmazdı. Öğretmen bizi tek tek tahtaya kaldırır ve şarkı söyletirdi. Şarkı söylerken sestem çıkamamızı isterdi. Yalnız milli günlerde koro çıkardı. Yıldan Taner akordeon ile koroya eşlik ederdi.”

1962 – 1963 öğretim yılında Köşklüçiftlik İlkokulu'na başlayan Erdinç Gündüz aynı zamanda dışardan özel ders de alıyordu. Erdinç Gündüz bu dönemleri şöyle aktarmıştır (<http://www.yeniduzen.com/koskluciftlik-ilkokulu-83629h.htm> Ulaşım Tarihi: 30.5.2019);

“Köşklüçiftlik’e taşındığımızda özel keman derslerine yeniden başlamıştım. Yeni keman öğretmenim Vahan Bedelyan’dı. Çok aceleliydim. Bedelyan Hoca bundan şikayetçiydi. Tüm derslerde, alıştırma parçalarını hemen geçerek, Hoca’nın vereceği ünlü bestecilerin parçalarını sabırsızlıkla beklerdim. Alıştırmalara hiç çalışmazdım ama klasiklerden seçmeleri saatlerce çalışır, çalardım. London – Royal Schools Of Music (ABRSM) sınavlarında I’inci Grade’i yüksek notlarla başarınca Bedelyan Hoca, bir sonraki sene bir Grade atlattı. III.Grade’i de başardım. Bir yıl sonra da aynı şey oldu. Dördüncüyü atlardım, 1963 yılında Grade V’i verdim. Bedelyan Hoca babama, bana ille de müzik eğitimi aldırmasını öneriyordu ama bir sürü nedenle bu gerçekleşemedi. En başta gelen neden de, Aralık 1963’de çıkan Rum-Türk çatışmaları oldu tabi.”

Gazeteci Süleyman Ergüçlü Yıldan Taner Hakkında şunları yazmıştır; “*Gazi Eğitim Fakültesi Müzik Bölümü’nden mezun olan Yıldan Taner 1963 yılında Kıbrıs’a dönmüştür. Atatürk İlkokulu’na tayini çıkan Taner, burada 5. ve 6. sınıfların müzik derslerine girmiştir. Atatürk İlkokulu’nun ardından Kız Lisesi’ne atanmıştır.*” (<http://www.erguclu.eu/yasamin%20mutfagi/yildan.htm>, 30.5.2019)

1966-1967 yıllarında Növber Hanım’ın anaokuluna giden Hasan Akar, müzik derslerine Növber Hanım’ın oğlunun kemani ile eşlik ettiğini belirtmiştir. 1967 yılında Selimiye İlkokulu’na başlayan Hasan Akar şunları aktarmıştır (2018);

“*Selimiye İlkokulu’nun ayrı bir müzik öğretmeni yoktu. 1968-1970 yıllarında devam ettiğim Yenicami İlkokulu’ndaki müzik öğretmeni Adile Hansel idi. Adile Hoca, akordeonu boynuna takarak bir sınıftan diğerine girerdi.*”

Türk Cemaat Meclisi 1965-1966 Ders Yılı hakkında hazırladığı raporda müzik dersleriyle ilgili aşağıdaki konulara değinilmiştir (Feridun, 2011);

“1965-66 ders yılında Türk İlkokullarında, müzik dersleri diğer dersler gibi önemini muhafaza etmiştir. Taklit suretiyle ders yapıldığı gibi, nota öğretimi yolu ile şarkılar, marşlar, halk türküleri, kanon ve çok sesli

şarkılar, ritm ve solfej çalışmaları da yapılmıştır. Bu arada, özellikle kasaba ilkokullarında küçük çocuk orkestraları veya vuruş bandoları teşkil olunmuştur. Ekseriyetle kullanılan enstrümanlar: melodika, Akordeon, flüt (Recorder), üçgen, tef, kastanyet, zil v.s dir. Ayrıca İngiltere'nin Kıbrıs'ta tertiplemekte olduğu Kraliyet Müzik İmtihanlarına ilk ve tali okullardan 30 öğrenci iştirak etmiş ve hepsi de başarı göstermiştir.”

Halil Kara bu yıllarda yapılan 23 Nisan etkinlikleri hakkında şunları aktarmıştır (2018);

“23 Nisan ilköğretimde en çok önem verilen etkinliklerin başında gelmiştir. 1965-1966 ders yılında Atatürk İlkokulu olarak yapılacak etkinliklere hazırlandık. Kutlamayı 22 Nisan'da okulda, 23 Nisan'da Yusuf Kaptan Sahası'nda yaptık. Öğrenciler tarafından oluşturulan mehter takımının sorumlu öğretmeni Cahit Mehmetçik'ti. Mehter takımına Zeki Taner'in bandosu da destek vermişti. Okulun boru trampet takımında trampet vardı ama boru yoktu. 23 Nisan, 19 Mayıs, 10 Kasım ve Lefkoşa'nın fethi olan 9 Eylül tarihlerinde etkinlik yapıyorduk.”

Atatürk İlkokulu'nun mehter takımı ilk olarak 1959-1960 yıllarında kurulmuştur. Bu yıllarda Türkiye'den gelen mehter takımının yaptığı gösterilerden etkilenecek oluşturulan mehter takımı milli günlerde, kutlama ve resmi geçitlerde kendini göstermeye başlamıştır. İlk zamanlar 30-35 kişilik kadrosu ile faaliyetlerde bulunan mehter takımı 1966 – 1967 eğitim yılında Cahit Mehmetçik'in çabaları ile 61 kişiye kadar çıkarılmıştır. Bu dönemde mehter kadrosu bir mehter başı, iki bayraktar, bir flamacı, iki muhafız, beş tuğcu, on zilci, on zurnacı, on davulcu, on tefçi ve on tane çarpanakçıdan oluşmuştur (Atatürk İlkokulu 1966-1967 Yıllığı).

İlköğretim öğrencileri için Halkın Sesi Gazetesi'nin matbaasında basılarak yayınlanan Okul Dergisi'nde (1966, Sayı 2) yılında yayınladığı 2. sayısında kapak fotoğrafı olarak Atatürk İlkokulu Mehter Takımı'nı kullanarak altına “*Yarının vatan bekçileri sizlersiniz*” yazısını eklemiştir.

Gönyeli Türk İlkokulu'nun VI. sınıfına devam eden Alşan Mehmet, Türk Alayı'nda görev yapan başçavuş rütbesindeki astsubaydan 1966 yılında akordeon dersleri almaya başlamıştır. Repertuvarına birçok şarkı ekleyen Alşan, 23 Nisan etkinliklerinde sergilenecek bazı müzikli oyunlara da akordeonu ile eşlik etmek için

hazırlık yapmıştır. Önceleri duyduğu parçaları kulaktan çıkarıp çalabilen Alşan, derslere başladıktan sonra nota ile çalışmaya başlamıştır (Tuncer Dergisi, 1966, Sayı 5). Tuncer dergisinde yayınlanan Alşan Mehmet'in müzik eğitimi haberi yanında klasik batı müziğinin önemli bestecilerinden olan Wolfgang Amadeus Mozart'ın hayatı çizgi roman olarak verilmiştir.

İngiliz İdaresi'nde olduğu gibi Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde ve sonrasında da okullardaki izcilik faaliyetleri önemli bir yer tutmuştur. İlköğretime devam eden çocuklar için ayda iki kez çıkartılan 'Tuncer' dergisinde izcilik faaliyetleri anlatılırken 'İzcilik Marşı' da notalarıyla birlikte verilmiştir (Tuncer Dergisi, 1966, Sayı 6). Kıbrıs'ta aynı yıl çıkan 'Öğrenci' adlı çocuk dergisinde 'Derecik' isimli çocuk şarkısı sözleri ve notaları ile birlikte ön kapağın arka sayfasında verilmiştir (Öğrenci Dergisi, 1966, Sayı 4).

Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda halkın katılımıyla gerçekleşen törenlerden önce ilkokullarda çocuklara balo tertip edilmesi gelenek haline gelmiştir. 1966 yılında Çağlayan İlkokulu'nda yapılan baloda öğrenciler sahneye çıkarak şarkı söyleyip arkadaşlarını eğlendirmiştir. Yenicami İlkokulu'ndaki baloya milli kıyafetler ile katılan kız öğrenciler sahneye çıkarak müzik eşliğinde oyunlarını sergilemiştir. Eğlence esnasında mikrofonu alan kız öğrenci şarkı söyleyerek baloya renk katmıştır. Selimiye İlkokulu öğrencileri de müzik eşliğinde dans ederek kendi bayramlarını kutlamıştır (Öğrenci Dergisi, 1966, Sayı 6).

23 Nisan 1966 yılında Lefkoşa'da kutlanan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı etkinlikleri merkez ilkokulların katılımı ile gerçekleşmiştir. 'Yeni Saha' olarak adlandırılan Yusuf Kaptan Sahası'nda yapılan törenlerde Gönyeli İlkokulu korusu şarkılar söylemiş, Atatürk İlkokulu Mehter Takımı da gösterilerde yerini almıştır (Tuncer Dergisi, 1966, Sayı 8). Ayrıca Tuncer Dergisi bu sayısında Dağyolu İlkokulu'na yer verilmiştir. Okulun fiziki yapısı ve imkanları hakkında bilgi veren dergi, okul bahçesinde gerçekleşen müzik çalışmalarından da bahsetmiştir. Dergi 'Çalışkan Öğrencilerimiz' bölümünde Baf Dağaşan İlkokulu'nda okuyan Sergül Veli hakkında şunları yazmıştır;

"Milli oyunlar grubunun başkanı olan Özten Cemal'in sınıf arkadaşısıdır. Dağaşan İlkokulu'nda müzik denince akla Sergül gelir. Melodikası ile birçok okul şarkılarını

hiç zorluk çekmeden çalabilir. Bu öğrencimiz de sınıfının en çalışkan ve en tertipli öğrencilerinden biridir.”

İlkokullarda belirli gün ve haftalar dahilinde yapılan etkinliklerden biri de ağaç bayramıdır. Lefkoşa’da bulunan Arabahmet İlkokulu öğrencileri de 1966-1967 eğitim yılında kutlayacakları ağaç bayramı için hazırlıklar yapmıştır. Öğrencilere günün anlam ve önemini belirten konuşmalar, şiirler ve diyaloglar yanında ağaç bayramına yönelik şarkılar da öğretilmiştir. Bu şarkıların içinde koroya akordeon ve melodika ile eşlik edilecek olan ‘Her Yerde Dikiliyor Fidanlar’ şarkısı da yer almıştır. Ortaköy İlkokulu da 18 – 24 Aralık tarihleri arasında kutlanacak olan ağaç bayramında şiir, konuşma ve şarkılar hazırlamış, okullarına gelen müfettişin refakatinde tören alanını temizleyerek fidan dikecekleri yerleri belirlemiştir (Okul Dergisi, 1967, Sayı 4).

Atatürk İlkokulu’nun 1966-1967 yıllığında okulda çifte tedrisat yapıldığından bahsedilmiştir. 4. ve 5. sınıfların bir kısmının sabah bir kısmının ise öğleden sonra eğitim almakta, 6. Sınıfların tümü ise tek tedrisat yapmakla birlikte hem sabah hem de öğleden sonra okula geldikleri aktarılmıştır. 3 katlı okulun 18 sınıfı, ev idaresi odası, fen odası, kütüphane, dikiş – nakış, el işleri ve resim atölyesi yanında müzik odası da mevcuttu. Okulun yıllık faaliyetleri anlatılırken belirli gün ve haftalar ayrı ayrı başlıklar halinde değerlendirilmiştir; ‘Cumhuriyet Bayramı’, ‘10 Kasım Atatürk Haftası’, ‘Milli Direniş ve Kahramanlık Haftası’, ‘Ağaç Bayramı’, ‘Anneler Günü’, ‘19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı’, ‘Yıl Sonu Faaliyetleri – Müsameremiz’. Başlıklar altındaki açıklamalarda günün anlam ve önemine uygun şarkılar ve marşlar söylendiği yazılmıştır. Özellikle 23 Nisan etkinliği üzerinde durulmuş, sahada yapılan faaliyetlerde dans, zeybek ve müzikli hareketlerin olduğu anlatılmıştır. Törende okul korosuna keman, flüt, melodika ve akordeondan oluşan orkestra eşlik etmiştir.

Yıllıkta, Atatürk İlkokulu’nun son sınıfı öğrencisi Özdiñ Reşat ile yapılan röportaja yer vermiştir. Yine okulun son sınıf öğrencisi Erkan Rifat’ın yaptığı bu röportaj ‘Küçük Bir Kabiliyet’ başlığı altında yayınlanmıştır. Röportaja Özdiñ Reşat’ın konserde bağlama çalıp şarkı söylerken çekilen fotoğrafı da eklenmiştir.

“Özdiñ kardeşimiz okulumuzun VI C sınıfına devam etmektedir..... Bundan iki – üç ay önce saza merak saldı. Ama öyle merak ki hiç sormayın. Babasına hemen küçük bir saz aldırdı. Fakat sazla iş bitmiyordu ki. Kim öğretecekti kendisine? Çok geçmeden o da bulundu ve Özdiñ kabiliyeti sayesinde o kadar güzel saz çalmayı

öğrendi ki, Karabulutlar'ın konserlerinde sahneye bile çıktı. Herkesi kendisine hayran bıraktı. Bu küçük kabiliyeti siz kardeşlerimize tanıtmak için onunla bir röportaj yapmayı kendime görev bildim...

Soru- Hangi müzik aletine meraklısın?

Cevap- Benim en çok sevdiğim ve meraklandığım alet sazdır.

Soru- Büyüdüğünde ne olmak istersin?

Cevap- Büyüdüğümde müzik öğretmeni olmak isterim...

Soru- Büyüdükten sonra saz çalmaya niyetin var mı? Saz çalmada ne gibi değişiklikler yapacaksın?

Cevap- Büyüdükten sonra da saz çalmaya devam edeceğim. Büyük topluluklar kurmayı ve konserler vermeyi düşünüyorum.” (Atatürk İlkokulu 1966-1967 Yıllığı).

1968 yılında, Birleşmiş Milletlere bağlı Kanada askerleri yeni yıl kutlamaları için Gönyeli İlkokulu'nda bir etkinlik düzenlemişlerdir. Etkinlikte saksafon, trompet ve bateriden oluşan bir müzik grubu da çıkarmışlardı. Öğrenciler çalınan müziklerle dans ederek eğlenmiştir (Ömerağa, 2016).

Mağusa Gazi İlkokulu'nun saz ve flüt ekibi, öğretmenleriyle birlikte 23 Nisan 1968 yılında çaldıkları parçalarla öğretmenlerinin ve arkadaşlarının taktirini kazanmışlardır. Mağusa Gazi İlkokulu saz ve flüt ekibi dışında akordeon ve melodika topluluğu da bulunuyordu (Tuncer Dergisi 1968, Sayı 8).

Türk Maarif Dairesi'nin onayıyla basılan 'Okul Dergisi' (1969) Nisan ayında çıkan 22. sayısında Kumsal İlkokulu'nda yapılan 23 Nisan'a hazırlarına yer vermiştir. Dergi, 23 Nisan'da çalınacak şarkılara çalışan IV., V., ve VI. sınıflardan oluşan akordeon ve melodika çalan öğrencilerin resmini yayınlamıştır. Tuncer Dergisi 1968 yılında yayınladığı 2. sayısında 'Köylerimiz- Okullarımız' başlığı altında Mağusa Kazasına bağlı Balalan İlkokulu'na yer vermiştir. 2 sınıflı ve 60 kişilik okulun konumu, fiziki yapısı ve faaliyetlerinden bahseden yazıda, milli bayramlar dışında senenin belirli zamanlarında da etkinlikler yapıldığı belirtilmiştir. Sosyal aktivite ve eğlence imkanları kısıtlı olan köylüleri eğlendirmek için yapılan etkinliklerde müzik, tiyatro, el işi, spor gibi kültür kolları çalışmalarını sergilemektedir (Tuncer Dergisi, 1968, Sayı 2).

Çağatay Hasan ve Necdet Mustafa'nın idaresinde çıkan 'Okul Dergisi' 1969 Şubat ayı sayısında ilköğretim öğrencilerine yönelik çeşitli bilgilerin yanında 'Müziğin Doğuşu' başlığı ile farklı bir yazı yayınlamıştır. Yazının yanına, Yunan mitolojisinde geçen ilk müzik aletini yapan Pan adındaki tanrının tasvir edildiği resmi koymuştur. Yazıda şunlardan bahsedilmiştir (1969, Sayı 21);

“Müzik günlük hayatın tortusunu insan ruhundan silip süpürüyor diye bir söz vardır. Sevgili çocuklar bu gerçekten de böyledir. Müzik kadar insanı günlük düşüncelerden ayıran ve ruhunu hafifleten başka bir sanat kolu yoktur. En basitinden en genişine kadar tarih boyunca gelip geçmiş insan topluluklarının daima bir müziği olmuştur. Bugün Afrika'nın balta girmemiş ormanlarında yaşayan kabilelerin bile kendilerine has bir müzikleri vardır. Bu böyle olunca müzik tarihinin de insanlık tarihi kadar eski olduğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Rivayete göre ilk müzik aleti, PAN adı verilen keçi ayaklı ilâh tarafından yapılmıştır. PAN, Yunan tarihinde adı sık geçen bir tanrıdır. Ormanlar melikesi SİRİNKES, PAN'ın takibinden kurtulabilmek için su perilerine sığındı. Su perileri de onu kamış haline getirip PAN'ın gözlerinden sakladılar. Rüzgâr bu kamışlara değdikçe onları hazin hazin öttürüyor, dinleyenlerin içini bir tuhaf yapıyordu. Bunu gören PAN kamışı kopardı ve üfleyerek ondan çok güzel nağmeler çıkardı. İşte sevgili çocuklar bu efsaneye göre, bizim Ney dediğimiz ilk müzik aracı meydana geldi.

Hristiyanlığın meydana çıkışından sonra müzik büyük bir gelişme gösterdi. İtalya'nın Arezzo kasabasında yaşayan bir papaz uzun çalışmalardan sonra Latince bir dua kitabının bölüm başlarındaki kelimelerin ilk hecelerini aldı ve bunları seslere isim olarak verdi: (DO, RE, Mİ, FA, SOL, LA, Sİ.) Bundan sonra bu heceyi görenler, onun anlattığı sesi hatırlayacak ve kendi seslerini veyahut da sazlarını ona göre idare edeceklerdi. GUIDO adlı bu papaz bu suretle müziğin babası sayıldı. Bundan sonra gelenler de müziğin gelişmesine yardım ederek bugünkü seviyeye ulaştı.”

Türk Öğretmen Koleji'nden 1969 yılında mezun olan İsmet Çakır'ın ilk tayin yeri Larnaka İlkokulu olmuştur. Sınıf öğretmeni olarak göreve başlayan Çakır, aynı zamanda diğer sınıfların müzik derslerine de girmiştir. Müzik derslerinde flüt ve akordeon kullanmıştır. Larnaka İlkokulu müzik materyalleri konusunda sıkıntı çekmiştir. Etkinlik yapmak için teyp dahi yoktu. Sınıflar ortalama 30 kişiydi. Ayrı bir müzik odası yoktu (Çakır, 2018).

Halide Tunçeri, Öğretmen Koleji'nde eğitim almaya devam ederken Arabahmet İlkokulu müzik öğretmeni Nesrin Fikri rahatsızlanmıştır. Halide Tunçeri

staj döneminde Arabahmet İlkokulu'nda bulunduğu için okul müdürü Fikri Karayel kendisini tanımıştır. Fikri Karayel Öğretmen Koleji'ne gelerek Nesrin Hanım iyileşene kadar 23 Nisan öncesi bu dönemde Halide Tunçeri'nin görev yapmasını talep etmiştir. Tunçeri öğrencileri hazırlayarak 23 Nisan etkinlikleri kapsamında 22 Nisan 1969'da Dr. Fazıl Küçük'ün sarayında bir koro çıkarmıştır. Koroya eşlik etmek için bağlama çalan bir öğrenci de yer almıştır (Ek 3-s).

Halide Tunçeri 1970 yılında mezun olduktan sonra ilk tayini Selimiye İlkokulu'nda çıkmıştır. O yıl Selimiye İlkokulu'nun 3. sınıfları Atatürk İlkokulu'na taşınınca Halide Tunçeri de bu okula aktarılmıştır. İlk yılında 6. sınıfların sosyal bilgiler ve fen dersleri yanında 3. sınıfların müzik derslerine giren Tunçeri, okulun müzik öğretmeni Mustafa Bey Ortaköy İlkokulu'na atanınca sadece müzik derslerine girmeye başlamıştır. Zaman içinde okula akordeon, piyano ve klavye aldırılmıştır. Halide Tunçeri öğretmenliğe başladıktan sonra gitar ve mandolini de öğrenerek çocuklara öğretmiştir. Halide Tunçeri görev yaptığı yıllarda Atatürk İlkokulu'ndaki müzik dersleri hakkında şunları aktarmıştır (Tunçeri, 2018);

“Müziğe çok önem veriliyordu. Velilerimiz bir dediğimizi iki etmezdi. Biz okulların tam gün olduğu dönemlerde görev yaptık. Cumartesi dahil. Müdürümüzden ne istersek karşılanırdı. Koro ve orkestra ek bir çalışma isterse bu fırsat verilirdi. Öğleden sonra okul bizim için açılır ve biz çalışırdık. Müzik kitabı yoktu. Flüt eğitimiyle ilgili kitabı kendimiz piyasadan temin ediyorduk. Bunun dışında Arif Hasan Tahsin'in bana verdiği bir müzik kitabını kullanıyordum. Bu kitap Köy Enstitüleri'ndeki müzik eğitiminde kullanılıyordu. Bu kitap Gazi Üniversitesi'nde müzik eğitim programına denk sayılırdı. Öğretmenlerin yetişmesine yönelik yazılmıştır. Bunu kaynak kitap olarak kullanıyordum. Modülasyonlar olsun gamlar olsun bu kitaba bakıp öğreniyordum. Bütün meslek hayatım boyunca bu kitap elimin altındaydı. 230 şarkı diye çocuklara yönelik yazılmış başka bir müzik kitabım vardı. 'Karga Karga Gak Dedi'den gittikçe gelişen bir repertuarı vardı. Defter kullanıyordum. İlk dersimiz İstiklal Marşı'ydı. Şarkıları yazdırıyorduk. Sadece müzik aleti çalan öğrencilerin defterlerine notaları yazdırıyordum. Fakat çalmayan öğrencinin defterinde de nota değerleri, ölçü, portre vb. yazılır öğretilirdi. Piyano Akordeon. Flüt Melodika. (Melodikayı sevmedim) Şarkıyı dersten önce tahtaya yazardım. Büyük sınıflara notayı da yazardım. Sınıflar ortalama 30-40 kişi idi. Çalgı eğitimini öğleden sonra verirdim. Deftere

şarkıları yazdırıyordum. Ben çok mutlu bir hocalık yaptım. Çalgı istedim veli aldı. Orkestraya kıyafet istedim dikildi. Az da olsa çok sesli çalışmalar yaptırırdım. Kanonlar. ‘Dostluk Şarkısı’nı iki sesli yaptırmıştım. 1945 basımı kitabımda ‘Papatyalar’ şarkısını iki sesli yaptırdım. (70’li yıllarda) Bir seferinde bir etkinlikte ‘Karlı Dağı Aştım Geldim’ ile 9/8 lik eserler çaldırırdım. İlkokulda klasik müzik bestekarlarının hayatlarından, İstiklal Marşı’nın bestecisinden ve söz yazarından bahsederdim.”

Hasan Akar’ın Atatürk İlkokulu’na devam ettiği yıllarda (1970-1973) okulun müzik öğretmeni Halide Tunçeri idi. Hasan Akar Atatürk İlkokulu’ndaki müzik derslerinden ve müzik etkinliklerinden bahsederken;

“Okulda ayrı bir müzik odası vardı. Müzik odasının içinde bir duvar piyanosu ve okulda kurulan mehter takımına ait çalgılar bulunuyordu. İçinde daha çok marşların bulunduğu Yılmaz Taner’e ait bir kitap kullanılıyorduk. Müzik defterine porte, nota ve nota değerleri çiziyorduk. Öğretmenimiz Halide Tunçeri şarkı sözlerini önce tahtaya yazar biz de defterlerimize geçirirdik. Daha sonra şarkıyı kendisi okur ve bize satır satır tekrarlatırdı. Şarkıyı öğrendikten sonra bize piyano ile eşlik ederdi. Öğleden sonraki kol faaliyetlerinde okula gitar, flüt ve akordeon getiren öğrencilere yardımcı olurdu. 19 Mayıs 29 Ekim 19 Mayıs’ta da koro ve orkestra çıkardı. Atatürk İlkokulu’nun geniş bir korosu ve orkestrası vardı. Gitar, akordeon, klavye, blok flüt, gitar, zil, çapanak vb. orkestra çalışmaları da öğleden sonraları yapılırdı.”

Hasan Akar İlkokuldayken bir dönem Fikret Özgün’den özel keman dersi de almıştır (Akar, 2018)

Hasan Akar o yıllarda Atatürk İlkokulu’nda kurulan mehter takımı ile ilgili şunları aktarmıştır (2018);

“Atatürk İlkokulu’nda mehter takımı da vardı. 23 Nisan törenlerinde gösteri yapan bu mehter takımında 3. sınıftan 6. sınıfa kadar görev yaptım. Ben zurnayı çalardım. Marşı iki üç notayla geçiştirirdik. Hocalarımız da yardımcı olurdu ama onlar da tam zurnayı bilmezlerdi. Mehter takımını Eden Evren ile Tahir Bladanlı hocalar çalıştırırlardı. Sınıf öğretmeniydiler ama müzik öğretmenine destek verirlerdi. Zurnayla 3. Sınıfta birkaç nota 4. Sınıfta bir marş, 6. Sınıfta 3 marş çalabildim. 30 kişi civarındaydık. Davuldan 4; telsiz trampetlerden 4 tane vardı. Tef gibi

kudüme benzer çubukla çalınan derili çalgı ve takımın asacısı vardı. Şaraplardan çıkan mantarları yakarak çıkan siyahlığı ile yüzümüze bıyık yapardık. ‘Ceddin Deden Neslin Baban’ı el yazısıyla defterime geçirmiştım. Porte üzerinde nota yazılı olmasına rağmen tartımları duygu ile tahmini çalardık. Mehter takımı çalışmaları öğleden sonra faaliyetleri içindeydi.”

2 Haziran 1970 tarihinde, Tatlısu’da; Kalavason, Lefkara, Geçitkale ve Tatlısu ilkokullarının katıldığı milli oyunlar, müzik ve eğlence gecesi düzenlenmiştir. Hava muhalefeti nedeniyle kapalı salona alınınca, halk salona sığmamış ve gösteriler izdiham nedeniyle sağlıklı yapılamamıştı (Muhtaroglu, 2008).

Mehmet Ali Davulcu 1970’de Lefke İstiklal Büyükler İlkokulu’na başladığı ilk yıl okulda müzik öğretmeni olduğu için müzik dersi vermemiştir. Okul büyük olduğu için her sınıfta birden fazla şube vardı. Müzik dışında branş olan diğer ders de beden eğitimi idi. Mehmet Ali Davulcu bu iki ders dışında tüm dersleri vermiştir. 1971-1973 yılları arasında tek öğretmenli, tek odalı ve 30 civarında öğrencisi olan Çukurova İlkokulu’na tayin edilen Mehmet Ali Davulcu burada müzik dersleri de vermeye başlamıştır. Davulcu o yıllarda verdiği müzik dersleri ile ilgili şunları aktarmıştır (Davulcu, 2018);

“Müzik derslerinde öğrencileri çok zorlamıyorduk. Haftada iki saatti. Çocuklar diğer derslerden sıkıldığı zaman da bu ders saatlerinin dışında müzik dersi yapardım. Yıllık planlar yapılıyordu ama sınıf sınıf bunu uygulamak kolay değildi. Özellikle birleşik sınıflarda hep birlikte müzik yapıyorduk. Müzik kitabımız yoktu. Müzik defterine genellikle şarkı sözlerini yazdırırdım. Çukurova va Altınova ilkokulunda melodika ve akordeon ile öğrettiğim şarkılara eşlik ediyordum. Bir önceki derste gelecek derste öğreteceğim şarkıyı tahtaya yazdırırdım. Çocuk onu defterine geçirir ve bir sonraki derse kadar sözlerini ezberlemeye çalışırdı. Ders zamanı gelince müzik aleti destekli şarkıyı bir kez söyledim. Tekrar yoluyla çocuklara şarkıyı öğrettirdim. Okulda teyp, masa, sandalye gibi temel materyaller dışında sıkıntı vardı. 1983 öncesine kadar görev yaptığım okullarda hiç müzik odası olmadı. Çaldığım çalgıları geliştirmek için kendime zaman ayırırdım. Ders dışı etkinlikler için her zaman koro oluştururdum. İmkansızlıklardan dolayı 1983 yılına kadar görev aldığım okullarda orkestra oluşturamadım. Çocuk şarkıları, marşlar ve Türkiye

kökenli türküler öğrettirdim. Öğretmen Koleji’nde okurken keman, melodika ve flüt öğrenmiştim. Kolejden sonra mandolin, akordeon ve bağlama öğrenerek kendimi geliştirmeye devam ettim.”

Mehmet Ali Davulcu ile Aytaç Çağın Türk Öğretmen Koleji’nde aynı yıllarda eğitim görmüşler ve ilk tayinleri de aynı okula çıkmıştır. Mehmet Ali Davulcu Lefke İstiklal İlkokulu’na tayin edilişlerini şöyle aktarmıştı (2018);

“İlk tayin yerim olan Lefke İlkokulu gibi büyük okullara genelde yeni mezunlar gönderilmezdi. Aytaç Çağın ile birlikte bizim bu okula gönderilmemizin nedeni milli oyunlara klarnet ve davul çalmamızdı. Bu bizim için bir avantaj olmuştu. Daire müdürümüz Hüsnü Feridun’un eniştesi Lefke İstiklal İlkokulu’nun müdürü Ali Rıza Yahya okulunu müzik yönünden güçlendirmek için Maarif Müdürü Hüsnü Feridun’dan bizim tayin edilmemizi istemişti. Bazen teneffüslerde ve ders arasında da okulda Aytaç Çağın ile davul ve klarnet çalardık.”

Aytaç Çağın 1970 yılında ilk tayin yeri olan Lefke İstiklal İlkokulu’nun dışında müzik öğretmenine olan ihtiyaçtan dolayı Lefke Gazi Lisesi ve Cengiz Topel Meslek Lisesi’nde de görev yapmıştır. Bunun dışında 1970-1975 yılları arasında Yeşilirmak Ortaokul Korosu’nu, aynı dönemlerde Baf Kurtuluş Lisesi Halkoyunları ekibini çalıştırmıştır. O dönemde Lefke İstiklal İlkokulu büyükler ve küçükler olarak iki ayrı binada öğretim yapmıştır. Aytaç Çağın 3. 4. ve 5. sınıfların olduğu büyükler okulunda görev alıyordu. Dönemin şartlarından dolayı hem öğretmenlik hem de mücahitlik yapan Aytaç Çağın, geceleri nöbet görevini yerine getirmiş, aynı zamanda Lefke’deki mücahit bandosunun kurucusu ve bando komutanı olmuştur. Görev yaptığı yıllarda sadece müzik derslerine girmiştir. Keman, klarnet, zurna, davul, bağlama gibi birçok çalgıyı çalabilen Aytaç Çağın görev yaptığı okullarda çalgı eğitimi de vermiştir. Aytaç Çağın görev yaptığı yıllarda müzik eğitimi ile ilgili şunları aktarmıştır (2018);

“Staj yaptığım yıllarda 1,2 ve 3. Sınıflara ders verdim. Onlara oyun yoluyla müziği öğretiyordum. Örneğin do notasını şapkalı bir adam olarak tasvir ederdim ve adına ‘do baba’ derdim. Sol sesine ‘sol teyze’ derdim. ‘Sol teyze ikinci çizgide asılı kaldı gelin bu çizgiye bir anahtar çizelim ismine de sol anahtar diyelim’ diye etkinliklerle öğrettirdim. Eğitimde Gestalt Metodu’nu (şekilden tanıma) hayata geçirerek derslerimde uygulardım. Oyun şeklinde öğretirken çocukların derse odaklanmasını başatabiliyordum.

Bir şarkıyı öğretirken önce çocuklara şarkının neyi anlattığını, nasıl bir mesaj verdiğini anlamalarını sağladım. Şarkının sözünde ve melodisinde neler hissettiklerini paylaşmalarını sağladım. Özellikle bazen klasik müzik dinleterek duygularını paylaşmalarını isterdim. Nota değerleri üzerinde ve isimleri üzerinde, çocuklardan bir ölçülük beste isterdim. Yaptıkları bu küçük besteleri onlara çalarak dinletirdim. Müziğe daha çok yönelmeleri için çabalardım.

Ritim duygularının gelişmesi için tef kullandım. Lefkede Mehter takımı kurduğum için davul ve zurnayı kullandım. Öğretimde ağırlıklı keman kullandım. Flüt de kullanıyordum. Teyp de vardı. Melodikayı okulda yasaklamıştım, çünkü birçok çocuk boğaz ağrısından ve bademcik iltihaplanmasından şikâyet ediyordu. Melodikanın içine biriken tükürüğün boşaltılması gerekiyordu. Bazı öğrenciler boşaltmayı ihmal ediyor, bir de çalarken melodikayı yukarıya kaldırıyorlardı. Birikmiş ve kokan tükürüğü tekrar ağız yoluyla aldıkları için hasta olurlardı. Velilere de bu konuda uyarı yapıyor, melodika yerine flüt almalarını söylüyordum. Flütü de çaldıktan sonra yıkamalarını isterdim. Şarkıları notalarıyla birlikte deftere yazdırır tek tek kontrol ederdim. Çünkü birçoğu notaları yanlış yazardı.”

Aytaç Çağın 1972 yılında Lefke İstiklâl İlkokulu’nda mehter takımı kurmuştur. 6 davulu kendi imkanlarıyla bulduğu malzemelerden yapmış, zurnaları ise Poli’de Saim Mehmet (Hannas) yaptırmıştır. Kıyafetleri de kendi dikmiştir. Davul ve zurna dışında ziller, küçük kudümler de kullanılmıştır. Kudümler, Aytaç Çağın tarafından iki tef birleştirilerek yapılmış ve değnekle çalınır şekle getirilmiştir. Zurnalar yaş ağaçtan yapıldığı için ertesi sene eğrilmiştir. Bu sebepten dolayı bir yıl sonraki mehter müzikleri teypten çaldırılmıştır. Aytaç Çağın, Atatürk İlkokulu’ndaki mehter takımı için de 6 davul yapmıştır.

Aytaç Çağın göreve başladığı yıllarda materyal sıkıntısı çektiğini ve kendi materyallerini okulda kullandığını söylemiştir. 1970’li yıllarda görev aldığı okullardaki sınıf sayıları 30-35 civarında olmuştur. Lefke İlkokulunda ayrı bir müzik odası ve müzik dersi ile ilgili kitabın olmadığını belirten Aytaç Çağın, kendisinin dıştan Erdoğan Okyay’ın ‘Okul Müzik Eğitimi’ (1969) gibi kitapları getirttiğini aktarmıştır. Bu kitapta, notaları ile verilen şarkıların yanında şarkının tartım, ezgi ve vuruşları hakkında bilgiler verilerek bir şarkının en doğru biçimde nasıl seslendirileceği anlatılmıştır.

Aytaç Çağın öğrettiği şarkılar hakkında şunları aktarmıştır (2018);

“Öğrencilere kanon da öğretiyordum. Bunlardan biri ‘Hepinize İyi Günler Kanonu’ idi. ‘Sabah Kanonu’, ‘Uyan Güneş Doğdu Ufuktan’ diye başlıyordu. ‘Yaş Günü Güzeldir’, ‘Renki Uçurtma’, ‘Yedi Cüceler’ öğrettiğim diğer kanonlardı. Bunları daha çok İlkokul 6. sınıflara yaptırırdım. Şarkılardan ise ‘Ağacı Kiskanırım’, ‘Gelme Kış Gelme’, ‘10 Kasımlar’, ‘Sabahın Seher Vaktinde’, ‘Güzel Yurdum’, ‘Ata’ya’, ‘Yeni Yıla Selam’, ‘Dere Geliyor Dere’ bazılarıydı. Eşlikli vuruş da öğretirdim. Susları da ekleyerek 2/4 , 3/4 , 4/4 vuruşları elle yaptırırdım. O dönemlerde okullarda Kıbrıs Türküsü öğretilmiyordu, Türkiye ağırlıklı şarkı ve türkiler vardı.”

Cihangir İlkokulu’na yeni dersliklerin açıldığı 1972 yılında öğretmen olarak atanan İsmet Çakır, Bu sınıfların açılışı için bir koro hazırladığını ve açılış töreninde koroya akordiyonu ile eşlik ettiğini söylemiştir. Sınıf başına ortalama 20 öğrenci düşmüştür. Müzik derslerinde şarkı öğretimi için tekrar metodunu kullanmıştır. Müzik defterine şarkı sözleri ve basit müzik teorisi ve nota bilgisi yazan İsmet Çakır, öğrenme zorluğundan dolayı şarkıları notaları ile birlikte yazmamıştır (Çakır, 2018).

1972 yılında Şehit Tuncer İlkokulu’nda Çarşamba öğleden sonraları öğrenciler kendi isteklerine göre resim, halk oyunları ve müzik gibi etkinliklere katılırlardı (Ömerağa, 2016). 1972 yılında Tuzla İlkokulu’nun çıkardığı ‘Tufan’ adındaki yıllık dergi maddi imkansızlıklardan dolayı çoğaltılamadığı için okulun fotokopi makinesinde basılmıştır. Dergide 10 Kasım Atatürk’ü anma törenine yer verilmiş ve bu tören esnasında okutulan marşlardan da bahsedilmiştir. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamalarında okunan marşların dışında milli oyunların oynandığı da yazılmıştı. ‘Tuzla’dan Haberler’ bölümünde ise okul aile birliği tarafından yapılan eğlence gecesi yer alıyordu. Bu eğlence gecesine Larnaka’nın ‘Dalgalar’ müzik topluluğunun da sahne aldığına yer verilmişti (1972 Tuzla İlkokulu Yıllığı).

Bu dönemde Kıbrıs’ta basılan müzik eğitimi kitaplarından da söz etmek mümkündür. Bu kitaplar yardımcı kitap olarak okullarda müzik öğretmenleri tarafından kullanılmıştır. Bunlardan biri de Ali Şenol’un kitabıdır. İzmir Devlet Konservatuvarı mezunu olan Ali Şenol 1972 yılında okullar için ‘Kopuz’ isimli içinde okul şarkıları ve marşlarının bulunduğu bir kitap yayınlamıştır (Hakeri, 1997). Aynı yıl ‘Gençlik, Spor, Köy ve Halk Eğitimi Dairesi’ tarafından oluşturulan müzik

komitesi ‘Kıbrıs Türk Marşları’ (1972) kitabı yayınlanmıştır. Kitap komitesinde müzik öğretmeni Erkan Pastırmacıoğlu başkanlığında Kâmran Aziz, Ekrem Yeşilada, Fikret Özgün ve Yılmaz Taner yer almıştır. Kitapta toplanan marşların tümü yerli sanatçılar tarafından bestelenmiştir. Erkan Pastırmacıoğlu dışında komitede bulunan kişilerin söz ve besteleri ağırlıklı olarak yer almıştır. Ayrıca Kıbrıs Türk eğitim müziğine büyük katkıları olan Jale Derviş’in eserlerine de yer verilmiştir. Kitapta bulunan marşların ismi şunlardır; ‘Akıncılar Marşı’, ‘Bayrak Marşı’, ‘Bayrak Altında Marşı’, ‘Bekir Paşa Marşı’, ‘Bozdağ, Ağırdağ, St. Hilarion’, ‘Erenköy, Yeşilirmak, Boğaziçi’, ‘İzci Marşı’, ‘Kahraman Mücahitler’, ‘Kıbrıs Gençlik Marşı’, ‘Kıbrıs’tan Selam’, ‘Kıbrıs Türk Alayı Marşı’, ‘Kıbrıs Türk Kadını Marşı’, ‘Lefkoşa Marşı’ Lefkoşa’nın İçinde’, ‘Lefkoşa Mücahitler Marşı’, ‘Lefkoşa Sancağı Marşı’, ‘Lefkoşa Türk Lisesi Marşı’, ‘Lefkoşa Türk Kız Lisesi Marşı’, ‘Limasol Mücahitler Marşı’, ‘Mücahidin Sesi’, ‘Mücahitler Marşı’, ‘Namık Kemal Marşı’.

Kitapta yer alan marşların içerikleri, toplumlar arası çatışmaların devam ettiği bu dönemde müzik eğitimine de yansdığı görülmektedir.

Rumların gerçekleştirdiği 15 Temmuz 1974 Cunta Darbesi’nin ardından, Türkiye Cumhuriyeti’nin adadaki garantörlük hakkını kullanarak yaptığı askeri harekât sonrasında Kıbrıs’taki düzen yeniden sağlanmaya çalışılmıştır. Türk askerinin kontrolüne geçen toprakların dışında, adanın güneyinde kalan Türkler’in kuzeye aktarılması 1975 yılındaki mübadele antlaşması ile sağlanmıştır. Kıbrıslı Türkler, güneyden kuzeye göç ettiği zaman diliminde eğitimlerine ara vermek zorunda kalmıştır. Baf’ın Vretça (Dağaşan) köyünde yaşayan Yılmaz Şerebet de bu geçiş döneminde ilkokul eğitimine ara verenler arasında olmuştur. Yılmaz Şerebet bu dönemde Dağaşan İlkokulu ile ilgili şunları aktarmıştır (2018);

“1972-1974 yılları arasında Vretça ilkokulunda okudum. Okulun iki odası vardı. 1. 2. 3. sınıflar bir oda, 4. 5. 6. Sınıflar diğer odada ders görürlerdi. Sınıf öğretmenimiz Münevver Sami tüm dersleri veriyordu. Müzik dersleri haftada bir saat yapıldı. Okulda dersle ilgili herhangi bir materyal yoktu. Deftere nota değerleri ve şarkı sözlerini yazardık. 5 çizgili dizek vardı. İlk önce bize sol anahtar öğretirdi sonra da nota değerlerini... Öğretmen şarkıyı söyler sonrasında biz tekrar ederdik. ‘Orda Bir Köy Var Uzakta’, ‘Dere Geliyor Dere’ gibi türkü kökenli şarkılar öğrenirdik. Öğretmen sınavda nota değerlerini sorar, sol anahtarını çizmemizi isterdi.

23 Nisan etkinliklerinde şarkıları koro söyler, danslar koro eşliğinde yapılırdı. Kamıştan yapılan flütlerimiz vardı, sınıfta onları çalardık. Köydeki bazı çobanlar flüt yapmayı bildiği için onlara yaptırırdık. Buna Rumcada ‘Bizgânni’ derlerdi, hazır flüt değillerdi. Öğretmen bu flütleri toplu değil tek tek çaldırırdı.”

Vretça İlkokulu’nda öğretmenin flütü tek tek çaldırmasının muhtemel sebebi flütlerin aynı akortta olmayışıdır. Kuzeye geçtikten sonra Yılmaz Şerebet bir yıl ara verdiği öğrenimine 1976 Eylül’ünde Minareliköy İlkokulu’nda devam etmiştir. Minareliköy İlkokulu ile ilgili Yılmaz Şerebet şunları aktarmıştır (2018);

“Sınıf öğretmeni Hüseyin Duru idi. Hüseyin Duru tüm dersleri veriyordu. Müzik derslerinde İstiklâl Marşı’nın üzerine çok düşülürdü. Ayrıca 23 Nisan etkinliklerinde de koro çıkardı. Vretça İlkokulu’nda olmayan teyp aletini Minareliköy İlkokulu’nda müzik ve dans etkinliklerinde kullanıyorduk.”

1974 yılında Erenköy İlkokulu’na tayin edilen Mübeccel Güran tüm çevre köylerin savaştan dolayı bu bölgede toplandığından ve sınıfların kalabalık oluşundan bahsetmiştir (Eminağa, 2016).

“Her sınıfta 30 - 40 kişi vardı. Benim sınıfım birinci sınıflardı. Hareketleri göstermeye sınıfta yer kalmazdı, masaya çıkarak gösterirdim. Burada 10 kadar öğrencime melodika çalmasını öğrettim. Dansları oynayan çocuklar müziği de kendileri çalarak tam bir profesyonel grup gibi bütünselliği sağladılar. Oradaki komutanlar gösterilerimizi çok beğendiler. Burada mücahitlere moral vermek için 23 Nisan, 19 Mayıs gibi milli günlerde gösteriler yapardık. Erenköy’deki öğretmen kadromuz beş kişiydi. Orada dokuz ay kaldık. Cumartesi Gönyeli’ye izine gelmiştik. 1974 savaşı başladı, Gönyeli’de kaldık.”

1974 yılında Fikret Özgün çevreden toplanan bütün müzik aletlerini Kız Lisesi’nin yurt bölümünde muhafaza etmiştir. Ali Özdemir, Atatürk İlkokulu’nun materyal ihtiyaçlarının karşılanması için haber göndermiş, okulun müzik öğretmenlerinden Halide Tunçeri, gitar, bas gitar ve Zildjian marka zilleri buradan alarak okulunda kullanmıştır (Tunçeri, 2018).

Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde özellikle Türkiye’den gelen halk oyunu öğretmenleri ile bu alanla ilgili çalışmalar hızlanmıştır. 1960-1962 yılları arasında

Türk Öğretmen Koleji'nde eğitim gören Halil Kara 1956-57 yıllarında Türkiye'den gelen Mümtaz Cönger'in yarı zamanlı olarak Türk Öğretmen Koleji'nde görev aldığını, öğretmen adaylarına 'Harmandalı', 'Gevye', 'Bengi', 'Sarı Zeybek', 'Karadeniz' oyunları gibi halk oyunlarını öğrettiğini belirtmiştir. Halil Kara Öğretmen Koleji'nde iken 24 tane Türkiye oyunu öğrendiğini ve öğrencilerine de öğrettiğini söylemiştir (Halil Kara, 2018). Mümtaz Cönger 1960 yılında "*Türk Milli Oyunlarından Örnekler I*" kitabını yayınlamış fakat ikinci kitabı çıkmamıştır. 1967 yılında aynı konuda bir başka kitabı "*Türk Milli Oyunları*" adıyla Erbil Münür çıkartmıştır (Hakeri, 1997). 1959-1960 ders yılı içinde ilkokul öğretmenlerine yönelik açılan spor kurslarında milli oyunların öğretilmesine de geniş yer verilmiştir (Nesim, 1987).

Lefkoşa'da 1961 yılında düzenlenen, Makarios ve Dr. Küçük'ün de katıldığı halk oyunları festivalinde çeşitli yaşlarda öğrenciler oyunlarını sergilediler. Türk Lisesi'ne öğretmen olarak Türkiye'den atanan Kemal Gündüz de ilkokul öğretmenleri için halk oyunları kursları açmıştı (Nesim, 1987). 30 Haziran 1962 tarihinde, Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf R. Denktaş Maarif Müdürlüğü'nün raporu doğrultusunda, T.C. Lefkoşa Büyükelçiliği'ne verilmek üzere Kıbrıs Türk Öğretmen Koleji hakkında ileride atılması gereken adımlar hakkında bir yazı hazırlamıştır. Bu raporda; Öğretmen Koleji'nin tahsil süresinin 3 yıla çıkarılması, giriş sınavlarının mahiyeti ve okutulacak olan derslerin içeriklerinin geliştirilmesi dışında, Türk dili, edebiyatı, folklorü ve tarihi ile ilgili de lise seviyesi üstünde derslerin verilmesi için destek istemiştir (Feridun, 2000).

Mümtaz Conker, Maarif Dairesi tarafından Kıbrıs Türk Folklorü'nün araştırılması için görevlendirilmiştir. Köyleri gezerek topladığı notları kitap haline getirmişti. Bu kitapta halk oyunları ve kıyafetleri tanıtılmış, fakat Kıbrıs'a özgü halk oyunlarından söz edilmemiştir. 1962-1963 öğretim yılında Öğretmen Koleji'ne Türkiye'den öğretim görevlisi olarak gelen Mualla Aruz da milli oyunları kolej öğrencilerine öğretmiştir. 1970-1972 yılları arasında Türkiye'den gelen Halil Yalçın 33 köy öğretmenine çocuk dansları öğretirken, Enver Keskin de halk oyunları öğretmiştir (Nesim, 1987). 1964-65 Eğitim yılında Hamitköy İlkokulu müsamesinde halk dansları ekibi çıkartan Halil Kara, müzikleri bant kaydı ile yapmıştır (Halil Kara, 2018).

Mehmet Ali Davulcu milli oyunlara davul çalmaya başlaması ile ilgili anısını şöyle aktarmıştır (2018);

“1967’de Öğretmen Koleji’nin 1. sınıfindayken Fadıl Efe sınıfa geldi. Halk oyunlarına davul çalan kişinin mezun olduğunu, onun yerine davul çalabilecek birinin arandığını söyledi. Ben çalabileceğimi söyledim. Okulun davulu vardı. Klarnet çalan Aytaç Ali Rıza (Çağın) ile milli oyunlarda davul çalmaya başladım. Kolejde Türkiye’nin çeşitli yöreleriyle ilgili milli oyunlar oynanıyordu. Öğrenciliğim süresince 3 yıl halk oyunlarına davul çaldım. Öğretmen olduğum ilk yıllarda her okul halk dansları çalışmasını yapar, canlı müzik için de bizi ararlardı. Öğretmen Koleji Müdürü Reşat Ebeoğlu da halk oyunlarına çok önem verirdi. Uzak köylerdeki okullara da çalmaya giderdik. Orda yatılı olarak kalırdık. Altınova İlkokulu’nda görev yaparken ‘Dolama’ türküsünü kendim çalmak sureti ile çocuklara serbest figürle oynatmıştım.”

Kıbrıs Türk Halk Oyunlarına önemli hizmetler vermiş olan Aytaç Çağın halk oyunları ile ilgili anılarını şöyle aktarmıştır (2018);

“Ben ilkokul 3. Sınıfta iken Geyve Zeybeği’ni oynadığımı hatırlıyorum. Görev yaptığım yıllarda ilkokullara Türkiye oyunları öğretiliyordu. Bu oyunları öğretmek için Türkiye’den Mümtaz Conker gibi özel hocalar getirilmişti. 1974’e kadar Türkiye halkoyunları oynadık. 1975’den sonra her yıl farklı bölgelerden Kıbrıs Türk Halk Dansları oynayan ilkokul öğrencisi olarak TRT Ankara 23 Nisan Çocuk Şenliğine götürdük. Müziği canlı olarak çalardık. 1970-1975 yılları arasında Lefkoşa okullarının ekiplerine klarnet çaldım. Lefke İstiklal İlkokulu’nda Antep ekibi kurdum, Erzurum kız ekibini kurdum. 1972-1973 yılları arasında elimde teyp ve kemanla köyleri gezip Kıbrıs halk dansları ile ilgili araştırma yaparken davul zurnanın da kullanıldığını tesbit ettim ve Lefke’de Mehmet Çetereisi’nden zurna çalmayı öğrendim. 1973 İstiklal Büyükler İlkokulu Antep yöresi ekibine zurna çaldım. Davulu Erdal Ilıcan çalıyordu.”

Halide Tunçeri, öğrenim hayatı boyunca Gaziantep, Artvin, Bitlis gibi Türkiye oyunlarının oynandığını, Öğretmen Koleji’nde de bu oyunlar öğretildiğini, Aytaç Çağın’ın klarnet, Mehmet Ali Davulcu da davulu çaldığını söylemiştir (Tunçeri, 2018).

Mehmet Güçlü'ye göre (2018); ilkokul öğretmenleri yapılan etkinliklerde mutlaka milli oyunları öğrenmek ve öğretmek zorundaydı. Müzik çalacak materyal olmadığı yerlerde oyunların melodisi ağızla yapılır, oynayan çocuklar da bu melodiyi ağızlarıyla yaparak öğretmene destek olurlardı. 'Şirinnar tane tane gel bize döne döne' olan kız oyunu, 'Harmandalı', 'Keklik' gibi sözlü oyunlarda okul korosundan faydalanılmıştır. Baf'ın Aktepe köyünde kemancı olduğu için o köyde oynanan milli oyunların müziklerini kemancı çalmıştır. Kemancı Derviş Dayı bazı köylerin ilkokullarında yapılan müsamerelere de katılmıştır. 1975'te Balıkesir İlkokulu'nda görev yapan Mehmet Güçlü, Cihangir'de öğretmenlik yapan ve milli oyunlara hâkim olan Safa Bey'i Balıkesir İlkokulu'na davet etmiş, Safa Bey iki okulun öğrencilerini birleştirerek halk oyunları öğretmiştir.

Kıbrıs Türk Toplumu'nun manevi ve kültürel gelişmesine katkı koymak, batı tekniğine dayalı çok sesli müzik faaliyetlerinde bulunmak ve her yaşta müzikseverlerin bu faaliyetlerden faydalanmasını sağlamak amacıyla 1964 yılında Türk Filarmoni Topluluğu kurulmuştur. Topluluğun ana amaçlarından biri de okullardaki müzik eğitimi ve öğretimine yardımcı olmak için okul şarkıları ve halk türkülerini seslendirerek banda almak, plâklar doldurmak, notalarını bastırmak ve yaymak olmuştur. Şefliğini Yılmaz Taner'in yaptığı topluluk bünyesinde Filarmoni Çocuk Korosu da yer almıştır. 1972 yılında kurulan çocuk korosu, 1974 yılında Lefkoşa'nın tüm ilkokullarından seçilmiş 42 öğrenciyi bünyesinde barındırmaktaydı. Koro 36 parçaya ulaşan bir repertuvara sahipti (Türk Filarmoni, 1974, yıl 1, sayı 1).

4.3.5. Kıbrıs Cumhuriyeti ve Toplumlar Arası Çatışmalar Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretimde Denetleme ve Hizmetiçi Eğitim.

Türk Cemaat Meclisi'nin 25 Kasım 1960 tarihinde kabul edilen, 1 Ocak 1961'den itibaren yürürlüğe girecek 11/1960 sayılı Türk Cemaat Meclisi Maarif Dairesi Teşkilat Kanunu'na göre ilköğretim şubesinin kuruluş görev ve yetkileri de belirlenmiştir. Buna göre ilköğretimin başına *İlk Öğretim Şube Amiri* atanacaktır. Bunun altında "*İlköğretim Baş Müfettişi, İlk Öğretim Müfettişleri*" ve "*Özel Ders Müfettişleri*" bulunuyordu. Müzik müfettişliğinin de bulunduğu Özel Ders Müfettişleri için aşağıdaki tanım yapılmıştır.

‘‘Maarif Dairesinde, İlk, Orta, Mesleki ve Teknik ve sair öğretim müesseseleri ile Halk Eğitim sahasında ders teftişi yapmak üzere, altı özel ders müfettişi vardır.

Mezkûr Müfettişlere, aynı zamanda, belli öğretim ve eğitim müesseselerinde öğretmenlik görevi de verilebilir. Mezkûr müfettişler, müdürle müdür muavinine karşı sorumludurlar. Özel ders müfettişleri, kendi sahalarında tahsil ve tercübe sahibi şahıslar olur.'' (TCM 11/1960)

Mehmet Güçlü, muazzaf olmak için 1960-1962 yılları arasında sıkı denetime tabi tutulduğunu söylemiştir. Gelen müfettiş diğer derslerin yanında müzik derslerini de denetlemiştir. Müzik dersinin denetlenmesi esnasında çocuklara öğrendikleri şarkılar sorulur ve söyletilirdi. Şarkının bir yeri söylenememişse çocuk ve öğretmen uyarılırdı. 1963 yılından sonra müfettişler toplumlar arası olaylardan dolayı uzak ilkokullara gidemedikleri için teftişler aksamıştır. O yıllarda Zeki Gündüz özel müfettiş sıfatıyla müzik müfettişi olmuştur. Kendisi aynı zamanda keman çalardı. (Mehmet Güçlü, 2018)

Türk Cemaat Meclisi bu karara ek olarak 1 Ocak 1961 yılında Maarif Müdürlüğü kadrolarının iş bölümü hakkındaki hususları İcra Heyeti'nin onayı ile iç tüzük olarak yayınlamıştır. "*Türk Cemaat Meclisi Personel İş bölümü*" adı altında yayınlanan bu iç tüzükte 'müzik müfettişlerinin' de içinde bulunduğu "*özel ders müfettişleri*" adı altında görev ve sorumluluklardan bahsetmiştir. Buna göre özel ders müfettişlerinin vazifeleri aşağıdaki gibi ifade edilmiştir;

"İlk ve Orta Öğretim ile Özel Eğitim Şubeleri'ne ayrı ayrı bağlı olan bu müfettişler, kendi branşları ile ilgili olan konuların öğretimini tanzim ve teftiş ederler ve bunlarla ilgili diğer işleri yaparlar. Öğretmen yetiştiren müesseselerde öğretmenlikle görevlendirilebilirler. Yaz kursları, seminerler, konferanslar, denemeler, projeler v.s. hakkında verilen vazifeleri yaparlar." (Feridun, 2011)

8 Temmuz 1960 tarihli Türk Maarif Encümeni toplantısında alınan kararlar içinde maarif kadrosunda görev alan fakat kendi bölümünün haricinde bir konuda eğitim almayı isteyen müzik öğretmeni Vasıf Galip'e ödeneksiz olarak izin verilmiştir. (Feridun, 2000)

Türk Cemaat Meclisi İcra Heyeti Toplantısında 9.12.1960'da alınan kararlar arasında Ali Özdemir'in "*1 Ocak 1961 tarihinde yürürlüğe girecek 11/1960 sayılı Türk Cemaat Meclisi Maarif Teşkilatı Kanununun 7'inci maddesinde gösterilen özel ders müfettişliği (Müzik alanında) görevine 2/1960 sayılı Amme Hizmeti Kanununa tabi olmak şartı ile 1 Ocak 1961 tarihinde tayinine karar verilmiştir*" (Feridun, 2000).

Kemal Hakkı Yücel 1962 yılında ilkokul müfettişi, 1975 ilköğretim başmüfettişi olmuştur (Nesim, 1987).

Türk Cemaat Meclisi, 1960-1961 ders yılının bitimiyle birlikte bu dönemle ilgili faaliyet raporu hazırlamıştır. Raporda, ilkokul öğretmenlerinin yeni çıkan öğretim metodları hakkında bilgilendirilmesi ve eğitimdeki sorunlarla ilgili fikir alışverişinde bulunulması için seminerlerin yapıldığına değinilmiştir. Çeşitli merkezlerde, özellikle de Lefkoşa’da düzenlenen hayat bilgisi, tabiyat bilgisi, İngilizce, resim ve müzik gibi konulardaki seminerlere öğretmenlerin gönüllü olarak büyük ilgi gösterdiği belirtilmiştir. (Feridun, 2000)

İlköğretimde müzik öğretmeni olarak görev alan Fikret Özgün, 1959 yılında İngiliz Kraliyet Müzik Okulu’nun sınavlarını tamamladıktan sonra (Yeşilada, 2007), 1962-1963 ders yılında İngiltere’de bando eğitimi almak için Türk Cemaat Meclisi tarafından İngiltere’ye ödenekli olarak kursa gönderilmiştir (TCM Kararları 21. 5. 1962; Ek 3-t).

Fikret Özgün İngiltere’deki eğitimini tamamladıktan sonra Türk Öğretmen Koleji’nde müzik öğretmenliği yanında milli eğitimin üst kademelerinde müfettişlik ve yöneticilik yapmıştır. Türk Öğretmen Koleji öğretim üyelerinden olan Hüseyin Şenol, ilköğretime bağlı müzik müfettişlerinin Öğretmen Koleji’ndeki müzik öğretim elemanlarını denetlemeye yetkili olmadıklarını belirtmiştir (Şenol, 2018).

İlkokulu 1955-1961 yılları arasında okuyan Halide Tunçeri şunları aktarmıştır (2018). *“O dönemde müziksel etkinliklerden biri de dıştan sınavlardı Royal Music Schools’dan (ABRSM) gelen Examiner’ler gelerek hazırlanan koroları denetler başarılı olanlara setifika verirdi. 1961 yılında son sınıfta okurken de bu uygulama devam etmiştir.”*

Aytaç Çağın, Lefke bölgesinde görev yaptığı 1970-1975 yılları arasında müzik müfettişinin sadece birkaç kez geldiğini belirtmiştir. O dönemde müzik müfettişi olarak Fikret Özgün görev yapmıştır. Özgün daha çok merkezdeki Lefkoşa okullarını denetlemiştir (Çağın, 2018).

İsmet Çakır, 1972 yılında kamp liderliği ile ilgili Çanakkale’de bir kursa katılmıştır. 15 günlük bu kursta, çocuk şarkılarıyla ve halk oyunları ile ilgili de eğitim verilmiştir. Eğitim Türkiyeli eğitim uzmanları nezaretinde yapılmıştır. Kıbrıs’tan

giden kafiye müzik müfettişi Fikret Özgün de eşlik etmiştir. Müzik eğitmeni Nevzat Özkan tarafından katılımcılara çocuk şarkılarıyla ilgili bir teksir verilmiş, bu teksirde olan şarkılar yapılan geziler sırasında da tekrarlanmıştır. ‘Gelin Çiçek Derelim Yollarına Serelim, Sevgi Dolu Türkülerle Annemize Verelim’, ‘Otobüs Düdüğünü Nasıl Çalar diğer ismiyle Taşıt Araçlar Şarkısı’ ve ‘Kestane Gürgen Palamut Altı Yaprak Üstü Bulut’ gibi şarkılar öğretilmiştir. İsmet Çakır, kampa katılan diğer ilköğretmenleri ile adaya dönüşte bu şarkıları öğrencilerine öğretmiştir (Çakır, 2018).

1972-1973 yılında 2 yıl üst üste katılımcı olan aynı gruba en kapsamlı hizmet içi eğitim kursu yapılmıştır. Gazi Eğitim’den gelenler arasında müzik (Aydan Şener’in babası Nezih Şener) ve Beden Eğitimi (Sonradan CHP’den milletvekili olacak Fikret Ünlü) dallarında öğretim görevlileri vardı. Kurs boyunca eğitim metodları yanında polka ve çocuk şarkıları da öğretilmiş, kursa katılanlara belge verilmiştir (Tunçeri, 2018).

Hüseyin Şenol, Öğretmen Koleji’nde öğrenci olduğu, sonrasında öğretim elemanı olarak görev yaptığı yıllarda öğretmen adayları staj için gittikleri okullarda denetlenmiştir. Denetleme sırasında öğretmen adayının eksikleri deftere yazılır, bu eksikliklerin giderilmesi için uyarılırdı. Kolej’deki müzik öğretmeni de bu denetlemeye katılır, öğretmen adayının girdiği müzik derslerini gözlemlerdi (Şenol, 2018).

4.4. Ktfd Döneminde Kıbrıslı Türklerde İlköğretim Müzik Eğitimi (1975–1983)

4.4.1. KTFD Döneminde İlköğretimde Eğitim Politikası, Eğitim Yönetimi ve Reformlar

Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi, nihai amacın iki bölgeli bir federasyon çerçevesinde Kıbrıs Rum Toplumu ile birleşmek olduğu teyit ederek 13 Şubat 1975 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti ilan edilmiştir. Bu yeni siyasi oluşumun gerekçeleri içinde Kıbrıs Türk Toplumu’nun sosyal ve iktisadi hayatının yeni ve sağlıklı bir düzene tabi kılınması da gösterilmiştir (İsmail, 1992).

KTFD Anayasası (1975), eğitimle ilgili; ‘öğrenim ve eğitim hakkı’ başlığı altında şu hususlara değinmiştir;

Madde 48

- (1) *Halkın öğrenim ve eğitim gereksinimlerini sağlama, devletin başta gelen ödevlerindendir. Devlet, bu ödevini çağdaş eğitim düzeyinde ve planlı bir şekilde yerine getirir.*
- (2) *Her Türk çocuğu kız erkek ayırımı yapılmaksızın on beş yaşına kadar zorunlu ve parasız öğrenim hakkına sahiptir.*
- (3) *Devlet, durumları dolayısıyla okul içi ve dışında özel eğitimle gereksinimleri olanları topluma yararlı kılacak şekilde yetiştirmek için gereken tedbirler alır.*
- (4) *Devlet maddi olanaklardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlamak amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.*

K.T.F.D ilan edilmesi, Kıbrıs Türk Toplumu'nun ulusal eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu amaçla 20 – 25 Ekim 1975 tarihleri arasında “*Birinci Kıbrıs Türk Eğitim Şurası*” toplanmıştır.

Şuranın gündeminde şu konulara yer verilmiştir;

- a) Kıbrıs Türk Milli Eğitimini düzenleyen esaslar,
- b) Kıbrıs Türk Milli Eğitim sisteminin genel yapısı
- c) Öğretmenlik mesleği,
- d) Okul bina ve tesisleri ile eğitim araç ve gereçleri
- e) Eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluk
- f) Uygulamanın planlanması

Kıbrıs Türk Eğitim Sisteminin amaçları genel ve özel amaçlar olarak iki grupta toplanmıştır. Eğitim sisteminin genel yapısı örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden oluşmuştur.

Örgün Eğitim;

- Okul Öncesi Eğitim
- Temel Eğitim
- Ortaöğretim
- Yükseköğretim

Yaygın Eğitim;

Örgün eğitimin yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsamaktadır.

Okul Öncesi Eğitim

Okul Öncesi eğitim, temel eğitim çağına gelmemiş 4-6 yaş gurubunun eğitimini kapsamaktadır. *Okul öncesi eğitimin amaç ve görevleri Kıbrıs Türk Milli Eğitimi'nin amaç ve temel ilkelerine uygun olarak;*

- a) *Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak,*
- b) *Onları temel eğitime hazırlamak,*
- c) *Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı yaratmak,*
- d) *Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır.*

Okul öncesi eğitim kurumları, temel eğitim birinci kademesine bağlı ana sınıfları şeklinde açılacağı gibi, gerekli hallerde bağımsız ana okulları olarak veya ilgili öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıfları olarak da açılabilmektedir. 1983 yılına kadar KTFD'nde 6 devlet ana okulu, 8 özel ana okulu, 12 temel eğitime bağlı ana sınıfları olmak üzere 26 okul öncesi eğitimi veren okul yer almıştır.

Temel Eğitim

Temel eğitim, 6-14 yaşları arasındaki çocukların eğitimini kapsamaktadır. Temel eğitimin amaçları ve görevleri, *Kıbrıs Türk Milli Eğitimi'nin amaçlarına ve görevlerine uygun olarak;*

- a) *Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak, onu milli ahlâk anlayışına uygun olarak yetiştirmek*
- b) *Her Türk çocuğunu ilgi istidat ve kabiliyetleri yönünde yetiştirerek hayata ve üst öğretime hazırlamaktır.*

15 yaşına kadar tüm çocuklara temel bilgi ve becerileri vermeyi amaçlayan bu eğitim, temel eğitim I ve temel eğitim II olarak ayrılmıştır. Temel eğitim I kademesi ilkokul, temel eğitim II kademesi liseyi kapsamaktadır.

Temel Eğitim I Kademesi:

7-12 yaş grubunun eğitimini kapsayan bu kademedeki altı yıllık süre, I. II. ve III. sınıflar “Birinci Devre”, IV. V. ve VI. sınıflar “İkinci Devre” olarak kendi içinde ayrılmıştır (Cicioğlu, 1983).

KTFD Kurucu Meclisi 14 Mayıs 1976 tarihli birleşiminde, ‘10 / 1970 Sayılı Öğretmenler Kuralı, Kısım II, İlkokul Öğretmenleri / Öğretmenlik Vasıfları’ bölümündeki (1). fıkra kaldırılarak, ‘17/1976 sayılı Öğretmenler Değişiklik Yasası’ ile yeni fıkra konulmuştur. Değişiklik Resmî Gazete’de yayınlanmak suretiyle ilan edilmiştir. Değiştirilen bu fıkranın içerisine özel beceri gerektiren ders öğretmenlerinin ilköğretim öğretmeni olabilmesi konusu eklenmiştir. Bu husus yasa değişikliğinde şu şekilde açıklanmıştır;

(1) Kıbrıs Türk Öğretmen Koleji veya ilköğretim için öğretmen yetiştiren ve Kıbrıs Türk Öğretmen Koleji’ne denkliği Bakanlar Kurulunun bir kararnamesi ile kabul edilen başka bir öğretim kurumu veya özel beceri gerektiren ders öğretmenleri için Bakanlar Kurulunca geçerli görülen bir öğretim kurumundan mezun olmak.

Atatürk’ün 100. doğum yılına atfen KTFD Meclisi tarafından KTFD’ne Bakış (1981) adıyla hazırlanan rapor şeklindeki kitapta, kuruluşundan 1981 yılına kadar çeşitli alanlarda yaşanan gelişmeler anlatılmıştır. Eğitim alanlarında yaşanan gelişmelerde ilköğretimden de bahsedilmiştir. 1976-1981 yılları arasında ilköğretim okullarının sayısının azaldığı, bunun nedeninin ise optimal büyüklükte olmayan kırsal bölgedeki okulların kapanarak öğrencilerin merkezileştirilen okullara aktarılması gösterilmiştir.

Kırsal bölgelerde yoğunlaşan tek sınıflı ve tek öğretmenli okulların kapanması ile bu okullarda görev yapan öğretmenlerin ders yüklerinin tayin edildiği merkezi okullarda azaldığını söyleyebiliriz. Bunun nedeni ise merkezi okullarda beden eğitimi, resim ve müzik gibi derslerin genelde farklı öğretmenler tarafından verilmesidir.

Merkezi okullarda müzik derslerinin bu dönemlerde genelde sınıf öğretmenleri dışında farklı öğretmenler tarafından verildiği Mehmet Ali Davulcu, Aytaç Çağın, Halide Tunçeri, Cemal Özgürsel tarafından belirtilmiştir.

1-3 Şubat 1983 tarihleri arasında KTFD Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen ‘Kültür – Sanat Danışma Toplantısı’ sonunda Devlet Senfoni Orkestra ve Korosu’nun yöneticisi başkanlığında ‘Müzik Komisyonu’ oluşturulmuştur. Bu komisyona ülkenin müzikle uğraşan gönüllü ve profesyonel kişilerin yanında bakanlık

yetkilileriyle birlikte 19 kişi iştirak etmiştir. 3 Şubat'taki tartışma ve önerilerden sonra alınan kararlar 22 madde halinde yazılı olarak kayda geçirilmiştir. Bu kararlardan biri, okul öncesi ve anaokullardaki çocukların müzik konusundaki eğitimlerinin daha kaliteli olması ile ilgili düzenlenmiştir. Oy birliği ile alınan karara göre; *“Okul öncesinde başlanması kaydıyla kreş, çocuk bakım evleri, anaokullarındaki müzik çalışmaları ile maarif ana okullarının otobüslerle okullara ulaştırılan çocuklarımıza evden okula, okuldan eve gelinceye kadar geçen süre içerisinde eğitsel olmayan yoz ve bayağı müziklerin kasetlerden gelişi güzel dinletilmesinin zararları düşünülerek, bu tür kasetlerin, denetimden geçmesi ve ilgililerce hazırlanacak kasetlerin hizmete verilmesine...”*

Komisyonun oy birliği ile aldığı diğer bir karar da Öğretmen Koleji'ndeki müzik eğitimi ile ilgilidir. Bu karara göre; *“Gelecek nesillerimizi oluşturacak, bugün yetişmekte olan çocuk ve gençlerimizi yetiştirecek öğretmenlerimizin öğrenimini gördükleri Türk Öğretmen Koleji'ndeki müzik eğitimlerinin yepyeni bir anlayış, çok iyi bir kadro düzenleme ve çağdaş bir eğitim programı ile uygulanmaya konulmasının sağlanması...”*

Alınan kararlar içinde müzik öğretmenlerinin gelişimleri ile ilgili yaratılacak olanaklara da değinilmiştir. *“Oybirliği ile; Müzik öğretmenlerimizin yılın belirli aylarında açılacak kurslarla hizmet içinde eğitilmeleri ve gelişmelerinin sağlanması ve bunun yanında dış ülkelere gönderilerek bilgi ve görgülerinin artırılmasına...”* (Yeşilada, 2007).

Limasol İlkokulu'nda 1950-1956 yılları arasında öğrenci olan Çağla Konuloğlu, öğretmenlik mesleğine başladıktan sonra kendi dönemi ile 1970 ve 1980'li yıllardaki eğitimi kıyaslamıştır. Ona göre, kendi öğrencilik döneminin üzerinden o kadar yıl geçmiş olmasına karşın okullar genel olarak gerilemiş, eskiden iyi olan birçok şeyin yok olmuştur. Çocuklarını ilkokula gönderdiği ilk yıllarda beden eğitimi dersinin sadece kâğıtta yazılı programları doldurduğunu, kendisinin ilkokul üçüncü sınıfta her türlü olanağa sahip olarak resim, müzik ve beden eğitimi dersi aldığını belirtmiştir (Konuloğlu, 2005).

Hüseyin Kanatlı program içi ve program dışı söylenen marşların müzikaliteden ziyade milli duygulara hitap etmek için bestelendiği, milli eğitim politikası açısından etkili olsa da müzik eğitimi açısından aynı şeyi söyleyemeyeceğini belirtmiştir.

Kanatlı, milli duygular açısından çok değişiklikler olduğunu belirterek, *“o günler bizim için kutsal günlerdi. Artık bu kutsiyetini kaybetmiştir.”* sözünü söylemiştir (Hüseyin Kanatlı, 2018).

4.4.2. KTFD Döneminde İlköğretimde Eğitim Programları ve Müzik Eğitimi

Kıbrıs Türk Federe Devleti döneminde ilköğretimde eğitim süresi 6 yıl olarak belirlenmiştir. 1., 2. ve 3. sınıflar I. devre, 4., 5., ve 6. sınıflar ise II. devre olarak ayrılmıştır. I. devrede ders programında tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, resim, müzik, ev idaresi gibi derslere ağırlık verilmiştir. II. devrede 5. ve 6. sınıflar bu derslere ek olarak İngilizce dersi de yer almıştır (Aziz, 1978).

1970-1985 yıllarında İlköğretimde müzik öğretmenliği yapan Halide Tunçeri, müzik eğitim programı ve müzik öğretmenliği ile ilgili görüşlerini şöyle aktarmıştır (2018);

“Müfredatta kutlamalar sıklıkla tekrarlanırdı. Müzik dersi hayat bilgisi dersine paralel gidiyordu. Her konu bir müzik parçası ile pekiştirilirdi. Örneğin, Ağaç Bayramı’nın müfredatta yeri vardı. Şarkısı da paralel olurdu. Yerli Malı Haftası kutlanırsa ona paralel şarkılar vardı. Bu özel haftalar mutlak surette okul bahçesinde öğrencilerin toplanıp hep beraber olduğu ortamlarda okul korosu olarak bu şarkılar seslendiriliyordu. 29 Ekim, 10 Kasım, Yılbaşı, 23 Nisan, 19 Mayıs vb. müfredat sürekli kutlanacak ve paralelinde şarkıların, türkülerin söyleneceği bir program çıkarırdı. Bir okulun yükünü esas müzik öğretmeni çekerdi. Sınıf öğretmeni bir şiir okutur bir skeç hazırlardı. Ama bunları destekleyen ve zevkli hale getiren müzik ve müzik öğretmeni idi.”

KTFD döneminde Güzelyurt Özgürlük İlkokulu ile Lefke İstiklal İlkokulu’nda görev yapan Cemal Özgürsel ilkokullarda uygulanan eğitim programları hakkında şunları aktarmıştır (2019);

“Müfredatı kendimiz hazırlardık. Belirli gün ve haftalara göre yıllık plan çıkarırdık. Haftalar geldikçe de bunu uygulardık. Örneğin 29 Ekim törenlerine uygun şarkıları önceden belirlediğimiz şekilde öğretir ve söyledirdik. Milli günler dışında ‘Ağaç Bayramı’ gibi etkinliklerde de günün önemini yansıtacak şarkılar seçerdik.”

4.4.3. KTFD Döneminde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme

1974 Barış Harekâtı sonrasında, 1974-1975 ders yılında Türk Öğretmen Koleji Girne'deki eski ortaokul binasına taşınmıştır (Özad, 1999). Bu yıllarda kolejde öğrenim gören Cemal Özgürsel, her öğrenciye ayda 10 Kıbrıs Lirası geri ödemesiz burs verildiğini belirtmiştir. 1976 yılında mezun olan Cemal Özgürsel Kolej'deki müzik eğitimi ile ilgili şunları aktarmıştır (2019).

“3 sene içinde 6 dönem boyunca haftada iki kez müzik dersi vardı. Müzik Teorisi dersinde nota değerlerinden başlayıp, kuvvetli ve hafif ölçülerden akorlara kadar geldiğimizi hatırlıyorum. ‘Müzik teorisi’ dışında şarkı söyleme ve çalgı çalma dersleri de veriliyordu. Müzik bilgileri içeren teksirlerin yanında Bir de kitap dağıtmışlardı. Müzik öğretmenimiz Fikret Özgün bize belirli gün ve haftalar ile ilgili kendi yaptığı bestelerini de öğretiyordu. Fikret Özgün 3 sene İngiltere’de eğitim almıştı. Tartımlar ve nota değerlerinin ölçüsü ile ilgili ‘ta te - ta fa - te fe’ gibi Kodaly Yöntemi terimleri kullanırdı. En fazla iki sesli denemeler yapsak da her öğretmen adayı bunu yapamazdı. Türkiye’nin okullarında öğretilen eski yeni şarkılar yanında, Kamran Aziz’in ‘Dolama Dolamayı’, ‘Kıbrıs Gelini’, ‘Kıbrısım’, ‘Al Yemeni Mor Yemeni’ ile ‘Mücahitler Marşı’ ve ‘İstiklal Marşı’nı’ öğrenirdik. Bu eserleri çalgı yeteneği olanlar aynı zamanda icra ederlerdi. Sınavda teksir halinde verilen teorik bilgileri kolaydan zora doğru sorulurdu. Örneğin bir bemollü majör dizi nedir gibi. Pratik müzik sınavına jüri ile olurdu. Jüride müzik öğretmeni Fikret Özgün’ün yanında genelde Hüseyin Şenol bulunuyordu.

29 Ekim, 10 Kasım, 21 Aralık gibi anma ve kutlamalarda koro günün anlam ve önemine uygun şarkı ve marşlar söylerdi. Fikret Özgün piyano ile koroya eşlik ederdi. Kendi bestelerini de çalardı. Fikret Özgün, Mine Balman’ın çevreyle, ormanla ilgili hece vezninde yazdığı şiirleri besteler ve bize söyletirdi. Böylece öğretmen adayları Kıbrıs’a özgün besteler de öğreniyordu. Fikret Özgün, Kamran Aziz Orkestrasında Fikret Özgün klavye çalardı. Bu yüzden ‘İntizar’ ve ‘Artık Sevmeyeceğim’ gibi popüler bestelerini de öğretmekten çekinmezdi. Yıl sonunda koro ve orkestra konser verirdik.”

4.4.4. KTFD Döneminde İlköğretim Genel Müzik Eğitimi ve Uygulamaları

Bu yıllardaki milliyetçi duygular 1974 Barış Harekâtı’nın ardından üst düzeye çıkmış, okullardaki müzik eğitimi de bundan fazlasıyla etkilenmiştir. Hamitköy İlkokulu’na dikilen Atatürk büstünün açılışı 18 Mayıs 1975 yılında yapılan törenle gerçekleşmiştir. Tören okul korosunun okuduğu marşlar ile sona ermiştir. Tören sonunda okul korosunda bulunan ve Barış Harekâtı sırasında sol ayağını kaybeden Hüseyin Özkan ile KTFD Başkanı Rauf Raif Denктаş ayrıca ilgilenmiş ve sohbet etmiştir (Bozkurt Gazetesi, 20 Mayıs 1975).

Halide Tunçeri 1974 sonrasında Türkiye kökenli şarkıların yanında Fikret Özgün ve Yılmaz Taner'in bestelerini kullandıklarını belirtmiştir. Fikret Özgün içerik olarak modülasyonu olan parçalar da yazmıştır. Bazı ilkokul öğretmenleri gibi Halide Tunçeri'nin de çocuk şarkılarına yönelik denemeleri olmuştur. Halide Tunçeri'nin kullandığı yardımcı kaynaklardan biri de gazeteci ve öğretmen Arif Hasan Tahsin'in kendisine hediye ettiği 'Köy Enstitülerinde Müzik Eğitimi Klavuzu' kitabıdır (Halide Tunçeri, 2018).

'Köy Enstitülerinde Müzik Eğitimi Klavuzu' kitabında müziğin tanıtımı, ses ve ritm, müzik yazısı, gam bilgisi, işitme çalışmaları, solfejler, gam dereceleri, ilgili şarkılar, tekrar işaretleri, iki sesli solfejler, ölçüler, nüans, kanonlar, senkop, hareket, ses değiştiren işaretler, usuller, aralık çalışmaları için solfejler, aralıkların çevirimi, ton, tonalite, diyezli bemollü gamlar, majör – minör gamlar, süsler, transpozisyon, modülasyon, armoni, fa anahtarı, çocuk ses hacmi, öğrenci koro ve orkestrası ile ilgili bilgiler, keman ve mandolin perdelerinin şeması, marş, türkü ve şarkılar bulunmaktadır. Ayrıca her enstitünün kendi bölge karakterini belirten güzel türkü ve oyun havalarının ilave edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Kitabın sonunda ise öğütler ve müzik dersinin amaçları ve sınıf düzeylerine göre ders konuları ve şarkılar belirtilmiştir (Akalın, 1945).

Atatürk Meslek Lisesi'nde Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü mezunları üniversiteye gitmeseler de ilköğretim öncesi erken çocukluk öğretmen yardımcılığı ünvanıyla görev alabilirlerdi. Pembe Güçlü, 1975-1976 öğretim yılında bu bölümde okuyan öğrencilere uygulamalı müzik eğitimi dersi vermiştir. Bu ders okulda aldıkları müzik dersi dışında uygulamalı ders idi ve lise son sınıfında alınıyordu. Pembe Güçlü, her pazartesi öğleden sonra uygulama için belirlenen anaokula giderek oradaki çocuklara müzik dersi vermiştir. Ders esnasında yapılan etkinlikler Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü öğrencileri tarafından gözlemlenmiştir. Bu dersler sırasında Orff çalgıları kullanılmış, bu çalgıları ile çocuklara ritim tutturularak kendi aralarında bir uyum yakalamak amacı güdülmüştür. Pembe Güçlü, çocuklara Orff çalgıları eşliğinde şarkılar da söyletmiş, bazen akordeon ile şarkılara eşlik etmiştir. Bu derslerde meslek lisesi öğrencilerine; çocuklara şarkı öğretirken hangi yolu izleyecekleri, hangi çalgıları kullanabilecekleri, şarkı öğretiminin nasıl yapacakları, çocuklara hangi müzikleri dinletebilecekleri öğretilmiştir (Güçlü, 2018).

Yılmaz Taner tarafından çıkarılan ‘Çocuk ve Gençlerimize Şarkılar – Marşlar’ kitabı 1977 yılında KTFD Eğitim, Öğretim ve Kültür İşleri Bakanlığı Talim Terbiye Dairesi’nin 30 Aralık 1976 gün ve 120/i/7/76 sayılı kararı ile Temel Eğitim Kurumları ile Türk Öğretmen Koleji öğrencileri için, müzik derslerinde kullanılmak üzere yardımcı kaynak kitap olarak kabul edilmiştir. Kitapta marşların yanında okul, doğa ve aile ile ilgili şarkılar da bulunmaktadır. Yılmaz Taner kitabının ön sözünde, bu eserin 13 yıllık bir çalışmanın ürünü olduğunu, birçok söz yazarının eserlerini düzenleyerek bestelediğini, ayrıca kitaptaki şarkı ve marşların öğretim yılı takvimine göre sıralandığını belirtmiştir (Taner, 1977).

Şehit Tuncer İlkokulu’nda 1977 yılında prefabrik olarak müzik odası yaptırılmıştır (Kara, 2018). Aytaç Çağın’a göre (2018); 1978 yılından itibaren ilkokullarda müziksel etkinlikler ağırlık kazanmaya başlamıştır. Yusuf Kaptan Sahası’nda ilkokulların katıldığı müzik şöleni yapılmış, korolar birleştirilerek daha önce ayrı ayrı çalıştırılan eserler seslendirilmiştir. Bu etkinlik gece yapılıyor ve halkın katılımı yüksek oluyordu.

Bu etkinliklerde müzik öğretmeni olarak görev alan Halide Tunçeri şunları aktarmıştır (2018);

“Lefkoşa’nın tüm okullarının katılımıyla 600 – 650 öğrenci bu etkinliklere katılıyordu. Herkes kendi okul korosuyla çıkıp ikişer parça seslendiriyor, bir parça ise hep beraber yapılıyordu. 1972-1978 yılları arasında yapılan müziksel etkinliklerde Lefkoşa bölgesindeki müzik öğretmenleri birbirleriyle sürekli iletişim içinde çalışıyordu. Bu etkinlikler daha sonra Lefkoşa dışında Girne’de gerçekleşti.”

Halide Tunçeri Atatürk İlkokulu’nda görev yaptığı dönemlerde müziksel gezi olmadığını, ziyaret amaçlı başka bir okuldan müzik öğretmeni geldiğinde derse davet edildiğini söylemiştir. Tunceri’ye göre bütün kutlanacak haftalar önemliydi ama 23 Nisan’ın ayrı bir yeri vardı. 23 Nisan etkinlikleri bir gün önce okul bahçesinde velilere yapılırdı. 23 Nisan’daki etkinlikler çok kalabalık olacağından velilerin çocuklarını yakından görmeleri için bu uygulamaya gidilirdi. Erkek öğrencilerin yaptıkları ritmik hareketlere ve diğer büyük öğrencilerin dans hareketlerine Atatürk İlkokulu okul orkestrası ile 3 sene canlı olarak eşlik etmiştir. Halide Tunçeri iki akordeon ve bir gitar öğrencisine ‘O Sole Mio’ eserini öğretmiş ve Yusuf Kaptan Sahası’ndaki 23 Nisan etkinliğinde çaldırtmıştır.

Atatürk İlkokulu'nun müzikal açıdan önemli etkinliklerinden biri de mehter takımıydı. Bu okulda 1960'lı yıllarda başlayan mehter takımı 70'li yıllarda da devam etmiştir. Halide Tunçeri Atatürk İlkokulu'ndaki mehter takımı ile ilgili şunları aktarmıştır (2018);

“Tahir Bladanlı da bu mehter takımını çalıştıran öğretmenlerden biriydi. Sınıf öğretmenleri mehter takımının yürüyüşünü çalıştırırlardı. Davulu, zurnayı, tefi ve zili çaldırmak benim işimdi. Zurnaları piyasadaki çalgıcılardan almıştık. Zurnanın dillerini Baf'tan getirirdik. Önce zurna çalabilecek yetenekli çocukları tespit ederdik. Zurnaları müzik odasında ayrı çalıştırdık. Müziği flütle ben verirdim. 230 şarkı diye bir kitapta Mehter Marşı'nın melodisi mevcuttu. Zurna çalmada zorlandığımız bazı dönemlerde flütle çalışırdık. Çalgıların bakımlarını da biz yapardık. Mehter takımında 5-6 davulumuz vardı. Zurna sayısı çalabilen çocuklara göre dönem dönem değişirdi. Ziller, tefler asa tutanlar her dönemde sayı değişirdi. Adada o zamanlar konfeksiyon gelişmediği için kıyafetleri Türkiye'de diktirmiştik. Mehter takımının kıyafetlerini mehter takımı kurmak isteyen Şehit Doğan Ahmet İlkokulu'na da ödünç olarak vermiştik. Mehter takımına bir tek 'Ceddin Deden Neslin Baban' marşını öğretirdik, zor olduğu için diğer eserlere girmezdik. Yusuf Kaptan Sahası dışında Girne Kapısı'nda da mehter takımını yürütmüştük. Benden önce mehter takımını çalıştıran öğretmenler vardı. Belirli gün ve haftaların ruhunu yansıtmak için marşlar önemli bir yer tutmuştur. Müzik burada araç olarak kullanılmıştır. Çocukların gelişimi açısından söylenen şarkılar bazen araç bazen amaç olmuştur.”

Halide Tunçeri Atatürk İlkokulu'nun müzik adına bu memlekette bir merkez gibi görev yaptığını belirtmiştir. Tunçeri, kendisinin de içinde bulunduğu bazı öğretmenlerin 23 Nisan etkinliklerinde kullanılacak müziklerin ve ritmik hareketlerin hazırlayarak Lefkoşa'nın çevre köylerdeki okullarına da verildiğini aktarmıştır. Atatürk İlkokulu'nda 1985 yılına kadar müzik öğretmenliği yapan Halide Tunçeri, okul müzik eğitimi ile ilgili yaptıklarını şöyle aktarmıştır (2018).

“Yeni bir şarkı vermeden önce çocuklara nefes açtırıyordum. Şarkı sözlerini hecelere ayırarak hecelere ritm vurduruyordum. Örneğin; Koş Ayşe sınıfa gir. Koş Ay-şe sı-nı-fa gir. Şarkı öğretirken tekrar metodunu uygulardım. Kelimelerin tartımından hareket ederek başlardım. Sese geçmeden evvel cümleyi tartılmayarak yapardım. Böylece şarkıyı ritmiyle

öğretmek daha kolay olurdu. Şarkının notasını yazardım ama herkes okuyamazdı. Ritm kulağı olan çocukları masaya ellerini vurdurarak tespit ederdim. Vurmalı çalgıları kullanırken her vurmalıya aynı vuruşu yaptırılmazdım. Tahtaya 4 çizgi çizirdim. Çizginin her biri bir vurmalıyı gösterirdi. Mesela 4/4'lük bir parçada bazılarını sus işareti koydururdum. Altındaki tef ise ona ayrı bir vuruş tarzı yaptırırdım. Aynı anda aynı vuruşu yaptırılmazdım. Teorik olarak öğrettiğim nota değerleri, susu işaretleri, sol anahtarının görevi gibi bilgileri yazılı sınavda sorardım. Bir ara orkestram 10-12 gitara ve 7 akordeon kadar çıkmıştı. Gitar öğretmek için öğrendim. 83 öncesinde müzik eğitim ve etkinliklerinde daha çok tekerlekli bant kullanıyorduk.”

1979 yılında Aytaç Çağın tarafından Güzelyurt Özgürlük İlkokulu'nda Atatürk Oratoryosu sahneye konulmuştur. Bu oratoryoyu ilkokul bünyesinde oluşturulan koro da desteklemiştir. Aynı yıl oratoryo ve koro Bayrak Radyo Televizyonu'nda program yapmıştır. 1980-1981 öğretim yılında Gönyeli İlkokulu'na görevlendirilen Aytaç Çağın, bu okulda müzik odası ve piyanonun olduğunu, aynı yıllarda görev yaptığı Küçük Kaymaklı İlkokulu'nda da sonradan bir müzik odası oluşturulduğunu belirtmiştir. Gönyeli İlkokulu'nda 23 Nisan töreninde halk dansları ekibi ve koro çıkartmış, müzik atölyesi kurarak çocuklarla birlikte kabak kemane yapıp 23 Nisan töreninde sergilemiştir. Gönyeli İlkokulu korosunu Bayrak Radyo Televizyonu'na çıkartarak koroyu yönetmiş, halk oyunları ekibine de zurna çalmıştır. Erdal Ilıcan Aytaç Çağın'a davulu ile eşlik etmiştir. 1981-1982 yılında görev aldığı Arabahmet İlkokulu'nda müzik odasının olduğunu aktaran Aytaç Çağın, materyal eksikliğinden söz ederek sadece bir teyp olduğunu, milli günlerde bu teybin kullanıldığını, 23 Nisan gibi etkinliklerde kullanmak için Sancak Radyosu'ndan müzikleri alındığını aktarmıştır. Program dışı etkinliklere genelde kol faaliyetlerinde hazırlanılmıştır. 1982 yılına kadar ilkokul müzik öğretmenliği yapan Aytaç Çağın, görev yaptığı dönemlerde program içi ve dışı yapılan müziksel etkinliklerde söylenen şarkı ve marşların çocukların gelişimine ve müzik eğitimine etkisi hakkında şunları aktarmıştır.

“Söylenen şarkılar içeriklerine göre eğitici veya eğlendirici olarak öğrenci üstünde olumlu izler bırakabilir. Marşların içeriği ve kapsamı ise çocuklar üzerinde milli duyguların ve davranışların oluşmasında etkindir. ‘Mücahitler Marşı’ öğrenci üzerinde aşırı milliyetçi duygular da bırakabilir. Öğretmenlik yıllarında ben de mücahitler marşını öğrettim.

Yıllar sonra öğrencim bana; ‘siz bize mücahitler marşını öğreterek faşizmi aşlamaya çalıştınız hocam’ dedi. Fakat o zaman Kıbrıs’ın içinde bulunduğu siyasi şartlar bunu gerektirdiği için öğretiyorduk. Geçmişteki manevi değerler daha ağır basardı. Şimdiki sunumlarda çok az kişi bu duyguları yaşamakta ve yaşatmaktadır.”

Aytaç Çağın müzik sınavları hakkındaki görüşlerini şöyle aktarmıştır;

“Öncelikle müzik kulağının doğuştan gelen bir özellik olduğu hiçbir zaman gözardı edilmemelidir. Öğrencinin birşeyler öğrenip öğrenmediğini kontrol ederdim. Yazılı ve sözlü sınavlar yaptım. Notlar hep 10 olmasa da hiçbir çocuğu bırakmadım.”

Bu dönemde Altınova İlkokulu ve Kalavaç İlkokulu’nda görevini sürdüren Mehmet Ali Davulcu, görev yaptığı yıllarda milli şarkıların ve marşların çocukların milli duygularını geliştirmek için gerekli olduğunu, 1983 öncesinde milli duyguların çok daha yoğun olduğunu, şimdi ise bu duyguların biraz köreldiğini savunmuştur. Mehmet Ali Davulcu müzik sınavları ile ilgili şunları aktarmıştır (2018);

“Müzik sınavlarında öğrencileri çok fazla zorlamazdım. Yazılı sınavdan ziyade sözlü sınav yapardım. Öğrenciyi tahtaya kaldırarak yıl boyunca öğrettiğim ve defterlerine yazdırdığım şarkılardan bir tanesini söylemesini isterdim.”

İlkokul öğretmeni olarak 1979 yılına kadar görev yapan Halil Kara müzik eğitimi hakkındaki düşüncelerini şöyle aktarmıştır (2018);

“İlkokullar müziğe, oyuna, sevgiye ve metoda dayalı öğretim kurumlarıdır. Müzikle insan kendi ruhunu yönlendirir. Haz duyduğu şeylere meyli daha fazla artar. Müzik insanlara güzellik öğretir. Müziğin verdiği zevki öğrenciler hiçbir yerden alamazdı.”

İsmet Çakır, Cihangir İlkokulu’nda 1981 yılında kadar 9 yıl boyunca görev yapmıştır. 23 Nisan çalışmaları için okula teyp aleti temin edilmiştir. Müzik derslerinde farklı kaynaklardan faydalanmak için ayrıca müzik eğitim kitapları ve çeşitli şarkı kitaplarından faydalanmıştır. Mesleğinin ilk yıllarında Kıbrıs kökenli şarkıların okullarda öğretilmediğini vurgulayan Çakır, ‘Al Yemeni Mor Yemeni’ gibi şarkıların sonradan okul şarkıları içine girdiğini belirtmiştir. Cihangir İlkokulu’nda koro yanında melodika ve flüt ağırlıklı bir de orkestra kurmuştur. ‘Mücahitler Marşı’, ‘İstiklâl

Marşı' ve 'Gençlik Marşı' gibi marşlar öğreten İsmet Çakır, okullarda okutulan bu marşlar ve günümüzde müziksel etkinlikler hakkında şunları aktarmıştır (2018);

“Marşlar, milli duyguların gelişmesi dışında çocukların neşelenmesini ve deşarj olmasını sağlar. Günümüzdeki etkinlikleri de beğeniyorum. Müzik eğitiminin olumlu olarak geliştiğini gözlemliyorum.”

İsmet Çakır görev yaptığı yıllarda karşılaştığı zorluklardan bir tanesini şöyle aktarmıştır (2018).

“Cihangir İlkokulu'ndaki çocuklara müzik çalışmaları için flüt almalarını söyledik. Bazı aileler flütün alınmasına muhalefet ettiler ve gereksiz buldular. Eşim Safa Çakır da aynı okulda görev yapıyordu. Kendisi muhalif olan ailelerin evlerine giderek flüt almaları için ikna etmişti.”

Mehmet Güçlü, okullarda öğretilen marşlara önem verdiklerini. Karşı tarafın da aynı şekilde çocukları eğittiğini, kendilerinin düşmanlık aşılama dan ziyade vatan sevgisini aşılayıcı amaçladıklarını belirtmiştir. Güçlü 1983 öncesi etkinlikler ile şimdiyi kıyasladığında şunları aktarmıştır (2018);

“Günümüzde 23 Nisan gibi etkinliklerde çocuklar dans yaparken Türkçe müzikten ziyade yabancı müzikle dans ediyorlar. O da gerekli ama ağırlık o yönde. Milli duygulara hitap edecek şeyler giderek azalmaktadır.”

1981 yılında Güzeyurt Özgürlük İlkokulu'nda görev yapan Cemal Özgürsel Atatürk'ün 100. doğum yılı etkinliklerinde yer alacak okul korosunu ve orkestrasını hazırlamıştır. Garnizon Sineması'nda yapılan etkinlikte piyano eşliğinde okul korusu ve orkestrası günün anlam ve önemine uygun şarkı ve marşları icra etmiştir (Ek 3-u). Cemal Özgürsel görev yaptığı bu yıllarda müzik dersleri ile ilgili şunları aktarmıştır (2019);

“İlkokul son sınıflara çalgı eğitiminde iki sesli çalışmalar yaptırırdım. İki akordeon birinci sesleri, iki akordeon da ikinci sesleri yapardı. 1979-1980-1981 çocukları televizyona da çıkarmaya başladım. Okulda teyp vardı. Tahta çubuklarla Etkinlikleri yaparken ses düzeninin olmamasından dolayı şahsıma ait ses düzeninin kullanıyordum.”

KTFD döneminde de halk oyunları faaliyetleri önemini sürdürmüştür. 1974 yılından itibaren Kıbrıs Türk Halk oyunlarının derlenip sahneye konulması Kıbrıs Türk Folklorü açısından önemli bir aşamadır. 1982 yılında, TRT Genel Müdürlüğü'nün geleneksel olarak düzenlediği 23 Nisan Uluslararası Çocuk Şenliği'ne, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Lefkoşa ilkokullarından seçilen bir çocuk ekibiyle katılarak KTFD temsil edilmiştir. Bu şenliğe katılım her yıl farklı bölgelerdeki okullardan seçilen çocuklarla devam etmiştir (Çinkayalar, 1990). 23 Nisan 1975 yılında Girne'de yapılan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı törenlerinde ilkokul öğretmenleri halk oyunları ile resmi geçit törenine katılmışlardır. (Hürsöz, 25 Nisan 1975)

4.4.5. KTFD Döneminde İlköğretimde Denetleme ve Hizmetiçi Eğitim

Sözlü tarih çalışmasına katılan ilkokul öğretmenleri bu yıllarda müzik eğitimi ile ilgili hizmetiçi eğitimin yapılmadığını aktarmışlardır (Aytaç Çağın, 2018; Mehmet Güçlü, 2018; Mehmet Ali Davulcu, 2018; İsmet Çakır, 2018; Halil Kara, 2018; Cemal Özgürsel, 2019)

1975 yılında Bostancı İlkokulu müdürlüğüne Fikri Karayel atanmıştır. Türk Öğretmen Koleji öğretim görevlisi Hüseyin Şenol, müzik müfettişi Fikret Özgün ile Bostancı İlkokulu'nu ziyaret etmiştir (Şenol, 2018). Halide Tunçeri, sınavlarda öğrencinin hep beraber uyumlu bir şekilde şarkı söyleyebilmesine dikkat etmiştir. Çocuğun bir ritim içinde olmasının önemini vurgulamıştır. Türk Öğretmen Koleji'nde de hocalık yapan Fikret Özgün, Ali Özdemir ve Yılmaz Taner 1972-1978 yılları arasında ilkokul öğretmenlerini teftiş eden kadro içindeydi. Lefkoşa ilkokullarının ortaklaşa gerçekleştirdiği müzik şöleninde de müfettişler hazırlık aşamalarını denetlemiştir (Tunçeri, 2018).

İsmet Çakır öğretmenlik yaptığı 1969-1995 yılları arasında müfettişin özellikle okuma yazma öğretilip öğretilmediğini denetlediğini, denetlemede müzik derslerinin üzerine fazla düşülmediğini aktarmıştır (Çakır, 2019).

Mehmet Ali Davulcu, görev yaptığı yıllarda kendisini denetlemeye gelen müfettişlerin müzikten ziyade diğer derslerin denetimi yaptıklarını, bazen çocuklara hangi şarkıları öğrendikleri sorarak, öğrendikleri şarkıların içinden bir şarkı seçilip söylettirdiklerini belirtmiştir (Mehmet Ali Davulcu, 2018).

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu bölümde, araştırmanın amacı dâhilinde elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlar, tartışma ve öneriler yer almaktadır. Kıbrıslı Türklerin Osmanlı egemenliğinden KKTC'nin kuruluşuna kadar olan süreçte ilköğretim genel müzik eğitimine ilişkin konular bu çalışmada tarihsel bir bakış açısıyla ortaya konulmuştur. Çeşitli kaynaklarda dağınık olarak bulunan bilgilerin konu çerçevesinde bir araya getirilmesinin yanı sıra ilk defa kullanılan belgeler ve sözlü tarih çalışmasıyla alana yeni bilgiler sunmuştur.

5.1.1 Kıbrıslı Türklerde Osmanlı, İngiliz İdaresi, Kıbrıs Cumhuriyeti ve Toplumlar Arası Çatışmalar ve KTFD Dönemlerinde Eğitim Politikası, Eğitim Yönetimi ve Reformlarına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Osmanlı döneminde, İstanbul'a bağlı diğer bölgelerle benzer biçimde yönetilen Kıbrıs'ta eğitim politikası, eğitim yönetimi ve reformlar diğer bölgelerle benzerlik göstermekte olup, daha fazla dini eğitim verildiği saptanmıştır. Osmanlı Devleti'nde gerçekleştirilen reformlar Kıbrıs'ta ve Kıbrıslı Türklerin eğitim yaşamında da iyileştirmelere yol açmış fakat çağı yakalama konusunda yetersiz kalmıştır. Bazı reformlar sadece kâğıt üstünde kalarak Osmanlı'nın merkezi dışına çıkacak bir ortam bulamamıştır. 20 yüzyıla kadar Osmanlı Devleti sınırları dahilinde bulunan ilköğretim politikası içinde müzik eğitimi dini musiki çerçevesinin dışına çıkamamıştır. Eğitim ücretsiz olmasına rağmen Osmanlı idaresinin son dönemlerine kadar zorunlu tutulmamıştır. 1824 Yılında çıkarılan 'Ta'lim-i Sıbyan Fermanı' ilköğretimi zorunlu tutsa da Osmanlı'nın içinde bulunduğu politik, ekonomik durum ve savaşların etkisiyle tüm Osmanlı coğrafyasında uygulanamamıştır. Kıbrıs Türk toplumunun da eğitimden çok büyük beklentileri olmamış, okuma ve yazmanın yanında temel dini bilgilerin verilmesi yeterli görülmüştür.

Osmanlı Devleti'nin adayı İngiltere'ye devretmesinin hemen sonrasında yapılan 1881 nüfus sayımına göre Kıbrıs'ta 137,631 Rum, 45,458 Türk ve 3084 Maronit, Ermeni, Latin vb. unsurları yaşamaktaydı (Çakmak, 2008). Osmanlı İdaresi'nde Kıbrıslı Rum nüfusun Kıbrıslı Türk nüfustan daha fazlaydı. İki toplum kasaba ve şehirlerde karma; köylerde karma ve ayrı olarak yaşamışlardır. Karma

köylerde ilköğretim okulları ayırıydı. İlköğretimde okullaşma Rumlarda daha fazlaydı ve okullar kilise tarafından ekonomik olarak desteklenmekteydi.

Örgün eğitim durumuna bakılacak olursa, Kıbrıslı Türklerde Osmanlı İdaresi'nin son dönemlerinde Kıbrıs genelinde Müslüman okulları sayısı 65 iken Hristiyan okullarının sayısı 83 olarak belirtilmiştir (Lukach ve James, 2007). Kıbrıslı Türklerde bu dönemde müzik eğitime ilişkin yaygın eğitime örnek olarak bir veriye rastlanmamıştır. Müzik eğitimin toplumsal denetime katkısı Osmanlı İdaresi'nde âmin alayları ve ilahiler, dini vurgular niteliktedir. Müzik eğitiminin toplumsal değişime etkisi özellikle Osmanlı'nın son döneminde Osmanlıcılık ve Türkçülük akımlarına bağlı ortaya çıkan marşlarla milliyetçi bir çizgiye kaymaya başlamıştır.

Sıbyan mekteplerine öğretmen atama konusundaki bir belgede (Behçet, 1969) sesi güzel olan müezzinlerin ödeneklerine ayrıca değinilmesi, ilköğretimde müziksel bir etkinlik sayılabilecek ilahilerin okunmasına önem verildiğini kanıtlar niteliktedir. Buna rağmen araştırmada Osmanlı İdaresi'nde Kıbrıslı Türklerde programlı ve kapsamlı bir müzik eğitimi uygulamasına rastlanmamıştır.

1878'den itibaren Büyük Britanya idaresine giren Kıbrıs'ta, İngiliz etkisi 1914'ten sonra daha fazla hissedilmeye başlanmış, 1920'lerin sonunda alınan eğitime ilişkin kararlarla eğitim sistemi ve müzik eğitimi ile ilgili önemli gelişmeler yaşanmıştır. Kıbrıs'taki okulları yönetmek için İngiliz Yüksek Komiserliği'ne bağlı bir eğitim müdürü atanmış, iki toplumun eğitim işlerinin yürütülmesi için ayrı kurullar oluşturulmuştur. Kurulan köy komiteleri köy okullarının sorunlarıyla ilgilenmekte ve köy öğretmeninin atanmasında yetkili kılınmıştır.

Behçet'e göre (1969), İngiliz idaresinde Kıbrıslı Türkler'de ilköğretimde müzik dersleri 1929 yılında eğitim programına dahil edilmesine rağmen, Baf Kazasına bağlı Tera Köyü'ndeki ilkokula 1924-1925 ders yılına ait diplomada 'teganni' adı ile müzik dersine rastlanmıştır (Ek 3-a). Öğretmen yetiştiren kurumların 1937'den önce oluşturulamamasına bağlı olarak, atanan tüm öğretmenlerin müzik eğitimi almaması nedeniyle müzik dersinin bu dönemde ada genelinde tam olarak uygulandığı söylenemez. Bunun yanı sıra 1923'te kurulan T.C. Devleti ile ilişkisini sürdüren ve Atatürk Devrimleri'ni benimseyen Kıbrıslı Türkler müzik eğitimi alanında da paralel gelişmeler göstermişlerdir. Bu bağlamda din daha geri planda kalırken milli kimlik ön plana çıkmıştır.

1931 İsyanı'ndan sonra İngiliz idaresinin milliyetçi yaklaşımları bastırmaya yönelik politikaları sonucunda Kıbrıslı Türklerde Türkiye ile, Kıbrıslı Rumlarda Yunanistan ile ilgili bayrak, marş vb. sembollerin kullanımı yasaklanmış, bu durum genel ilköğretim ve müzik eğitimine de yansımıştır. Kıbrıslı Türkler ve Rumlar arasında İngiliz idaresi döneminde genel eğitim ve müzik eğitimi bağlamında, örgün eğitim kurumlarında etkileşimden çok milliyetçi bir ayrışımından söz edilmesi daha doğru olur. Buna rağmen birbirine yakın veya karma köylerde okul pikniği ve benzeri etkinliklerde buluşup kendi dillerinde şarkı söylemeleri gibi örneklerle de rastlanmıştır.

İngiliz idaresince hazırlanan 1935 İlköğretim Programı'nın Kıbrıs Türk eğitim tarihi açısından önemli bir yeri vardır. 1935 İlköğretim Eğitim Programı'na göre müzik dahil tüm derslerde işlenecek konular belirlenmiş ve müzik dersinde programda belirtilen şarkılar dışında öğretilecek müziğin müfettişlere danışılması zorunlu hale getirilmiştir. Program, bir taraftan müzik eğitimi ile ilgili bilimsel açıklamalarla olumlu adımlar atarken, diğer taraftan müzik eğitiminde kullanılacak kaynak kitapları kısıtlayarak ve sıkı denetim getirerek bu konuda olumsuzluklar da yaratmıştır.

1931 İsyanı ertesinde eğitimde gerçekleşen baskıcı reformlara rağmen Kıbrıslı Türk öğretmenler öğrencilere marşlar ve milliyetçi duygular içeren şarkılar öğretmeye devam etmişlerdir. Keman eğitimi, akordeon, melodika, flüt gibi çalgıların okul içi ve dışında yaygın olarak kullanılmaya ve benimsenmeye başlaması müzik eğitiminin İngiliz idaresinde Kıbrıslı Türkler'de batıya yönelme anlamında değişimlere örnek olarak belirtilebilir.

İngiliz İdaresi döneminde Kıbrıslı Türklerde kız ve erkek öğrencilerin ilköğretimde okullaşma oranının artması, eğitimin standartlaşması, müzik derslerinin eğitim programında sürekli yer bulması okul içi ve dışında yapılan müziksel etkinliklerde artışa neden olmuştur. Özellikle yıl sonu müsamereleri, 23 Nisan kutlamaları vb etkinlikler kentlerde ve özellikle sosyal yaşamın kısıtlı olduğu köylerde tüm halkın katıldığı, çoğu zaman akşamları ve okul dışında gerçekleştirilen müzikle ilgili etkinliklerdir. Yine bu dönemde Kıbrıs'ta müzik eğitimine ilişkin yaygın eğitim uygulamaları özel çalgı dersleri olarak artmıştır. İlkokul öğrencilerinin ABRSM sınavlarına giderek daha fazla girmesi okul dışında müzik eğitiminin arttığının bir göstergesi olarak sayılabilir. Bu dönemde müzik eğitimi batı müziği yönünde ağırlık kazanmıştır.

Kıbrıs Cumhuriyeti ve toplumsal çatışmalar dönemi yaşanan göçler, baskılar ve çatışmalar Kıbrıslı Türklerde eğitimi ve müzik eğitimini olumsuz yönde etkilemiştir. Türkiye'nin etkilerinin daha fazla hissedildiği bir müzik eğitimi söz konusudur. Toplumlar arası çatışmalar döneminde Kıbrıs Türk Yönetimi ve T.C. Büyükelçiliği'nin çabalarıyla Türkiye'den eğitim uzmanlarının getirilmesi genel eğitim politikası açısından etkilidir. Bu etkiler müzik eğitimine de yansımıştır.

Toplumlar arası çatışmalardan dolayı ada genelinde birçok karma köyün boşaltılması iki toplumun sosyal ve kültürel etkileşimini azaltmıştır. Kantonlara sıkışan ve göçmen durumuna düşen Kıbrıs Türk toplumunda eğitimin aksamaması için özellikle Lefkoşa'daki merkez okullar kullanılmıştır. Göçmen durumuna düşen ilkokul öğrencileri güvenli bölgelerdeki okullara yerleştirilmiştir. Okullarda görev alan bazı öğretmenlerin aynı zamanda mücahitlik yapması eğitimin sağlıklı şartlarda verilmesini zorlaştırmıştır. Dönemin şartlarını anlatan şarkı ve marşları içeren kitapların (Taner, 1977) yayınlanarak okullarda yardımcı kitap olarak okutulmasının tavsiye edilmesi müzik eğitiminin, içinde bulunduğu siyasi koşullardan etkilenmesine neden olmuştur.

Toplumlar arası çatışmaların yopun olduğu 1963-1974 arası özellikle 23 Nisan, 19 Mayıs ve benzeri milli günlerde okul-toplum-asker iş birliği askeri bando ve ilköğretim öğrenci topluluklarının birlikte olduğu törenlerdir. Örneğin Atatürk İlkokulu'nun kurduğu mehter takımına Zeki Taner yönetimindeki Mücahit Bandosu da destek vermiştir (Halil Kara, 2018).

1950'li yılların sonundan 1974'e kadar gelişen 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu, 1963 toplumlar arası çatışmaların patlak vermesi gibi olaylar Kıbrıslı Türklerin sosyal, ekonomik yaşamlarını derinden etkilemiştir. Bu süreçte her alanda yaşanan zorluk ve sıkıntılar eğitim alanında da hissedilmiştir.

İlköğretim Kıbrıs Cumhuriyeti ve Toplumlar arası Çatışmalar dönemlerinde Türk Cemaat Meclisi tarafından yönetilmiştir. 1974 sonrasında ise KTFD çatısı altında Milli Eğitim Bakanlığı kurulmuştur. 1975 yılında 1. Kıbrıs Türk Eğitim Şurası'nın toplanması önemlidir. Temel eğitim sisteminin amaçlarının yeniden oluşturulduğu bu şurada müzik eğitime ilişkin önemli kararlar alınmıştır. Temel Eğitim birinci kademesinde bulunan ilköğretim, birinci devre ve ikinci devre olarak ikiye ayrılmış ve müzik eğitimi dahil olmak üzere ders programları bu ayırıma göre hazırlanmıştır.

KTFD’de eğitim alanında yapılan reformlar, KKTC’nin eğitim politikasının da temellerini oluşturacaktır.

1974 Barış Harekatı’ndan sonra Rumların ağırlıklı olarak güneye Kıbrıslı Türklerin ise kuzeye göçü ve 1964’te çizilen Yeşil Hat’ın kalıcı hale gelmesi ve karşılıklı geçişlerin çok azalması nedeniyle iki toplum arasındaki ilişkiler kopmuştur. Bu durum müzik eğitimine de yansımıştır. Bu dönemde kuzeyde boşalan Rum ilkokul binaları ve materyalleri Kıbrıslı Türkler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Kıbrıslı Türkler 20 Temmuz 1974’ü milli bayram olarak kutlamaya başlamıştır. Yine toplumlar arası çatışmaların ortaya çıkardığı 21 Aralık 1963 olaylarına ithafen anma törenleri düzenlenmiştir. Kutlama ve anma törenlerinin yoğun olması 1974 sonrası ve günümüzde ilköğretim müzik dersi içeriğini oldukça etkilemektedir. Müzik öğretim programında ağırlıklı yer kaplayan kutlama ve anma törenleriyle ilgili marş ve şarkıların öğretimi halen müzik öğretmenlerinin dersle ilgili ve ders dışı zamanlarının çoğunu almaktadır.

5.1.2 Kıbrıslı Türklerde Osmanlı, İngiliz İdaresi, Kıbrıs Cumhuriyeti, Toplumlar Arası Çatışmalar ve KTFD Dönemlerinde Eğitim Programları ve Müzik Eğitimine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Osmanlı Devleti, eğitim programları içine müzik eğitimini ilköğretimden önce ortaöğretim düzeyinde eğitim veren rüştiyelere koymuştur. Bunun sebepleri arasında rüştiyelerin Islahat Fermanıyla birlikte daha merkezi yerlerde kurulması, dini eğitim yanında pozitif bilimler ve sanata yönelik farklı derslerin de verilmesi, branş öğretmenliğinin bu kurumlarda giderek yaygınlaşması gösterilebilir. Devletin en ücra köşelerine kadar yayılan ve çoğunlukla cami yanlarında ağırlıklı dini eğitim veren ilköğretim düzeyindeki sıbyan mektepleri eğitim ve öğretim birliğinden kopuk olmuştur. Müzik eğitimi konusunda nitelikli öğretmen sıkıntısı çeken ilköğretim okullarına müzik ancak dini eğitimi destekleyecek ilahiler çerçevesinde dini mûsiki şeklinde girmiştir. Müzik burada amaçtan çok dini eğitimi destekleyecek araç olarak kullanılmıştır. Müzik eğitiminin dolaylı da olsa ilköğretimin içinde bulunmasının en önemli kanıtı âmin alayları olmuştur. Âmin alayı geleneğine diğer Osmanlı topraklarında olduğu gibi Kıbrıs’ta da rastlanmıştır. Adadaki İngiliz Egemenliği döneminde devam eden âmin alaylarında söylenen ilahiler, ilköğretim programına müzik derslerinin eklenmesine kadar müzik eğitiminin en önemli unsuru olmuştur.

Osmanlı döneminde Kıbrıslı Türklerde eğitim anlayışının idealist felsefeyle ilişkilendirilebilecek daimici bir felsefeye dayandığı görülmektedir. Bu durum müzik eğitimine yansımaları dini eğitime bağlı olarak ilahiler dışında müziksel öğelerin okul eğitiminde yer bulamaması biçiminde etki etmiştir.

Kıbrıslı Rumlarda, Osmanlı döneminde daha modern bir eğitim gözlemlenmesine rağmen eğitim programlarında müzik derslerine rastlanmamıştır.

İngiliz İdaresi'nde Kıbrıslı Türklerin eğitim sistemine realist ve idealist felsefeyle ilişkilendirilen esasici bir eğitim felsefesi hakim olmuştur. Buna göre eğitim daha laik ve dünyaya dönük duruma gelmiştir. Kıbrıs'taki İngiliz idaresinin ilk dönemlerinde vakıfların (evkaf) okullara olan etkisi devam etmiştir. Eğitim programlarını da vakıflar belirlemiştir. 1913 yılı Müslüman ilkokullarında okutulan dersler incelendiğinde bu derslerin arasında müzik olmamasına rağmen dini eğitimi pekiştirmek amacıyla ilahiler öğretildiği tespit edilmiştir. Daha sonra 1929 yılında ilkokul programına ilk kez müzik dersi konulsa da ada genelinde uygulanması mümkün olmamıştır. 1935 Eğitim Programı'nda müzik dersleri 'teganni' adıyla işlenmeye başlanmıştır. Müzik dersi bu tarihten itibaren ilkokul diploma ortalamasına dahil edilmiştir. Ayrıca müzik, eğitim programlarında zorunlu ders olarak yerini almıştır. İlköğretim müzik eğitiminde ağırlıklı olarak işlenen çocuk şarkılarının okulların bulunduğu coğrafi ve yerel özelliklere göre seçilmesi tavsiye edilmiştir. 1935 Programındaki bu uygulama önemli müzik eğitimcisi Z. Kodaly'nin aynı dönemdeki görüşleriyle paralellik göstermektedir. Chosky (1974), Kodaly için çok önemli olan önemli öğrenme ilkelerini özetlerken, öğrenmenin kültürel olarak zengin olması gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda öğrencilere kendi kültürlerinden şarkılar öğretilmelidir.

1960 yılında iki toplumlu Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmasına rağmen 1960-61 ders yılında Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi Maarif Müdürlüğü'nce yayınlanıp 'ilkokullarda milli eğitimin gayeleri' başlığı ile okullara gönderilen yazıda 'öğrencilere özellikle milli marş, şiir ve kahramanlık menkıbelerinin öğretilmesi' istenmiştir (Feridun, 2000). Kıbrıslı Rumlarda da Yunanistan kaynaklı milliyetçi eğilimlerin eğitimde artması Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ömrünün kısa olacağının önemli bir göstergesidir.

1960'lı yıllarda Türk Cemaat Meclisi Maarif Müdürlüğü müzik dersleri için ilköğretim birinci dönem ve ikinci dönemde okutulacak bilgileri ve şarkıları bir bültenle ilkokullara yollamıştır. (Halil Kara, 2018). Bu dönemde müzik dersleri Kıbrıs Türk ilkokullarında sınıflara göre haftada 2 ve 3 saat zorunlu ders olarak değişmektedir.

KTFD'nde de ilkokulların eğitim süresi 6 yıl olarak belirlenmiştir. 1.,2., ve 3. sınıflar birinci devre, 4., 5., ve 6. Sınıflar ise ikinci devre olarak düzenlenmiştir. Müzik dersleri ve içerikleri her iki devrede de zorunlu olarak bulunmaktadır (Aziz, 1978). Müzik yıllık planı belirli gün ve haftalar dikkate alınarak düzenlenirdi. Ağaç bayramı, Yerli Malı Haftası gibi etkinliklere paralel olarak müzik derslerinde ilgili şarkılar öğretilmekteydi (Halide Tunçeri, 2018; Cemal Özgürsel 2019).

5.1.3. Kıbrıslı Türklerde Osmanlı, İngiliz İdaresi, Kıbrıs Cumhuriyeti, Toplumlar Arası Çatışmalar ve KTFD Dönemlerinde Öğretmen Yetiştirme ve Müzik Eğitime İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Osmanlı İdaresinde her bir okulun öğretmeni okulun ait olduğu dinden olmalıdır, başka dinlerden olan kişiler bu okulların yönetiminde görev alamaz ve öğretmenlik yapamaz (Kıbrısın El Kitabı, 2007). Bu dönemde Rum ilkokullarında bir Türk öğretmenin veya Türk okullarında bir Rum öğretmenin görev yaptığına ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır.

Kıbrıs'ta Osmanlı eğitim sistemine göre ilk kurulan ilköğretim okullarında yaşanan öğretmen sıkıntısı başta dışarıdan getirilen öğretmenlerle giderilmiş, zaman içinde kendi medreselerinden mezun olanlar bu alandaki boşluğu doldurmuştur. Öğretmenlerin, dönemin yüksek öğretim kurumu olarak nitelendirilebilecek medrese çıkışlı olmalarına rağmen, pozitif bilimlerden çok din eğitimi ağırlıklı bir programdan mezun olmaları, ilköğretimde eğitimin niteliğini artırmaları mümkün olmamıştır.

Osmanlı genelinde medreselerde okutulan dersler arasında müzik olmasa da müzikle ilgili faaliyetlerin yapılmasına ilişkin bulgulara rastlanmıştır (Özden, 2015).

Medrese mezunları dışında da öğretmen olarak ilköğretimde görev yapan kişiler mevcuttu. Özellikle medreselerde okuması mümkün olmayan 'Hocanın' vasfı ile anılan kadın öğretmenlerin de ilkokullarda görev alması temel din bilgilerine ve Kur'an-ı Kerime vakıf olması yeterli görülmüştür.

İngiliz İdaresi'nin ilk dönemlerinde, Osmanlı döneminden kalan aynı dinden olma kuralına uyulmuştur. İlkokullarda öğretmenlik yapacak kişiler medrese mezunu olmak veya Kuran'ı hatmetmek (1884 yılında kurulan ilk Maarif Encümeninin öğretmen ehliyet imtihanı şartlarından biri), daha sonraları lise mezunu olmak ve Ordinary sınavlarını geçme şartları aranmıştır.

1937 yılında İki topluma da hizmet verecek, İngilizce ağırlıklı, yatılı bir öğretmen yetiştirme kurumu olan Öğretmen Koleji'nin Omorfo'da (Güzelyurt) kurulması, Kıbrıs'ta eğitim tarihinde, dolayısıyla ilköğretim müzik eğitimi alanında da yeni bir dönem başlatmıştır. Öğretmen Koleji toplumsal çatışmalar döneminde Türk Öğretmen Koleji olarak eğitim-öğretim yaşamında devam etmiş, günümüzde ise MEB'e bağlı olarak, Atatürk Öğretmen Akademisi adıyla Kıbrıs Türk toplumuna okul öncesi ve ilköğretim sınıf öğretmenleri yetiştirmeye devam etmektedir.

Öğretmen Koleji'nde Müzik Kolu kapsamında düzenlenen gecelerde Türkçe ve Rumca şarkılar söylenirdi. Bu örnek Kolej'in ilk yıllarında iki toplumlu bu kurumdaki ortak etkinlikler açısından anlamlıdır. Müzik öğretmeni Ioannides solfej ve temel müzik bilgileri, teori, tek sesli okul şarkıları öğretmekteydi. İngilizce ve İrlanda Halk ezgilerinde oluşan şarkıların notaları solfej olarak okutulmakta, çok sesli parçaların ayrı olarak solfeji yapıldıktan sonra birleştirilip çok sesli eserler de çalışılmaktaydı. Türkçe parçalar Ioannides tarafında ders dışında ayrıca öğretilmiştir. Kıbrıslı Rum ve Türk Öğretmen Koleji öğrencileri çalgı eğitimi ve çalışmaları konusunda birbirleriyle iş birliği yapmaktaydılar. 50'li yılların sonunda Omorfo Öğretmen Koleji'nde notaların protedeki yeri, nota değerleri, usüller vb. konular öğretilmekteydi. Türkçe parçalar yanında az da olsa Rumca parçalar da öğreniliyordu. Kolej öğrencileri stajer olarak müzik dersi vermekteydiler. Bu dönemde ilkokul öğretmenlerinin müzik dersleri verebilme açısından aldıkları eğitimin yeterli olduğu görülmektedir. Öğretmen Koleji'nden mezun olan öğretmenlerin nitelikli müzik eğitimi almaları ada genelinde ilköğretim müzik eğitimine daha iyi bir nitelik kazandırmıştır.

1958 Olayları neticesinde, iki toplumlu Öğretmen Koleji'nde eğitim alan Kıbrıslı Türklerin ayrılarak Türk Öğretmen Koleji'ni kurması, Kıbrıs Türk eğitim tarihinde önemli bir milattır. Bu tarihten itibaren Kıbrıs'taki Türk ilkokullarına öğretmen yetiştirmede Türkiye'nin etkisi artmıştır. Örneğin T.C. Elçiliği aracılığıyla

öğretmen yetiştirme bağlamında diğer konular yanında halk oyunları ve müzik eğitimi ile ilgili T.C. ‘den gelen uzmanların Türk Öğretmen Koleji öğrencilerine kurs vermesi (Feridun, 2000) bu olayın yansımaları olarak nitelendirilebilir.

TÖK’nde müzik çalışmaları öğleden sonra daha fazla yer almıştır. Öğretmen adaylarına blok flüt ve melodika dersleri ağırlıklı olarak verilmeye başlanmıştır. Türkiye kökenli çocuk şarkıları ve türküler ağırlıklı olarak öğretilmiştir. Öğrencilerin birbirlerinden farklı seviyelerde olduğu derslerin başında müzik geldiği, giriş sınavlarında müzikle ilgili bir şartın bulunmadığı belirtilmiştir (TÖK 1960-61 Yıllığı). Her öğrencinin ihtiyacına uygun bir müzik öğretim programının oluşturulmasının güçlüklerinden bahsedilmiştir. Bu durum günümüz AÖA müzik eğitiminde de önemli bir sorun olarak devam etmektedir. TÖK mezunu ilköğretmenleri arasında çalgı çalma oranı artmıştır. Toplumlar arası çatışmalar döneminde öğretmen eksikliğinin olduğu zamanlarda lise mezunu olanlar da geçici öğretmenliğe alınmıştır.

1963 yılında, TÖK’nin öğrenim süresi 2 yıldan 3 yıla çıkarılmış ve 3. yılda müzik eğitimi branş olarak seçen öğrenciler açısından yoğunlaştırılmıştır. Günümüzde 4 yıl 8 dönem olarak eğitime devam eden AÖA’nda benzer bir uygulama olan yan dal eğitiminin başlaması için hazırlıklar devam etmektedir. Bu dönemde Aytaç Çağın, Mehmet Ali Davulcu, Halide Tunçeri, Cemal Özgürsel gibi müzik yeteneği olan kişilerin Öğretmen Koleji’ne kayıt yatırması ilköğretimdeki müzik eğitiminin ivme kazanmasına katkıda bulunmuştur. Bu kişiler gerek öğrenci, gerekse öğretmen olarak görev yaptıkları yıllarda müzik eğitimi çalışmaları ile Kıbrıs Türk eğitim tarihine önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Öğretmen Koleji dışında ihtiyaç duyulduğu zamanlarda Türkiye’deki üniversitelerin müzik bölümlerinden mezun olan kişiler de geçici olarak ilköğretimde görev almıştır. Aynı şekilde Öğretmen Koleji mezunu olan ilköğretim öğretmenleri içinde müziksel yönü güçlü olanlar da ortaöğretimde geçici olarak müzik öğretmenliği yapmışlardır. Özellikle müzik, resim, beden eğitimi, İngilizce gibi derslerde, ilköğretim sınıf öğretmeni yeterliliğinin artması için daha nitelikli eğitim arayışlarının sonuçlandırılması ve ivedilikle uygulamaya konulması gerekmektedir.

KTFD döneminde Öğretmen Koleji’nde okuyan öğretmen adaylarına karşılıksız burs sağlanması devletin öğretmen yetiştirme konusundaki politikasına verdiği önemi göstermektedir. Bu dönemde öğretmen adaylarının ilköğretilerindeki

müzik eğitimi konusunda lisans bitirme tezleri yapması (Soygür, 1978; Özkan, 1981) ilköğretimdeki müzik eğitimine katkı koymuştur.

5.1.4. Kıbrıslı Türklerde Osmanlı, İngiliz İdaresi, Kıbrıs Cumhuriyeti, Toplumlar Arası Çatışmalar ve KTFD Dönemlerinde Genel Müzik Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Osmanlı Döneminde Kıbrıs'ta ilköğretimde ses ve çalgı eğitimi ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır. Okul şarkılarının olmadığı bu yıllarda Âmin Alayları'nda söylenen ilahiler dolaylı da olsa okullarda müzik eğitiminin olduğuna dair bir kanıt oluşturmuştur. Âmin Alayları'nın aynı zamanda, içinde ilahi müzik formunun da olduğu okul etkinlikleri kapsamında yer aldığı söylenilebilir. Osmanlı'nın Kıbrıs'taki son yıllarında adayı gezen Arşidük Louis Salvador anılarında (2012), Kıbrıs Türk halkının keman, ud, darbuka, tef gibi çalgı çalıp şarkı söylediği, karşılıklı zeybek ve karşılama oyunlarını oynadıklarını anlatmıştır. Araştırmada bu etkinliklerin okullarda yapıldığına dair bir kanıt rastlanılmamıştır.

İngiliz İdaresi'nin ilk dönemlerinden itibaren, Kıbrıslı Türklerde Osmanlı'ya duyulan bağlılık, söylenen şarkı ve marşlarda da kendini göstermiştir. Bu durumun ilköğretime de yansması kaçınılmaz olmuştur. Osmanlı Döneminde söylenen ilahiler yanında artık ilköğretimde Türklüğü öven marşların da seslendirilmesi ilköğretim müzik eğitimindeki değişikliğin bir göstergesi olmuştur.

T.C.'de Arif Rifat Çağatay'ın İstiklâl Marşı'nın bestesinin kabul edildiği 1924 yılında eş zamanlı olarak Kıbrıs Türk toplumu da bu besteyi öğrenerek okul etkinliklerinde kullanmıştır. Bu durum Kıbrıs Türk toplumunun T.C. ile olan bağlarının Lozan Antlaşması sonrası oluşan konjektürle güçlenmeye başladığının belirtisi olmuştur. İstiklâl Marşı ile birlikte İlköğretim okullarında Kral/Kraliçe Marşı da öğretilmiştir. Bu marşın okullarda söylenmesi adadaki İngiliz Yönetimi'nin hem Türk hem de Rumlar'dan beklediği bir görevdi.

Milli duyguların bastırılmaya çalışıldığı bu dönemde (31 isyanı sonrası) özellikle milliyetçi marşların ve şarkıların öğretilmesi iki toplumda da İngiliz İdaresi tarafından kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

Kıbrıs'ta kurulan sinemalar toplumun sosyalleşmesi yönünden önemli bir unsur olmuştur. İlköğretimde yapılan müziksel etkinliklerde sinemalar kullanılması bu yapıların daha da işlevsel olmasını sağlamıştır.

İngiliz idaresi döneminde ilköğretimde verilen çalgı eğitiminde önemli aşamalar kaydedilmiştir. Çalgı çeşitliliğinin artması yanında diğer müziksel materyallerin kullanılması müzik derslerinin verimliliğini artırmıştır. Buna paralel olarak ilköğretim öğrencileri okuldaki çalgı eğitimini dışarıda aldıkları özel dersler ile desteklemiştir.

Okulda öğretilen marşlar dışında ağırlıklı olarak T.C. kökenli çocuk şarkıları öğretilmiştir. Az da olsa yabancı kökenli şarkılara da yer verilmiştir. Koro halinde tek sesli öğretilen şarkıların yanında çok sesli şarkı ve kanonların öğretilmesine de rastlanmıştır. Müzik dersleri ve müziksel etkinlikler öğretmenlerin bu konudaki ilgileri ve yetenekleri doğrultusunda şekillenmiştir. Bu yüzden müzik eğitiminin niteliğinin ve içeriğinin her okulda eşit olduğu söylenemez.

İngiliz dönemindeki ilköğretim okullarında müzik eğitiminin niteliğini artıran unsurlardan biri de okul korolarının ABSRM tarafından denetlenmesi ve sınava alınmasıdır. Sınavlarda başarılı olan korolara sertifika verilmesi hem öğretmen hem de öğrencinin motivasyonunun artırmıştır.

İngiliz idaresinde sık olmasa da iki toplumlu müziksel etkinliklerin yapılması, bu konuda karşılıklı etkileşimin olduğunu desteklemiştir.

Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde yapılan ilköğretimdeki müzik eğitiminin İngiliz idaresi dönemindeki etkileri devam etmiştir. Okul koroları için yapılan ABSRM sınavları bu dönemde ilk yıllarında da varlığını sürdürmüştür.

Özellikle köy okullarında yapılan müziksel etkinlikler, köylülerin gündüz çiftçilik ve hayvancılıkla ilgilenmesinden dolayı akşam saatlerinde yapıldı. Bu etkinliklerde şehirlerde sinemalar kullanılırken köy yerlerinde yine sosyal bir alan olan kahvehanelerden faydalandığı görülmüştür.

İlkokullarda oluşturulan koro, orkestra ve trampet takımlarının yanında bazı okullarda kurulan mehter takımı, müziksel etkinliklerin bu dönemde milli duygular açısından daha yoğun yaşanmasına sebep olmuştur.

Gerek özel gerek tüzel kurum ve kuruluşlar tarafından ilköğretime yönelik dergiler de çıkarılmıştır. Bu dergilerde yer alan müziksel etkinlik haberleri ve müzik eğitimi ile ilgili bilgiler öğrencilere müzik eğitimi açısından önemli bir katkı sağlamış, bu dergilerin yayınlanması uzun bir süre devam etmiştir.

KTFD döneminde toplumlar arası olayların sona ermesiyle birlikte eğitim yeniden yapılandırılmaya çalışılmış, müzik eğitimi konusunda da atılımlar yapılmıştır. Merkezi yerlerde çevre okullarının katılımıyla yapılan kapsamlı müzik şöenleri, BRTK televizyon programlarına ilkokullarda oluşturulan korolara yer verilmesi, Kıbrıs kökenli şarkıların okulların repertuvarlarına girmesi, Kıbrıs kökenli çocuk şarkıları ve milli marşların kitap şeklinde yayınlanması müzik öğretimindeki önemli gelişmelerdir.

Bu dönemde ilkokullardaki halkoyunları faaliyetleri devam etmiş, yurtdışındaki etkinliklere katılım sağlanmıştır. Kıbrıs Türk halk oyunlarının derlenmesiyle birlikte okullarda oynanan Türkiye kökenli oyunlarının yerini Kıbrıs Türk halk oyunları ve müzikleri almıştır.

Müzik eğitime yansımalarıyla beraber önceden beri varolan milliyetçi duygularla ilgili şarkı ve marşların bu dönemde yerleştiği ve daha fazla kullanıldığı yapılan araştırmada ortaya konmuştur. İngiliz İdaresi döneminde başlayan ABSRM sınavlarının varlığı okul koroları için devam etmese de bireysel sınavlar KTFD ve sonrasında da devam etmiştir.

5.1.5. Kıbrıslı Türklerde Osmanlı, İngiliz İdaresi, Kıbrıs Cumhuriyeti, Toplumlar Arası Çatışmalar ve KTFD Dönemlerinde Denetleme ve Hizmet İçi Eğitime İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Kıbrıslı Türklerde Osmanlı döneminde ilköğretim okullarının ve öğretmenlerinin durumu ile ilgili belgelere rastlanırken hizmet içi eğitimle ilgili bir bulguya rastlanmamıştır. Osmanlı İdaresi'nde Hristiyan okullarının denetimine de hiç müdahale edilmemiştir.

Osmanlı döneminde okulları denetleme işleri okullardaki eğitimin içeriğine paralel olarak dinsel makamlar tarafından yapılmıştır. Yerel denetçilerin yanında dönem dönem merkezden gelen kişiler adadaki eğitim hakkında rapor hazırlamıştır.

Hazırlanan bu raporlar doğrultusunda adadaki eğitim kurumlarının ıslahı için önlemler alındığı da görülmüştür.

İngiliz idaresi döneminde oluşturulan Maarif müdürlüğü ve ona bağlı oluşturulan kurumlar ilköğretimdeki eğitimi denetleme konusunda önemli işler yürütmüşlerdir. Osmanlı'nın I. Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin karşısında savaşa dahil olması Osmanlı ile Kıbrıslı Türkler arasındaki bağların kopmasına neden olmuştur. Bu durum eğitim alanında da yaşanmıştır. Okullarda milli marşların söylenmesi İngiliz idaresi tarafından yasaklanmıştır. Yasak, savaşın bitimi ve T.C.'nin kurulmasıyla yumuşatılmışsa da 1931 İsyanı sonrasında tekrar uygulanmıştır. Adadaki yönetim tarafından görevlendirilen denetçiler okulları denetlemiş ve bu yasağa uymayanlara yaptırım uygulamıştır. II. Dünya Savaşı'nın ardından bu konudaki baskılar yeniden yumuşatılmaya başlamıştır. Yukarıdan da anlaşılabileceği gibi, denetimler müzik eğitiminin niteliğinden çok milliyetçi duyguların kontrol altına alınmasıyla ilgili olmuştur.

Maarif Dairesi tarafından görevlendirilen müfettişler müzik dersleri dahil tüm derslere girerek öğretmenleri denetlemiştir. Adadaki Türk okullarının müfettişliğine Kıbrıslı Türkler'den atamalar yapılmıştır. Türk müfettişlerin dışında İngiliz ve Rum müfettişler de zaman zaman Türk ilkokullarındaki müzik eğitimini denetlemiştir. 1950'li yıllarda Koloni Maarif Dairesi Chief Inspector İngiliz, biri Kıbrıslı Türk , biri Kıbrıslı Rum olmak üzere 2 başmüfettiş atanmıştır. Bu kurumların altında oluşturulan ilkokullara yönelik teftiş kadrolarında organizör adı altında müzik derslerini de denetleyen müfettişler görev yapmıştır. Daha önce bahsedilen ilkokul korolarının ABRSM sınavına tabi tutulması bu koroların İngiliz uzmanlar tarafından denetlenmekte olduğunu göstermektedir.

1948 sömestr tatilinde 126 İlkokul öğretmeninin katılımı ile gerçekleşen kurs ve konferanslarda sanat ve müzik alanlarında eğitim verilmesi, İngiliz idaresi döneminde Kıbrıslı Türklerde ilköğretim müzik eğitimine ilişkin hizmet içi eğitim bağlamında modern ve önemli bir örnektir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde özel müfettişlik makamlarının oluşturulması ve müzik eğitimi için ayrı bir müfettiş atanması müzik eğitimi açısından dönemin önemli olaylarından biridir. Toplumlar arası çatışmalardan dolayı Lefkoşa'dan uzak olan köy okullarının denetlenmesi aksamıştır.

İlköğretimde görev yapan öğretmenlerin müzik eğitiminde nitelik kazanmaları sağlamak için hizmet içi eğitimler düzenlenmiştir. Kıbrıs'taki ilkokul öğretmenlerine müzik eğitimi vermek için Türkiye'den gelen müzik eğitimcilerinin yaptıkları hizmet içi eğitim ve kurslar da vardır. Yurtiçinde yapılan hizmet içi eğitim ve kursların yanında yurtdışında yapılan kurslara da katılan ilkokul öğretmenleri müzik eğitimi konusunda kendilerini geliştirmişlerdir.

KTFD döneminde ilköğretimde her ne kadar müzik eğitimi ile ilgili gelişmeler yaşanmışsa da denetlemeye tabi tutulan öğretmenler, müfettişlerin müzik dersinden daha çok matematik, Türkçe ve fen gibi derslere önem verdiklerini belirtmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenler bu dönemlerde müzik eğitimi ile ilgili herhangi bir hizmet içi eğitime katılmadıklarını söylemiştir.

5.2. Öneriler

Bu çalışmada, Kıbrıs Türk ilköğretim müzik eğitimi tarihi Osmanlı İdaresi, İngiliz İdaresi, Kıbrıs Cumhuriyeti ve toplumlar arası çatışmalar, KTFD dönemlerini kapsamında incelenmiştir. Çeşitli kaynaklarda dağınık olarak varolan bilgilerin yanında birçok yeni bilgi bu çalışmada ortaya çıkarılmıştır.

Eğitim bilimleri ve müzik eğitimi alanında çalışan araştırmacıların, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının Kıbrıslı Türklerde müzik eğitiminin tarihi ve kökenlerine ilişkin başka çalışmalar ortaya koymaları Kıbrıs Türk müzik eğitiminin kökenlerinin daha iyi anlaşılmasına katkı koyacaktır.

Kıbrıslı Türklerde ilköğretim yanında ortaöğretim, öğretmen yetiştirme ve müzik öğretmenliğine ilişkin eğitim politikası, eğitim yönetimi ve yapılabilecek reformların tarihsel perspektifle gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi yönünde araştırmalar yapılması Kıbrıslı Türklerin gelecekteki müzik eğitimi açısından önem arz etmektedir.

KKTC Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2004 ve 2013 yıllarında gerçekleştirdiği ilköğretim program geliştirme çalışmaları, müzik öğretimi programının ve ders kitaplarının hazırlanması sürecinin devamında Kıbrıs Türk müzik eğitiminin ilköğretim basamağına ilişkin tarihsel gerçeklere bağlı temelleri dikkate alınarak

çağdaş eğitim anlayışına uygun müzik öğretim programlarının hazırlanması açısından bu araştırmanın tüm öğretmen ve uzmanlara katkı koyacağı düşünülmektedir.

Kıbrıslı Türklerde ilköğretimde öğretmen yetiştirme alanında en eski ve en önemli kurum olan AÖA'nın özellikle müzik dersleri haftalık saatleri, içeriği, niteliğinin geliştirilmesinde tarihsel bulgulardan yararlanılması yönünde çalışmalar yapılması, ileriki dönemde yapılacak iyileştirmelere ışık tutacaktır. İlkokullarda görev yapan öğretmenlerin müzik dersi verebilme konusundaki yeterliliklerinin iyileştirilmesine yönelik hem AÖA öğretim görevlileri ve öğrencilerine, hem aktif öğretmenlere, hem de Milli Eğitim Bakanlığı ve öğretmen sendikalarına önemli işbirliği ve görevler düşmektedir. Bu konuda yapılabileceklerle ilgili ivedi adımlar atılması önerilmektedir.

Kıbrıs Türk eğitim yaşamında müzik öğretimi uygulamalarında içerik, yöntem, fiziki yeterlilik, kullanılan müziksel materyaller, çalgılar vb alanlarda geçmişten yararlanarak ve ders alarak çağdaş uygulamaların ve projelerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Özellikle ilköğretimde başlıca müzik öğretimi yaklaşımları olan Dalcroze, Kodaly, Orff-Schulwerk gibi disiplinlerin ülkemizde daha da yaygınlaşması için başta AÖA ve diğer üniversitelerimizin etkin çalışması önerilmektedir. Müzik öğretimi yaklaşım ve yöntemlerinin Kıbrıslı Türk öğretmen ve öğretmen adaylarına uygulamalı olarak aktarılması için Türkiye'den ve dünyadan uzmanların davet edilip nitelikli etkinliklerin düzenli olarak gerçekleştirmesi bu araştırma sonucunda önerilmektedir.

Kıbrıslı Türklerin tarihi boyunca ilköğretimde (Osmanlı'dan, Avrupa'dan, İngiltere'den Türkiye'den ve diğer dünya ülkelerinden) öğretilen şarkılar ile Kıbrıslı Türklerin öz okul şarkıları, türkü ve marşların düzenlenerek en nitelikli örneklerin kronolojik özellikli bir albüm ve kitap haline getirilmesi bu araştırma sonucunda ortaya çıkan önemli bir öneridir.

Son yüzyılda eksik kalmış ilköğretim müzik eğitimine ilişkin denetleme ve hizmet içi eğitim etkinliklerinin çağdaş bir yapıda ve eksiksiz gerçekleşebilmesi için gereğinin yapılması, bu konuda araştırmalara devam edilmesi gerekmektedir. AÖA bünyesinde varolan sürekli eğitim merkezi etkinliklerinin ilköğretimde özellikle sanat ve müzik eğitimi alanlarında etkinleştirilmesinin önemi, tarihi incelemenin ışığında daha net görülmektedir.

Ayrıca;

YDÜ Kütüphanesi, AOA Kütüphanesi'nde basılı ve dijital arşivlerin geliştirilmesi, müzik eğitimiyle ilgili arşiv oluşturulması,

Canlı tarih kaynaklarının daha ayrıntılı araştırılıp bilgi ve belgelerin derlenmesi, kurumsal bir yapı oluşturulması, bu bağlamda yüksek lisans ve doktora tezlerinin çalışılması,

Kıbrıs Türk müzik eğitimi tarihinin benzer toplumlarla karşılaştırmalı olarak incelenmesi, bu alanda bilimsel çalışmalar ve iş birliği yapılması,

Kıbrıs Türk ilköğretim genel müzik eğitimi tarihine ilişkin konuları lisans öğrencilerine ilgili dersler kapsamında aktarılması, böylece toplumsal belleğin güçlendirilmesi, ayrıca yüksek lisans dersi olarak okutulması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adalı, K. (1997). *Dağarcık*. I. Cilt. Işık Kitapevi
- Adanır, E. (2008). *Söz Uçar, Yazı Kalır*. Mete Adanır Vakfı Yayınları. İstanbul
- Adanır, E. (2017). *Hocanım Neriman Cahit'le*. KTYB Yayınları. Lefkoşa
- Akalın, B. (1945). *Köy enstitülerinde müzik eğitimi klavuzu*. Milli Eğitim basımevi. İstanbul.
- Altan, M. H. (1997). *Atatürk devrimlerinin Kıbrıs Türk toplumuna yansıması*. KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı.
- Altan, Z., Kaşer G., Afşaroğlu, A. & Tel. E. (1996) *Unutulmaktan Korkuyorum*. Gençlik Merkezi Yayınları.
- Altinkurt, L. (2005). Türkiye’de Sanat Eğitiminin Gelişimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(12).
- Akyüz, Y. (1982). *Türk eğitim tarihi:(başlangıçtan 1982'ye)* (No. 114). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Akyüz, Y. (1994). İlköğretimin Yenileşme Tarihinde Bir Adım: Nisan 1847 Talimatı. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, 5(5), 1-47.
- An, A. (2005). *Kıbrıs'ın Yetiştirdiği Değerler II*. Girne: ŞADİ Yayınları
- An, A. (2006). *Kıbrıs Türk Toplumunun Geri Kalmışlığı, (1892-1962)*. Şadi Yayınları. Girne
- Araz, Y. (2013). *Osmanlı Toplumunda Çocuk Olmak*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Ateş, S., Aykoç, E. & Söylemez, S. (2013). Kıbrıs'ta 1958 Yılı 23 Nisan Kutlamaları ve Kıbrıs'a Türk Bayrağı Gönderme Kampanyası. *VIII. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri*. 25-27 Nisan 2012. Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları.

- Ateş, S., Aykoç, E. & Söylemez, S. (2008). T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki Belgelerde Kıbrıs. *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*. 34. Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları
- Atun, H. (2016). Bir Öz Yaşam Öyküsü; Hakkı Atun'un Anıları. *Lefkoşa: Ateş Matbaacılık*.
- Aydın, Ö. G. D. U. (2013). Osmanlı'nın Son Döneminde Eğitim, Kültür ve Sanat Hayatına Genel Bir Bakış. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1).
- Aziz, A. (1978). Kıbrıs Türk Federe Devletinde Öğrenim. *Eğitim ve Bilim*, 3(13).
- Behçet, H. (1969). Kıbrıs Türk maarif tarihi (1571-1968). *Lefkoşa: Halkın Sesi Yayınları*.
- Berker, A. (1945). Türkiye'de İlköğretim I (1839-1923). *Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları*.
- Budak, L. & Budak, Ç. (2014). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne ilkokul programları (1870-1936). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 3(1), 377-393.
- Choksy, L. (1974). *The Kodály method*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Cobham, C. (2013). *Excerpta Cypria. Kıbrıs Yazıları MS 23-1866*. Galeri Kültür Yayınları.
- Çakıroğlu, İ. (2016). Rauf Yekta Bey, "Lâdikli Mehmed Efendi", Anadolu Mecmuası, C. 1, S. 1, İstanbul, 1340 (1924), S. 9-14. (Osmanlıcadan Transkripsiyon). *Art-Sanat Dergisi*, 1 (6), 209-219.
- Çakmak, Z. (2008). Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1878–1938). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(36), 201-223.
- Çelebi, E. & Parmaksızoğlu, İ. (1982). *Seyahatname: Hatay-Suriye-Lübnan-Filistin*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Çelik, G. (1999). Osmanlı Devleti'nin nüfus ve iskân politikası. *Dîvân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 1(6), 49-110.

- Çapa, M. (2016). Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Yıllarında Kıbrıs' ta Eğitim Teşkilatı: Kıbrıs Şehbenderi Asaf Bey'in Raporu. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 31(1), 99-114.
- Çelik, M., Efendioğlu, Y. & diğ. (2018) *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Müzik Ders Kitabı*. MEB
- Çetin, K. (2003). Türk eğitim tarihinde sosyal bilimler ve sosyal bilgilerin tarihsel süreci. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (1-2).
- Çınar, İ. (2002). Eğitimin tarihsel temelleri. *Eğitim üzerine (ss. 45-90)*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Cicioğlu, H. (1983). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(2), 209-224.
- Çinkayalar, E. (1990). *Kıbrıs Türk Halk Oyunları* (Vol. 19). KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı yayınları.
- Çomunoğlu, N. (2002). Kıbrıs' ta İngiliz Yönetimi Dönemi (1878-1960)'nde Uygulanan Eğitim Sistemi ve Günümüz Kıbrıs Türk Eğitim Sistemi Üzerindeki Etkileri. *Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. İstanbul*.
- Demirtaş, Z. (2007). Osmanlı'da sıbyan mektepleri ve ilköğretimin örgütlenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 173-183.
- Erdem, A. R. (2005). İlköğretimimizin gelişimi ve bugün gelinen nokta. *Üniversite ve Toplum*, 5(2).
- Erdim, H. İ. (2007). *Lapta Türklerinin Geçmişinden Kesitler* (1). Basım yeri belirtilmedi.
- Erdoğan, T. (1996). Maarif-i Umumiyye Nezareti Teşkilatı - I. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(01).
- Ergene, B. (2017). *Bir Köyün Anatomisi, Cihangir – Abohor*. Cilt I-II. İstanbul
- Ergin, O. (1977). *Türk Maarif Tarihi* c. 1-2. İstanbul: Eser Matbaası.
- Fedai, H. (2003). *Kıbrıs Türk Kültürü Bildiriler – II*. Ankara

- Feridun, H. (2000). *Eğitimle Bir Ömür*. Boğaziçi Yayınları.
- Feridun, H. (2011). *Kıbrıs Türk Eğitim Tarihinden ‘‘Bir Ömür’’*. Lefkoşa: GKY
- Feridun, A. (2011). *Unutulmasın Diye*. İstanbul
- Gazioğlu, A. C. (2000). *Direnış Örgütleri Gençlik Teşkilatı ve Sosyo Ekonomik Durum (1958-1960)*. CYREP. Ankara
- Gazioğlu, A. C. (2000). *Kıbrıs’ta Türkler*. CYREP. Ankara.
- Gazioğlu, A. C. (2000). *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs, Son İki Yıl (1958-1960)*. CYREP. Ankara.
- Göğüş, G. (2008). İlköğretim I. kademe müzik eğitiminde öğretmen etkinlikliği. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 369-382.
- Gökel, Ö. & Dağlı, G. (2015). Osmanlı’dan Günümüze Kıbrıs Türk Eğitim Sisteminin Geçirmiş Olduğu Evreler. *Journal of International Social Research*, 8(37).
- Gökmen, E. (2006). Aydın Vilayeti’nde Sıbyan Mekteplerinin İptidâi Mekteplere Dönüştürülmesi= The Transformation of Sıbyan Mektebs into İbtidâi Mektebs in Aydın Province. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, 20(20), 149-173.
- Göktürk, T. B. (2008). Rumlar’ın Kıbrıs’ taki Enosis İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi: 1931 İsyanı; Öncesi ve Sonrası. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7(16), 335-363.
- Güçlü M. (2004). *Halassa Pınarı, Bir Öğretmenin Mücadele Yılları Anıları*. CYREP. Ankara
- Güçlü, M. (2011). *Tatlıca’da Başlayan Okul Aşk*. YDÜ Yayınları
- Gürel, Ş. S. (1984). Kıbrıs Tarihi (1878-1960). *Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika, Kaynak Yayınları, İstanbul*.
- Hacıosmanoğlu, S. (2015). *Osmanlı’da Çocuk Musikisi*. Fanus Yayınları. İstanbul
- Hakeri, B. (1993). *Başlangıcından 1878’e dek Kıbrıs Tarihi*. Ankara
- Hakeri, B. (1997). *Kıbrıs Türk Kültür ve Sanat Tarihi (1571-1997)*. Lefkoşa

- Hikmetağalar, H. (2005). *Eski Lefkoşa'da Semtler ve Anılar*. İstanbul
- Hilmi, F. (1935). *İlkokulda Şarkılarım 1935-1936*. Akdeniz Matbaası
- İsmail, S. & Birici, E. (1989) *Atatürk Döneminde Türkiye - Kıbrıs İlişkileri 1919-1938*. KKTC MEB.
- İsmail, S. (1992). *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*. Dilhan Ofset. Lefkoşa
- Kanatlı, H. (2014). *Uçan Yıllar*. Lefkoşa
- Karışman, F. Z. (2018). Mehmet Âkif Ersoy Hayatı Mûsikî Yönü ve Bestelenmiş Şiirleri. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 18(1), 635-644.
- Kim, J. H. (2013). *Korean primary school music education during Japanese colonial rule* (Doctoral dissertation, Doctoral dissertation, Griffith University, Australia). Retrieved from https://www120.secure.griffith.edu.au/rch/file/1cdd22c0-b3ee-459f-b984-85f2aba68d3a/1/Kim_2013_02Thesis.pdf.
- Kodaman, B. (1991). *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*. TTK Ankara
- Konuloğlu, Ç. (2005). *Anılarla Kıbrıs'ta Yaşam, 30 Yıl Güneyde*. Lefkoşa
- Korur, T. (2015). *Ben de yazdım (Cehlin ilme galip geldiği yıllar)*. Havadis Yayınları. Lefkoşa
- KTFD'ne Bakış. (1981). *KTFD'nin Kuruluşundan Bu Yana Devlet Etkinliklerimizin Ana Çizgileri*. Devlet Basımevi
- Küçük, S. (2009). *Dr. Küçük'le Bir Ömür*. Lefkoşa
- Livatyalı, H. (1999). Osmanlı Döneminde Kıbrıs Türk Eğitim Kurumları ve Yönetimi. *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi. Türkçe Bildiriler. Halkbilim – Çeşitli Konular. Cilt II. 24-27 Kasım 1998. Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları*.
- Lukach, H. C. J. & James, D. (2007). *Kıbrıs'ın El Kitabı*, Çev. Ali Çakıroğlu, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa.

- Madge, J. (1965). *The Tools of Science An Analytical Description of Social Science Techniques*. Anchor Books Doubleday and Comp.
- Mark, M. & Gary, C. L. (2007). *A history of American music education*. Rowman & Littlefield Education. 15200 NBN Way, PO Box 191, Blue Ridge Summit, PA 17214-0191.
- Mark, M. (2008). *A concise history of American music education*. R&L Education.
- Muhtaroglu, E. F. (2008). *Öğretmenlerden Hatıralar*. İstanbul.
- Morgan, T. (2013). *İngilizlerin Kıbrıs'taki Tarihi, Acısıyla Tatlısıyla Bir Ada*. Khorra
- Mark, M.; Gary, C. (2007) *A History of American Music Education. Third Edition L. Rowman & Littlefield Education. USA.*
- Nesim, A. (1987). *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz*. KKTC MEB Yayınları. Lefkoşa
- Oğuz, S. (1975). *Kıbrıs Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle*. İstanbul
- Orr, C. W. J (2013). *İngiliz Egemenliği Altında Kıbrıs*. Galeri Kültür Yayınları
- Okyay, E. (1969). *Okul Müzik Eğitimi*. Ankara
- Ozkul, A. E., Tufan, H. & Ozsezer, M. (2017). From Ottoman Period to English Administration Modernization and Socialization of Cyprus Turkish Basic Education. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(2), 565-584.
- Ozsezer, M., Tufan, H. & Ozkul, A. E. (2018). Historical development of the school for deaf children which was opened in Cyprus under the British Administration. *Quality & Quantity*, 52(2), 1421-1435.
- Öksüzöğlü, M. (2008). *Rüştiye'den Günümüze Lefkoşa Türk Lisesi*. Lefkoşa
- Ömerağa, A. (2016). *Gönyeli İlkokulu*. Lefkoşa.
- Önal, H. İ. (2006). Türkiye'de Basımcılık ve Yayıncılık Bilgi Hizmetlerine Etkisi: Tarihsel Araştırma. *Bilgi Dünyası*, 7(1), 1-22.
- Özad, B. (1999). Öğretmen Koleji (1937-1974). *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi. Türkçe Bildiriler*. Halkbilim – Çeşitli Konular. Cilt IV. 24-27 Kasım 1998. Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları.

- Özdemir, H. (1997). *Kıbrıs'ta 60 Yıl*. Volkan Yayıncılık. İzmir
- Özeke, S. (2007). Kodály yöntemi ve İlköğretim müzik derslerinde Kodály yöntemi uygulamaları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 111-119.
- Özden, E. (2017). *Osmanlı Maarifinde Mûsiki*. TTK Ankara
- Özgür, Ö. (2000). *Hayatımda Kıbrıs*. Galeri Kültür Yayınları
- Özkan, G. (1981). *İlkokullarda Müzik*. TÖK Mezuniyet Tezi.
- Özkul, A. E., Özsezer, M. & Tufan, H. (2017). Kıbrıs Eğitim Tarihinde Önemli Bir Müfettiş: İbrahim Hakkı Bey. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 32(1), 125-153.
- Özkul, A. E. & Özsezer, M. (2017). Kıbrıs Türk Eğitim Tarihinde Shakespeare Okulu ve Nejmi Sagıp Bodamyalizade/Shakespeare School and Nejmi Sagıp Bodamyalizade in Cyprus Turkish Education History. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(3), 739-756.
- Öztürk, M. & Çığır Dikyo, D. (2013). Antik Yunan Tragedyasında Değerler Eğitime Dair İzler. *Electronic Turkish Studies*, 8(12).
- Plümer, F. (2001). *Anılar*. Cyrep. Ankara
- Sağter, T. (2010). İstiklal Marşı Besteleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2010 (5), 214-226.
- Sanver, A. (2015). *Yaşanmış Kıbrıs Öyküleri, Çocukluk Anılarım-1*. Lefkoşa
- Senemoğlu, N. (2001). Atatürk ve Eğitim. *Eğitim Dünya Dergisi*. Web: <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~n.senem/makaleler/ataturk.htm> adresinden, 16.
- Soygür, F. (1978). *İlkokulda Müzik Öğretimi*. TÖK Mezuniyet Tezi.
- Sömek, E. (2016). *Kıbrıs Türkünün Varolma Mücadelesinde Öğretmen Refika*. İstanbul
- Sungurtekin, M. (2009). The historical evolution of music education and position today in TRNC. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 1899-1904.

- Sungurtekin, K. M. (2013). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Müzik Eğitimi*. Gazi Üniversitesi. Doktora Tezi.
- Süha, A. (1971). Kıbrıs' ta Türk Maarifi. I. *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk Heyeti Tebliğleri-The First International Congress of Cypriot Studies, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları* (No. 36, pp. 221-223).
- Şahin, H. T. (1997). *1878-1960 Yılları Arasında Kıbrıs'ta İlköğretim (İngiliz İdaresi Dönemi)*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Şahin, M. (2008). Cumhuriyetin Yapılanma Sürecinde Müzik Eğitimi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7(16), 259-272.
- Toker, H., Özden, E. (2013). Osmanlı Devleti'nde Müzik Eğitimi Veren Önemli Kurumlar. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 1(2), 107-128.
- Sayıl, A. (1984). *Kıbrıs Polis Tarihi*. Lefkoşa
- Şentürk, N. (2001). Musiki Muallimden Günümüze Müzik Öğretmeni Yetiştiren Kurumlar. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2).
- Şişman, M. (2007). *Eğitim Bilimine Giriş*. Pegem Yayınları. Ankara
- Taner, Y. (1977). *Çocuk ve Gençlerimize Şarkılar-Marşlar*. Lefkoşa
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim sosyolojisi* (Vol. 11). Ankara.
- Tufan, H. (2014). Tanzimat ve 1931 İsyanı Sürecinde Kıbrıs Türk Eğitim Yönetimi. YDÜ. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Türk, İ.C. (2018). Bizans Eğitim Müesseselerinin Osmanlı Eğitim Müesseselerine Tesiri. *Kesit Akademi Dergisi*, 4(14), 94-114.
- Uçan, A. (2005). *Müzik Eğitimi*. (3. Baskı). Ankara: Evrensel Müzikevi.
- Uçan, A. (2017). *Atatürk ve Köy Enstitülerinde Müzik Eğitimi*. Arkadaş Yayınları. Ankara.
- Uçarol, R. (1995). *Siyasi Tarih, 1789-1994*. Filiz Kitapevi.
- Ünlü, M. (2017). *Tarihte Kıbrıs. Cilt I*. Akdeniz Karpaz Üniversitesi.

Weir, W.W. (1952). *Education in Cyprus*. Cosmos Press LTD. Nicosia. Cyprus.

Yeşilada, E. (2007). *Musiki Tarihimiz*. Lefkoşa.

Yolalcı, E. (1997). Maarif Salnamelerine Göre Canik Sancağında Eğitim ve Öğretim Kurumları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 321-345.

Yücel, K. (2008). Kadriye Hacıbulgur'un Çok Yönlü Hizmetleri. *İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler 4*. DAÜ Yayınları.

Ansiklopedi

İslam Ansiklopedisi (1993) cilt 8, TDV Yayınları, İstanbul

İslam Ansiklopedisi. (2007) cilt 33, TDV Yayınları, Ankara

Dergiler

Atatürk İlkokulu 1966-1967 Yıllığı

Okul Dergisi 1966, Sayı 2

Okul Dergisi 1967, Sayı 4

Okul Dergisi 1969, Sayı 21

Okul Dergisi 1969, Sayı 22

Öğrenci Dergisi 1966, Sayı 4

Öğrenci Dergisi 1966, Sayı 6

Tuncer Dergisi 1966, Sayı 5

Tuncer Dergisi 1966, Sayı 6

Tuncer Dergisi 1966, Sayı 8

Tuncer Dergisi 1968, Sayı 2

Tuncer Dergisi 1968, Sayı 8

Tufan, 1972 Tuzla İlkokulu Yıllığı

Türk Filarmoni, 1974, Yıl 1 Sayı 1

Türk Öğretmen Koleji 1960-1961Yıllığı

Gazeteler

Bozkurt, 18 Mayıs 1959, Sayı 1089

Bozkurt, 19 Mayıs 1959, Sayı 1090

Bozkurt, 20 Mayıs 1959, Sayı 1091

Bozkurt, 6 Kasım 1961, Sayı 1992

Bozkurt, 25 Nisan 1975, Sayı 8307

Bozkurt, 20 Mayıs 1975, Sayı 8332

Halkın Sesi, 2 Haziran 1943, Sayı 270

Hürsöz, 26 Nisan 1949, Sayı 847

Hürsöz, 27 Mayıs 1947, Sayı 269

Hürsöz, 30 Haziran, 1949 903

Hürsöz, 13 Ekim 1949, Sayı 991

The Cyprus Gazette, 14th December; 1928

The Cyprus Gazette, 28th December 1928

Arşiv ve Belgeler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

(BCA). 180.09-6.31: 490. 1.570.2269.1.

(BCA). 030.10.124.886.19

Türk Maarif Bülteni. 30 Aralık 1960

1935 – 1936 Türk Muallimler Cemiyeti Klavuz Notları

Yasalar

Apporoved by. H. E. the Governor under the Elementary Education Law, 1933, for introductions in Elementary Schools of the Colony of Cyprus as from 1st September, 1935

1960 Cumhuriyeti Anayasası

11/1960 sayılı Türk Cemaat Meclisi Maarif Dairesi Teşkilat Kanunu Sayı:

TCM/11/1960

21.5.1962 Tarihli TCM İcra Heyeti Oturumu Maarif Kararları / KTY 1962/13/01

1975 Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası

1986 KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yasası

25 Şubat 1970 Kıbrıs Türk Geçici Yönetimi *1970 Öğretmenler Kuralı*. Sayı: 10/1970

14 Mayıs 1976 Kıbrıs Türk Federe Devleti Kurucu Meclisi *1976 Öğretmenler (Değişiklik) Yasası* Sayı: 17/1976

İnternet Sayfası

https://ikypros.com/wp-content/uploads/Vahan_Bedelian-1925.jpg Ulaşım Tarihi:

3.12.2018

<http://www.yeniduzen.com/koskluciftlik-ilkokulu-83629h.htm> Ulaşım Tarihi:

30.5.2019

<http://www.yeniduzen.com/nasil-basladim-83609h.htm> Ulaşım Tarihi: 30.5.2019

<http://www.erguclu.eu/yasamin%20mutfagi/yildan.htm> Ulaşım Tarihi: 1.6.2019

<https://www.nytimes.com/1990/10/06/obituaries/william-w-weir-97-led-cyprus-academy.html> Ulaşım Tarihi: 1.4.2019

<https://www.nytimes.com/1990/10/06/obituaries/william-w-weir-97-led-cyprus-academy.html> Ulaşım Tarihi: 1.4.2019

<http://www.cyprusdigitallibrary.org.cy/items/show/42> Ulaşım Tarihi: 1.4.2019

<http://www.cyprusdigitallibrary.org.cy/items/show/168> Ulaşım Tarihi: 1.4.2019

<https://www.nytimes.com/1990/10/06/obituaries/william-w-weir-97-led-cyprus-academy.html> Ulaşım Tarihi: 5.4.2019

EKLER

Ek 1: Yüksek Lisans Tezinde Kullanılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

“*Kıbrıslı Türklerde İlköğretimde Müzik, Eğitimi (1571-1983)*” Yüksek Lisans Tezinde Kullanılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.

Kişisel Bilgiler

Adı – soyadı:

Doğum yılı ve doğum yeri:

Cinsiyet:

Eşinin adı ve mesleği:

Çocuklarının adı ve meslekleri:

Eğitim Bilgileri

1-Hangi okullardan mezun oldunuz? (Sırası ve tarihleriyle birlikte)

2- İlkokulu hangi okulda ve hangi yıllar arasında okudunuz?

3- İlkokulda müzik dersleri veren öğretmenleriniz kimlerdi?

4- İlkokulda okuduğunuz yıllarda yabancı kökenli veya yurtdışından gelen müzik öğretmeni var mıydı? Varsa bu konuda bilgi verir misiniz?

5- İlkokulda okurken müzik dersini haftada kaç saat yapıyordunuz?

6- Müzik derslerinde kitap ve defter kullanıyor muydunuz? Müzik defterine hangi konuları not alıyordunuz? Müzik derslerine ait kitap kullanıyorsanız, kitabın yazarı ve içeriğin hatırlıyor musunuz?

7- İlkokulda size hangi şarkılar öğretiliyordu?

8- İlkokulda müzik derslerinizde nasıl bir sınıf ortamı vardı? (Müzik sınıfı, çalgı materyalleri, görsel resimler vb.)

9- Öğretmenleriniz şarkıları öğretirken nasıl bir yöntem uyguluyorlardı?

10- Öğretmenleriniz hangi çalgıları çalabiliyordu?

11- Öğretmenleriniz tarafından çalgı eğitimi veriliyor muydu? Veriliyorsa hangileri veriliyordu?

12- İlkokulda okurken yaptığınız müziksel etkinlikler nelerdi? (Müsamere, konser, milli günler vb.)

13- Lise’de hangi bölümü okudunuz? (Sosyal, Fen vb.)

14- Yüksek öğretimde bölümünüz veya uzmanlık alanınız neydi? (Matematik, Sosyal

Bilgiler, Resim, Müzik vb.)

15- Öğretmen okulu mezunuysanız, bu okula girerken ayrı bir müzik sınavına girdiniz mi?

16- Öğretmen olabilmek için ne tür bir sınavdan veya aşamadan geçtiniz?

17- Müzik ve Çalgı ile ilgili bir belgeniz ve/veya dereceniz var mı?

18- İlk orta ve lise yıllarınızda herhangi bir koro veya orkestrada görev aldınız mı? Aldıysanız nerelerde?

19- İcra ettiğiniz müzik türü neydi? Tek sesli mi çok sesli mi müzik yapıyordunuz? Nerelerde konser veriyordunuz?

Öğretmen Yetiştiren Kurumlarda Alınan Müzik Eğitimi

1- Öğretmen olmak için mesleki eğitim aldığınız ve mezun olduğunuz okulun adı nedir?

2- Mesleki eğitim aldığınız okul hangi devlet kurumuna bağlıydı?

3- Mesleki eğitim aldığınız okulda okulun müdürü ve yöneticileri kimlerdi?

4- Mesleki eğitim aldığınız okulun müzik dersleri veren hocaları kimlerdi?

5- Mesleki eğitim aldığınız okulun müzik eğitimi programının içeriği nasıldı?

6- Mesleki eğitim aldığınız okulda müzik derslerinin içeriği neydi?

7- Mesleki eğitim aldığınız okulda haftada kaç saat müzik dersi vardı?

8- Mesleki eğitim aldığınız okulda müzik öğretim yöntemleri ve yaklaşımları ile ilgili eğitim aldınız mı? (Dalcroze, Kodaly, Orff, klasik şarkı öğretimi yöntemleri vb.)

9- Mesleki eğitim aldığınız okulda müzik derslerinde ve müzikal etkinliklerde hangi şarkıları öğrendiniz? (Türk Müziği, Batı Müziği, Türkü, Çocuk Şarkıları, Tek Sesli Müzik, Çok Sesli Müzik vb.)

10- Mesleki eğitim aldığınız okulda çalgı eğitimi aldınız mı? Aldıysanız hangi çalgıların eğitimini aldınız?

11- Mesleki eğitim aldığınız okulda müzik dersi sınavları nasıl yapılırdı?

12- Mesleki eğitim aldığınız okulda müzik öğretmeni olmak için ayrıca bir sınav var mıydı?

13- Mesleki eğitim aldığınız okulda ne gibi müziksel etkinlikler yaptınız?

Mesleki Bilgiler, Çalgı Kullanımı ve Müzik Tercihleri

1- Hangi yıllar arasında nerelerde görev aldınız?

- 2- Müzik dersleri dışında hangi dersleri veriyordunuz?
- 3- Bir çalgı çalıyor musunuz?
- 4- Hangi çalgıların eğitimini aldınız?
- 5- Çalgı dersi almaya kaç yaşında başladınız?
- 6- Okul dışında özel müzik/çalgı dersi veriyor muydunuz?
- 7- Hangi tür müzikleri dinliyorsunuz?
- 8- Klasik Müzik, Türk Müziği, Halk Müziği, Rock Müziği, Popüler Müzik hakkında neler düşünüyorsunuz?
- 9- Kıbrıs Türk Toplumunda iz bırakmış, eğitim müziğinde eserleri kullanılan topluluklar ve/veya sanatçılar hangileridir?

Eğitim Politikası, Eğitim Programı ve İçerik

- 1- Müzik öğretmeni olarak görev yaptığınız yıllarda bağlı bulunduğunuz okullar ve/veya bakanlığa bağlı kurumlar nelerdi? (1960 öncesi, 1960 – 1963, 1963-1974, 1974 – 1983)
- 2- Görev aldığınız yıllarda müzik eğitiminin bağlı olduğu idari kurumlar ve hiyerarşisi nasıldı?
- 3- Görev aldığınız yıllarda eğitim programı(müfredat) hangi kurum ve kişiler tarafından hazırlanırdı?
- 4- Görev aldığınız yıllarda ilköğretim müfredatında müzik eğitiminin yeri neydi? (Haftada kaç saat yapılıyordu? Sabah mı? Öğleden sonra mı?)
- 5- Müzik dersi içerikleri sınıftan sınıfa fark ediyor muydu?
- 6- Anasınıf, 1. 2. 3. 4. 5. 6. sınıf müzik müfredat içeriği neydi? Hangi konulara ağırlıkla yer veriliyordu?
- 7- Müzik ders kitapları nerede kimler tarafından yazılıp, hangi kurumlar tarafından basılıyordu?
- 8- Müzik dersinde kullandığınız kitaplar var mıydı? Varsa kullandığınız ders kitaplarının içeriklerinde neler vardı?
- 9- Müzik derslerinde defter kullanıyor muydunuz? Bu defterlere hangi konuları yazdırıyordunuz?
- 10- Sınıflar birleşik miydi? Birleşikse müzik dersleri nasıl işleniyordu?
- 11- Müzik derslerinde çalgı kullanıyor muydunuz? Kullanıyorsanız hangi çalgıları kullanıyordunuz?

12- Görev yaptığınız yıllarda siz veya diğer meslektaşlarınız tarafından okullarda çalgı eğitimi veriliyor muydu? Veriliyorsa hangi çalgıların eğitimi veriliyordu? Bu çalgılar öğretilirken nasıl bir yol izleniliyordu?

13- Görev aldığınız yıllarda yabancı kökenli veya yurtdışından gelen müzik öğretmeni varmıydı? Varsa bu konuda bilgi verir misiniz?

14- Görev yaptığınız dönemlerde program içi ve dışı yapılan müziksel etkinliklerde söylenen şarkı ve marşların müzik eğitime etkisi nedir? Sizce çocukların gelişimi açısından ne gibi faydaları vardı?

15- Belirli gün ve haftalardaki törenlerde söylenen şarkı ve marşlarda geçen Türklük, millet, yurt sevgisi gibi sözleri eğitim politikası açısından değerlendirmisiniz? Bu gibi şarkılar ve marşların öğrenciler açısından kazanımları nelerdir?

16- Geçmişte yapılan etkinliklerle günümüzde yapılan etkinliklerdeki manevi duygularda bir değişiklik var mıdır? Geçmiş ile günümüzü bu açıdan kıyaslar mısınız?

Müzik Derslerinde Kullanılan Yaklaşım Yöntem ve Teknikleri, Materyal Kullanımı, Ölçme ve Değerlendirme, Fiziki Koşullar

1- Müzik derslerinde müzik öğretiminde nasıl bir yol izliyordunuz?

2- Müzik dersleri verirken sizi zorlayan sorunlar veya etkenler nelerdi?

3- Müzik derslerinde hangi materyalleri kullanıyordunuz? (Müzik dışı materyaller; masa sandalye vb. Müziksel materyaller çalgılar, metronom, teyp, teknolojik materyaller)

4- Müzik sınavlarında ölçme değerlendirmeyi nasıl uyguluyordunuz? (Sınav var mıydı? Bir dönemde kaç sınav yapılıyordu?)

5- Görev yaptığınız yıllarda ortalama sınıf içi öğrenci sayısı kaçtı?

6- Görev aldığınız okullarda müzik eğitimi için gerekli olan müzik odası, müzikal materyaller, çalgı gibi unsurların yeterliliği hakkında bilgi verir misiniz?

Hizmetiçi Eğitim, Denetleme, Kişisel Gelişim

1- Görev yaptığınız yıllarda müzik eğitimi ile ilgili hiyerarşik yönetim nasıldı?

2- Görev yaptığınız dönemlerde müzik alanında mesleki gelişiminiz için eğitimden sorumlu olan kurumun yaptığı çalışmalar nelerdi? (Hizmetiçi eğitim, atölye çalışması, kurslar vb.)

3- Görev yaptığınız yıllarda müfettişler müzik dersi için öğretmenleri nasıl bir denetlemeye tabi tutarlardı?

4- Müziksel olarak mesleki gelişiminiz için yaptığınız kişisel çalışmalarınız nelerdi?

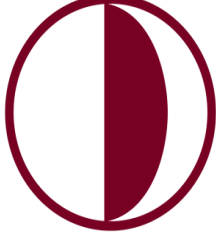
Şarkı ve Çalgı Öğretimi

- 1- Müzik derslerinde ve sınıf içinde hangi şarkıları öğretiyordunuz? (Çocuk şarkısı, türkü, marş, kanon vb.)
- 2- Öğrettiğiniz şarkıların kökeni neydi? (Kıbrıs, Türkiye, İngiltere, Dünya)
- 3- Sınıf içinde hangi çalgıları öğretiyordunuz?
- 4- Öğrettiğiniz çalgı müziğinin içeriği neydi? (Klasik Batı Müziği, Çocuk şarkıları vb)

Program Dışı Müziksel Etkinlikler, Müzik Derslerinde Edinilen Bilgiler

- 1- Ders yılı içerisinde müzik eğitimi kapsamında veya dışında yapılan müsamere, konser, tören, belirli gün ve haftalar, müziksel gezi, müziksel konuk vb. gibi etkinlikler nelerdi?
- 2- En fazla hangi konulardaki etkinliklere önem veriliyordu?
- 3- Görev aldığınız yıllarda program içi veya dışı etkinliklerde oluşturulan koro, orkestra, bando, boru-trampet, çalgı eğitimi gibi çalışmalardan bahseder misiniz?
- 4- Program dışı etkinliklerde en çok hangi şarkılar veya marşlar söyleniyordu?
- 5- Program dışı etkinliklerdeki müziksel çalışmalar normal derslerde mi, kol faaliyetlerinde mi yoksa farklı bir zaman ayrılarak mı yapılıyordu?
- 6- Görev yaptığınız yıllarda ilkokullarda halk bilimi ve müzikle olan etkinliklerden bahseder misiniz? Hangi oyunlar oynatılıyordu? Bu oyunları kimler öğretiyordu? Halk oyunları müziklerini nasıl temin ediyordunuz?
- 7- Program dışı müzik etkinliklerinde Türk Sanat Müziği, Klasik Batı Müziği, Caz Müziği ile ilgili müzikler dinletiliyor muydu? Bu müzik türleri ile ilgili kuramsal ve kültürel bilgi veriliyor muydu?

Ek 2: Sözlü Tarih Çalışmasında Kullanılan Mülakat İzin Formu

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜZİK EĞİTİMİ A.B.D
YÜKSEK LİSANS TEZİ MÜLAKAT İZİN FORMU

KIBRISLI TÜRKLERDE İLKÖĞRETİMDE MÜZİK EĞİTİMİ (? – 1983)

Tarih:

Ben..... Kıbrıslı Türkler’de İlköğretimde Müzik Eğitimi adlı yüksek lisans tez çalışması yapan Halil Selçuk’a ses ve/veya video kaydı ve yazılı kayıt aracılığı ile sözlü tarih görüşmelerini belgeleme izni veriyorum.

Sözlü tarih çalışmaları kapsamında verilen bilgiler, koruma ve saklama amaçları doğrultusunda yararlı olabileceği durumlar hariç, proje çalışanlarının dışında kimseyle paylaşılmayacaktır. Bu materyal, hazır olduğu zaman yalnızca eğitim ve akademik amaçlar için okunabilir, alıntı yapılabilir, yayınlanabilir ve dağıtılabilir.

Bu izin, benim kayıtlarda veya transkripsiyonda geçen bilgileri herhangi bir şekilde kullanmama engel teşkil etmez.

Bu materyale aşağıdaki kısıtlamaların (eğer varsa) getirilmesini talep ediyorum:

.....
.....

Görüşmecinin imzası

.....

Görüşülenin imzası

.....

EK 3-a: 1924-1925 Ders Yılında Baf Kazasına Bağlı Tera Köyündeki İlkokula Ait Parantez İçinde Teganni Dersinin Yazdığı Diploma.

(Form Ed. 18r.)

CERTIFICATE FOR THE PUPILS OF MOSLEM ELEMENTARY SCHOOLS IN CYPRUS.

ISLAND OF CYPRUS.

EDUCATION OFFICE.

﴿ جزيرة قبرس — دائرة معارف ﴾

﴿ قبرس جزیرہ می مکاتب اسلامیہ ابتدائہ شاگردانہ مخصوص شہادتنامہ ﴾

قبرس جزیرہ سندھ واقع باف و ضلع سندھ زکریا مکتبی شاگردانہ

مدرسہ تغانی ۱۹۴۶ سنہ تدریسی اساتذہ مکاتب ابتدائہ تحصیل مشروط اولان

قرآن کریم مع تجوید معلومات دینیہ قرائت و مصاحبات اخلاقیہ صرف عثمانی تاریخ

جغرافیا اشیا و زراعت دوسلری حساب و ہندسہ رسم و آل ایشلری املا یازی

تجوید ازب (تثنی) تربیہ دینیہ

درس لرندن لدی الامتحان معلومات مکتبہ می درجہ کفایتہ کورلش اولدی تصدیق اولور.

مکاتب اسلامیہ مفتشی

۱۹۴۶

MILLI ARŞIV			
FETVA EMİNLİĞİ (FE)			
4	24	56	1

موسی الہ مکاتب ابتدائہ تحصیل اکیان ایلدیکندن اصولاً قبولی مجاز اولان هر قتی بر مکتب رشده

بلا امتحان قبول اولمق اوزره اشبو بر قلم شہادتنامہ مصدقاً اعطا قندی.

سر مفتش مکاتب

فی ۲۹ مارس سنہ ۱۹۴۵

Ek 3-b: 1929-1930 Ders Yılına Ait Kıbrıs Müstemlekesinin İslâm Mektepleri Birinci Devre Sınıflarını İkmal Eden Talebeye Mahsus Şehadetname.

(Form Ed. 187.)

CERTIFICATE FOR THE PUPILS OF MOSLEM ELEMENTARY SCHOOLS IN CYPRUS.

COLONY OF CYPRUS.
EDUCATION OFFICE.

KIBRIS MÜSTEMLEKESİ
MAARİF DAİRESİ

Kıbrıs Müstemlekesinin İslâm İlk Mektepleri Birinci Devre Sınıflarını ikmal eden talebeye mahsus şahadetnamedir.

Kıbrıs Müstemlekesinde *Lefkoşa* Kazasında *Gönyeli Kız* mektebi talebesinden *Havva Hanım Osman Hayati ef* 1929-1930 ders senesi esnasında İlk Mekteplerin Birinci Devresinde okutulan :

Kuran	Tarih
Din Dersleri	Coğrafya
Kıraat	Tabiat Tetkiki
İmlâ	Eşya ve Ziraat Dersleri
Tahrir	Yurt Bilgisi
Kavâit	Resim ve El-İşleri
Yazı	Ezber
Hayat Bilgisi	Musiki
Hesap-Hendese	Jimnastik

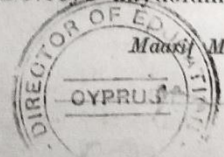
Derslerinden imtihan edilerek kazandığı malûmatın kâfi derecede görülmüş olduğu tasdik olunur.

İslâm Mektepleri Müfettişi
J. Hakkı

Mumaleyleh İlk Mektep Birinci Devre tahsilini ikmal eylediğinden imtihan edilmeksizin İlk Mektep İkinci Devreye kaydolunmak üzere işbu şahadetname verildi.

Maarîf Müdürü
[Signature]

Lefkoşa 31 Mayıs 1930

EK 3-c: Hale Rıza'ya (Avkıran) Ait Ayasofya İlk Kız Okulu 1941-1942 Öğretim Yılı VI. Sınıf Karnesi.

LEFKOŞA AYASOFYA İLK KIZ OKULU VI. sınıf talebesinden 602 numaralı 29.1.1931 doğumlu Hale Rıza'ya aid KARNE 1941-1942	İHTAR : Pek iyi - P. İ. - 9, 10 İyi - İ. - 8 Orta - O. - 6, 7 Zayıf - Z. - 5 Okulmuuz, yatı okulu olmadığından, talebe vaktini daha çok velileri yanında geçirmek zorundadır. Bunun için, çocuklarının ıstıkbali namına, velilerden en büyük recamız, talebenin okul dışındaki mesailerini okul programı sınırları dahilinde teksif ve onlara temiz bir muhit hazırlamağa çalışmolaıdır.
---	--

VI. sınıf talebesinden 602 numaralı Hale Rıza'ya mahsustur.

Dersler	Eylül İnci Tegrin İnci Kânun İnci Kânun	Öğretmen İnci Kânun İnci Kânun	Subat Mart Nisan Mayıs	Öğretmen İnci Kânun İnci Kânun	Bütünleme sınavları derecesi	Çoğunluk devamı	Eylül İnci Tegrin İnci Kânun İnci Kânun	Subat Mart Nisan Mayıs	Yekân
Dinî dersler	10	On				Okulun açık olduğu gün			
Konuşma	10	On				Geldiği gün			
Kıraat	10	On				Gelmediği gün			
İmlâ	10	On				Geç kaldığı gün			
Grammer	10	On							
Kitabet	10	On							
Yazı	10	On							
Ezber	10	On							
Hesab	10	On							
Mendese	10	On							
Melumat	10	On							
Tarih	10	On							
Coğrafya	10	On							
Fabiat	10	On							
Ziraat	10	On							
Fen	10	On							
Sihhat	10	On							
B. T. Fg.	10	On							
Elleği Tg.	10	On							
Resim	10	On							
İngilizce	10	On							
Hal ve gidiş	10	On							
Temizlik	160	Yigaltıms							
Çizim									
İntizam									
Bazı									
Öğretmenin									
İmzası									
Öğretmenin									
İmzası									

TALEBENİN DERS YILI İÇİNDE ALDIĞI CEZALAR.

Şifahi ihtar			
Tenellüsten mahrumiyet			
Oyundan mahrumiyet			
Başöğretmen tarafından velisine tahriri veyahud şifahi ihtar.			
Talebenin sınıf geçip geçmediği	Geçti		
Talebenin sınıf geçme derecesi	P. İ.	Birinci	

Başöğretmen
Hale Rıza'ya

Ek 3-d: Müzik Dersinin Teğanni Olarak Yazıldığı 1949 – 1950 Ders Yılı Abohor İlkokulu Karnesi.

Abohor **İLK OKULU**
1949 - 1950 Dersyılı Son Sınavları

Öğrencinin Adı ... *Nazan* ... *Kızı* ...
 Bitirdiği Sınıf ... *2. H.* ... Kayıt numarası ... *378* ... Doğum Tarihi ... *8-9-1941*

Dersler	Sayı	İle	Yazı ile	Dersler	Sayı	İle	Yazı ile
Dindersi			<i>Pek iyi</i>	Tabiat-Ziraat			<i>Pek iyi</i>
Alfabe				Sıhhat			<i>Pek iyi</i>
Okuma				Fen Bilgisi			<i>Biyoloji</i>
Konuşma				Ev İdaresi			
İmlâ			<i>Pek iyi</i>	İş			<i>Pek iyi</i>
Dil bilgisi			<i>Pek iyi</i>	İş			<i>Pek iyi</i>
Ezber			<i>Pek iyi</i>	İş			<i>Pek iyi</i>
Yazı			<i>Pek iyi</i>	3. Terbiyesi			<i>Pek iyi</i>
Kitabet			<i>Pek iyi</i>	Teğanni			<i>Pek iyi</i>
Aritmetik			<i>Pek iyi</i>	Yekün			<i>190</i>
Geometri			<i>Pek iyi</i>	Derecesi			<i>Pek iyi</i>
M. Müşahede			<i>Pek iyi</i>	Temizlik			<i>Pek iyi</i>
Tarih			<i>Pek iyi</i>	Gidişi			<i>Pek iyi</i>
Coğrafya			<i>Pek iyi</i>	Sınıfı geçip geçmediği			<i>geçti</i>
İngilizce							

Çocuk velilerine:- Zayıf not aldığı derslerden çocuğunuzu lütfen çalıştırınız.

Tarih: 30 Haziran 1950

B. ÖĞRETMEN
[Signature]

Lütfi Kitab Evi — Lefkoşa.

**Ek 3-e: Müzik Dersinin Teğanni ve Müzik Olarak Yazıldığı 1950-1951 Ders Yılı
Abohor İlkokulu Karnesi.**

Abohor **İLK OKULU**
1950-1951 Ders yılı Son Sınavları

Öğrencinin Adı *Hasan Hüseyin*
Bitirdiği Sınıf *IV* Kayıt numarası *378* Doğum Tarihi

Dersler	Notlar	Dersler	Notlar
Dindersi	10	Ev idaresi	
Alfabe		Resim	10
Okuma ... }	10	Elişi	10
Konuşma ... }		İğne işi	
Ezber	10	B. Terbiyesi	10
İmlâ	10	Çeşnisi	
Dil bilgisi	10	Müzik	
Kitabet	10	Bahçe	
İk. Müşahede		Kütüphane	
Tarih	10	Yekün	170
Coğrafya	10	Derecesi	<i>Birinci</i>
Aritmetik ... }	10	Temizlik	10
Geometri ... }	10	Gidişi	<i>Çok iyi</i>
Tabiat-Ziraat	10	Sınıfı geçip geçmediği	<i>geçti</i>
Sihhiyat	10		
Fen bilgisi ... }			
İngilizce			

Çocuk velilerine:- Zayıf not aldığı derslerden çocuğunuza lütfen çalıştırınız.

Tarih: 30 Haziran 1951

SINIF ÖĞRETMENİ
Melike Derin

B. ÖĞRETMENİ
Mustafa

Lâzîfî Kütüphanesi - Lâzîfî

Ek 3-f: Müzik Dersinin Sadece Müzik Olarak Yazıldığı 1951-1952 Abohor İlkokulu Karnesi

.....ABO HOR.....İLKOKULU

GENEL SINAVLAR

DERS YILI: 1951 — 1952

Öğrencinin Adı : Hasan Hüseyin

Kayıd numarası : 378

Sınıf : V

DERSLER	NOTLAR	DERSLER	NOTLAR
Dindersi	10 on	Geometri	10 on
Okuma	10 on	Tabiat-Ziraat ve Bahçe	9 dokuz
Konuşma		Sıhhat	10 on
Ezber	10 on	Fenbilgisi	10 on
İmlâ	8 sekiz	İngilizce	10 on
Dilbilgisi	10 on	Resim	10 on
Yazı	10 on	Elişi	10 on
Kitabet	10 on	B. Terbiyesi	10 on
M. ve Müşahede	10 on	Müzik	10 on
Tarih	10 on	Temizlik	10 on
Coğrafya	10 on	Gidiş	10 on
Aritmetik	10 on		10 on

Künyesi ve dereceleri yukarıda yazılı öğrenci

Sınıfını... gösteri Birinci

Tarih.. 21... Haziran... 1952

Başöğretmen.

(Signature)

Ek 3-h: Aktan Muhiddin'e (Gazioğlu) ait 1951 The Associated Board of The Royal Schools of Music Grade V Belgesi.

THE ASSOCIATED BOARD OF
THE ROYAL SCHOOLS OF MUSIC

Royal Academy of Music Royal College of Music
Royal Manchester College of Music Royal Scottish Academy of Music

PIANOFORTE —
Grade V (Higher)

Name of Candidate Aktan Muhiddin

Entered by Mrs Zale Dervish

Not for Publication

PIANOFORTE — Grade V (Higher)

These notes, made by the Examiner for the information of the Board, are not intended to be a complete report, and the Board cannot enlarge on them; but as they may include suggestions on points on which improvement is desirable they are passed on for the information of those concerned.

	Maximum Marks (Pass)	Marks Allotted	
Scales	15 (10)	9	The notes were careless at times - the hands not always well together.
Arpeggios	12 (8)	7	Be more careful in passing the thumb. Notes not always correct.
Aural Tests	18 (12)	17	A good ear.
Playing at Sight	24 (16)	16	Rather slow and halting - but got through.
Studies and Pieces			
1.	27 (18)	17	Notes fairly accurate in the first part. The second part got badly out. The time needed to be more exact.
List <u>B</u> 2.	27 (18)	18	The whole needed a firmer rhythmic control. It tended to get faster & faster & then broke down. However it improved later.
3.	27 (18)	18	Notes were accurate but again it would be improved with more control.
TOTAL	150 (100)	102	

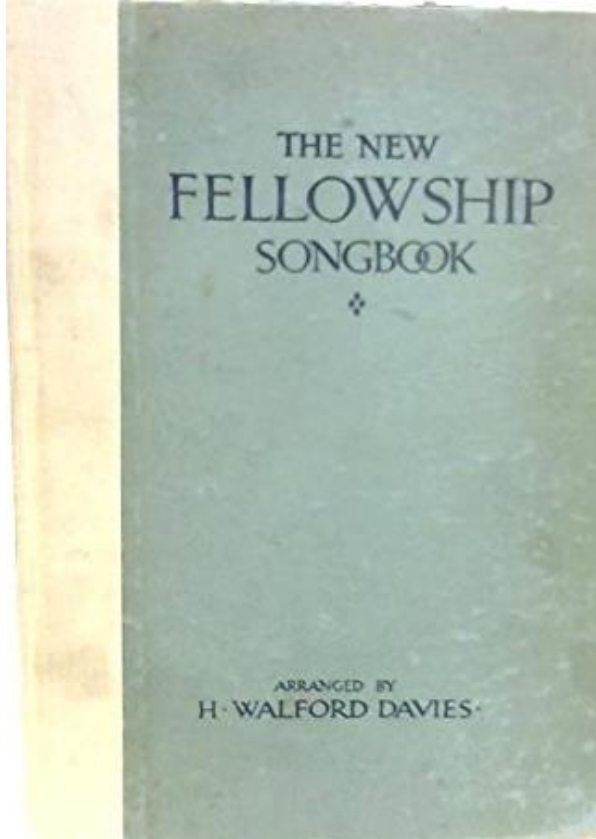
Total required to Pass : 100
to Pass with Merit : 120
to Pass with Distinction : 130

FOR THE ASSOCIATED BOARD
Examiner's Reference No. A15

This Form records the result of an examination held on (Date) 30.4.51
It must be produced to accompany any enquiry about the examination.

08/10,000/8/49. Printed in England.

Ek 3-1: Omorfo Öğretmen Koleji'nde Müzik Derslerinde Okutulan H. Walford Davies'in The New Fellowship Kitabı'nın Kapağı ve İçeriği (Davies 1931).

CONTENTS	
1. ANNIE LAURIE	28
2. ALL THROUGH THE NIGHT	28
3. ALOUETTE	28
4. ARKENDALE	28
5. AWAY IN A MANGER	28
6. AULD LANG SYNE	28
7. BILLY BOY	28
8. BLOW AWAY THE MORNING DEW	28
9. BONEY WAS A WARRIOR	28
10. BREEZE, THE	28
11. BOUND FOR THE RIO GRANDE	28
12. CAMPTOWN RACES	28
13. CHRISTMAS IS COMING	28
14. COCKLES AND MUSSELS	28
15. COCK ROBIN	28
16. COME LASSES AND LADS	28
17. CRADLE SONG	28
18. CHAIRS TO MEND	28
19. DABELING IN THE DEW	28
20. DANCING SONG	28
21. DASHING AWAY WITH THE SMOOTHING IRON	28
22. DRINK TO ME ONLY WITH THINE EYES	28
23. EARLY ONE MORNING	28
24. EILEEN AROON	28
25. FARMER'S DAUGHTERS, THE	28
26. FERRY ME ACROSS THE WATER	28
27. FLOWERS OF THE FOREST, THE	28
28. FOR A' THAT	28
29. GOD BE IN MY HEAD	28
30. GOD SAVE THE QUEEN	28
31. GOLDEN VANITY, THE	28
32. GOOD-NIGHT SONG, A	28
33. GREAT TOM IS CAST	28

34. GREEN GROW THE RUSHES-HO	28
35. HAPPY FARMER, THE	28
36. I'M SEVENTEEN COME SUNDAY	28
37. I'SE GWINE BACK TO DIXIE	28
38. IT WAS A LOVER AND HIS LASS	28
39. I HAVE LOST THE DOH OF MY CLARINET	28
40. JOHN ANDERSON MY JO'	28
41. JOHN ANDERSON MY JO' (2)	28
42. JOHN BROWN'S BODY	28
43. JOHN PEEL	28
44. JOY OF HEAVEN	28
45. KING ARTHUR	28
46. LONDON'S BURNING	28
47. LAND OF MY FATHERS	28
48. LASS OF RICHMOND HILL, THE	28
49. LET THE BULLGONE RUN	28
50. LET'S HAVE A PEAL	28
51. LEFT ON THE WAY, A	28
52. LOCH LOMOND	28
53. LULLABY	28
54. MARCHING THROUGH GEORGIA	28
55. MASSA'S IN DE COLD, COLD GROUND	28
56. MERMAID, THE	28
57. MORNING SONG	28
58. MY DAME HATH A LAME, TAME CRANE	28
59. MY BONNIE	28
60. MEETING OF THE WATERS, THE	28
61. NIGHT WATCH, THE	28
62. NO FAIRER LAND	28
63. NOW IS THE MONTH OF MAYING	28
64. OLD FOLKS AT HOME, THE	28
65. OULD JOHN BRADDLUM	28
66. ONE MAN WENT TO MOW	28
67. ONE MORE RUBBER	28
68. ON ILKLEY MOOR BAH'T 'AT	28
69. O No, JOHN	28
70. OPEN ROAD, THE	28
71. ORDERLIES' SONG, THE	28
72. O THE OAK AND THE ASH	28
73. O WHO WILL O'ER THE DOWNS	28
74. PEACE AMONG MEN	28
75. POACHER, THE	28
76. POLLY WOLLY DOODLE	28
77. SHENANDOAH	28
78. SHEPHERD, THE	28
79. SIR EGLAMORE	28
80. SIMPLE SIMON	28
81. SOME FOLKS DO	28
82. SONG OF HOME	28
83. SONG TO LABOUR	28
84. STRAWBERRY FAIR	28
85. SWEET ROSY MORNING, THE	28
86. SWINGING DOWN THE ROAD	28
87. SWING LOW, SWEET CHARIOT	28
88. THIS OLD MAN	28
89. TREE IN THE WOOD, THE	28
90. TWELVE DAYS OF CHRISTMAS	28
91. TWENTY EIGHTEEN	28
92. TRUE LOVE	28
93. UPDEE	28
94. WAITS, THE	28
95. WANDER THIRST	28
96. WHO'S THAT A-CALLING	28
97. WIDDECOMBE FAIR	28
98. WHERE'ER YOU WALK	28
99. WILL YE NO COME BACK AGAIN	28
100. WRAGGLE, TAGGLE GIPSIES, THE	28

NON NOBIS DOMINE (UNISON, P. 35)
 " " (TWO-PART, P. 75)
 " " (THREE-PART, P. 85)

Ek 3-j: Oğuz Metiner'in 1956-1958 Yılları Arasında Omorfo Öğretmen Koleji'nde Eğitim Görürken Müzik Dersinde Aldığı Notlardan İki Sayfa Örneği.

[illegible]

Write a rhythmical exercise of 8 bars in $\frac{3}{4}$ time, using the note values of $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$.

PAZAR PAZARI

gel di ya bu son pa zar Her gün bek le men pa zar sar ki söy ler ge ge riş meş ry

to ey le ni riş

POSTACI

(Koro) Bak pos ta ci ge li yor se la m e di yor Her ke so na ba kı yor me ra ke di yor

(Solo): çok te rek küş e de riş en pos ta cu sa na . pek se vi ni li ba ber lü

ge ti r di ni ba na

(Postacı): bu gün ya l nız bu ka dar se riş me ni yor un ge ne

ge ti r di ni bu sa cı ku lu nu

(Koro): Hay di git gü le gü le uş aş lar olu nu ol lu nu de st gö r me si ni

kı sm et le do lu nu

En son da la la la la (bir kere de)

Ek 3-k: Oğuz Metiner'e ait staj 1958 Köşklüçiftlik İlkokulu Eğitim İnceleme notunda bulunan sınıf ders dağılımları şeması.

V-VI 46 talebe vardır.

Sınıflarda yaş mizbeti: Sınıf I vasatı 6, sınıf II. vasatı 7, sınıf III. vasatı 8, sınıf IV. vasatı 9, sınıf V. vasatı 10, sınıf VI. vasatı 11.

Bazı sınıflarda, vasatı yaştan birkaç yaş daha büyük olanlar vardır. Bunlar yaş kayıplarından, sınıftakiler ve anormal çocuklardır.

Ders Dağılımı

Sınıflar

	<u>I</u>	<u>II</u>	<u>III - IV</u>	<u>V, VI</u>
Din	2	2	2	3
Lisan	12	13	13	15
İngilizce	-	-	-	5-5
	4	4	5-5	5-5
Tarih	1	1	2-2	2-2
Coğrafya	1	1	3	3
Tabiat	1	1	3	3
İlahî (İngiz)	3	3	2-3	2-3
Beden	3	"	"	"
İlmi, Keşif	2	2	2	2
Bahçe işi	-	-	2	2
	26	27		

Ek 3-l: Yenicami İlk Mektebi Yıl Sonu Msameresinde ekilen Fotoğrafta, Osman rek ve Süheyla Küçük (sol başta) Müzik Eşliğinde Dans Ederken (Kaynak kişi: Yeşim rek).

Ek 3-m: Kıbrıs Türklerin Müzik Eğitime Önemli Katkıları Olan Vahan Bedelian.

Ek 3-n1: İlkokul Öğretmeni Hüseyin Hüsni'nün Repertuvarında bulunan, Çek Halk Şarkısı'nın Bestesi Kullanılarak Yazılmış 'Ağaç Bayramı' Adındaki Çocuk Şarkısı

Grade I C. Kıbrısın Ağaçları

Orta Çabuklukta Müzik: Charles Wood
Çeviren: Cevdet Hüseyin

O güzel doğdu bu lağim da
Şiirin Kıbrısın Sevimli Parça
Kah ağaçları se se se se se He
men bir uştan bir se se se se se ke
tin en güzel röğütleri dal la se se

Devamı var.

Ek 3-n2: İlkokul Öğretmeni Hüseyin Hüsnü'nün Repertuvarında bulunan, Çek Halk Şarkısı'nın Bestesi Kullanılarak Yazılmış 'Ağaç Bayramı' Adındaki Çocuk Şarkısının Devamı.

Kıbrısın Ağaçları
(Devam)

eğmişler suya Bu-

kuvve sakı koku bu ağaç kara na ez

yoktun ya da ardeş le ro ihle mu la ra Bui

lim me se a-ki ka ra a göy ve min ver yak

muz ka vak gec mis gün le re me, a le tu tar.

Ek 3-o: İlkokul Öğretmeni Hüseyin Hüsnü'nün Repertuvarında bulunan, Charles Wood'un Bestesi Kullanılarak Yazılmış 'Kıbrıs'ın Ağaçları' Adındaki İki Sayfaya Yazılmış Çocuk Şarkısı

Ağaç Bayramı.

Çabuk Çek halk şarkısı

1 - Kib rı sin ye şil a-ğac la ru Süsler o-va-la
2 - Ku zu lar ot-lar göl ge sin de . Gü z el a henk ler

re . dağ la ru Bu gün di Ki len a ğac lar la Ye şil len ir dağ
Var se şin de Yal nız Kal mış yav ru ku ş la ru Ko ru r her ak

ya maç la ru } Sen de bir a ğac dik bu gün ol ma sın
Si ne şin de }

gön lün üz gün Ye ri ye şil a-ğac la rın la

göğ sü nü ka bar ta rak ö-ğün

Ek 3-p: Kraliçe II. Elizabeth Birleşik Krallık Tahtına Geçtikten Sonra Okunan, 'God Save The Queen', Yaşa Kraliçemiz Marşı'nın Notaları ile Öncesinde Kral İçin Söylenen Sözleri (Sayıl, 1984).

God Save The QUEEN
Conductor

Marcato

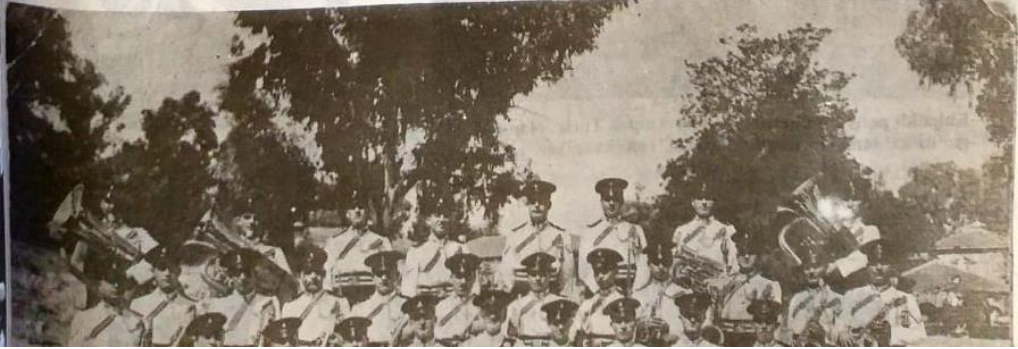
HENRY CAREY
Arr. by Paul Yoder

Victor Band Series No. 161

Trba.

Ayrıca Kral için söylenen marşın sözleri ise,

Yaşa Kralımız yaşa Hakanımız
Çok çok yaşa
Çağın mesut olsun
Ün ve zarafet olsun
Hakanlığın sonsuz olsun
Çok çok yaşa.

Ek 3-r: 1957-1958 23 Nisan Kutlamalarında Yenicami ve Atatürk İlkokulları'nın Halkoyunları Ekibi (Kaynak Kişi: İbrahim Önet).

Ek 3-s: Halide Tunçeri 22 Nisan 1969 Yılında Arabahmet İlkokulu Öğrencileri ile Dr. Fazıl Küçük'ün Himayelerinde Yapılan Etkinlikte Koroyu Yönetirken. (Kaynak Kişi: Halide Tunçeri)

Ek 3-t: Türk Cemaat Meclisi'nin 21.5.1962 Tarihli Müzik Öğretmeni Fikret Özgün hakkındaki kararı.

MİLLİ ARŞİV	
21.5.1962 TARİHLİ İCRA HEYETİ OTURUMUNDA MAARİF MEVZUU İLE İLGİLİ OLARAK ALINAN KARARLARIN LİSTESİDİR	KT 7 1962 13 01 00

1. Köy-Kadın Kursları öğretmenlerinden Zeliha Cemal, Neriman Atakan ve Cemaliye Sadıkoğlu'nun, hizmetlerinin başarılı olmaması yüzünden, görevlerinden affedilmesi hususunda, Maarif Vekili Cemal Özden ile Maarif Müdürü veya Maarif Müdür Vekilinin inceleme yapmasına ve söz konusu meselenin daha sonraki toplantı gündemine dahil edilerek tezekkürüne;
2. Müzik öğretmeni Fikret Özgün'ün; 1962-1963 ders yılında, İngiltere'de bando öğretimi üzerinde bilgisini artırması ile ilgili olarak yaptığı müracaatın tezekkürü neticesinde; bando öğretimi bahsindeki eleman yokluğu gözönünde tutularak, kendisine, ilgili kursa kabul edildiğine dair belge ibraz etmesi halinde, kurs müddetince izin verilmesine; izin-
de bulunduğu süre içerisinde, İcra Heyetinin evvelce aldığı prensib kararı gereğince, hayat pahalılığı tahsisatının ödenmemesine;

Ek 3-u: 1981 Yılında Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümü Etkinlikleri Kapsamında Cemal Özgürsel'in Hazırladığı Özgürlük İlkokulu Korosu (Kaynak Kişi: Cemal Özgürsel).

TURNITIN (İntihal Raporu)

HALİL SELÇUK TEZ

ORIJINALLIK RAPORU

%6

BENZERLİK ENDEKSİ

%5

İNTERNET KAYNAKLARI

%1

YAYINLAR

%3

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

www.yeniduzen.com

İnternet Kaynağı

%1

2

Submitted to Suleyman Sah University

Öğrenci Ödevi

%1

3

dergipark.gov.tr

İnternet Kaynağı

<%1

4

eytepe.com

İnternet Kaynağı

<%1

5

Submitted to Girne American University

Öğrenci Ödevi

<%1

6

www.arastirmax.com

İnternet Kaynağı

<%1

7

docs.neu.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%1

8

tr.wikisource.org

İnternet Kaynağı

<%1

9

www.mahkemeler.net

İnternet Kaynağı

<%1